

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**HAYAT BİLGİSİ DERSİNDEKİ KAZANIMLARIN ÖĞRENCİLERİN
YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNE KATKISINA YÖNELİK
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN VE UYGULAMALARININ
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dere KUTANOĞLU

**TRABZON
Haziran, 2014**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**HAYAT BİLGİSİ DERSİNDEKİ KAZANIMLARIN ÖĞRENCİLERİN
YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNE KATKISINA YÖNELİK
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN VE UYGULAMALARININ
İNCELENMESİ**

Dere KUTANOĞLU

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce Yüksek Lisans
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Taner ALTUN**

**TRABZON
Haziran, 2014**

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Bu çalışma jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS
tezi olarak kabul edilmiştir. 27 / 06 / 2014**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Taner ALTUN

Üye : Prof. Dr. Hatice ODACI

Üye : Doç. Dr. Durmuş EKİZ

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Doç. Dr. Nevzat YİĞİT
Enstitü Müdürü**

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Dere KUTANOĞLU

27 / 06 / 2014

ÖN SÖZ

Sürekli değişen ve yenilenen bir dünya, eğitim alanındaki gelişmeleri ve değişimleri de zorunlu kılmıştır. Ülkemizdeki eğitim programlarındaki değişikliğin amaçlarından biri de, öğrencilerin üretkenliğini, yaratıcılığını, yeniliklere açık olmasını temele almasıdır. Eğitimde artık çevresine faydalı, üretken, esnek ve bağımsız düşünebilen, problemlere karşı duyarlı olabilen, yaratıcı düşünme becerisine sahip bireyler yetiştirebilmek önemli bir rol almıştır.

Bu araştırmada, Türkiye’ de 2005 yılında eğitim programlarındaki değişikliğin sonucunda uygulamaya konulan Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine katkısı öğretmen görüşleri ve uygulamaları açısından incelenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgisini, deneyimlerini, hoşgörüsünü paylaşarak beni cesaretlendiren, çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Taner ALTUN’ a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca beni destekleyen, bilgilerinden faydalandığım değerli hocam Doç. Dr. Durmuş EKİZ’ e teşekkür ederim.

Araştırmama katılan, Rize ili ve ilçelerinde görev yapan değerli meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Her ihtiyacım olduğunda yardımını esirgemeyen, SPSS analizlerinde yardımlarını aldığım arkadaşım Araş. Gör. E. Burcu PEHLİVAN TUNÇ’ a teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemi sağlayan, anlayışını, sabrını, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen annem Gülizar KUTANOĞLU’ na ve babam Halil KUTANOĞLU’ na teşekkürü bir borç bilirim.

Haziran, 2014

Dere KUTANOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
GRAFİKLER LİSTESİ	xvii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xviii
KISALTMALAR LİSTESİ	xix
1. GİRİŞ	1
1. 1. Araştırmanın Amacı	3
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	4
1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1. 4. Araştırmanın Varsayımları	5
1. 5. Tanımlar	6
1. 5. 1. Hayat Bilgisi Dersi	6
1. 5. 2. Kazanım	6
1. 5. 3. Yaratıcı Düşünme	6
1. 5. 4. Beceri	6
1. 5. 5. Etkinlik	6
2. LİTERATÜR TARAMASI	7
2. 1. Hayat Bilgisi Dersinin Tanımı ve Kapsamı	7
2. 1. 1. Türkiye' de Hayat Bilgisi Dersi Programının Gelişimi.....	8
2. 1. 2. Yapılandırmacıkta Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	9
2. 1. 3. Hayat Bilgisi Dersinin Önemi.....	10
2. 1. 4. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı.....	11
2. 1. 4. 1. Programın Vizyonu	11

2. 1. 4. 2. Programın Yapısı	11
2. 1. 5. Okul ve Aile İlişkisi	17
2. 1. 6. Hayat Bilgisi Dersinde Ölçme ve Değerlendirme	17
2. 2. Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme ile İlgili Tanımlar	18
2. 2. 1. Yaratıcı Düşünmenin Önemi	20
2. 2. 2. Yaratıcı Düşünmenin Aşamaları	21
2. 2. 2. 1. Hazırlık Aşaması (Preparation)	21
2. 2. 2. 2. Kuluçka Aşaması (Incubation).....	21
2. 2. 2. 3. Aydınlanma Aşaması (Illumination).....	22
2. 2. 2. 4. Gerçekleşme- Doğrulama Aşaması (Verification)	22
2. 2. 3. Eğitim Öğretim Süreci ve Yaratıcı Düşünme	22
2. 2. 3. 1. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmenin Rolü	23
2. 2. 3. 2. Yaratıcılığın Gelişmesinde Ailenin Rolü	24
2. 2. 4. Yaratıcı Bireylerin Özellikleri	24
2. 2. 5. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Kullanılan Yöntemler	25
2. 2. 5. 1. Evrim Yöntemi.....	25
2. 2. 5. 2. Sentez Yöntemi.....	26
2. 2. 5. 3. Devrim Yöntemi.....	26
2. 2. 5. 4. Yeniden Uygulama Yöntemi	26
2. 2. 5. 5. Yön Değiştirme	26
2. 2. 6. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler	27
2. 3. Yapılan Çalışmalar	30
2. 3. 1. Hayat Bilgisi Dersi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	29
2. 3. 2. Yaratıcı Düşünme Becerisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	34
3. YÖNTEM	37
3. 1. Araştırma Modeli	37
3. 2. Nicel Yaklaşım	39
3. 3. Nitel Yaklaşım	39
3. 4. Nicel ve Nitel Araştırmaların Karşılaştırılması	40
3. 5. Araştırmanın Yöntemi	41
3. 5. 1. Karma Model.....	42
3. 6. Araştırma Grubu	42
3. 7. Verilerin Toplanması	43
3. 8. Veri Toplama Araçları	43
3. 8. 1. Anket	45

3. 8. 2. Gözlem	45
3. 8. 3. Görüşme (Mülakat)	46
3. 8. 4. Doküman İnceleme	47
3. 9. Veri Toplama Süreci	47
3. 10. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları	48
3. 11. Veri Toplama Süreci ve Uygulama Akışı	48
3. 12. Verilerin Analizi	49
3. 12. 1. Anket Verilerinin Analizi	49
3. 12. 2. Gözlem Verilerinin Analizi	50
3. 12. 3. Görüşme (Mülakat) Verilerinin Analizi	50
4. BULGULAR	52
4. 1. Nicel Verilerin Analizi	52
4. 1. 1. Anketten Elde Edilen Kişisel Bilgiler ile İlgili Bulgular	52
4. 1. 2. Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre HBDÖP' teki Kazanımların Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	53
4. 1. 3. Sınıf Öğretmenlerin Okuttuğu Sınıf Düzeyine Göre HBDÖP' teki Kazanımların Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	55
4. 1. 4. Sınıf Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre HBDÖP' teki Kazanımların Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	56
4. 3. Nitel Verilerin Analizi	58
4. 3. 1. Gözlemlerden Elde Edilen Bulgular	58
4. 3. 2. Gözlemlenen Kazanımlar ve Etkinlikler	58
4. 3. 3. Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme Maddesi ile Öğrencilerin Bu Maddeye Katılım Düzeyine İlişkin Örnekler	59
4. 3. 4. HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Farklı Etkinlikler Tasarlama Maddesi ile Öğrencilerin Bu Maddeye Katılım Düzeyine İlişkin Örnekler	70
4. 3. 5. Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Farklı Öğretim Yöntem ve Tekniklerden Faydalanma Maddesinin Gerçekleştirilme ve Uygulanma Düzeyi	80
4. 3. 6. Öğrencilerde Yaratıcı Düşünme Becerisinin Geliştirilmesinde Gerekli Araç- Gereç ve Materyalleri Sağlama Maddesinin Gerçekleştirilme Düzeyi	89

4. 3. 7. Kılavuz Kitabında Önerilen Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Etkinlikleri Uygulama Maddesi ile Öğrencilerin Bu Maddeye Katılım Düzeyine İlişkin Örnekler	92
4. 3. 8. Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerine Katkı Sağlaması Maddesinin Uygulanma Düzeyi	100
4. 5. Mülakata Katılan Öğretmenlere Ait Ön bilgiler	103
4. 5. 1. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Sınıf Yönetimi ve Sınıf İçi Düzenlemelere İlişkin Görüşler	105
4. 5. 2. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Öğretmenin Rolüne İlişkin Görüşler	111
4. 5. 3. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Kullanılan Öğretim Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşler	114
4. 5. 4. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Önerilen Etkinliklerin Öğrencilere Katkısına İlişkin Öğretmen Görüşleri	117
4. 5. 5. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılabilmesi İçin Öğrencilerin sahip Olması Gereken Özelliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri	119
4. 5. 6. Yaratıcı Düşünme Becerisini Kullanabilen Bireyler Yetiştirmek İçin HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Yeterlilik Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri	121
4. 5. 7. Hayat Bilgisi Ders ve Çalışma Kitapları ile Kılavuz Kitaplarının Yaratıcı Düşünmedeki Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri	123
4. 5. 8. Hayat Bilgisi Dersinin İşleniş Sürecinde Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerini Geliştirmek İçin Okullarda Bulunan Araç- Gereç ve Materyallerin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri	125
4. 5. 9. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşler	128
4. 5. 10. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Etkinlik Hazırlamaya İlişkin Öğretmen Görüşleri	132
4. 5. 11. HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların İşleniş Sürecine İlişkin Açıklamalar	135
4. 5. 12. Sınıf Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Meslektaşlarına Buldukları Öneriler	138

5. TARTIŞMA	142
5. 1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı İle İlgili Bulgulara Yönelik Tartışma.....	142
5. 2. Yaratıcı Düşünme Becerisi İle İlgili Bulgulara Yönelik Tartışma.....	144
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	146
6. 1. Sonuçlar.....	146
6. 2. Öneriler.....	149
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	149
6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	150
7. KAYNAKLAR	151
8. EKLER	156
9. ÖZGEÇMİŞ ve İLETİŞİM BİLGİLERİ	166

ÖZET

Hayat Bilgisi Dersindeki Kazanımların Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerine Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin ve Uygulamalarının İncelenmesi

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde değişen eğitim programları sonucunda önem kazanan yaratıcı düşünme becerisinin Hayat Bilgisi dersine ne ölçüde yansıdığını belirlemektir. Çalışmada ilkokul 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme becerisinin kazandırılmasına yönelik yaptıkları çalışmalar, uyguladığı etkinlikler çeşitli değişkenlere bağlı olarak incelenmiştir.

Bu araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri karma olarak kullanılmıştır. Araştırma 2012- 2013 eğitim-öğretim yılında Rize ve ilçelerinde görev yapan 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda anket formu geliştirilerek 120 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış bir mülakat formu geliştirilmiş ve 15 tane sınıf öğretmeniyle mülakat yapılmıştır. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin belirlenmesine yönelik görüş anketi ve görüşme formu kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için sınıf öğretmenlerin sınıf içinde yaptığı uygulamaları ve öğrencilerin yaratıcı düşünme aktivitelerine katılım düzeyini tespit etmek amacıyla 8 sınıf öğretmeni gözlemlenmiş ve gözlem formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS 17. 0 paket programı kullanılmış, analizlerde Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testinden yararlanılmıştır. Gözlem ve mülakatlar yoluyla elde edilen veriler ise betimsel analiz, sürekli karşılaştırmalı analiz metodu ve doküman analizi ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, HBDP' da yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkısı öğretmenlerin mezun olduğu alana bağlı olarak sınıf yönetimi, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretmen açısından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Araştırmada öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için grupta çalışmayı tercih ettiklerini, öğretmenin aktif olması gerektiğini, en çok soru-cevap ve drama yöntemlerini kullandıklarını, önerilen etkinlikleri kısmen yaratıcı bulduklarını, farklı etkinlikler tasarlamak için kendilerini yeterli gördüklerini, farklı etkinlikler tasarladıklarını, kazanımların, araç-gereç ve materyallerin yeterli olmadığını ve pek çok sorunla karşı karşıya olduklarını dile getirmişlerdir. Araştırmada ayrıca öğretmenler öğrencilerin kendilerini rahatça ifade etmesine uygun

ortamlar oluşturduğu; ancak farklı fikir ve ürünlerin ödüllendirilmediği bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Düşünme Becerisi, Kazanım, Etkinlik, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

ABSTRACT

The Analysis of Teacher Remarks and Implementations Related To the Contribution of Attainments in Social Studies Lesson to Students' Creative Thinking Ability

The aim of this study is determining to what extent creative thinking ability which has gained importance after many changes in curriculum, reflects on social studies lesson. In this research the studies and implemented activities which were directed to creative thinking skills carried out by 1st, 2nd and 3rd grade classroom teachers in primary schools were analyzed depending on different variables.

In this research qualitative and quantitative research methods were used compositely. The research was carried out with the teachers working in Rize and its towns during 2012- 2013 academic year. In accordance with the purpose of the research a questionnaire form was developed and implemented to 120 classroom teachers. Within the scope of the research a semi-structured interview form was developed and interviews were conducted with 15 classroom teachers. A questionnaire and an interview form were used to determine the impact of creative thinking attainments on students' creative thinking skills in social studies curriculum. Moreover 8 classroom teachers were observed and an observation form was used in order to improve students' creative thinking skills and determine the level of students' participations in the creative thinking activities and practices done by teachers. In the analysis of quantitative data gained in this research, SPSS 17.0 packaged software was used and in the analyzes, Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test were benefited from. The data gained by means of observations and interviews were analyzed by means of descriptive analysis, continuous- comparative analysis, method and document analysis.

At the end of the research, the contribution of creative thinking attainments to students' creative thinking skills in SSC (social studies curriculum) was observed differentiating significantly in terms of classroom management, teaching methods and techniques depending on from which department the teachers were graduated. In this research, teachers stated that they preferred group works, teacher's being active, question-answer drills and drama techniques and also they uttered that they found the suggested activities partly- creative, educational attainments and materials insufficient and they faced many problems, they believed themselves to be sufficient enough to design different activities and they designed different activities. In the research the findings also

revealed that teachers designed proper environment for students to make them express themselves easily but different ideas and products weren't awarded.

Key Words: Creative Thinking Skills, Attainment, Activity, Social Studies Curriculum

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Yıllara Göre Hayat Bilgisi Derslerinin Haftalık Ders Saatleri	9
2.	2005 Programı Hayat Bilgisi Temaları.....	12
3.	Kazanımların Tema ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	13
4.	Pozitivist ve Pozitivizm Ötesi Paradigmaların Temel Nitelikleri	38
5.	Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması	40
6.	Araştırmaya Katılan Öğretmenler ve Gözlemlenen Kazanımlar	43
7.	Anket Alt Faktörleri ve Anketi Oluşturan Maddeler	50
8.	Ankete Katılan Öğretmenlere Ait Kişisel Bilgiler	52
9.	Cinsiyete Göre Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	53
10.	Cinsiyete Göre Alt Boyutlardan Elde Edilen Puan Ortalamaları	54
11.	Sınıf Düzeyine Göre Yapılan Kruskal Wallis Test Sonuçları	55
12.	Sınıf Düzeyine Göre Alt Boyutlardan Elde Edilen Puan Ortalamaları	55
13.	Mezun Olduğu Alana Göre Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	56
14.	Mezun Olduğu Alana Göre Alt Boyutlardan Elde Edilen Puan Ortalamaları	57
15.	Gözlemlenen Kazanımlar ve Etkinlikler	59
16.	Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme Maddesine İlişkin Katılım Düzeyleri.....	60
17.	HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Farklı Etkinlikler Tasarlama Maddesine İlişkin Katılım Düzeyleri	71
18.	Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların İşleniş Sürecinde Öğretmenlerin Kullandığı Yöntem ve Teknikler	81
19.	Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların İşleniş Sürecinde Kullanılan Araç- Gereç ve Materyaller	90
20.	Kılavuz Kitabında Önerilen Etkinlikleri Öğretmenlerin Uygulama Düzeyi	94

21.	Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı sağlama Maddesinin Uygulanma Düzeyi	101
22.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlere Ait Ön bilgiler	103
23.	Sınıf Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumların Bulunduğu Yere Göre Dağılımı	104
24.	Sınıf Öğretmenlerinin Okuttukları Sınıf Düzeyi	105
25.	Sınıf Ortamına İlişkin Öğretmen Görüşleri	106
26.	Öğretmenin Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri	111
27.	Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Görüşler	114
28.	Öğrenci Özelliklerine İlişkin Görüşler	119
29.	Araç- Gereçlerin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri	126
30.	Yaratıcı Düşünmeyi Geliştirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	129
31.	Sınıf Öğretmenlerin Farklı Etkinlik Tasarlama ile Kendi Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri	133
32.	Yaratıcı Düşünme Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler	139

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Hayat Bilgisi dersi programının çatısı	12
2.	Araştırma grubu	42
3.	Aile içi görevlere ilişkin beyin fırtınası tekniğinin uygulanışı	82

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Açık uçlu soruların sınıflarda kullanılma düzeyi	60
2.	Farklı etkinliklerin tasarlanmasına ilişkin maddenin uygulanma düzeyi	70
3.	Öğretmenlerin farklı yöntem ve teknikleri sınıflarında uygulama düzeyi	80
4.	Yaratıcı düşünmeye yönelik bazı kazanımların işlenişinde kullanılan araç- gereç ve materyaller	89
5.	Sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri uygulama düzeyi	93
6.	Öğretmen davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkı sağlama düzeyi	100
7.	Önerilen etkinliklerin yaratıcılık düzeyi	117
8.	Kazanımların yeterlilik düzeyleri	121

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

<u>Fotoğraf No</u>	<u>Fotoğraf Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Evde yapılan işler	74
2.	Camı silen alet	75
3.	Kömür atmaya yarayan Bitobiraksi adlı makine	76
4.	Tamirci robot	76
5.	Evimi ve ailemi seviyorum	77
6.	Evimi ve ailemi seviyorum	77
7.	Evimi ve ailemi seviyorum	78
8.	Atatürk dayısının çiftliğinde kız kardeşiyle beraber kargaları koyalarken.....	78
9.	Atatürk Bandırma vapuruyla Samsun'a çıkarken	79
10.	Anıtkabir	79
11.	Bu Ne Sesi? ders kitabı etkinliği	84
12.	Evimi ve Ailemi Seviyorum ders kitabı etkinliği	86
13.	Bu Ne Sesi? çalışma kitabı etkinliği	95
14.	Evimi ve Ailemi Seviyorum çalışma kitabı etkinliği	97

KISALTMALAR LİSTESİ

- HBDÖP** : Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
SÖA : Sınıf Öğretmenliği Alanı
HBDP : Hayat Bilgisi Dersi Programı
Bkz : Bakınız
KTÜ : Karadeniz Teknik Üniversitesi
DEÜ : Dokuz Eylül Üniversitesi
HÜ : Hacettepe Üniversitesi
GÜ : Gazi Üniversitesi
AÜ : Atatürk Üniversitesi
OMÜ : Ondokuz Mayıs Üniversitesi

1. GİRİŞ

Eğitimin amacı, demokratik, çevresine faydalı, üretken bireyler yetiştirmektir. Eğitim sayesinde yanlış olan davranışlarımızı değiştiririz, yeni bilgiler öğreniriz, değer yargılarımızı oluştururuz ve toplumsallaşırız. İlköğretim kurumlarında bireylerin toplumsallaşmasına, iyi birer vatandaş olarak yetişmesine hizmet eden en önemli derslerden biri de Hayat Bilgisi'dir (Selanik Ay, 2005). Hayat Bilgisi dersi, olabildiğince yaşama dönük ve somut bir şekilde işlenerek öğrencilerin etkin bireyler ve vatandaşlar olarak yaşam sürmelerine zemin hazırlayan, bilgi temelini sosyal bilimlerle doğa bilimlerden alan, çocuk gelişimine uygun bir şekilde oluşturulmuş bir öğretim programıdır (Baysal, 2006). Hayat Bilgisi dersi yoluyla çocuğun hem üst öğrenime hazırlanması hem de toplumsal bir kimliğe sahip olması amaçlanmaktadır (Aykaç, 2011).

Hayat Bilgisi dersi ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar yaşadıkları ortamdaki olgu ve olayları bir bütün olarak algıladıkları için Türk eğitim sistemi, dersleri Sosyal ve Fen Bilgisi olarak ayırmamış, Hayat Bilgisi dersini düzenleyip işe koşmuştur (Sönmez, 1999).

Hayat Bilgisi dersi ilk kez 1926 yılında ilkokul programında yer almıştır (Aykaç, 2011). 1926 ilköğretim programının toplu öğretim anlayışına dayalı olarak Hayat Bilgisi dersi ile çocuğun çevresini kavraması ve çevresinde bulunan nesne, kişi ve olaylarla uyum içinde bulunması ve kendi becerilerini de bunlara bağlı olarak geliştirilmesi amaçlanmıştır (Karabağ, 2006). Çocukların kendilerini, yaşadığı toplumu ve dünyayı tanımaları için bu ders 1936, 1948, 1968 ve 1998 ilköğretim programlarında yer almıştır. En son program ise 2005 programıdır (Uygun, Genç, Ülger ve Damğa, 2006).

MEB, yapılandırmacı eğitim anlayışı ile ilköğretim ders programlarını 2003 ve 2004 yıllarında geliştirmiş ve 2005 yılında uygulamaya koymuştur. Hayat Bilgisi dersi de programı geliştirilen derslerden biridir. Böylece Hayat Bilgisi dersinin amacında, kapsamında, içeriğinde, öğrenme-öğretme sürecinde ve değerlendirme boyutlarında önemli değişiklikler ve yenilikler olmuştur (Güven, 2010).

2005 Hayat Bilgisi dersi öğretim programıyla, çocuğun merkeze alındığı ve öğrenme sürecine aktif katıldığı, bireyin her yönüyle gelişmesine katkı sağlayan, ezbercilikten uzak, eğlenceli, hayatın içinde ve kullanılabilir bilgi ve becerilere öncelik veren tematik bir program anlayışı benimsenmiştir (Karabağ, 2006). Programda “ Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam ve Dün, Bugün, Yarın ” olarak üç tema belirlenmiştir ve belirlenen bu temalarla bütünleştirilecek şekilde kazanımlar oluşturulmuştur. Kazanımlar, çocukların doğrudan gözlenebilir davranışlarını ile bilgi, beceri, tutum ve değerleri içerir. Hayat Bilgisi

dersinde öğrencilere eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, iletişim, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçe'yi doğru, etkili ve güzel kullanma, karar verme, kaynakları etkili kullanma becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır (Uygun ve diğ., 2006).

MEB (2005)'e göre, 1. 2. ve 3. sınıflar Hayat Bilgisi dersi öğretim programı çizelgesinin açıklamalar kısmında belirtilen, Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam ve Dün, Bugün, Yarın temalarının yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımlar şunlardır:

1. Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder (A.1.32).

2. Okulu, öğretmeni ve arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerinin zaman içinde nasıl değiştiğini görsel materyaller tasarlayarak açıklar (A.2.21).

3. Bir yere ulaşabilmek için ihtiyaç duyduğu işaret ve levhaları tasarlar (A.3.26).

4. Okulu ve çevresini temiz tutmak için bir proje tasarlar (A.3.33).

5. Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder (B.1.19).

6. Evinin ayırt edici bir özelliğini belirterek bu özelliğin evini nasıl " eşsiz " kıldığını açıklar (B.2.2).

7. Aile içinde kimin kime, nasıl yardım ettiğini gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir (B.2.18).

8. Hayalindeki evi planlar ve sanat yoluyla ifade eder (B.3.3).

9. İnsanlığa hizmet etmiş kişilerin yaptıklarını özgün bir biçimde ifade eder (B.3.11).

10. Hayalindeki meslekle ilgili duygu, düşünce ve beklentilerini sanat yoluyla ifade eder (B.3.13).

11. Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üreterek bunları uygular (B.3.20).

12. Geçmişten günümüze, kılık kıyafette oluşan değişiklikleri araştırır ve bir kıyafet tasarlar (C.1.7).

13. Canlıların hareketlerini ve seslerini birbirinden ayırt ederek, özgün bir biçimde ifade eder (C.1.9).

14. Bayram kutlamaları için yaptığı hazırlık çalışmalarını ve bayram sürecindeki duygularını özgün bir şekilde ifade eder (C.2.12).

15. Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder (C.3.5).

16. Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenler hakkında fikirler üretir (C.3.10). (Bkz: EK- 1).

Yapılandırmacı eğitim anlayışı esas alınarak hazırlanan Hayat Bilgisi dersinde, geçerli kavramlardan biri olan yaratıcı düşünme ve bu beceriyi kullanabilme artık günümüz eğitim anlayışında bir zorunluluk haline gelmiştir (Kuyubaşoğlu, 2009). Her bireyde farklı seviyelerde bulunan yaratıcılık, bireyin ailesi, çevresi, eğitim-öğretim ortamı gibi çeşitli nedenlerden dolayı körelebileceği gibi özel programlar ve teknikler sayesinde de geliştirilebilir (Karataş ve Özcan, 2010). Bu yüzden öğretmenlerin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek öğretim yöntem ve teknikleri eğitim sürecinde kullanmaları, gerekli koşulları ve teşviki sağlamaları gerekmektedir (Kuyubaşoğlu, 2009). Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmede kullanılacak çok farklı yöntem ve teknikler vardır; ama temel koşul öğrenen merkezli bir öğrenme-öğretme sürecidir (Doğanay, 2006).

Öğrenmeyi öğrenme ve yaratıcılık, yapılandırmacı yaklaşımın temelidir (Yazar, 2007). Eğitim kurumlarının görevi de yaratıcı düşünen bireyler yetiştirmek, bireylerin var olan potansiyellerini korumak ve geliştirmektir (Yıldız, Özkal ve Çetingöz, 2003'ten aktaran: Yazar, 2007: 1). Yaratıcı bireyler, problemlere karşı açık ve duyarlı olma, esnek ve bağımsız düşünme, karar verme, ayrıntılara dikkat etme, meraklı, araştırmacı olma, sürekli soru sorma gibi özelliklere sahip olan bireylerdir. Yaratıcılık, bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendikleriyle karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi ve ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesidir (Yazar, 2007).

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanıp uygulanmasını ve eğitimin başarıya ulaşmasını sağlayan kişi öğretmendir. Öğretmenin eğitim düzeyi ve kişiliği çocuktaki yaratıcılığın gelişmesinde önemli rol oynar. Öğretmen çocukların yaratıcılığının gelişimine yardım edebilmek için önce kendi yaratıcılığını geliştirmelidir (Yazar, 2007).

Ülkemizdeki eğitim programlarındaki değişimlerden de anlaşılacağı üzere yaratıcı düşünmenin önem kazanıldığı ve ülkemizde yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu yüzden Hayat Bilgisi dersinde uygulanan etkinliklerin öğrencilerin yaratıcı düşüncelerine, bilişsel başarı düzeylerine ve yaratıcı proje geliştirmelerine etkisini belirlemek için bu konu araştırılmaya değer görülmüştür.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Yenilenen ilköğretim programlarıyla yaratıcı düşünme önemli bir beceri haline gelmiştir. Öğrencinin yaratıcılığı uygulanan eğitim programları, aile, öğretmen, çevre gibi pek çok faktör tarafından etkilenmektedir. Yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik Hayat Bilgisi dersi programında yer alan kazanımların yeterli olması, çeşitli etkinliklerin yer alması ve bu etkinliklerin sınıf ortamında gerçekleştirilebilmesi ile öğrencinin hazır

bulunuşluk düzeyine uygun olması öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişmesi açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmanın amacı; değişen eğitim programlarıyla uygulamaya konulan Hayat Bilgisi dersi programındaki kazanımların, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmelerine katkısının olup olmadığının çeşitli yöntemlerle (anket, gözlem, mülakat) incelenmesidir. Araştırmanın cevap aradığı temel problem cümlesi şöyledir:

Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmesine katkısı ne düzeydedir?

Araştırmada yukarıda belirtilen problem cümlesinin kapsamında aşağıdaki araştırma sorularına da cevap aranmaktadır:

1. Hayat Bilgisi dersi programındaki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkısı, sınıf öğretmenlerin cinsiyetlerine, okuttukları sınıf düzeyine, sınıf öğretmenliği alanından mezun olup olmadığına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılmasında sınıf öğretmenleri sınıf yönetimini nasıl düzenlemektedir?

3. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılmasında okulların alt yapısı ve fiziki imkânları yeterli midir?

4. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılmasında sınıf öğretmenleri hangi yöntem ve tekniklerden faydalanmaktadır?

5. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılmasında sınıf öğretmenlerin kendi bilgi, beceri ve yeterlilikleri konusundaki görüşleri nelerdir?

6. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar ve etkinlikler hakkında sınıf öğretmenleri ne düşünmektedir?

7. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılmasında ders ve çalışma kitapları ile kılavuz kitaplarının rolü nedir?

8. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin etkinliklere katılımı nasıldır?

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Türkiye son yıllarda kendi ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerini de dikkate alarak eğitim alanında düzenlemeler yapmış ve 2005-2006 eğitim öğretim yılında yapılandırmacı

yaklaşımı esas alan ilköğretim programlarını uygulamaya koymuştur. Yeni ilköğretim programlarında yer alan kazanımların öğrenme-öğretme sürecinde etkili bir şekilde kullanılmasında ve öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlere önemli rol düşmektedir (Çelik Şen ve Şahin Taşkın, 2010).

Ülkemiz eğitim sisteminde yapılan değişikliklerle öğrenciye sadece bilgi depolamak değil, tüm yönleriyle gelişmesine katkı sağlayacak becerileri kazandırmak ön plana çıkmıştır. Hayat Bilgisi dersi programında öğrenciye kazandırılması hedeflenen becerilerden birisi de yaratıcı düşünme becerisi olmuştur. Fakat mevcut eğitim programlarının ağır olması, önerilen etkinlikler için yeterli zamanın olmaması gibi faktörlerden dolayı ihtiyaç duyulan yaratıcı bireylerin yetiştirilmesini zorlaştırmaktadır (Koç, 1999'dan aktaran: Selanik Ay, 2005: 9). Yapılandırmacı öğretmen, öğrenme sürecinde yaratıcı düşünme gibi temel becerileri geliştirecek etkinliklere ağırlık vermelidir (Güneş, 2007).

Bu araştırma, Hayat Bilgisi dersi programında yer alan kazanımlarla yaratıcılığın önemine vurgu yapılması, 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılmasına yönelik yaptıkları çalışmalarını ortaya koyması ve öğretmenlerin öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için uyguladıkları etkinlikler hakkında görüşlerini dile getirmesi ve uygulanan bu etkinlikleri diğer meslektaşlarıyla paylaşması bakımından önemlidir. Bu araştırmayla, uygulanan etkinliklerin paylaşılması ve görüşlerin dile getirilmesiyle öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisinin nasıl geliştirilebileceği konusunda öğretmenlere ışık tutacağı düşünülmektedir.

1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, ilköğretim Hayat Bilgisi dersi programının yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlarıyla sınırlıdır.

2. Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılında uygulanan Hayat Bilgisi dersi programıyla sınırlı tutulmuştur.

3. Araştırmada elde edilen bulgular ulaşılan kaynaklarla sınırlıdır.

4. Araştırma, 2012-2013 eğitim öğretim yılı Rize ili ve ilçelerindeki ilkokullarda görev yapan 136 sınıf öğretmeniyle sınırlıdır.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mülakat sorularına içtenlikle cevap verdiği varsayılmaktadır.

2. Veri toplama araçları araştırmanın amacını gerçekleştirilebilecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3. HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisini ortaya koyabilmek için öğretmenlere anket, gözlem ve mülakat uygulanmasının önemli olduğu varsayılmıştır.

1. 5. Tanımlar

1. 5. 1. Hayat Bilgisi Dersi

Bilgi temeli sosyal ve doğa bilimlerine dayanan Hayat Bilgisi dersi, yaşama paralel ve somut bir şekilde işlenen, çocuğun gelişim özelliklerine uygun şekilde hazırlanmış, ikinci devre derslerine zemin hazırlayarak öğrencilerin etkin bireyler olarak yetişmesini sağlayan bir öğretim programıdır (Baysal, 2006).

1. 5. 2. Kazanım

“Kazanımlar, çocukların doğrudan gözlenebilir davranışlarının yanı sıra bilgi, beceri, tutum ve değerleri de içeren ifadelerdir” (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005: 13).

1. 5. 3. Yaratıcı Düşünme

“Buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir. Bilgi çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olgudur” (Yenilmez ve Yolcu, 2007: 96).

1. 5. 4. Beceri

Bilgi ve performans gerektiren, öğrencilere öğrenme süreci içerisinde kazandırılması, geliştirilmesi ve yaşamına transfer edilmesi istenen davranış kalıplarıdır (MEB, 2008).

1. 5. 5. Etkinlik

“Kazanımları gerçekleştirmek hedefiyle belli teknik ve yöntemlere göre düzenlenen davranışlar bütünüdür” (MEB, 2005: 14).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde araştırmanın konusu ve amacına yönelik olarak, Hayat Bilgisi dersinin tanımı, kapsamı, Hayat Bilgisi dersi programının Türkiye'deki gelişimi ve yaratıcı düşünme becerisi hakkında teorik bilgiler verilecek olup, Hayat Bilgisi dersine ve yaratıcı düşünme becerisine ilişkin yapılan ilgili çalışmalara yer verilecektir.

2. 1. Hayat Bilgisi Dersinin Tanımı ve Kapsamı

Hayat Bilgisi dersinin değişik tanımları yapılmıştır. Baymur'a (1937) göre Hayat Bilgisi dersi Tabiat, Eşya, Coğrafya, Tarih ve Yurt Bilgisi gibi muhteva dersleri adı verilen derslerin izdüşümüdür. Sönmez (2005) ise, Hayat Bilgisi dersini doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir ilişki kurma sürecinin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlamıştır. Öğrencilerin kendisini geliştirerek çevresine uyum sağlama, kendini ve çevresini tanıma, çok yönlü ve yaratıcı düşünmenin temellerinin atıldığı bir derstir (Aykaç, 2011). "Hayat Bilgisi dersi, çocuğun çevresindeki doğal ve toplumsal anlayışı, onun anlayış derecesine göre, bir bütün olarak kavratmaya çalışan bir derstir" (Taner ve Örs, 1952: 49). "Hayat Bilgisi dersi çocuğun çevresine, başarılı, etkin ya da olumlu bir biçimde uyum yapmasını sağlayan ilk derstir" (Binbaşıoğlu, 2003: 36).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Hayat Bilgisi dersi için, olabildiğince yaşama dönük ve somut bir şekilde işlenerek öğrencilerin etkin bireyler ve vatandaşlar olarak yaşam sürmelerine temel oluşturan, bilgi temeli sosyal bilimlerle doğa bilimlerine dayanan, çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuş bir öğretim programıdır denilebilir (Baysal, 2006).

Hayat Bilgisi dersi ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar yaşadıkları ortamdaki olgu ve olayları bir bütün olarak gördükleri için Türk eğitim sistemi, dersleri Sosyal ve Fen Bilgisi olarak ayırmamış, bunun yerine Hayat Bilgisi dersini sisteme katmıştır (Sönmez, 1999).

Hayat Bilgisi dersinin kapsamının belirlenmesinde aşağıdaki özellikler dikkate alınmalıdır:

1. Öğrencinin içinde bulunduğu ortam
2. Öğrencilerin ön birikimi, hazırbulunuşluğu
3. Öğrenciye kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve tutumlar
4. Eğitim biliminin nitelikleri (Sönmez, 2005'ten aktaran: Baysal, 2006: 3-4).

2. 1. 1. Türkiye’de Hayat Bilgisi Dersi Programının Gelişimi

Osmanlı döneminde ilköğretim, sıbyan mektebi denen kurumlarca sağlanıyordu. Burada çocuklara Kur’an ve bazı dini bilgiler öğretilmeye çalışılırdı (Akyüz, 2005). Abdülmecid döneminde sıbyan mekteplerinde yazı yanında okuma öğretilmesi de amaçlanmıştı (Kodaman, 1999”dan aktaran: Baysal, 2006: 10). Tanzimat döneminde Saffet Paşa tarafından 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile programda yenilik yapılmış ve Yazı, Tarih-i Osmani, Coğrafya, Malumat-i Nafia dersleri okutulmaya başlanmış, böylece her mahalle ve köyde açılacak okulların dört yıllık okullar halinde düzenlenmesi ve okutulacak derslerin konuları belirlenmesi sağlanmıştır (Unat, 1964; Özalp ve Ataünel, 1977; Kodaman, 1999; Bilim, 1998”den aktaran: Baysal, 2006: 10). II. Abdülhamid döneminde, 1876’da Kanun-i Esasi hazırlanırken ilköğretim alanında yenilikler yapılmış, bu dönemde Dürus-ı Eşya ve Malumat-ı Nafia dersleri okutulmuş ve bu derslerle Hayat Bilgisi dersine çok yaklaşılmıştır. Meşrutiyet döneminde Emrullah Efendi tarafından yapılan programda, Cumhuriyet sonrasında Hayat Bilgisi adı altında birleşecek olan Musahabat-ı Ahlakıye, Tarihiye, Sıhhiye ve Medeniye, Tarih, Coğrafya, Eşya Dersleri ve Ziraat Dersleri sergilenmiştir (Baymur, 1937”den aktaran: Baysal, 2006: 10).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye’de hızlı gelişmeler ve yenilikler olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nde yeni müfredat geliştirme çalışmaları 1924 yılında başlamış, Hayat Bilgisi derslerinin müfredatları da bu süreçte değişimlere uğramıştır. Bu dersle çocuğun bulunduğu doğal ve toplumsal çevre incelenip, kendisini, çevresini ve çevresinde meydana gelen olayları anlaması ve kendine daha iyi yaşama yolları araması sağlanmıştır (Şahin, 2009).

1926 ilköğretim programının toplu öğretim anlayışına dayalı olan Hayat Bilgisi dersi ile çocuğun yakın alanından başlayarak çevresini tanıması, bu çevredeki nesne, kişi ve olaylarla uyum içinde olması ve bunlara bağlı olarak kendi becerilerini de geliştirmesi amaçlanmıştır. 1936, 1948, 1968 ve 1998 programlarındaki Hayat Bilgisi dersi, çocuğun bulunduğu doğal ve toplumsal çevreyi inceleyerek çocuğu yaşama ve bir üst öğrenime hazırlamayı amaçlamıştır (Öztürk ve Dilek, 2002”den aktaran: Karabağ, 2006: 52).

2005-2006 eğitim öğretim yılında yeni ilköğretim programları uygulamaya geçmiştir (Uygun ve diğ., 2006). Bu uygulamanın bir sonucu olarak yapılandırmacı eğitim anlayışına göre hazırlanan Hayat Bilgisi dersi programının amacında, kapsamında, içeriğinde, öğrenme-öğretme sürecinde ve değerlendirme boyutlarında değişiklikler ve yenilikler olmuştur (Güven, 2010).

Tablo 1. Yıllara Göre Hayat Bilgisi Derslerinin Haftalık Ders Saatleri

Yıllar	1.Sınıf	2. sınıf	3. sınıf	Toplam Ders Saati
1924	4	4	5	13
1926	4	4	4	12
1936	5	6	7	18
1948	5	6	7	18
1968	6	6	6	18
1998	5	5	5	15
2005	5	5	5	15

Kaynak: Kocaoluk & Kocaoluk, 1998b; Bektaş, 2001; Akyüz, 2008”den aktaran: Şahin, 2009: 403

2. 1. 2. Yapılandırmacıkta Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Eğitim sistemlerinde mevcut müfredatların uygulanmasıyla birtakım güçlükler ortaya çıkmıştır. Bu güçlüklerin aşılması için ileri sürülen görüşler, yeni kuşak ve öğretmenlerin istemleri, toplumdaki farklılaşmalar ve çeşitli bilim dallarındaki gelişmelerden kaynaklanan nedenler yeni müfredatların hazırlanmasını sağlamıştır (Şahin, 2009). Bütün bu nedenlerden dolayı MEB, yapılandırmacı eğitim anlayışı ile ilköğretim ders programlarını 2003 ve 2004 yıllarında geliştirmiş ve 2005 yılında uygulamaya koymuştur. Hayat Bilgisi dersi de yapılandırmacı eğitim anlayışı ile programı geliştirilen derslerden biridir (Güven, 2010).

Yapılandırmacı yaklaşımın temel alındığı Hayat Bilgisi dersi programında öğrenci, öğrenme öğretme sürecinin merkezine alınmış ve bilgiyi kendi yapılandıran konumuna getirilmiştir (Çelik Şen ve Şahin Taşkın, 2010). Öğrenci, deneyimlerine dayalı olarak önceden yapılandırdığı bilgilerle sınıf ortamına girer, burada kendine sunulan yeni bilgilerle eski bilgilerini karşılaştırır ve yeni bilgiye anlamlar yükler (Aydın ve Durmuş, 2006).

“Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre hazırlanan Hayat Bilgisi dersi programının öncelikli amacı, öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazanmalarına ve olumlu kişisel nitelikler geliştirmesine yardımcı olmaktır” (MEB, 2005: 15).

Öğrenmeyi öğrenme ve yaratıcılık yapılandırmacı yaklaşımın temelidir (Yazar, 2007). Yapılandırmacı yaklaşımın esas alındığı Hayat Bilgisi dersi öğretim programıyla çocuğun merkeze alındığı ve öğrenme sürecine aktif katıldığı, bireyin her yönüyle gelişmesine katkı sağlayan, ezbercilikten uzak, eğlenceli, hayatın içinde ve kullanılabilir bilgi ve becerilere öncelik veren tematik bir program anlayışı benimsenmiştir (Karabağ,

2006). Böylece ezbercilikten ve geleneksel modellerden uzak bir anlayışı benimseyen Hayat Bilgisi dersi programında yaratıcı düşünme ve bu beceriyi kullanabilme, önemli ve geçerli kavramlardan biri haline gelmiştir (Kuyubaşoğlu, 2009).

Yapılandırmacı yaklaşımın temele alındığı bir program olduğu için, Hayat Bilgisi dersinde yer alan etkinlikler, öğrencilerin aktif öğrenmesini ve gerçek yaşamla ilişki kurmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Yapılandırmacı kuramın izlerinin taşındığı bu süreçte öğrenmenin gerçekleşmesi için şunların olması gerekir:

1. Merak uyandırma ve planlama,
2. Araştırma ve keşfetme,
3. Çözümleme ve derinleştirme,
4. Paylaşma ve yaşantıya uygulama (Karabağ, 2006).

2. 1. 3. Hayat Bilgisi Dersinin Önemi

Eğitimin amacı, demokratik, çevresine faydalı, üretken bireyler yetiştirmektir. Eğitim sayesinde yanlış olan davranışlarımızı değiştiririz, yeni bilgiler öğreniriz, değer yargılarımızı oluştururuz ve toplumsallaşırız. İlköğretim kurumlarında bireylerin toplumsallaşmasına, iyi birer vatandaş olarak yetişmesine hizmet eden en önemli derslerden biri de Hayat Bilgisi'dir (Selanik Ay, 2005). Hayat Bilgisi dersi yoluyla çocuğun hem üst öğrenime hazırlanması hem de toplumsal bir kimliğe sahip olması amaçlanmaktadır (Aykaç, 2011).

Çocukları hayata ve üst öğrenime hazırlamada Hayat Bilgisi dersinin önemli bir rol üstlendiği ilköğretimin amaçları arasında görülmektedir (Özdemir, 1998). Çocuğun varolan bilgilerini tamamlamaya ve sistemleştirmeye, yeni bilgi ve beceri kazandırmasına katkı sağladığından Hayat Bilgisi dersi ilköğretimin birinci kademesinde önemli bir yere sahiptir (Karaca, 2008).

Hayat Bilgisi dersi vatandaşlık değerlerinin öğrencilere iletilmesinin yanında, çocukların şimdi ve gelecekte karşılaşabilecekleri problemleri çözebilmeleri, olaylara tarafsız yaklaşabilmeleri için bir başlangıç aşaması olması açısından da önem arz etmektedir (Baysal, 2006).

Çocuğun çevresiyle başarılı, etkin ve olumlu şekilde uyum içinde olmasını sağlayan ilk ders Hayat Bilgisi dersidir. Hayat Bilgisi dersi yoluyla, çocuğun önceki yaşantılarından edindiği yanlış ve eksik bilgilerin düzeltilmesi ile iyi tutum, davranış ve yaşantıların kazandırılması amaçlanmaktadır (Binbaşoğlu, 2003).

Hayat Bilgisi dersinde temele alınan insan, doğa ve toplum olduğu için konular arasında sıkı bir bağlantı vardır. Hayat Bilgisi dersi kapsamındaki bu konular, çocukların

yanlış bildiği şeyleri düzeltmesini, bilmediği şeyleri ise öğrenmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Bundan dolayı öğrencilere sorular yönelterek, tartışma ve gözlem yapma fırsatı sunarak yetenekleri geliştirilmesi sağlanacaktır. Aynı zamanda konular aracılığıyla çocuğun vatandaşlık ve sosyal yönden gelişmesi için uygun eğitim ortamları sunulacaktır. Konuların işlenmesiyle çocuklar birçok şeyi doğru düşünerek ve görerek iradesi ve duygusu güçlendirilecektir (Güngördü, 2001).

Öğrenciler Hayat Bilgisi dersinde öğrendikleri aracılığıyla kişisel, sosyal ve kültürel yönden bütün olarak gelişecektir. Çevrenin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak incelenmesi sonucunda öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve tutumlar Hayat Bilgisi dersi aracılığıyla okulun ilk yıllarında kazandırılacaktır (Demir, 2007).

2. 1. 4. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

2. 1. 4. 1. Programın Vizyonu

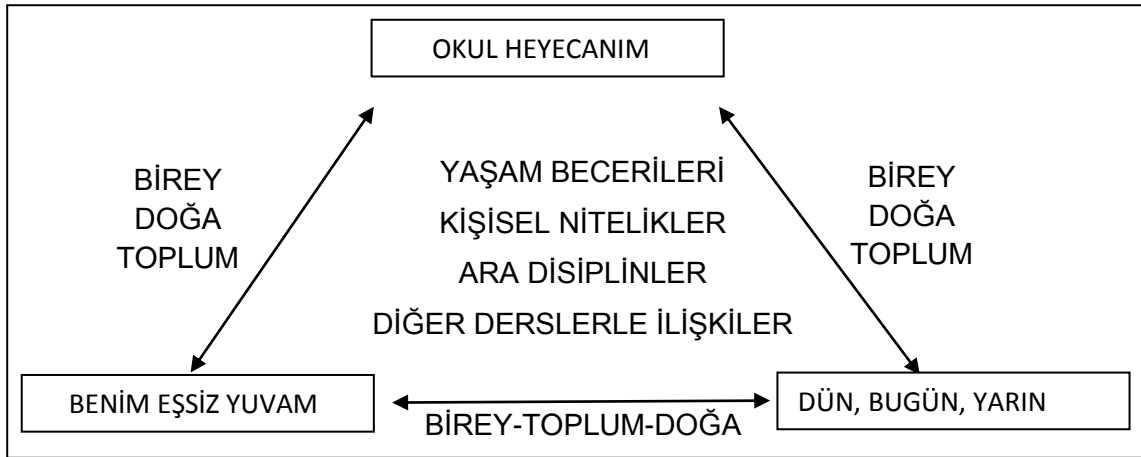
Bu programın vizyonu, Hayat Bilgisi dersine ayrılan zamanın büyük bir bölümünde öğrencilerin kendi girişimleriyle gerçekleştirecekleri ve öğretmenlerin öğrencilere doğrudan bilgi aktarmak yerine sadece ve sadece yol göstereceği etkinlikler aracılığıyla,

- Öğrenmekten keyif alan,
- Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık,
- Kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren,
- Gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanıma sahip,
- Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek,
- Mutlu bireyler yetiştirmektir (MEB, 2005: 10).

2. 1. 4. 2. Programın Yapısı

Hayat Bilgisi dersi 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulan, çocukların iyi birer vatandaş olmasını, çevreye uyum sağlamasını ve iyi bir birey olmasını amaçlayan ilk derstir (Meydan ve Bahçe, 2010).

2005 Hayat Bilgisi dersi programında insan, biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak ele alındığı için birey, toplum ve doğa olmak üzere 3 ana öğrenme alanı belirlenmiştir. Ayrıca insan, değişimin hem öznesi hem de nesnesi olduğu için programda değişim, bireyi, toplumu ve doğayı kuşatan bir boyut olarak düşünülmüştür. Öğrenme alanlarının içerikleri ile değişim, eğitim öğretim amacıyla yapay olarak birbirinden ayrılrsa da aslında gerçek yaşamda bunlar iç içedir. Toplu öğretim anlayışına dayanan Hayat Bilgisi dersinde bu üç öğrenme alanlarını aynı anda sarabilen, Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam ve Dün, Bugün, Yarın adlarında olmak üzere 3 tema belirlenmiştir (MEB, 2005).

Şekil 1. Hayat Bilgisi dersi programının çatısı

Her sınıf seviyesinde yer alan temalar isim olarak birbirinin aynısıdır; ancak sınıf seviyesi yükseldikçe temaların içeriği ve kapsamı da genişlemektedir (TTKB, 2005'ten aktaran: Baysal, 2006: 58).

Tablo 2. 2005 Programı Hayat Bilgisi Temaları

Birinci Sınıf Temaları	İkinci Sınıf Temaları	Üçüncü Sınıf Temaları
1 Okul Heyecanım	Okul Heyecanım	Okul Heyecanım
2 Benim Eşsiz Yuvam	Benim Eşsiz Yuvam	Benim Eşsiz Yuvam
3 Dün, Bugün, Yarın	Dün, Bugün, Yarın	Dün, Bugün, Yarın

Kaynak: MEB, 2005'ten aktaran: Baysal, 2006: 6

Hayat Bilgisi dersi programının asıl amacı çocukların temel yaşam becerileri ve olumlu kişisel özellikleri kazanmalarına yardımcı olmaktır. Ayrıca bu program aracılığıyla öğrencinin Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerinin temelini oluşturacak bilgiye sahip olması sağlanacaktır. Bundan dolayı temalarla bütün olacak şekilde kazanımlar yapılandırılmıştır. Bilgi, tutum ve değerleri ile çocukların doğrudan gözlenebilir davranışlarını içeren ifadelerle kazanım denilmektedir. Kazanımlar oluşturulurken konuların bütün olmasından ziyade, beceriler temele alınmıştır. Bu beceri, bilgi, tutum ve davranışlar öğrencilere etkinlikler yoluyla kazandırılması hedeflenmektedir. Bundan dolayı öğrenme ve öğretme etkinlikleri programda önemli bir yere sahiptir (MEB, 2005). Kazanımlar oluşturulurken 1., 2. ve 3. sınıf Türkçe ve Matematik dersi kazanımları ile 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerinin kazanımları arasında ilişkilendirme yapılmış, üst sınıflar için de temel oluşturulmuştur (Karabağ, 2006). Programın ilk

baskısında kazanım sayısı 376 iken daha sonra yapılan düzenlemelerle 292' ye indirilmiştir (Uygun ve diğ., 2006).

Tablo 3. Kazanımların Tema ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

SINIFLAR	TEMA ADI									TOPLAM	
	OKUL HEYECANIM			BENİM EŞSİZ YUVAM			DÜN, BUGÜN, YARIN				
	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oran (%)	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oran (%)	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oran (%)	Kazanım Sayısı	Ders Saati
1.SINIF	9	2	5	0	4	5	6	4	0	5	80
2.SINIF	3	3	5	7	1	9	4	6	6	4	80
3.SINIF	4	4	0	6	3	1	3	3	9	13	80

Kaynak: MEB, 2005: 105

2005 Hayat Bilgisi Öğretim programında öğrencinin okul dışındaki gerçek yaşam ile bütün olmasını sağlayacak yaşam becerilerine öncelik verilmiştir. Becerinin öğrenciye kazandırılmasındaki araç içeriktir. Her temanın sonunda öğrencinin yaşına ve gelişim düzeyine uygun beceri aşamalarını kazanması beklenmektedir. Becerilerin çoğu aktif öğrenme ile kazanılacağından, 2005 programında öğrencilerin aktif katılımını gerektiren etkinlikler önerilmiştir (Karabağ, 2006).

Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ile öğrencilerin şu becerileri kazanmaları sağlanmaya çalışılacaktır:

- Eleştirel düşünme becerisi
- Yaratıcı düşünme becerisi
- Araştırma becerisi
- Problem çözme becerisi
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi
- Girişimcilik becerisi
- Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerisi
- Karar verme becerisi
- Kaynakları etkili kullanma becerisi

- Güvenlik ve korunmayı sağlama becerisi
- Öz yönetim becerisi
- Bilimin temel kavramlarını tanıma
- Temalarla ilgili temel kavramları tanıma (MEB, 2005).

İlköğretimde Hayat Bilgisi dersinin temel görevlerinden birisi öğrencilerin bu becerileri kazanmasını sağlamaktır. Öğrencilerin bu becerileri kazanması için gerekli koşulları ve teşviki sağlamak öğretmenin görevidir. Bu beceriler geliştirilmezse çocuklar anlayarak temalarla ilgili sonuçlara ulaşamaz (MEB, 2005).

Hayat Bilgisi Dersi Programı aracılığıyla öğrencilerin aşağıdaki kişisel nitelikleri ve değerleri kazanmasını sağlanmaya çalışılacaktır:

- Öz saygı
- Öz güven
- Toplumsallık
- Sabır
- Hoşgörü
- Sevgi ve saygı
- Barış
- Yardımseverlik
- Doğruluk ve dürüstlük
- Adalet ve eşitlik
- Yeniliğe açık olma
- Vatanseverlik ve yurt sevgisi
- Kültürel değerleri koruma ve geliştirme bilinci (MEB, 2005).

Hayat Bilgisi programı ile bütünleşmesini sağlayacak ara disiplinlere özgü kazanımlara aşağıda yer verilmiştir:

- Afetten koruma ve güvenli yaşam
- Girişimcilik
- İnsan hakları ve vatandaşlık
- Kariyer bilinci geliştirme
- Özel eğitim
- Rehberlik ve psikolojik danışma
- Sağlık kültürü
- Spor kültürü ve olimpik eğitim (MEB, 2005).

Yapılandırmacı yaklaşımda, öğrenci merkezli bir anlayış hâkim olduğu için etkinliklerle öğrenmeye ağırlık verilmektedir. Etkinlikler, öğrencinin çevresel özellikleri ile ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, öğrencinin öğrenme sürecinde etkin olacağı

şekilde düzenlenir. Öğrencinin sadece kitap okuyarak, öğretmeni dinleyerek beceri geliştirmesi yerine, arkadaşlarıyla karşılıklı iletişim kurarak, birbirlerine açık uçlu sorular sorarak beceri kazandırılması tercih edilmelidir. Sadece sınıf-okul içi etkinlikler değil, okul dışı etkinlikler de kullanılabilir (Güneş, 2007). Programda belirlenen kazanımlara ulaşılması, öğrenciyi öğrenme-öğretme sürecine aktif olarak katan yöntem ve teknikler ile içeriğe uygun etkinliklerle sağlanabilecektir (Aykaç, 2011). Hayat Bilgisi dersinde yer alan etkinlikler, öğrencinin merkezde ve aktif olmasının istendiği etkinliklerdir. Bu yüzden programın özünde ve başlangıç aşamasında şunlar olmalıdır:

- Çocuğun bir olay ve olguyla doğrudan rastlaşması,
- Çocuğun çevresindekilerle doğrudan etkileşimi,
- Bunlar sonucunda çocuğun kendi çaba ve imkânlarıyla doğrudan öğrenmesi

(MEB, 2005).

HBDÖP' ta öğretmenin asıl rolü öğrenme-öğretme ortamını düzenleyerek, etkinlikler konusunda öğrencilere rehberlik yapmaktır. Bunun dışında sınıf öğretmenlerin şu rolleri bulunmaktadır:

- Aile ile işbirliği yapma,
- Öğretimi planlama,
- Öğrencilerin çalışmalarına rehberlik etme,
- Öğretimi kaliteli bir şekilde gerçekleştirmek için meslektaşlarıyla iş birliği yapma,
- Öğrencileri grup çalışmalarına yönlendirerek onların iş birliği içerisinde çalışmasını sağlama,

sağlama,

- Becerilerin ve kişisel niteliklerin kazanılmasına yardım etme,
- Kişisel, sosyal ve kültürel eğitimi kolaylaştırma,
- Beceri ve kişisel niteliklerin kazanılmasında öğrenciyi model olma,
- Çocukların öğrenme sürecindeki gelişimlerini ölçme ve değerlendirme,
- Sınıf içi etkinlikleri düzenlerken bireysel farklılıkları göz önünde bulundurma,
- Öğrencilerin sağlık ve güvenlik becerilerini kazanıncaya kadar sağlık ve güvenlik

içinde olmalarını sağlamak (MEB, 2005).

Sınıf içi etkinlikler uygulanırken öğretmenlerden beklenen davranışlar şunlardır:

- Öğrenci bağımsızlığını ve girişimciliğini destekleme,
- Öğretimde çeşitli ortam ve materyalleri kullanma ile birincil bilgi kaynaklarını

kullanma,

- Öğrenmeyi toplumsal tecrübeleri sağlayacak şekilde düzenleme,
- Öğrenmeyi sağlarken problemin gerçek yaşamdaki gibi karmaşık olmasına dikkat

etme,

- Bir öğrenme görevini yerine getirirken, üst düzey bilişsel etkinlikleri içeren görevlere öncelik verme,

- Bir öğrenme görevini oluştururken bunu bütünden parçaya göre tasarlama,
- Öğrencilere açık uçlu, düşündürücü, anlamlı ve derinliği olan sorular yönelme,

Onları araştırmaya yönlendirme ve öğrencileri kendi arkadaşlarına sorular sorması için teşvik etme,

- Öğretim sırasında öğrenme döngüsü modeli (keşfetme, kavramı tanıma, uygulama) kullanarak öğrencileri meraklandırma,

- Öğrenci tepkilerine göre öğretim stratejilerini ve içeriğini kullanma,
- Öğrencilerin ilgilerini çekecek sorunları sunma,
- Öğrencilerin hem sizinle hem diğer öğrencilerle etkileşimini destekleme,
- Öğrencilerin yaptıkları hataları anlamaları için geri bildirim ve dönüt kullanma,
- Öğrencilere bir soru yönelttiğinizde olası bir yanıt üzerinde düşünmeleri için yeterli vakit tanıma,

- Öğrencilere sunulan bilgiler arasında bağlantı kurabilmeleri ve çeşitli görüşleri birbirleriyle karşılaştırabilmeleri için zaman verme,

- Öğrencilerin başarısını öğrenme sürecine göre değerlendirme (MEB, 2005).

İçinde oyun ve eğlencenin olduğu, eğlenirken öğreten çeşitli ve farklı etkinliklerin programı zenginleştirdiği görülmektedir. Bu etkinliklere örnek olarak şunlar verilebilir:

- Hikâye tamamlamak,
- Şiir yazmak,
- Deney yapmak,
- Gezi ve inceleme yapmak,
- Örnek olay çalışmaları yapmak,
- Oyunlar oynamak,
- Tartışma yapmak,
- Araştırma yapmak,
- Proje hazırlamak,
- Benzetim yapmak,
- Drama çalışmaları yapmak (Karabağ, 2006).

2. 1. 5. Okul ve Aile İlişkisi

Öğrencilerin yaşama hazırlanmasında ve nitelikli bir şekilde yetiştirilmesinde asıl görev okulun olsa da, bu konuda ailelere de büyük sorumluluklar düşmektedir (Gökçe, 2000).

Okul-aile iş birliği ile eğitimin amaçları paralelinde, birbirlerinin bilgi ve tecrübelerini paylaşarak birlikte hareket etmesini ve bunlara bağlı olarak çocuğun sahip olması gereken bilginin, becerinin ve tutumlarının kolay bir şekilde kazandırılması sağlanmalıdır (Gültekin, 2008).

İlköğretimde Hayat bilgisi dersini aileden bağımsız düşünmek imkânsızdır. Hayat Bilgisi dersinde eğitim öğretim sürecine aileyi katmanın yollarından biri aile katılımıdır. Aile katılımı, ailenin eğitim öğretim sürecine katılmasını, çocuğun okulda öğrendikleri ile ailede öğrendikleri arasında paralellik kurulmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle Hayat Bilgisi dersinin temel ilkelerinde, temalarında ve kazanımlarında aile katılımına vurgu yapılmaktadır (Kılıç, 2010).

Hayat Bilgisi dersi programının başarıyla uygulanmasında öğretmen kadar aile katılımının da önemli bir yeri vardır. Çünkü ailelerin üst düzeyde katılımının sağlandığı bir öğrenme ortamında öğrencinin, okula istekli bir şekilde gelmesini sağlayacak, okula yönelik olumlu bir tutum sergilemesine yardımcı olacak ve benlik saygısının yükselmesine katkıda bulunacaktır (MEB, 2005).

2. 1. 6. Hayat Bilgisi Dersinde Ölçme ve Değerlendirme

“Değerlendirme, eğitim öğretimin önemli bir parçasıdır. Eğitim programlarının başarısı, öğrencilerden beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazanılıp kazanılmadığını ölçme ve değerlendirme yoluyla tespit edilir” (Karabağ, 2006: 66).

Yapılandırmacı yaklaşıma göre değerlendirme, üründen çok, ürünün oluşma sürecini gözlemleyerek öğrencinin gelişimi hakkında sağlıklı bir sonuca ulaşmayı, öğrencilerin edindiği becerileri değerlendirmeyi, öğrenci merkezli etkinliklere ağırlık vererek öğrencinin kendisini geliştirmesini ve öğrencinin kendisi ile ailesini öğrenme sürecine katmayı içermektedir (Güneş, 2007).

Hayat Bilgisi dersinde değerlendirme çalışmaları yapılırken öğrencilerin Hayat Bilgisi programının sadece bir boyutunda değil tüm boyutlarındaki gelişme ve başarılar kayıt altına tutulmaya çalışılır. Öğretmenler, öğrencilerin kazanımlarla ilgili gelişimlerini izlerken, öğrenme eksikliklerini belirlerken, öğrencileri öğrenmeye ve becerilerini geliştirmeye teşvik ederken, karşılaştıkları güçlükleri tasvir ederken değerlendirmelerde bulunur (MEB, 2005).

Hayat Bilgisi programı, bireysel farklılıkları dikkate alan, öğrenciyi etkin ve aktif hale getiren öğretme ve öğrenme stratejilerine yer vermiştir. Bu nedenle programda çoklu değerlendirmeler kullanılmıştır. Yani öğrencilerin başarısını sadece yazılı ve sözlü sınavlarla ölçme ve değerlendirme yerine çoklu bir değerlendirme anlayışı tercih edilmiştir. Çünkü her çocuğun eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, karar verme, iletişim gibi çeşitli becerileri uygulama düzeyleri farklıdır (MEB, 2005). Program, öğrencilerin entelektüel olarak gelişimleri ile beceri ve kişilik gelişimine yoğunlaşmıştır. Kazanımların değerlendirilmesinde çoktan seçmeli, boşluk doldurma, eşleştirmeli, kısa cevaplı, açık uçlu sorular ile süreci değerlendirmeye yönelik olarak gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ve akran değerlendirme formları, öğrenci ürün dosyaları, projeler, posterler gibi araç ve yöntemlerin de kullanılmasına fırsatlar sunmuştur (Karabağ, 2006).

2. 2. Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme İle İlgili Tanımlar

Yaratıcılığın batı dillerindeki karşılığı “kreativitaet, creativity”dır. Latince “creare” kelimesinden gelir. Creare sözcüğünün karşılığı doğurmak, yaratmak, meydana getirmektir (San, 2004).

Yaratıcılık tüm duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içerisinde olduğu için karmaşık bir süreçtir. Yaratıcılık kavramının kesin bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Araştırmacıların uzlaştığı ortak bir yaratıcılık kavramı yoktur (Kamaraj ve Aktan, 1998”den aktaran: Yolcu ve Yenilmez, 2007: 96).

Rawlinson (1995)’a göre yaratıcı düşünme, daha önce aralarında hiçbir ilişki olmayan nesnelere ya da düşünceler arasında bağ kurulması işidir. Yaratıcılık hayal etme ve farklı bir şey meydana getirme yeteneğidir (Harris, 1998”den aktaran: Doğanay, 2006: 199). Bartlett, ana yoldan ayrılma, kalıplardan kurtulma olarak tanımlarken Torrance yaratıcılığı “boşlukları, rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünüler geliştirmek, varsayımlar kurmak, bunları sunmak, sonuçları karşılaştırıp değiştirmek ve yeniden sınamak” olarak tanımlamıştır (San, 2004). Yaratıcılık çok boyutlu olan bir aklın ürünü olarak tanımlanabilir (Kırıçoğlu, 2002). Yıldırım’ın (1998) yaptığı tanıma göre ise yaratıcılık, var olan kavramların arasındaki bağlardan yeni kavramlar veya düşünceler üretmektir.

Bilim insanları tarafından yaratıcılık kavramı farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte uzlaşılan ortak noktanın yaratıcılığın, yeni, farklı, özgün bir şeyler üretmek olduğudur ya da bir ürüne bağlı olarak yaratıcılığın değerlendirilebileceğidir (Erdoğdu, 2006).

En genel anlamıyla yaratıcılık, bilinen şeylerden yeni bir şeyler meydana getirmek, bazı problemlere yeni çözüm yolları bulmak, daha önceden kullanılmamış ilişkiler arasında bağlar kurarak yeni yaşantı, deneyim, düşünce ve ürünler ortaya koymaktır (Aral, 2004”ten aktaran: Yazar, 2007: 14).

Yaratıcılığın psikolog ve eğitimciler tarafından süreç ve ürün olarak tanımlanmasına hizmet eden özellikleri şunlardır:

- Meydana getirilen ürün tamamen özgün olmalı,
- Olgular arasında bağ kurma yeteneği, düşünmede esneklik, bilgi üretiminde akıcılık olmalı,
- Yapılan iş özenli olmalı ve yapılan işe odaklanılmalı,
- Yaratıcılık, duygusal ve kültürel olarak bir bütün olmalı,
- İşini planlarken birey hayal ederek düşünmeli ancak hayal kurmamalı,
- Özgün ürünün oluşabilmesi için bireyin, ilgi alanındaki sembol ve araçları kullanmayı iyi bilmeli,

•Yaratıcı düşünmenin ne zaman ortaya çıkacağı kestirilemediği için bireye bol gereç, istediği kadar zaman ve kendiyile kalma fırsatı verilmelidir. Böylece özgün ürün aniden ortaya çıkabilir (Ülgen, 1995).

Yaratıcı düşünme özgür, hareketli ve üretken bir eylem sürecidir. Bu yüzden çok yönlü bakmak, çok seçenekli çözüm yolları bulmak gerekir. Yaratıcı düşünmenin 4 boyutu vardır:

- Akıcılık, üretilen uygun düşünce sayısı veya problem için farklı alternatifler üretebilmedir.
- Esneklik, farklı kategorilere giren düşünce üretme yeteneği veya problem çözümünde var olan bakış açısını değiştirmektir.
- Özgünlük, eşsiz, rastlanmayan, farklı düşünceler yaratma yeteneği ya da yeni özel çözümler bulmadır.
- Zenginleştirme, düşünceyi tamamlayarak geliştirme, ayrıntılara girebilme, cevaplar ekleyebilmedir (Erlendsson, 1999”dan aktaran: Yenilmez ve Yolcu, 2007: 96-97).

Yaratıcı düşünme daha önce aralarında bağ kurulmamış nesnelere ya da düşünceler arasında bir bağ kurma sürecidir. Burada dikkat edilmesi gereken şey, yaratıcı düşünmenin zaten varolan nesnelere ve düşüncelerden yola çıkmasıdır (Rawlinson, 1995).

“Yaratıcı düşünme; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir. Bilgi

çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olgudur” (Yenilmez ve Yolcu, 2007: 96).

Yaratıcı düşünme becerisi, bir düşünceyi, ürünü değiştirmeyi ve birleştirmeyi veya farklı ürünler ve bilgiler üretmeyi, buluşlar yapabilmeyi içermektedir. Aynı zamanda ayrıntılı düşünceler geliştirmeyi, problemlere kendine özgü çözümler bulmayı, farklı bakış açılarına sahip olmayı, bir düşünce veya ürüne bütün olarak bakabilmeyi de kapsamaktadır (Güneş, 2007).

Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık bazen birbiri yerine kullanılmakta ise de ikisinin farklı kavramlar olduğu unutulmamalıdır. Yaratıcı düşünme daha çok zihinsel etkinlikleri içerir, yaratıcılık ise hem zihinsel hem de performansa dayalı etkinlikleri de kapsadığı için daha genel bir kavramdır (Doğan, 2005).

2. 2. 1. Yaratıcı Düşünmenin Önemi

Geleneksel eğitim anlayışı ile bilgilerin ezberletildiği bir eğitim sisteminde bireyin yaratıcılık yeteneği ortaya çıkamaz. Çünkü böyle bir sistem, bireyi belli kalıplar ve kurallar içinde düşünmeye zorlar. Kalıplar, çerçeveler, kurallar ve yasaklar içinde öğrenen bireyde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek zor olacaktır. Yaratıcı düşünmenin geliştirilmediği toplumlar başkalarının ürettiklerini kullanmak, ürettikleri şeylerin adlarını dillerinde kullanmak zorunda kalacaktır (Gözütok, 2006).

Her bireyde farklı seviyelerde bulunan bir özellik olan yaratıcılık ve yaratıcı düşünme değişen dünyaya uyum sağlamada önemli bir beceri haline gelmiştir. Yaratıcılık; aile, eğitim-öğretim programı, çevre gibi faktörlerden dolayı körelebileceği gibi özel programlar ve teknikler sayesinde de geliştirilebilir (Runco, 1996”dan aktaran: Karataş ve Özcan, 2006: 226). Yaratıcılığın temellerin oluşmaya başladığı yıllar okulöncesi ve ilkökull yıllarıdır. Bu yüzden anne babalar, çocukla ilgilenen diğer yetişkinler ve öğretmenler çocuğun bu yıllarını iyi değerlendirmeleri yaratıcı nesillerin oluşması açısından son derece önemlidir (Yenilmez ve Yolcu, 2007).

Yaratıcılık bireysel ve sosyal açıdan önem taşımaktadır. İş ve günlük yaşamla bağlantılı olduğundan bireysel açıdan önem taşımaktadır. Buluşlara, bilimsel bulgulara ve sanatta yeni hareketlere yol açtığından da sosyal açıdan önemlidir (Demirci, 2007).

Yaratıcılığın gelişmesiyle bireyler iletişim becerileri kazanır ve yeni durumlara daha kolay uyum sağlarlar (Yenilmez ve Yolcu, 2007).

İnsanoğlunun gereksinim ve beklentileri devam ettiği sürece yaratıcı düşünme, yaşamın her alanında yeni fikirler ve bilgiler üretme yöntemi olarak yer alacaktır (Kuyubaşoğlu, 2009).

İnsanlara bazen üretebilecek başka bir bilgi veya ürün kalmamış gibi gelebilir; ancak insan, hayatını kolaylaştırmak ve güzelleştirmek için farklı seçenekleri arama arayışını sürekli devam ettirecektir. Örneğin cep telefonunun birçok görevi var; ancak bilim insanları cep telefonlarının nasıl daha kullanışlı hale gelebileceği ve çevre ile insana olan zararlarını nasıl en aza indirebileceği hususunda hep mücadele edecektir. Bu yüzden yaratıcı düşünme geçerliliğini uzun zaman koruyabilecektir (Eryeler, 2003).

İnsanoğlunun yaratıcı potansiyelini ortaya koyabilmesi için gerekli yaşantıları sağlamak, yaratıcılık eğitimin amacı olduğundan sağlıkta, sosyal alanda, fen ve matematikte özgün ve yaratıcı buluşlar insan yaşamını kolaylaştıracağından eğitim programları öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olmalıdır (Özden, 2005”ten aktaran: Kuyubaşoğlu, 2009: 22).

2. 2. 2. Yaratıcı Düşünmenin Aşamaları

Harris (1959)’e göre yaratıcılık süreci altı aşamaya ayrılmaktadır:

- İhtiyaçları karşılama,
- Bilgiyi elde etme,
- Bir konuya odaklanma,
- Çözümler üretme,
- Çözümlerin gerçekliğini belirleme,
- Düşünceleri hayata geçirme (Yavuzer, 1989).

Yaratıcı düşünmenin aşamaları Graham Wallas’ın 1926’da geliştirdiği bir modeldir. Wallas’ın bu modeli aşağıda açıklanan dört aşamadan oluşmaktadır.

2. 2. 2. 1. Hazırlık Aşaması (Preparation)

Hazırlık döneminde, problem, ihtiyaç ya da gerçekleştirilmek istenen şey belirlenerek çözüm için bilgi ve malzeme toplanır ve ölçütler oluşturulur.

2. 2. 2. 2. Kuluçka Aşaması (Incubation)

Kuluçka aşamasında, problemden çıkılarak geriye doğru gidilir ve problem zihinde incelenir. Bu dönem hazırlık aşamasındaki gibi kısa sürebileceği gibi, haftalar ya da yıllar geçecek kadar uzun da sürebilir.

2. 2. 2. 3. Aydınlanma Aşaması (Illumination)

Aydınlanma aşamasında fikirler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinden ortaya atılır. Bu fikirler sonuç ya da ürünün parçaları olabileceği gibi sonucun kendi de olabilirler. Bu aşama genellikle anlıktır, müthiş bir içgörüler zenginliği içinde gelişir, birkaç dakika ya da birkaç saat sürebilir. Fikirler, sözel olmaksızın formüle edilmiş ve sıklıkla bir “hah!” ünlemiyle belirlenmiştir.

2. 2. 2. 4. Gerçekleşme-Doğrulama Aşaması (Verification)

Bu aşama, aydınlanma aşamasında ortaya çıkan sonucun ya da ürünün ihtiyaçları karşılayıp karşılamayacağını, hazırlık aşamasında saptanmış ölçülere uyup uymayacağını anlaşılması ve gösterilmesi için yapılan etkinlikleri içerir. Aniden ortaya çıkan yeni fikir problem durumuna uygulanır. Problemin çözülmediği görülürse süreç tekrar başlatılır ya da ufak tefek bazı değişikliklere uğratılarak sorun çözüme ulaştırılır (Öztürk, 2010”dan aktaran: Yasavur, 2013: 52).

2. 2. 3. Eğitim Öğretim Süreci ve Yaratıcı Düşünme

Bugün sürekli değişen dünyamızda, belli kategori ve sınıflamalar içinde düşünerek çağa yetişilemeyeceği ortadadır; çünkü hemen her gün yeni düşünüş şemaları ve sınıflamaları ortaya çıkmaktadır. Sayısız bilgilerin üstesinden gelebilmek için, bireyin bu çeşitli bilgiler arasındaki etkileşimi görebilecek, kimi kalıpların geçici olduğunu fark edecek şekilde eğitilmesi gereklidir. Bağımsız düşünebilen, doğru sorular soran, ıraksak ve eleştirel düşünmeye yönelen öğrencilerin yetiştirilmesi artık bir zorunluluk haline gelmiştir (San, 2004). Derslere göre düzenlenen programlarda temel amacın, içeriği öğrenciye kazandırmak olması, öğrencilerde yaratıcı düşünmeyi sağlayamamaktadır. Yaratıcı düşünceyi geliştirecek bir ders, öğrencinin sürekli soru sormasını; nasıl?, niçin?, ne kadar? gibi sorulara veya eğer... olursa... ne olur? gibi olası cevaplı sorulara cevaplara yer vermesi gerekir (Yenilmez ve Yolcu, 2007).

Okulların en önemli görevi yaşadığımız bu karmaşık dünyada sorunları yaratıcı, özgün bir şekilde öğrencilere çözebilme becerisini öğretmektir, kazandırmaktır (Rowe, 2007).

Problem üretme ve çözme, bağımsız öğrenme stratejileri geliştirme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, kavramlarda genelleme yapma, olasılıklar geliştirme gibi üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmek istendiği bir eğitim süreci için yaratıcı eğitim programları geliştirilmelidir (Sungur, 2001).

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin temel amacı; öğrencilerde öğrenmeyi sağlamak olduğuna göre, bu etkinliklerin kilit noktasını öğrenciler oluşturuyor demektir. Ancak eğitim sürecine bakıldığında okullarda, akademik başarı ön plana çıkarılmakta ve akademik olarak başarı gösteren bireyler daha çok desteklenmekte, ödüllendirilmekte ancak yaratıcılıkları göz ardı edilmektedir. Bu yüzden, eğitim etkinliklerini yerine getiren öğretmenler, öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmeleri için onlara rehberlik etmeli ve destek olmalı ve akademik olarak başarılı bireylere gereksinim olduğu kadar, yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylere de ihtiyaç olduğunun farkına varmalıdırlar (Erdoğan, 2006).

Özellikle yaratıcılığın temellerinin atıldığı yıllarda gerek anne-baba ve çocukla ilgilenen diğer yetişkinlerin, gerekse öğretmenlerin, çocuğun bu yıllarını iyi değerlendirmeleri ve yaratıcı nesillerin temellerini oluşturacak ortamı sağlamaları gerekir (Blomm ve Sosniak, 1981”den aktaran: Yenilmez ve Yolcu, 2007: 97).

2. 2. 3. 1. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmenin Rolü

Öğretmenlerin çocuklarda yaratıcılığı geliştirebilmeleri için, ilk önce kendilerinin yaratıcı bir kimliğe sahip olmaları ve öğrencilere güzel, iyi bir model olmaları gerekmektedir. Öğretmen öğrencilerin ilgilerini, gelişim özelliklerini dikkate alarak bireyselleştirilmiş program uygulayıp, öğrenci sayısı kadar etkinlik planlayabilecek yaratıcılığa sahip olmalıdır. Öğretmen sınıfta demokratik bir ortam sunmalı, öğrencilerin özgürce denemeler yapmasına, sıra dışı çözümler bulmasına fırsat yaratacak esnek öğretim-öğrenme ortamını düzenlemelidir. Öğretmen öğrenciler üzerinde zaman baskısı yaratmamalı, hız yerine çeşitli olasılıkları düşünmeye ve yaratıcılığa değer vermelidir. Öğretmen, yaratıcılıktaki merakın ve araştırmanın öneminde, kendisini örnek olacak şekilde göstermelidir (Yenilmez ve Yolcu, 2007).

Küçük yaşlardan itibaren insanın meraklı olması ve yenilikleri hoşgörülle karşılaması eğitimin kalıcılığını arttıracaktır. Bu yüzden, yaratıcılığın gelişimi sürecinde öğrencilerin bu niteliklerine dikkat edilmesi gerekir. Öğretmen tarafından aşağıdaki niteliklere dikkat edilir ve gerçekleştirilirse yaratıcılığı öğrencilerde kazandırma süreci daha kolay olacaktır:

- Öğrencileri bir birey olarak görme,
- Öğrencileri özgürlüğe teşvik etme,
- Sınıf dışında öğrencilerle vakit geçirme,
- Heyecanını kaybetmeme,
- Öğrencilere iyi bir model olma,

- Öğrencilere eşit davranma ve gerekli ilgiyi gösterme,
- İletişim becerisinde güçlü olma,
- Öğrencileri ödülleriyle destekleme,
- Sürekli okuyarak kendini geliştirme (Sungur, 1997).

Bir öğretmen öğrencileri için eğitim ortamını hazırlamadan önce aşağıdaki soruları kendine sorarak ve yaratıcı düşünmeyi destekleyecek şekilde aşağıdaki adımları izleyerek sürece başlamalıdır (Rogers, 1982):

- Öğrencilerimin yaratıcı düşüncelerini geliştirme cesaretini gösterebilir miyim?
- Bazen sinir bozan, meydan okuyan, ilginç ve aptalca gelen yaratıcı fikirleri kabul etmeye hazır mıyım?

- Yaratıcı bireylere fikirlerini açıklayabilmeleri için bir ortam oluşturabilir miyim?

Sungur (1997)'a göre yaratıcılığı engelleyen öğretmen özellikleri şunlardır;

- Öğrencinin cesaretini kırmak,
- Öğrenciye güvenmemek,
- Öğrenciyi sürekli eleştirmek,
- Davranışlarında tutarsız olmak,
- Heyecanını kaybetmek,
- Düz okumayı ve ezberi önemsemek,
- Dogmatik olmak,
- Alanıyla ilişkisini devam ettirmemek,
- Genel olarak yetersiz olmak,
- Dar ilgi alanlarına sahip olmak,
- Sınıf dışında tartışma ve konuşma fırsatı bulamamaktır.

Yaratıcı bir öğretmen çocuklar arasındaki kendiliğinden öğrenmeye fırsat vermeli, arkadaşlarıyla kıyaslamalar yapmamalı, öğrencileri öz değerlendirme yapmaya teşvik etmelidir (Genç ve Senemoğlu, 2001). Öğretmen çocukların yaratıcılığını geliştirecek etkinliklere yer vermeli ve bu etkinlikler için yeterli süre ayırmalıdır (Yazar, 2007).

2. 2. 3. 2. Yaratıcılığın Gelişmesinde Ailenin Rolü

Yaratıcı düşünme becerisinin gelişiminde ailenin önemi büyüktür. Aile, çocuk için evde sevgi ve güven dolu bir ortamda onunla konuşarak, önüne tüm seçenekleri sunarak ona seçim hakkı tanımalıdır (Yazar, 2007).

Aile çocuğun çevresini tanımasına yönelik geziler düzenleme, gözlem yapma yeteneğini geliştirmesi için yol gösterici olmalıdır. Çocuğu düşünmeye teşvik edici sorular yöneltmelidir (Güven, 1999).

Aile çocuklarına yapılandırılmamış materyaller, oyuncaklar almalı, çocuklarını soru sorması ve hikâye anlatması için cesaretlendirmeli ayrıca artık materyallerle çalışması için gerekli ortamı sunmalıdır (Kemple ve Nissenberg, 2000”den aktaran: Yıldırım, 2006: 50).

Küçük yaştan itibaren çocuğun yaşına, yeteneğine, cinsiyetine, gelişim özelliğine uygun sorumluluklar verilmezse çocuk bağımlı ve beceriksiz bir birey olur. Aile eğer çocuğun kendi başına yapabileceği görevleri vermezse çocuğun yaratıcılığını, özerkliğini ve kendine güvenmesini engellemiş olur (Ömeroğlu ve Kandır, 2005).

2. 2. 4. Yaratıcı Bireylerin Özellikleri

Yaratıcılığı yüksek olan bireyler esprilidirler, enerjiktirler, özgürdürler, çevresindeki sorunlara duyarsız kalmazlar ve meraklıdırlar (Yenilmez ve Yolcu, 2007). Yaratıcı bir kişilikte sabır, buluş yapma yetisi, serüvenci düşünme, imgelerle düşünebilme özellikleri ile deney ve araştırmalardan kaçmayan, sentezci yargılara varabilen bir kişilik yatmaktadır (San, 2004).

Yaratıcı düşünebilen ve davranabilen insanların nitelikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Yaratıcı insanlar cesur olurlar, yüksek özgüvene sahiptir ve risk alabilirler.
- Yaratıcı insanların enerjileri yüksektir.
- Yaratıcı insanlar istekli ve idealist olur.
- Yaratıcı insanlar meraklı, esprili ve neşelidir.
- Yaratıcı insanlar macerayı sever.
- Yaratıcı insanlar özgürdür ve genellikle yalnız kalmayı tercih eder (Lyman, 1989”dan aktaran: Saban, 2002: 120).

Yaratıcı düşünme becerisinin kazanılması sürecinde öğrenciler, buldukları gelişim düzeylerine aşağıdaki aşamalardan uygun olanlarına geçecektir:

- Özgünlük ve yeni, farklı düşünceler oluşturma
- Hayal etme
- Sıra dışı ilişkiler kurma
- Sezgi, duygu ve tutkulara açık olma
- Risk alma, cesaret gösterme ve meydan okuma (MEB, 2005).

Yaratıcı bireylerin düşünce ve inançları daha esnek olduğundan kural ve sınırları diğer insanlar gibi katı değildir (Yıldırım, 2002). Yaratıcı kişiler kendi inançları, arzuları ve düşünceleriyle uyuşmayan konular üzerinde daha çok dururlar (Özcan, 2000).

Yaratıcı kişi meraklı, başarılı, kendi kendine yeterli ve önderdir. Ayrıca kişisel girişimlerde bulunur. Kendini disipline sokma ve kararlı davranma gibi davranış

özelliklerini gösterir. Üretim gücü yüksektir ve başladıkları işi bitirme yeteneğine sahiptirler. Duygu ve heyecanlara açık, bağımsız ve özerktirler. Aynı zamanda da çok yönlü kişiliğe sahiptirler (Yavuz, 1994).

2. 2. 5. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Yaratıcı düşünmeyi geliştirmenin yolları şunlardır (Harris, 1998”den aktaran: Doğanay, 2006: 201-202):

2. 2. 5. 1. Evrim Yöntemi

Bu yöntemle göre çözülen her soru daha iyi çözülebilir. Eski düşünce ve ürünlerin geliştirilmesiyle yeni düşünce ve ürünler meydana gelir. Önceleri televizyonun siyah beyaz olması, daha sonra renklenmesi günümüzde ise tüpsüz plazma ya da LCD televizyonların üretilmesi evrim yöntemine örnek verilebilir.

2. 2. 5. 2. Sentez Yöntemi

Bu yöntemin özü, iki ya da daha fazla farklı şeyi birleştirerek yeni bir ürün elde etmektir. Örneğin cep telefonu; bilgisayar, fotoğraf makinesi, radyo gibi aletlerin özelliklerinin birleştirilmesiyle oluşmuştur.

2. 2. 5. 3. Devrim Yöntemi

Eski düşünce veya ürün yerine ondan çok farklı yeni düşünce ve ürün üretmektir. Örneğin bilginin saklanması ve kullanılmasında kitap yerine internetin tercih edilmesi.

2. 2. 5. 4. Yeniden Uygulama Yöntemi

Herhangi bir şeyi farklı amaçlarla ve yollarla kullanmayı denemektir.

2. 2. 5. 5. Yön Değiştirme

Bir sorunun çözümünü belirli bir yoldan değil de farklı bir bakış açısından çözmektir.

Beyin fırtınası tekniği özgür bir ortamda, eleştiri olmadan kısa sürede çok fazla düşünce üretmeyi ve yeni, farklı düşüncelerin ortaya çıkmasını sağladığı için yaratıcı bir tekniktir (Doğanay, 2006).

Altı şapkalı düşünme tekniğinin özünde 6 farklı bakışı simgeleyen farklı renklerdeki şapkaları takarak düşünceleri analiz etmek ve yaratıcılığı geliştirmek vardır (Gözütok, 2006).

Yaratıcılığın eğitimle geliştirilebileceği düşüncesini temele alırsak, bireylerin varolan yaratıcılığının ortaya çıkmasında drama etkili olabilir (Üstündağ, 2005). Yaratıcı drama, öğrencilerin bir yaşantıyı, bir kavramı, ders ünitelerinden belli konu ya da temaları bir grup çalışması içinde, yaşayarak, canlandırarak, oynayarak öğrenmelerini sağlayan eğitsel bir süreçtir (MEB, 1999).

Öğrencilerde yaratıcı düşüncenin geliştirilmesinde tek doğru yanıt olmayan, farklı seçenekleri düşünmeye iten ıraksak düşünme sorularının önemi büyüktür. Ayrıca ıraksak düşünme sorularının yanında öğrencilere soru sormayı öğretmek de yaratıcılığın geliştirilmesine katkı sağlar (Doğanay, 2006).

1944 yılında Gordon'un yaratıcılık ile ilgili yaptığı çalışmalar sonucunda doğan sinektik tekniği, birbiriyle ilgisi olmayan parçaların benzetme ve mecazlar ile sistemli olarak bir araya getirilmesi işidir (Sungur, 1997). İnsanların icat ettiği birçok alet, makine, sistem, ürün aslında ya direkt olarak doğadan ya da çevresindeki nesnelere benzetme yoluyla üretilmiştir (Özözer, 2004). Sinektik tekniğiyle insanlar farkında olmadan, birbirleriyle ilgisiz parçaları bir araya getirmektedir (Özden, 2005).

2. 2. 6. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

Çağdaş ülkelerde zorunlu eğitime ve eğitim sistemine getirilen en temel eleştirilerden birisi yaratıcılık ile ilgilidir. Eğitim sisteminin öğrencilere potansiyellerini geliştirme fırsatı vermesi ve ülke kalkınmasında etkin rol oynayabilmesi için öğretimin içerik ve yöntemleri eleştirel düşünme, bilimsel düşünme, ilişkisel düşünme, akıl yürütme ve yaratıcı düşünme gibi becerileri kazandıracak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Doğan, 2005'ten aktaran: Yenilmez ve Yolcu, 2007: 97).

Yaratıcı düşünme engelleri bireysel engeller, çevre ve kültür engelleri, duygusal engeller ve örgütsel engeller olmak üzere dört grupta toplanmaktadır (Mert, 1997).

Bireysel engeller, insanların bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde kendi oluşturdukları engellerdir. Tutuculuk, hep tek bir çözüm yolu olduğuna inanmak, belli bir biçimi kanıksamak bu engellere örnek olarak verilebilir.

Çevre ve kültür engelleri olarak, yeniliklerin veya farklılıkların bazı toplumlarda bazen hoş karşılanmaması gösterilebilir. Böyle bir toplumda yaratıcılık kısıtlanmış olur. Bu engellere bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

1. Oyunun sadece çocuklar için bir eğlence aracı olduğu,

2. Sorunların çözümü için maddi desteğe ve iyi bir matematik zekâsına ihtiyaç olduğuna inanma,

3. Sorunların çözümü için sadece tek bir yolu benimseme,

4. Hayal kurmanın gereksiz olduğunu düşünme,

5. Başarının ve mantığın iyi olduğunu; ancak farklı fikirlerin, sezgilerin, heyecanın, başarısızlığın ise kötü bir şey olduğunu düşünme.

Duygusal engeller, bireyin gülünç duruma düşme ve alaya alınma korkularını içerir.

Yaratıcı düşüncenin gelişimini desteklemeyen duygusal engeller şunlardır:

1. Kendine güven duygusunun olmaması,

2. Aşırı mükemmeliyetçi olmak,

3. Hata yapmak ve bunun sonucunda eleştirileceği korkusunu yaşamak,

4. Benlik algısı sonucunda oluşan savunma mekanizmaları,

5. Engellerle mücadele etmemek,

6. Bilişsel karmaşıklığa direnç göstermek

Örgütsel engeller ise, yeniliklere açık olmayan bir yönetimden, geleneksel modellerin baskısından ve yöneticiler ile alt kademeler arasındaki güvensizlikten ileri gelmektedir. Bu özelliklere sahip örgütler, toplumla uyum içerisinde olmayı isteyen basmakalıp yargıları savunur. Bireylerin bu tip örgütten uzaklaşmasıyla ya da iş dışındaki bir zamanda yaratıcılığını geliştirebileceği düşünülür (Sungur, 1997).

Yaratıcı düşünmenin önüne insanın kendisi de bazı engeller koyar:

- Kendine uygun olmayan bir anlayışı kabul etmemek,
- Tek bir yanıtın olduğunu düşünmek,
- Bildiklerini, öğrendiklerini değiştirmeme kararlılığını göstermek,
- Gözle gördüğünün dışında farklı yol arama gereği duymamak,
- Farklı görünmekten korkmak (Gözütok, 2006).

Öğretmenlerin sınıf içi ve dışındaki davranışları da öğrencilerin yaratıcılığının geliştirilmesinde etkilidir. Öğrencinin cesaretini kırma, güvensizlik, aşırı eleştiri, davranışlarında tutarsızlık, heyecan azlığı, dogmatik ve katı olma, genelde yetersiz olma, dar ilgileri olma, sınıf dışı tartışma ve konuşma olanağı tanımama, öğrencilerde eleştirel düşünceye gereken önemi vermeme, öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama bilgi ve becerisindeki sınırlılıklar, motivasyonsuzluk, ekonomik zorluklarla uğraşma gibi öğretmen davranışları yaratıcılığı engellemektedir (Yenilmez ve Yolcu, 2007).

Yıldırım (2003)'e göre ise yaratıcılığımızı engelleyen faktörler şunlardır:

- Olayları çok dar bir sınıra hapsederek farklı bakış açısı ve boyutları görememek veya bunun tam tersine konuyu çok geniş sınırlar içinde değerlendirecek dikkati göstermemek.

- Sadece mantıksal düşünceye dayanan eğitim sisteminin varoluşu,
- Çabuk yargılama ve sonuca gitme eğilimi, belirsizlik veya düzensizliğe katlanamamak,

- Aşırı baskı veya bunun tam tersine disipline olamama, baskı ve disiplini birbirine karıştırma,

- Aşırı ciddiyet göstermek,
- Bilimsellik adına sezgi ve öngörüü küçümsemek,
- Özgüven eksikliği, farklılığı göze alamama, sosyal uyum kaygıları ve korku,
- Tek taraflı uzmanlaşma, iş veya yaşam biçimi,
- Olayları ve kavramları zihinde canlandıramamak,
- Farklılığa tahammül gösteremeyen bir aile ve sosyal ortam,
- Dikkati dağıtan ve iç karartan fiziksel ortamlar.

Sınıf ortamında yaratıcılığa engel olan faktörler ise;

- Çocuğun ilgi ve istek duymadığı konu ve gereçlerde çalışması için zorlamak,
- Araç-gereç veya çalışma ortamının yeterli olmaması,
- Yeterli bilgilendirme yapılmadan çalışmaya geçilmesi,
- Kalabalık sınıflar,
- Zaman sınırlılığı veya azlığı,
- Çevresindeki kültür kaynaklarından faydalanamamadır (Üstündağ, 2002).

Özden'e göre çocuklardaki yaratıcılığın gelişmesini engelleyen faktörler şöyledir:

- Yaptıkları şeyleri doğru yapmaları konusunda çocuklara ısrarcı olan bir tutum, çocuğun yeni bir şey üretme isteğini yok eder.

- Çocukları hayal kurmayı bırakmayı ve gerçekçi olmaya zorlayan bir davranış çocuğun hayal kurmasını engeller, keşfetme arzularının kırılmasına ve bu arzuların zamanla kaybolmasına sebep olur.

- Çocukları başkaları ile karşılaştırmak çocuğun kendine uyumu açısından çocuğa bir baskı oluşturur.

- Yaratıcılığın en açık göstergesi olan merakın kırılması, yaratıcılığın gelişimini engeller. Yetişkinler fazla meşgul olduklarından çocuklarının sordukları soruları bazen aptalca bulabilmektedir. Bu tarz tavırlar, çocuktaki merakın azalmasına neden olur (Öztürk, 2007).

2. 3. Yapılan Çalışmalar

“Hayat Bilgisi dersi programındaki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisi var mıdır?” sorusuyla doğrudan veya dolaylı olarak, özellikle de yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesine yönelik pek çok araştırma yapılmıştır.

2. 3. 1. Hayat Bilgisi Dersi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Güven (2010)' da “İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Ders ve Çalışma Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın amacı, ilköğretim Hayat Bilgisi dersi ders ve çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesidir. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket 89 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre Hayat Bilgisi ders kitapları, içeriğin günlük hayatla bağlantılı olması, kavramların öğrenci düzeyine uygun olması, görsellerin metinle uyumlu olması açısından yeterli; kazanımları gerçekleştirmeye yönelik yeterince örnek bulunmaması, öğrencilerin sınıfta aktif rol almasını sağlamaması bakımından yetersiz görülmüştür.

Selanik Ay (2005)' de “İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretiminde Yaratıcı Drama ve Geleneksel Öğretim Yöntemlerinin Öğrenci Başarısı ve Hatırd Tutma Düzeyi Üzerindeki Etkileri” başlıklı çalışmada ilköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi öğretiminde geleneksel yöntemlerin ve yaratıcı drama yönteminin öğrenci başarısı ve hatırd tutma düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma 2004-2005 eğitim öğretim yılında Denizli Raşit Özkardeş okulunda okuyan 3. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırmaya deney grubundan 36, kontrol grubundan 32 olmak üzere toplam 68 denek katılmıştır. Araştırmada verileri toplama amacıyla Hayat Bilgisi Dersi Başarı Testleri (Ön Test-Son Test-Hatırd Tutma Düzeyi Belirleme Testi) kullanılmıştır. İlköğretim Hayat Bilgisi öğretiminde yaratıcı drama ve geleneksel yöntemlerin öğrenci başarısı ve hatırd tutma düzeyi üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bu araştırmanın sonucunda yaratıcı drama yönteminin ve yaratıcı dramayla öğretimin daha etkili olduğu ve yaratıcı drama yönteminin öğrenci üzerinde olumlu etkisi olduğu saptanmıştır.

Onur (2009)' da “İlköğretim Hayat Bilgisi Programının Eleştirel Düşünceye Yönelik Kazanımlarının Ulaşılabilirlik Düzeyi” başlıklı çalışmada amaç, Hayat Bilgisi programında yer alan eleştirel düşünme becerisine yönelik kazanımların ulaşılabilirlik düzeyini uzman görüşlerine dayalı olarak belirlemektir. Araştırmada 9 uzmanla görüşme yapılmış, elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, ilköğretim Hayat Bilgisi Öğretim Programının eleştirel düşünme becerilerine yönelik kazanımlarının

eleştirel düşüncenin alt becerilerine hizmet ettiği; ancak kazanımların süreci kazandırmak için geliştirilmesi gerektiği saptanmıştır.

Çakır (2007)' de "Yeni Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Kazanımların Önerilen Etkinlikler Çerçevesinde Gerçekleştirilebilme Düzeyinin Belirlenmesi" başlıklı çalışma, 1., 2. ve 3. sınıf 2004 Hayat Bilgisi Programında yer alan kazanımların önerilen etkinlikler çerçevesinde gerçekleştirilebilme düzeyine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılıp, kazanım ve etkinlik öğelerine yönelik veri toplama aracı geliştirilmiştir. Bursa'da ilköğretim okullarında görev yapan 296 öğretmene anket uygulanmıştır. Araştırmada yeni Hayat Bilgisi programındaki etkinlik ve kazanımlara ilişkin öğretmenlerin genelde olumlu görüş bildirdiği sonucuna varılmıştır.

Tuncer (2009)' da, "İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı çalışma Aydın merkez ilçe okullarında görev yapan 139 tane 3. sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anketle 2005 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı'nın genel durumu, beceri ve kazanım, tema, etkinlik, ölçme-değerlendirme öğelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, programda yer alan kazanımların ulaşılabilir nitelikte olduğu, derslerde öğrencilerin daha aktif olduğu, yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği strateji, yöntem ve tekniklere yer verildiği; ancak sanat ve estetik eğitime yeterince yer verilmediği, önerilen araç-gereçlerin kolay elde edilebilir nitelikte olmadığı, öğretmenlerin yeni yaklaşım hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmüştür.

Yasavur (2013)' de "İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilere Yaratıcı Düşünme Becerisini Kazandırmak İçin Önerilen Etkinliklerin Öğretmenler Tarafından Kullanılma Sıklıkları" başlıklı çalışmada, Hayat Bilgisi dersinde, 2005 İlköğretim Programı'nın uygulayıcısı olan sınıf öğretmenlerinin, yaratıcı düşünmeyi geliştirmek için programda önerilen etkinlikleri ne sıklıkta kullandıklarını belirlemek ve bu süreçte karşılaştıkları sorunları tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada hem nicel hem de nitel model kullanılmıştır. Araştırmaya, Malatya ilinde Merkez ilçede 3. sınıfı okutan 280 sınıf öğretmeni katılmıştır. Bu araştırmada sonuç olarak yaratıcı düşünceyi geliştirmek için en sık gösterip-yaptırma, soru-cevap yöntem ve tekniği, önerilen etkinliklerden ' konuyu farklı kaynaklardan araştırma ' ile ' benim de fikrim var ' etkinliklerinin kullanıldığı görülmüştür. En önemli sorunun ise velilerin ilgisizliği olduğu belirtilmiştir.

Demir ve Özden (2013)' de, "Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimsel Stratejilere Yöntemlere ve Tekniklere İlişkin Görüşleri: Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tanılayıcı Bir Çalışma" başlıklı çalışmada, Hayat Bilgisi dersi sınıf öğretmenlerinin öğretimsel stratejilere, yöntemlere ve tekniklere ilişkin görüşleri literatür ve uygulama açısından

değerlendirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, 22 sınıf öğretmeni araştırmaya katılmıştır. Araştırmanın sonucunda sınıf öğretmenlerin en çok anlatım yöntemini kullandığı, strateji, yöntem ve teknik kavramlarını tanımlamada eksiklikler olduğu ve öğrenci merkezli strateji, yöntem ve tekniklerin önemine inandıkları halde bazı sebeplerden dolayı bu strateji, yöntem ve teknikleri uygulayamadıkları görülmüştür.

Şahin (2009)' da, "Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye'de Hayat Bilgisi Dersi Programının Gelişimi" başlıklı çalışmasında Cumhuriyet dönemi boyunca gerçekleştirilen Hayat Bilgisi öğretim müfredatlarının amaçları ve içeriği, müfredatlar arasında bir ilerleme olup olmadığı üzerinde durulmuş ve dönemlere göre farklılaşan içeriklerin toplu bir analizi yapılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'de Hayat Bilgisi müfredatının hacmi geçmişten günümüze devamlı olarak artış gösterdiği, Cumhuriyet döneminde oluşturulan müfredatların büyük çoğunluğu öğrenciyi değil, öğretmen ve konuları merkeze aldığı, bilimsel yöntemi kullanan, özgür ve esnek düşünebilen öğrenciler yerine öğretmenin söylediklerini ve kitapların yazdıklarını ezberleyen kişiler olarak yetiştirildiği görülmüştür.

Karaca (2008)' de "İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Kitaplarının 2005 Hayat Bilgisi Ders Programında Yer Alan Becerileri Uygunluk Düzeyinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirmesi" başlıklı çalışmada, Afyon ilinde görev yapan 194 öğretmene, 39 soruluk anket uygulamıştır. Bu uygulamanın amacı ilköğretim Hayat Bilgisi ders kitaplarının 2005 Hayat Bilgisi ders programında yer alan becerilere etkisine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Araştırma sonucunda; ' Hayat Bilgisi ders kitabını inceleme düzeyi ', ' katılım yapılan seminerlerin mesleğe kazanımı ' değişkenleri arasında anlamlı fark olduğu, ders kitaplarının genel ve özel becerileri kazandırmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Aykaç (2011)' de "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Kullanılan Yöntem ve Tekniklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmasında Sinop ilinde görev yapan 1., 2. ve 3. sınıfları okutan 140 öğretmene 20 maddeden oluşan 5'li likert tipi dereceleme ölçeği uygulanmıştır. Bu araştırmada Hayat Bilgisi öğretim programının uygulamaya ne ölçüde yansıdığını ve öğretmenlerin bu ders kapsamında etkinlikleri uygularken hangi yöntem ve teknikleri kullandıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Hayat Bilgisi programının tanıtımında öğrenciyi öğrenme sürecine katan yöntemlerin kullanılacağı belirtilmesine karşın, araştırma sonucunda öğretmenlerin bu yöntemleri etkili bir şekilde kullanmadığı saptanmıştır. Ayrıca MEB'in hazırladığı kitaplarda yer alan etkinlikler incelendiğinde aktif öğretim yöntemlerine yeterli oranda yer verilmediği ve uygulamada sıkıntıların doğduğu belirtilmiştir. Programda aktif yöntemlerin kullanılacağı belirtilmesine karşın öğretmenlerin gezi-gözlem, istasyon yöntemi, altı şapkalı düşünme tekniği, konuşma halkası, görüş geliştirme gibi tekniklerin çok az kullanıldığı saptanmıştır.

Etkinliklerin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgularda gezi yöntemine 1, gözlem ve incelemeye 6 etkinlik içerisinde, yaratıcı dramaya 4 etkinlikte yer verildiği, istasyon, görüş geliştirme, konuşma halkası gibi tekniklere hiç yer verilmediği görülmüştür. Etkinlikler içerisinde daha çok soru-cevap, fotoğraf ve resim inceleme, anlatım, tartışma, beyin fırtınası yöntem ve tekniklerine yer verildiği görülmüştür. Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan Hayat Bilgisi dersi programında öğrenciyi düşünmeye sevk eden, yaratıcılığını geliştiren beyin fırtınası gibi yöntemlere yer verilmesi, anlatımın daha az kullanılması, düşünen, tartışan ve öğrenmesini kendisi yapılandıran öğrenciler yetiştirme açısından olumludur.

Uygun, Genç, Ülger ve Damğa (2006)' da "İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Yeni Öğretim Programının Yapılandırmacılık Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmada, Hayat Bilgisi dersi yeni öğretim programının yapılandırmacılık yaklaşımına göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırmada program ve programın temel öğeleri incelenerek yapılandırmacı yaklaşıma göre değerlendirilmiştir. Program tasarısında, yapılandırmacılığın radikal yaklaşımlarından kaçınılmış ve bilişsel ve davranışçı kuramların izlerine rastlanılmıştır.

Ekinci Işık (2007)' de "Hayat Bilgisi Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Akademik Başarı, Yaratıcı Düşünme, Kalıcılık, Hayat Bilgisi Dersine Karşı Tutum Düzeylerine Etkisi" başlıklı çalışmanın amacı, öğrencilerin işbirliği yaparak çalıştıkları, araştırma ve inceleme yaparak bilgiye ulaştıkları ve süreç sonunda bir ürün meydana getirerek ürünlerini sergiledikleri bir model olan proje tabanlı öğrenmenin yaratıcı düşünme, akademik başarı, hayat bilgisi dersine karşı tutum ve kalıcılık düzeylerine etkisine bakmaktır. Araştırma ilköğretim 3. sınıfa giden 48 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmanın modeli öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre;

1. Proje Tabanlı Öğrenmeye Dayalı Hayat Bilgisi Eğitimi uygulanan grupta yer alan öğrencilerin başarı son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan öğrencilerin aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Deney grubunun ön test-son test puanlarının Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre son-test lehine anlamlı fark elde edilmiştir.

2. Proje Tabanlı Öğrenmeye Dayalı Hayat Bilgisi Eğitimi uygulanan grupta yer alan öğrencilerin kalıcılık sontest puanlarının kontrol grubunda yer alan öğrencilerin aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Deney grubunun ön test-son test puanlarının Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre sontest lehine anlamlı fark elde edilmiştir.

3. Proje Tabanlı Öğrenmeye Dayalı Hayat Bilgisi Eğitimi uygulanan grupta yer alan öğrencilerin tutum ölçeği son test puanlarının kontrol grubunda yer alan öğrencilerin aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Deney grubunun ön test-son test puanlarının Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre son test lehine anlamlı fark elde edilmiştir.

4. Proje Tabanlı Öğrenmeye Dayalı Hayat Bilgisi Eğitimi uygulanan grupta yer alan öğrencilerin yaratıcılık testi son test puanlarıyla kontrol grubunda yer alan öğrencilerin aldıkları son-test puanları arasında farklılık görülmemiştir. Deney grubunun yaratıcılık ön test-son test puanları arasında da Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre son test lehine anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

5. Deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin yaratıcılık testi ile akademik başarı son test puanları arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin tutum ile akademik başarı son test puanları arasında pozitif anlamlı ilişkiye rastlanmıştır.

2. 3. 2. Yaratıcı Düşünme Becerisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kuyubaşoğlu (2009)' da "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Kazandırılması ile İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" başlıklı çalışmada temel amaç, ilköğretim 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan anket Hatay ili İskenderun ilçesinde 5. sınıfa giden 350 öğrenciye ve 5. sınıfı okutan 60 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin yaratıcı düşünme tekniklerinden en çok beyin fırtınası ve yaratıcı dramayı tercih ettiği, sınıfın fiziksel koşullarının yaratıcı düşünmeyi kısıtladığı, yaratıcı düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim istedikleri, sınıfların kalabalık olması yüzünden yaratıcı düşünme etkinliklerinin çok zaman aldığı görülmüştür. Öğrenciler ise yaratıcı düşünme etkinlikleriyle derslerin daha eğlenceli olduğunu ve bu etkinlikleri sevdiğini ifade etmişlerdir.

Yazar (2007)'de "1914-2006 Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılığın İncelenmesi" başlıklı çalışmada okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığın nasıl ele alındığının incelenmesi amaçlanmıştır. 1914, 1952, 1981, 1989, 1994, 2002 ve 2006 okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılık, doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda 1914, 1952, 1994 ve 2002 programlarında çeşitli şekillerde yaratıcılığa yönelik hedefler ve etkinliklere yer verildiği, yaratıcılığın gelişimine yönelik ortam hazırlandığı; ancak yaratıcılık konusunda açıklayıcı bilgilere yer verilmediği görülmüştür. 1989 programının konu merkezli bir program

olmasından dolayı yaratıcılığın gelişimini desteklemediği belirtilmiştir. 2006 okul öncesi programında ise yaratıcılık, programın temel özelliği olarak benimsendiği, yaratıcılık hakkında açıklayıcı bilgilere yer verildiği görülmüştür.

Karataş ve Özcan (2010)' da "Yaratıcı Düşünme Etkinliklerinin Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerine ve Proje Geliştirmelerine Etkisi" başlıklı çalışmada bilişim teknolojileri dersinde uygulanan etkinliklerin yaratıcı düşüncelerine, bilişsel başarı düzeylerine ve yaratıcı proje geliştirmelerine etkisini belirlemektir. Bu araştırma Bolu ili Yeniçağa ilçesi Mehmet Çelik İlköğretim Okulu 6. sınıf öğrencilerinden oluşan 41 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma öntest-sontest kontrol gruplu deneme modeline göre desenlenmiştir. Araştırmada kontrol grubuna bilişim teknolojileri ders programında belirtilen etkinlikler, deney grubuna ise yaratıcı düşünme teknikleriyle zenginleştirilmiş ders etkinlikleri uygulanmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgulardan deney grubu öğrencilerinde uygulanan Zenginleştirilmiş Yaratıcı Bilişim Teknolojileri Eğitiminin yaratıcı düşünme, bilişsel başarı ve öğrencilerin proje geliştirmeleri üzerine etkisinin, Bilişim Teknolojileri Eğitiminin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilere oranla daha anlamlı olduğu saptanmıştır.

Yenilmez ve Yolcu (2007)' de "Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı" başlıklı çalışmada öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı ile bununla ilişkili olabilecek demografik değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Eskişehir ilinin Sivrihisar ilçesinde bulunan, ilköğretim okullarından rastgele seçilen 49 öğretmenle yapılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında araştırmacılar tarafından hazırlanan anket ile demografik bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi için frekans tablolarından ve t- testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda mezun olunan kuruma göre, öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı farklılık gösterirken, cinsiyet, branş ve kıdem değişkenleri açısından anlamlı farklılık görülmemiştir.

Fleith (2000) sınıf içinde yaratıcılığın gelişimini destekleyen özellikler veya yaratıcılığı engelleyen faktörlerle ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerini değerlendirmiştir. Araştırma Connecticut okullarında okuyan 3. ve 4. sınıflardaki 31 öğrenci ve 7 öğretmenle yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilere çeşitli seçenekler sunan, farklı fikirlerin kabul edildiği, güven duygusunun artırıldığı, öğrencilerin güçlü yanlarına ve ilgilerine odaklanan bir öğrenme ortamında hem öğretmen hem de öğrencinin yaratıcılığı arttığı görülmüştür. Fikirlerin dikkate alınmadığı, öğretmen kontrolünün olduğu bir ortamda yaratıcılığın kısıtlandığı belirtilmiştir (Uysal, 2009'dan aktaran: Yasavur, 2013: 106).

Besaçon ve Lubart (2008), çalışmalarında farklı ortamlarda çocukların yaratıcılıklarının değişip değişmediğini araştırmıştır. Araştırmayı ilkokul seviyesindeki 210 öğrenciye uygulamıştır. Araştırmada öğrencileri hem geleneksel hem de alternatif pedagojik yaklaşımları kullanarak yönlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda çocukların yaratıcılıkları pedagojik yaklaşımlarda farklılaştığı, sadece yaklaşımdan yaklaşıma değil okul tipinden tipine göre de değiştiği saptanmıştır (Kuyubaşoğlu, 2009).

Yıldırım (2006)' da, "Öğretmenlerin Yaratıcılığa Bakış Açısı ve Anasınıfı Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin, Öğretmen Yaratıcılık Düzeyine Göre İncelenmesi" başlıklı çalışmada, anasınıfı öğretmenlerinin yaratıcılığa bakış açısını ve anasınıfı öğrencilerinin yaratıcılık düzeylerini öğretmenin yaratıcılığına göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Ankara ilinde görev yapan 20 öğretmen ile 180 anasınıfı öğrencisiyle yürütülmüştür. Öğretmenlerin yaratıcılığa bakış açısını belirlemek için anket formu, çocukların ve öğretmenlerin yaratıcılık düzeyini belirlemek için ise Torrance Yaratıcı Düşünme Testi- Şekil Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler ve çocuklar arasında yaratıcılık alt boyutları ve yaratıcılık indeksi açısından bir ilişki bulunamamıştır.

Ayan ve Dündar (2009)' da, "Eğitimde Okul öncesi Yaratıcılığın ve Oyunun Önemi" başlıklı çalışmasında, günümüz eğitim sisteminde yaratıcılığın önemli bir beceri haline geldiğine, yaşamın ilk yıllarında ve eğitim sürecinde bu becerinin geliştirilmesi için gereken önemin verilmesine dikkat çekilmiştir.

Öztunç (1999)' da "Yaratıcı Düşünce Üzerinde Ailenin Etkisi" başlıklı çalışmada, 5. sınıf öğrencilerin yaratıcı düşünme becerileri ile ailelerinin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmaya Sakarya ilinde bulunan 25 devlet okulu ile 27 özel okul öğrencileri katılmıştır. Ailelere 31 maddeden oluşan anket, öğrencilere ise Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekil A Formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini etkilediği görülmüştür.

Araştırmalar incelendiğinde, hem Hayat Bilgisi dersi hem de yaratıcı düşünme becerisi konusunda çalışmaların bulunduğu; ancak ülkemizdeki HBDÖP' ta yer alan kazanımları yaratıcılık boyutunda inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu eksikliği giderme bakımından araştırmanın, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli ve araştırma yaklaşımları hakkında genel bilgilere yer verilerek bilimsel araştırmaların felsefi dayanakları, nitel ve nicel yaklaşımlar açıklanacak ve kısaca karşılaştırılacaktır. Araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ve analizleri ile ilgili bilgiler de bu bölümde yer almaktadır.

3. 1. Araştırma Modeli

İnsanoğlunun fiziksel evreni anlama ve açıklama çabasına bilim denir. Burada insanoğlunun kendini ve çevresini tanıması ve anlaması ön plana çıkmaktadır. Merak, insanların ihtiyaçları ve zorunlulukları ile doğayı kontrol alma isteği bilimsel bilgiyi meydana getiren ve oluşturan temel sebeplerdir (Türkmen, 2006). “Bilim, geçerliliği kanıtlanmış sistemli bilgiler, doğru düşünme, doğruyu ve bilgiyi araştırma, bilimsel metodlar kullanarak sistematik bilgi edinme, evreni anlama ve tanımlama, mevcut bilgileri kullanarak yeni bilgi üretme sürecidir şeklinde tanımlayabiliriz” (İnaç, 2007: 11). Bilim sistemli araştırma yöntemlerinin kullanılmasıyla birleştirilmiş bilgi bütünü ile çözümlenebilir problemlere bilimsel yöntemin uygulanmasıdır (Erözkan, 2007). Doğru ve yanlışlığı kanıtlanabilen, olgu ve olaylardan sistematik biçimde elde edilen bilimsel bilgiyi betimleme, yordama ve açıklama amacıyla bilimsel yöntem kullanılmaktadır (Ekiz, 2009).

Bilimsel yöntem problem çözmenin, bilim üretmenin bilinen ve belli süreçleri olan, en güvenilir ve doğru yolu olarak kabul görülmektedir ve farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bilimsel yöntem, bilim kelimesi ile beraber düşünüldüğünde ise bilim üretmenin yolunu, bilimin süreç şeklini ifade eder. Aynı zamanda kanıtlanmış bilgi elde etmek için takip edilen yol, uygulandığı zaman bilime katkı sağlayacağına inanılmış süreçler ve problem çözmek için izlenen düzenli yol olarak da tanımlanabilmektedir (Karasar, 2009). Bilimsel yöntem bilim üretmek ve problem çözmek için izlenen yoldur (Erözkan, 2007).

Araştırma ile doğru ve gerçek bilgi elde etme sürecinin başladığı söylenebilir (Çepni, 2007). Araştırma, problemler karşısında bilimsel yöntemleri kullanarak verilerin analiz edilmesi, yorumlanması ve sonuçların rapor edilmesi sürecidir. Böylece problemlere güvenilir çözüm yolu sunmayı sağlamaktır (İnaç, 2007).

Bilimsel araştırmalar genel olarak bilinen ve birbirine karşı pozisyonda bulunan pozitivism ve post-pozitivism paradigmalara dayanmaktadır (Ekiz, 2003).

Pozitivist epistemoloji ‘ benim dışımda bir dış gerçeklik vardır ’ sayılığını benimsemektedir. İlk önce doğa biliminde, sonra da sosyal bilimlerde pozitivist yaklaşımın sayılıları egemen olmuştur (Kuş, 2012). Pozitivizmde düşünce ve uygulama açısından farklılıklar görülmektedir. Bilimsel deneyimin önemli olduğunu anlatan pozitivist paradigmda gözlemler ve kontroller yapılmış, yapılan bu araştırma ve durumlar neticesinde elde edilen bilgilerin güvenilir olduğu belirtilmiştir (Ekiz, 2003).

Post-pozitivizm paradigması tek bir doğrunun olmadığını, tek doğruya dayalı söylemler, kuramlar, anlayışlar yerine özne merkezli ve çoğulcu anlayışların olduğunu varsayar. Bilginin keşfedilme yerine yorumlandığını, ortaya çıkarılma yerine oluşturulduğunu savunur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Tablo 4. Pozitivist ve Pozitivizm Ötesi Paradigmaların Temel Nitelikleri

Pozitivist/Akılcı Paradigma	Pozitivizm Ötesi/Yorumlamacı Paradigma
1. <i>Gerçeklik basittir</i> : Evren, etkileşimsiz, kendi içinde tekdüze, farklı ve kendine özgü sistemlerin bir toplamıdır. “Bir şey” parçaların toplamıdır.	1. <i>Gerçeklik Karmaşıktır</i> : Değişkenlik, çeşitlilik ve karşılıklı etkileşim bütün sistem ve olguların doğal özelliğidir. Her sistem kendine özgü özellikler geliştirir.
2. <i>Hiyerarşi düzenin ilkesidir</i> : Sistemler en basitten en karmaşığa kadar hiyerarşik bir sırada sınıflandırılabilir.	2. <i>Heterarşi düzendir</i> : Sistemler, hiyerarşik ve pramitsel değil, aksine önceden kestirilemez karşılıklı sınırlılık, etkileşim ve hareketlerle belirlenen heterarşik düzenlerdir.
3. <i>Evren Mekaniktir</i> : Evren saat gibi çalışan mekanik bir obje ya da bir makinedir. Enerjisi bitinceye kadar belli bir düzende devinimini sürdürür.	3. <i>Evren holografiktir</i> : Evren, bileşenlerinin ayrıştırılıp tekrar tersi bir süreçle yerlerine yerleştirildiği şekilde mekanik bir biçimde anlaşılabilir; “her şey” birbiri ile ilintilidir, her parça bütünü bilgisi taşıyıcıdır.
4. <i>Gelecek ve yön belirlidir</i> : Eğer evren saat ya da makine gibi çalışan bir olgu ise, evrenin geleceği, en kesin biçimiyle, önceden kestirilebilir. Gerekli matematiksel modellerin oluşturulması ve yeterli hesaplama gücü ile herhangi bir sistemin davranışı kesinlikle önceden kestirilebilir.	4. <i>Gelecek ve yön belirsizdir</i> : Olasılıklar bilinebilir, ancak kesin sonuçlar kestirilemez. Geleceğin belirsizliği doğanın koşuludur.
5. <i>Nedensellik ilişkisi</i> : Newtoncu evrende parçalar arasında nedensellik ilişkisini biliyorsak, bu ilişkinin sonuçlarını da açıklamak mümkündür.	5. <i>İlişkiler doğrusal değildir ve karşılıklı nedensellik vardır</i> . AB’ye neden olmak yerine belki A ve B karşılıklı etkileşerek birlikte evrimleşirler ve değişirler.
6. <i>Değişim nicel ve birikim şeklindedir</i> : Sistemler birikim yoluyla gelişirler, yani değişim sisteme yeni bir parça ya da boyut ekler. Nitel veya sıçramalı değişim çok seyrek olur.	6. <i>Değişim morfogenetiktir</i> : Düzen düzensizlikten doğabilir. Sistemler, nicel değişimlerden çok nitel değişimi yansıtacak şekilde çeşitlilik, açıklık, karmaşıklık, karşılıklı nedensellik ve belirsizlik gösterirler.
7. <i>Nesnellik zorunluluktur</i> : Bilme akıl yoluyla anlama ile olasıdır ve bu süreçte gözlemci ve gözlenen kesin sınırlarla birbirinden ayrılmıştır.	7. <i>Gözlemci belirli bir bakış açısına sahip katılımcıdır</i> : Gözlemci gözlenenden soyutlanmış ve uzak değildir. Nesnellik diye bir şey yoktur, fakat bakış açısı vardır.

Kaynak: Scwartz ve Ogilvy, 1979”dan aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2011: 31

Pozitivist bilim anlayışında nicel yöntemleri yaygın olarak kullanılırken, post-pozitivist bilim anlayışında nitel yöntemler yaygın olarak tercih edilmektedir (Çakıcı, 2007).

3. 2. Nicel Yaklaşım

Nicel araştırma, ölçülebilir veri elde etmeyi amaçlayan ve verileri istatistiksel tekniklerle analiz eden bir yaklaşımdır (Çakıcı, 2007). Nicel olarak adlandırılan araştırmalar pozitivist epistemoloji ile uyumludur ve bazı özellikler taşımaktadır. Bu araştırmalar nesnel, genellenebilir, geçerli ve güvenilir bilgi elde etmeyi amaçlar (Bryman, 1988”den aktaran: Kuş, 2012: 105).

Nicel araştırmalar, eğitiminde kullanılan kuram ve uygulamaları temele alan doğa bilimlerinin, kabul edilmiş amaç ve metotlarla ilişkili olarak eğitimde yapılacak olan araştırmanın yürütülmesi gerektiğini kabul görmektedir (Ekiz, 2003).

Nicel çalışmalardan elde edilen verilerin güçlü, dikkatli ve güvenilir olduğuna inanılmakta ve bunlar büyük kesinlik olarak ifade edilmektedir. Bu veriler sistematik olarak toplanabilir ve başka araştırmacılar tarafından kolayca kontrol altına alınabilir özelliklere sahip olduğundan bu verilerin daha ikna edici olduğunu söylenebilir (Kuş, 2012).

3. 3. Nitel Yaklaşım

Nitel araştırma, araştırma problemini kendi doğal ortamında çok yönlü olarak inceleyen, gözlem ve görüşme veri toplama araçlarını sık bir şekilde kullanan, insanların duygu, düşünce ve tutumlarını derinlemesine inceleme fırsatı sunan bir yöntemdir (Çakıcı, 2007).

Nitel kelimesi, nicelik, kapsam, yoğunluk ya da frekans terimleriyle kesin olarak ölçülemeyen bir süreçtir (Kuş, 2012). Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayları doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül şekilde ortaya koyan nitel bir süreçtir (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Araştırmaya katılan kişilerin görüşleriyle araştırılan olay, olgu, norm ve değerlerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak tanınması nitel araştırmanın en belirgin özelliğidir (Ekiz, 2003).

Nitel araştırma, sosyal olguları bulunduğu çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Nitel yaklaşım ayrıca insanın iç dünyasını, sezgi ve duygularını derinlemesine anlamak için seçilen yoldur (Çakıcı, 2007).

HBDÖP’ ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkısında, mevcut durumu betimlemek için öğretmenlerle konu

hakkında görüşerek ve anket dağıtılarak oluşturulan bu çalışmada betimsel araştırma yönteminden de faydalanılmıştır.

Betimsel yöntemler, geçmişte veya şu anda var olan durumu niceliksel ve niteliksel olarak tasvir etmeye yarayan bir araştırma yöntemidir (Erözkan, 2007).

3. 4. Nitel ve Nicel Araştırmaların Karşılaştırılması

“Sosyal bilimler alanından günümüzde kabul gören başlıca en az iki araştırma metodolojisi ya da yaklaşımı bulunmaktadır. Bunlar ‘ nicel araştırma ’ ve ‘ nitel araştırma ’ dır” (Çakıcı, 2007: 48).

Bir araştırmanın nitel ya da nicel yöntemlere dayalı olup olmayacağı konusunu belirlemede en önemli faktör araştırmanın amacı olacaktır. Bu konuda en doğru kararı vermek ve araştırma sürecini güvenilir bir şekilde yürütebilmek için araştırmacı tarafından nicel ve nitel yöntemlerin farklılıklarının, birbirine karşı üstün ve zayıf yönlerinin iyi anlaşılması gereklidir (Çakıcı, 2007).

Tablo 5. Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması

NİCEL ARAŞTIRMA	NİTEL ARAŞTIRMA
<i>Varsayım</i>	
Gerçeklik nesnelidir. Asıl olan yöntemdir. Değişkenler kesin sınırlarıyla saptanabilir ve bunlar arasındaki ilişkiler ölçülebilir. Araştırmacı olay ve olgulara dışarıdan bakar, nesnel bir tavır geliştirir.	Gerçeklik oluşturulur. Asıl olan çalışılan durumdur. Değişkenler karmaşık ve iç içe geçmiştir ve bunlar arasındaki ilişkileri ölçmek zordur. Araştırmacı olay ve olguları yakından izler, katılımcı bir tavır geliştirir.
<i>Amaç</i>	
Genelleme Tahmin Nedensellik ilişkisini açıklama	Derinlemesine betimleme Yorumlama Aktörlerin bakış açılarını anlama
<i>Yaklaşım</i>	
Kuram ve denence ile başlar Deney, manipülasyon ve kontrol Standardize edilmiş veri toplama araçları kullanma Parçaların analizi Uzlaşma ve norm arayışı Verinin sayısal göstergelere indirgenmesi	Kuram ve denence ile son bulur Kendi bütünlüğü içinde ve doğal Araştırmacının kendisinin veri toplama aracı olması Örüntülerin ortaya çıkarılması Çokluluk ve farklılık arayışı Verinin, derinliği ve zenginliği içinde betimlenmesi
<i>Araştırmacı Rolü</i>	
Olay ve olguların dışında, yansız ve nesnel	Olay ve olgulara dahil, öznel bakış açısı olan ve empatik

Kaynak: Glesne ve Peskin, 1992”den aktaran: Şimşek ve Yıldırım, 2011: 49

“Nicel ve nitel yöntemin bir arada kullanıldığı araştırmalar, iki yöntemin sakıncalı yönlerini en aza indirebilir ve üstün yönlerini en üst düzeye çıkarabilir” (Çakıcı, 2007: 59).

Bu çalışmada, nitel ve nicel yaklaşımlar birbirini destekleyecek şekilde kullanılmıştır. Ancak HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkısını öğretmen görüşleri ve uygulamaları açısından belirlemekte ve dolayısıyla onların iç dünyalarının, sezgilerinin ve duygularının derinlemesine incelenerek araştırılmasını bir gereklilik haline getirmektedir. Bu nedenle bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı ağırlıklı olarak benimsenmiştir.

3. 5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemler bir arada kullanılarak karma yaklaşım seçilmiştir. Bu çalışmada karma model olarak da bilinen eş zamanlı karma model kullanılmıştır.

Nitel ve nicel araştırmaların birlikte kullanıldığı karma yaklaşıma dayalı araştırmalar daha sağlıklı, güvenilir ve genel bilgilere ulaşmayı sağlamaktadır. Nicel yöntemlerden istatistiksel veriler elde edilip, veriler arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığı araştırılmaktadır. Nitel yöntemlerde ise farklı bakış açılarına sahip katılımcıların görüşlerinden, düşüncelerinden faydalanılmaktadır. Böylece nitel ve nicel araştırmalar birlikte kullanılarak yapılan araştırmalar güçlendirilmektedir (Şimşek, 2012).

Karma yaklaşıma dayalı araştırmalar, eşzamanlı karma model ve eşzamansız karma model olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Şimşek, 2012).

3. 5. 1. Karma Model

HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisini öğretmenlere anket dağıtarak, mevcut durumu betimlemek için ise öğretmenlerle konu hakkında görüşerek ve gözlem yapılarak oluşturulan bu çalışmada, nitel ve nicel araştırmaları içeren karma model kullanılmıştır.

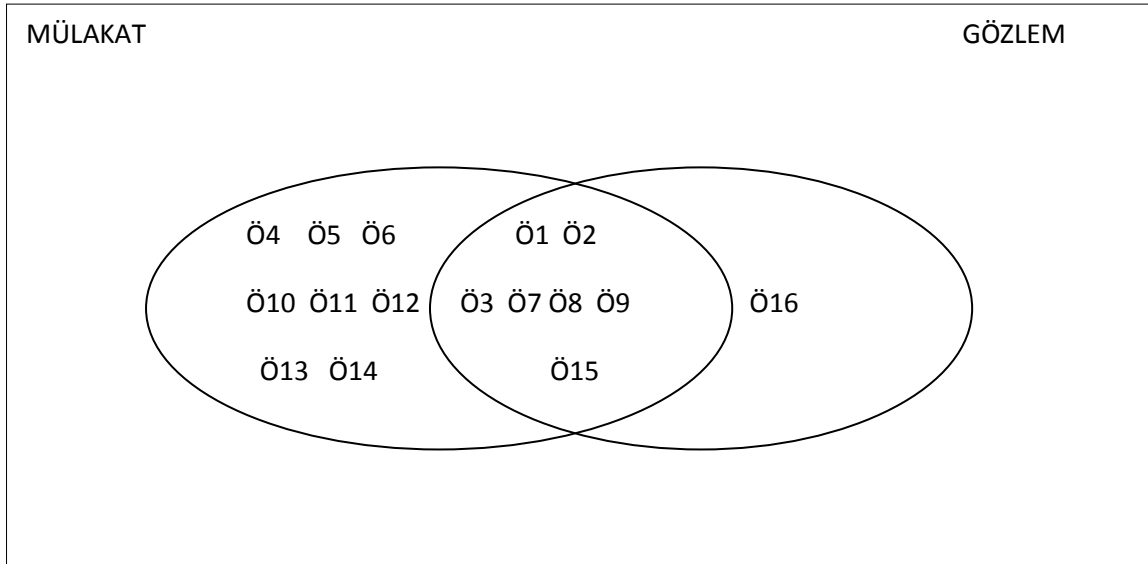
Eş zamanlı karma model olarak bilinen yaklaşım bazen “ karma model ” olarak da anılmaktadır. Eş zamanlı karma model ile araştırma yapılırken araştırmanın belirli bir aşamasında hem nicel hem de nitel araştırmayı içeren yöntem ve tekniklerden faydalanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, birbirinin eksiklerini gidereceği ve birbirini bütünleştireceği düşünülen yöntemler aynı anda ilişkilendirerek kullanılmaktadır. Örneğin bir araştırmacı hem yüz yüze görüşmeler yaparak görüştüğü kişilerden derinlemesine bilgiler toplayabilir hem de önceden hazırlamış olduğu bir anketi aynı anda uygulayabilir (Şimşek, 2012).

3. 6. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu (örnekleme), amaçlı örnekleme yöntemleri, nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkıp, pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yarar sağlar. Amaçlı örnekleme durumların derinlemesine incelenmesine fırsat tanımaktır (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Yapılan bu araştırmada, nicel veri toplamak amacıyla ' İlkokul 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisini belirlemeye yönelik öğretmen görüş anketi ' 120 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Nitel veri toplamak amacıyla yapılan görüşmeye 15 sınıf öğretmeni katılmıştır ve 8 sınıf öğretmenin sınıfında gözlemlerde bulunulmuştur.

Araştırma için Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğüne başvuru yapılarak Rize ilindeki ilkokullarda uygulamaların yapılabilmesi için gerekli izinler alınmıştır (Bkz: EK-2, EK-3). Araştırmaya katılan öğretmenler, sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmelerle gönüllülük esasına dayanarak belirlenmiştir.

Araştırmaya grubunu oluşturan sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirilen mülakat ve gözlemler arasındaki ilişki Şekil 2' de gösterilmektedir.

Şekil 2. Araştırma grubu

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerden 15 tanesi (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15) ile mülakat yapılmıştır. Öğretmenlerden 8 tanesinin (Ö1, Ö2, Ö3, Ö7, Ö8, Ö9, Ö15, Ö16) sınıflarında gözlemlerde bulunulmuştur.

Sınıflarında gözlem yapılan öğretmenler ile gözlemlenen kazanımlar ve gözlem süresi ile ilgili bilgiler aşağıda bulunan Tablo 6' da gösterilmektedir.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Öğretmenler ve Gözlemlenen Kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Öğretmen	Gözlemlenen Kazanım Kodu	Gözlem Süresi
1. Sınıf	Ö3,Ö16	A.1.32	40'
1. Sınıf	Ö8,Ö15	B.1.19	40'
2. Sınıf	Ö1,Ö7,Ö9	B.2.18	40'
3. Sınıf	Ö2	C.3.5	40'

Tablo 6' da görüldüğü gibi gözlemlenen kazanımların 2 tanesi 1. sınıf kazanımı, 1 tanesi 2. sınıf kazanımı ve 1 tanesi de 3. sınıf kazanımıdır. Kazanımların hangi öğretmenler tarafından işlendiğine bakıldığında ise A.1.32 kodlu kazanım Ö3 ve Ö16, B.1.19 kodlu kazanım Ö8 ve Ö15, B.2.18 kodlu kazanım Ö1, Ö7 ve Ö9, C.3.5 kodlu kazanım ise Ö2'nin işlediği görülmektedir. Her bir kazanım 40' (1 ders saati) gözlemlenmiştir.

3. 7. Verilerin Toplanması

Bilimsel araştırmalarda veri toplamada yararlanılan bazı araçlar şunlardır: gözlem, görüşme, anket ve doküman (Gelen, 2007). Bu araştırmanın verileri de anket, yarı yapılandırılmış mülakat, yarı yapılandırılmış gözlem ve doküman incelemesi teknikleri ile elde edilmiştir.

HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için öğretmenlerin uyguladıkları etkinlikler ve öğrencilerin bu etkinliklere katılım düzeylerini ortaya koymak için gözlem ve görüşme tekniği ile görüş anketinden faydalanılmıştır. Gözlem tekniği ile elde edilen verileri desteklemek amacı ile bazı öğrenci çalışmaları fotoğraflanmış ve çalışmada analiz edilerek diğer veriler desteklenmiştir. Öğrenci çalışmalarından alınan fotoğraflı örneklerinin sunulmasının kaynak güvenilirliğini arttırdığı düşünülmektedir.

3. 8. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, araştırmanın konusu ve amacı dikkate alınarak “ İlkokul 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisine İlişkin Öğretmen Görüş Anketi ” araştırmacı tarafından

geliştirilmiş ve 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerine uygulanarak araştırmaya ait nicel veriler elde edilmiştir (EK- 4). Böylece Hayat Bilgisi dersi kapsamındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisine ilişkin daha fazla katılımcının görüşleri alınması amaçlanmıştır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen anket, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demografik özelliklerinden (Cinsiyet, Okuttuğunuz Sınıf Düzeyi, Mezun Olduğunuz Program) oluşan 3 madde ve HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisini belirlemeyi amaçlayan 22 maddeden oluşmaktadır. Oluşturulan anket HBDÖP' ı, sınıf yönetimini, fiziksel koşulları, öğretim yöntem ve teknikleri, öğretmeni ve kılavuz kitaplarını temele almaktadır. 5'li likert tipinde hazırlanan anket uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın nicel yaklaşımla yürütülen kısmında sınıf öğretmenlerine görüş anketi uygulanırken, araştırmanın nitel yaklaşımla yürütülen bölümünde ise, görüş anketinde yer alan maddelere paralel olarak hazırlanan, görüşme ve gözlem formu uygulanmıştır. Böylece, anket sonuçlarında ulaşılamayan veya eksik kalan verilere ulaşılmaya ve araştırmanın geçerlik ile güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış gözlem formu uzman görüşüne sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış gözlem formu öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin sınıf içinde yaptıkları uygulamaları içeren 6 maddeden oluşmaktadır (EK- 5 Gözlem Formu). Oluşturulan 6 maddeyi öğretmenlerin uygulama düzeyleri *Evet, Kısmen, Hayır* şeklinde gösterilmektedir. Ayrıca gözlem sırasında sınıf öğretmenleri ile öğrenciler arasında geçen diyaloglar ve öğrencilerin yaptığı çalışmalar da araştırmacı tarafından not edilmiştir.

Araştırmanın nitel veri toplama yöntemlerinden bir diğeri ise görüşme (mülakat) yöntemiyle ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak oluşturulmuştur. Açık uçlu soruların yer aldığı mülakat formu uzman görüşüne sunulmuş ve araştırma kapsamında olmayan bir sınıf öğretmenin de görüşleri alınmıştır. Gerekli değişiklikler yapılarak son hali oluşturulan ve 17 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırma sürecinde kullanılmıştır. Katılımcılardan kendilerine sorulan soruları samimiyetle cevaplamaları istenmiş ve katılımcılardan izin alınarak cevaplar ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gerçek isimleri kullanılmamış, gizlilik esasına göre hareket edilmiştir (EK- 6 Mülakat Formu).

3. 8. 1. Anket

Anket, herhangi bir konudaki durumu saptamak için hazırlanan ve kişilerin bilgilerini, görüşlerini ve tutumlarını ortaya çıkaran veri toplama aracıdır (Gelen, 2007). Anket, geniş bir gruptan hızlı bir şekilde veri toplama ve analiz etme konusunda etkili bir araçtır (Şimşek ve Yıldırım, 2011).

Az ya da çok sayıda sorulardan oluşabilen anketler geniş kitlelere uygulanmakta, elde edilen veriler üzerinden istatistiksel işlemler yapılabilmektedir (Karasar, 2009). Araştırmacının bizzat uygulamadığı anketler posta anketi olarak tanımlanır (Ekiz, 2003).

Anket yoluyla geniş kitlelere ulaşmak zaman, para, enerji konusunda tasarruf sağlamak, geniş coğrafi bölgelere ve çok sayıda insana ulaşarak geçerliliğini sağlamak anketlerin avantajlarından (Gelen, 2007).

Esneklikten uzak olmak, derinlemesine bilgiyi elde edememek, sadece okuyazarlara uygulamak, sınırlı bilgiler sağlamak anketin dezavantajlarından (Gelen, 2007).

Bu araştırma Rize ili ve ilçesindeki 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerine yönelik bir çalışma olduğundan bizzat araştırmacı katılımıyla farklı yerlerde görev yapan öğretmenlere ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca anket aracılığıyla daha ucuz, daha kolay ve daha az zamanda daha fazla veri elde edilebilmektedir. Bu yüzden bu çalışmada anket tekniğinden de faydalanılmıştır.

Araştırmada kullanılan anketin soruları hazırlanmadan önce, literatür araştırması yapılmış ve konuyla ilgili çalışmalardan yararlanılmıştır. Konu hakkında yeterli bilgilere ulaşıldıktan sonra formda yer alması düşünülen maddeler belirlenmiştir. Anketin ilk bölümünde Hayat Bilgisi dersini okutan 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerinin cinsiyeti, okuttukları sınıf düzeyi ve mezun oldukları program sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde ise HBDÖP' ün, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisine ilişkin öğretmen görüşlerini belirleyebilmek için HBDP' e, sınıf yönetimine, sınıfın ve okulun fiziksel koşullarına, öğretim yöntem ve tekniklerine, öğretmen davranışlarına ve kılavuz kitaplarına yönelik 22 madde oluşturulmuştur. Oluşturulan anket, beşli likert tipinde 1-5 arası derecelendirmeye 1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Orta Derecede Katılıyorum, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum cevaplarına karşılık gelecek şekilde düzenlenmiştir. Testten 22 ile 110 arasında puan alınabilmektedir.

3. 8. 2. Gözlem

Gözlem, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan, veriye ilk elden ulaşma olanağı sağlayan veri toplama yöntemidir (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Gözlem bir olayı, bir

gerçeği, bir nesneyi anlamak amacıyla olay, gerçek ve nesnenin belirti ve koşullarını izleme ve inceleme işidir (Başaran, 1992”den aktaran: Gelen, 2007).

Bazı nitel araştırmalarda görüşme ve gözlem birlikte kullanılıp elde edilen veriler birden fazla yöntemle teyit edilir. Görüşme ile elde edilen bazı abartılı veriler gözlem ile tespit edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmada kullanılan gözlem formu, Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin nasıl uygulandığını, öğretmenlerin sınıf içinde hangi uygulamalara yer verdiğini, hangi yöntem ve tekniklerden faydalandığını tespit etmek ve öğrencilerin bu uygulamalara katılım düzeyini belirlemek için hazırlanmıştır. Bütün bu amaçları belirleyebilmek için anket formundaki maddelere paralel olarak araştırmacı tarafından gözlem formunda 6 madde (Açık uçlu sorularla yaratıcı düşünmeye teşvik etme, Farklı etkinlikler tasarlama, Çeşitli yöntem ve tekniklerden faydalanma, Önerilen etkinlikleri uygulama, Gerekli araç-gereç ve materyalleri sağlama, Öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünmeye katkısı) oluşturulmuştur. Uzman görüşü de alındıktan sonra gözlem formuna son hali verilmiştir ve araştırma sürecinde gözlem yapılan sınıflarda uygulanmıştır.

Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik bazı kazanımların işlenişinde öğretmenlerin yaptıkları etkinlikler ve öğrencilerin bu etkinliklere katılım düzeyleri yarı yapılandırılmış gözlem formuna araştırmacı tarafından not edilmiştir.

3. 8. 3. Görüşme (Mülakat)

“Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de sosyolojide en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir” (Gelen, 2007: 138). Nitel araştırmalarda yararlanılan görüşme tekniğinde amaç, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle görüşülen kişilerin anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlayarak derin bilgiler edinmek bu teknikte esastır (Kuş, 2012). Görüşme, insanların duygu ve düşüncelerinde olanları ortaya çıkarmak için kullanılan önemli bir veri toplama aracıdır (Ekiz, 2003).

Yapılan bu çalışmada HBDÖP’ ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisini derinlemesine araştırmak, uygulanan ankette cevap bulunamayan, eksik kalan kısımları tamamlamak, yaşanan problemleri belirlemek amacı ile öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Anket ve gözlem formlarındaki maddelere paralel olarak oluşturulan görüşme formu, 17 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Mülakat soruları da anket formundaki gibi literatür taraması yapıldıktan sonra çalışmanın kuramsal temelleri oluşturulup konu hakkındaki yeterli bilgilere ulaşıldıktan sonra, formda yer alması düşünülen sorular belirlenmiştir. Araştırmanın amacına uygunluğu açısından değerlendirmesi uzman görüşü tarafından

yapılan bu sorular, ders, çalışma, kılavuz kitaplarına, öğretmenlerin kullandığı yöntem ve tekniklere, kazanımlara, sınıf ortamına, öğrenci özelliklerine, programda önerilen etkinliklere, öğretmenlerin kendi yeterliliklerine, okullarda bulunan araç-gereç ve materyallere yöneliktir. Mülakatlar bizzat araştırmacı tarafından yapılmış olup, mülakatlar için önceden randevular alınmıştır. Mülakata katılacak öğretmenler gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Mülakatlar, öğretmenlerin ders dışında uygun oldukları zamanlarda, sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt yapılmıştır.

3. 8. 4. Doküman İnceleme

“Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya doküman tekniği denir” (Gelen, 2007: 153).

Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda ya da araştırmanın geçerliliğini araştırmak amacıyla, görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, çalışılan araştırma problemiyle ilgili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya eklenebilir. Yani doküman incelemesinin veya analizinin tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılabileceğini ve diğer nitel yöntemlerle kullanıldığı zamanlarda da ek bilgi kaynağı olarak gösterebileceğini ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için Hayat Bilgisi ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarında önerilen etkinlikler ile öğretmenlerin sınıf içi faaliyetlerde kullandıkları etkinliklerin incelenmesi yapılarak görüşme ve gözlem verileriyle ilişkilendirilmiştir.

3. 9. Veri Toplama Süreci

1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımlardan 16 tanesi yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yöneliktir. Araştırmaya katılan 8 öğretmenin sınıfında, 16 kazanımdan 4 tanesi araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Gözlem yapılmadan önce gönüllülük esasına dayalı olarak sınıflarında gözlem yapılacak öğretmenler belirlenmiştir. Hayat Bilgisi dersi programının akışına ve araştırmacının uygun olduğu zaman dilimine bağlı olarak, gözlemlerde bulunulmak için tarihler belirlenmiştir ve belirlenen tarihlerde (20-21-22-25-26-28 Şubat 2013 ve 1 Mart 2013) bizzat araştırmacı tarafından gözlemler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacına yönelik olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış gözlem formu ve A4 kâğıdı kullanılarak öğretmenlerin sınıf içerisindeki uygulamaları ve bu uygulamalara öğrencilerin katılımları kaydedilmiştir.

Çalışmada anket, gözlem ve görüşme veri toplama araçları kullanılarak üçgenleme yapılmıştır. Böylece çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği artırılmış, elde edilen veriler arasında karşılaştırma yapılmıştır.

3. 10. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Nicel ve nitel yaklaşımın birlikte yürütüldüğü bu çalışmada, kullanılan anketin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı değeri 0, 876 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin orta düzey ve üstünde kabul edilebilir aralıklar dahilinde korelasyon değerler aldığı gözlenmiştir. Sonuç olarak ulaşılan bu bulgu hazırlanan anketin güvenilirliğinin yüksek olduğunu ve dolayısıyla veri toplama aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Araştırmada kullanılan anketin geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla uzman görüşüne başvurulmuş ve alınan görüşler doğrultusunda anket şekillendirilmiştir.

Görüşme, gözlem, anket, doküman analizi gibi çeşitli araçlardan elde edilen veriler birbirini teyit etme imkânı sağladığı için bu tür araçların birlikte kullanıldığı araştırmaların geçerliliği ve güvenilirliği artar. Gözlem sürecinde elde edilen verilerin görüşmeyle desteklenmesi veya görüşme ile gözlemden elde edilen bulguların fotoğraf, günlük, yazışmalar ile desteklenmesi yapılan araştırmaların inandırıcılığını arttırmada önemli role sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla anket, gözlem ve görüşmeden elde edilen veriler arasında karşılaştırma yapılmış, gözlemden elde edilen bulgular dokümanlarla desteklenmiştir. Araştırmacı, yapılan çalışmanın bilimsel bir araştırma olduğunu, farklı amaçlar için kullanılmayacağını belirterek katılımcılara güvence vermiştir.

Bu çalışmada elde edilen verilerin aktarımında öğretmen konuşmalarına doğrudan yer verilmiş, görüşme verileri gözlem verileriyle desteklenmiştir. Böylece araştırmanın güvenilirliğini arttırmıştır.

Araştırma kapsamında görüşme, anket ve gözlemden elde edilen ses kayıtları ve metin belgeleri gereklilik durumunda kullanılmak üzere saklanmaktadır. Bütün bu stratejiler sayesinde nicel ve nitel veri toplama araçlarından elde edilen verilerin geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

3. 11. Veri Toplama Süreci ve Uygulama Akışı

1. Literatür taraması yapılması
2. Araştırma konusunun belirlenmesi

3. Anket formu ile yarı yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu taslaklarının oluşturulması
4. Anket, gözlem ve görüşme formlarının uzman görüşüne sunulması
5. Mülakat sorularının bir sınıf öğretmenine sunulması ve görüşlerinin alınması
6. Gözlem, görüşme ve anket formlarına son halinin verilmesi
7. Araştırma için Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınması
8. İzin yazısı da eklenerek anketlerin sınıf öğretmenlerine ulaştırılması
9. Mülakat ve gözlem için gönüllü öğretmenlerin seçilmesi
10. Gözlem ve mülakat için tarih, saat ve yerin araştırmaya katılan öğretmenlerle kararlaştırılması
11. Kazanımların gözlemlenmesi ve öğretmenlerle mülakatların yapılması
12. Gözlem, görüşme ve anketten elde edilen verilerin analiz edilmesi
13. Raporlaştırma

3. 12. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları anlaşılabilir bir düzene sokarak yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Sınıf öğretmenlerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen ve önemli görülen verilerden tablolar oluşturulmuştur. Verilerden hareketle kodlamalar yapılmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Elde edilen bu kategoriler tablolar halinde sunulmuş, tablodaki veriler doğrudan öğretmen alıntılılarıyla ilişkilendirilmiştir ve yorumlar yapılmıştır.

3. 12. 1. Anket Verilerinin Analizi

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve sınıf öğretmenlerine uygulanan ankette elde edilecek verilerin kolay analiz edilmesi açısından, anketteki sorular altı alt faktöre ayrılmıştır. Anket, 22 maddeden oluşmaktadır. Ankette yer alan bu maddelerle öğretmenlerin, etkinlik ve kazanımlarla ilgili görüşlerini belirleyebilmek amacıyla *HBDÖP*, yaratıcı düşünme becerisini geliştirme sürecinde sınıf yönetiminin nasıl düzenlenmesi gerektiği konusundaki görüşlerini belirleyebilmek amacıyla *Sınıf Yönetimi*, görev yaptıkları okulların ve sınıfların fiziki donanımının yaratıcılığı geliştirmek için yeterli olup olmadığı konusundaki görüşlerini belirleyebilmek için *Fiziksel Koşullar*, Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrencilerin yaratıcılığına katkısına yönelik görüşlerini belirleyebilmek için *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, Hayat Bilgisi dersi kılavuz

kitabının yaratıcılıktaki rolüne ilişkin görüşlerini belirleyebilmek için *Kılavuz Kitapları*, etkinlik tasarlama konusundaki kendi yeterlikleriyle kendi yaratıcılıklarının, tutum ve davranışlarının yaratıcı düşünceye katkısına yönelik görüşlerini belirleyebilmek için *Öğretmen* alt faktörleri oluşturulmuştur. Anket alt faktörleri ve anketi oluşturan maddeler Tablo 7’ de gösterilmiştir.

Tablo 7. Anket Alt Faktörleri ve Anketi Oluşturan Maddeler

ALT FAKTÖRLER	MADDELER
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	1, 2, 4, 5, 8, 14
Sınıf Yönetimi	12, 17, 20, 21, 22
Fiziksel Koşullar	18, 19
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	15, 16
Öğretmen	9, 10, 11, 13
Kılavuz Kitapları	3, 6, 7

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 17. 0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Nicel veri analizleri bu alt faktörler göz önüne alınarak yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Veriler yüzde ve frekans olarak belirtilmiş ve bunun yanı sıra aritmetik ortalamaları dikkate alınarak analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın alt problemleri için Kruskal-Wallis H Testi ve Man-Whitney U Testi kullanılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur.

3. 12. 2. Gözlem Verilerinin Analizi

Yarı yapılandırılmış gözlem ile gözlemlenen kazanımlar 6 madde halinde sınıflandırılmıştır. Gözlemlerden elde edilen veriler bu maddelere göre sunulmuştur. Ayrıca verilerin sunumunda öğretmen ve öğrenci diyaloglarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3. 12. 3. Görüşme (Mülakat) Verilerinin Analizi

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edildikten sonra metne dönüştürülmüştür. Metne dönüştürülen veriler sürekli karşılaştırmalı analiz metodu ile analiz edilmiştir.

Yorumsal analizlerde yer alan analiz çeşitlerinin hepsinde de sürekli karşılaştırmalı analizden yararlanılabilir. Sürekli karşılaştırmalı analiz, bir kişiyle birkaç defa ya da

uzun süre yürütülen araştırmalarda elde edilen veriler arasında benzerlik ve farklılıkları analiz edebilmek için yapılabileceği gibi birden fazla katılımcının olduğu araştırmalarda da bireylerin görüş, davranış ya da benzerliklerini ve farklılıklarını analiz etmek amacıyla da yapılabilir. Sürekli karşılaştırmalı analizdeki temel amaç, verilere yönelik ortak kod ya da kategoriler oluşturaktır. Kısacası sürekli karşılaştırmalı analiz, verilerin sürekli incelenerek kodlanması ve kategorilerin oluşturulması, buna bağlı olarak alt kategorilerin oluşturulması ve bunların birbiriyle veri inceleme bitene kadar sürekli karşılaştırılması ilkesine dayanır. Bulgularda kodlama yapabilmek ve kategorileri oluşturabilmek analiz yapılmadan önce bütün belge ya da dokümanın baştan sona kadar incelenmesi gerekir. Buradaki temel amaç ise verileri bütünsel görerek genel bir anlama oluşturaktır (Ekiz, 2007: 214).

Sürekli karşılaştırmalı analiz metodu ile elde edilen bulgular doğrudan alıntılar ve gözlem bulguları ile desteklenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda, öğretmenlere uygulanan görüş anketi, gözlem ve mülakat aracılığıyla elde edilen nicel ve nitel verilerin analizi ve yorumları ortaya koyulmuştur. Mülakatlarda sorulan sorular açık uçlu sorular içerdiği için sorular analiz edilirken öğretmen görüşlerinden de yararlanılmış ve bu görüşler doğrultusunda yorumlar yapılmıştır. Analiz ve yorumlar araştırmanın amacı paralelinde alt problemler temele alınarak sunulmuştur. Anket, mülakat ve gözlemle ulaşılan bilgiler; ‘ nicel verilerin analizi’ ile ‘nitel verilerin analizi’ şeklinde ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

4. 1. Nicel Verilerin Analizi

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan öğretmenlerin cinsiyetleri, okuttuğu sınıf düzeyi ve mezun olduğu bölümler ile görüş anketinde oluşturulan alt faktörler (HBDÖP, Sınıf Yönetimi, Fiziksel Koşullar, Öğretim Yöntem ve Teknikleri, Öğretmen, Kılavuz Kitapları) ile arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Öğretmenlere uygulanan görüş anketlerinden elde edilen istatistiksel çözümlenmeler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Anketten elde edilen bulgular tablolar halinde düzenlenmiştir.

4. 1. 1. Anketten Elde Edilen Kişisel Bilgiler İle İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmaya katılan öğretmenler ile ilgili kişisel bilgilere yer verilmektedir. Katılımcıların cinsiyetlerini, okuttukları sınıf düzeyini, mezun olduğu alanı belirlemeye yönelik demografik bilgileri sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda yüzde ve frekanslar tespit edilerek, elde edilen bulgular Tablo 8’ de sunulmuştur.

Tablo 8. Ankete Katılan Öğretmenlere Ait Kişisel Bilgiler

		FREKANS	YÜZDE
CİNSİYET	Kadın	67	% 55.8
	Erkek	53	% 44.1
OKUTULAN SINIF DÜZEYİ	1. Sınıf	48	% 40
	2. Sınıf	34	% 28.3
	3. Sınıf	38	% 31.6
MEZUN OLUNAN ALAN	SÖA’ dan mezun	87	% 72.5
	SÖA’ dan mezun değil	33	% 25.5

Araştırmada anketle ulaşılan öğretmenlere ait kişisel bilgiler kısmının ilk sorusu olan 'cinsiyetiniz' sorusuna verilen cevaplar Tablo 8' de gösterilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 120 katılımcıdan 67' si kadın, 53' ü erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların cinsiyetleri açısından oransal dağılıma bakıldığında; kadınlar, katılımcı toplamının % 55,8' ini, erkekler ise % 44,1' ini oluşturmaktadır.

Anket formunun kişisel bilgiler kısmının ikinci sorusu araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin ' okuduğu sınıf düzeyi ' ile ilgilidir. 120 katılımcıdan 48' i 1. sınıfı, 34' ü 2. sınıfı ve 38' i de 3. sınıfı okuduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin okudukları sınıf düzeyi ile ilgili oranlara bakıldığında; katılımcıların % 40' ı 1. sınıfı, % 28,3' ü 2. sınıfı ve % 31,6' sını 3. sınıfı okutmaktadır.

Anket formunun birinci bölümündeki üçüncü soru, mezun olunan alan ile ilgilidir. Araştırmaya katılan 120 öğretmenden 87' si sınıf öğretmenliği alanından mezunken, 33' ü sınıf öğretmenliği alanı dışında farklı bir programdan mezun olmuştur. Katılımcıların mezun olduğu alan ile ilgili oranlara bakıldığında ise; katılımcıların % 72,5' i sınıf öğretmenliği alanından, % 25,5' i ise sınıf öğretmenliği alanı dışındaki bir programdan mezun olmuştur.

4. 1. 2. Sınıf Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, HBDÖP' teki Kazanımların Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisini incelemek, tüm alt boyutlarda cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek için non-parametrik bir test olan Mann Whitney U testi yapılmıştır ve araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin öğretmen görüşleri Tablo 9 ile Tablo 10' da gösterilmektedir.

Tablo 9. Cinsiyete Göre Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	U	P
HBDÖP	120	1768.50	.970
Sınıf yönetimi	120	1697.00	.675
Fiziksel koşullar	120	1760.50	.936
Öğretim yöntem ve teknikleri	120	1472.50	.093
Öğretmen	120	1752.50	.901
Kılavuz kitap	120	1697.00	.674

Tablo 10. Cinsiyete Göre Alt Boyutlardan Elde Edilen Puan Ortalamaları

		Ortalama
HBDÖP	Kadın	19.16
	Erkek	18.71
Sınıf yönetimi	Kadın	19.22
	Erkek	18.52
Fiziksel koşullar	Kadın	6.61
	Erkek	6.56
Öğretim yöntem ve teknikler	Kadın	8.41
	Erkek	7.86
Öğretmen	Kadın	14.56
	Erkek	14.30
Kılavuz kitap	Kadın	9.46
	Erkek	9.28

Tablo 9' da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmenlerin HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisi, HBDÖP, sınıf yönetimi, fiziksel koşullar, öğretim yöntem ve teknikler, öğretmen ve kılavuz kitap gibi ölçek alt faktörlerinde $p>.05$ olduğundan, araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri açısından elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farkın olmadığı ifade edilebilir.

Tablo 10 incelenerek aritmetik ortalamalarına bakıldığında tüm ölçek alt faktörlerinde kadın ve erkek öğretmenlerin HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcılığına etkisi konusunda benzer görüşlere sahip olduğu söylenebilir; ancak kadın öğretmenlerin daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında kadın öğretmenlerin, hayat bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisi kazandırmak için sınıf yönetiminde, öğretim yöntemleri kullanmada, malzemelerin temin edilmesinde, fiziksel koşulları sağlamada, sınıf ortamında yaratıcılığa uygun rolü sergilemesinde çok az da olsa erkek öğretmenlere göre etkili oldukları düşünülebilir.

Bu bulgular ışığında, HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin incelenmesine ilişkin öğretmen görüşleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık çıkmamasında erkek ve kadın öğretmenlerin öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırma sürecinde benzer sorunlarla karşılaştığı, benzer yöntemleri kullandığı ve benzer rolleri üstlendiği düşünülebileceğinden sonuçların bu yönde çıkması mümkündür.

4. 1. 3. Sınıf Öğretmenlerin Okuttuğu Sınıf Düzeyine Göre, HBDÖP' teki Kazanımların Yaratıcılığa Etkisine İlişkin Görüşleri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin okutmakta oldukları sınıflara göre HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisine ilişkin görüşleri arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular Tablo 11 ile Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 11. Sınıf Düzeyine Göre Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	N	X ²	P
HBDÖP	120	2.783	.249
Sınıf yönetimi	120	.484	.785
Fiziksel koşullar	120	3.889	.143
Öğretim yöntem ve teknikleri	120	.543	.762
Öğretmen	120	.543	.999
Kılavuz kitap	120	2.082	.353

Tablo 12. Sınıf Düzeyine Göre Alt Boyutlardan Elde Edilen Puan Ortalamaları

Sınıf Düzeyi	Ortalama	
HBDÖP	1	18.79
	2	18.32
	3	19.76
Sınıf yönetimi	1	18.60
	2	19.14
	3	19.10
Fiziksel koşullar	1	6.20
	2	6.67
	3	7.00
Öğretim yöntem teknikler	1	8.06
	2	8.14
	3	8.34
Öğretmen	1	14.35
	2	14.38
	3	14.63
Kılavuz kitap	1	9.12
	2	9.32
	3	9.76

Tablo 11 ile Tablo 12, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin okutmakta oldukları sınıflara göre HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisine ilişkin sonuçları vermektedir. Yukarıda verilen tablodan da görüleceği üzere 1., 2.

ve 3. sınıf öğretmenlerinin tüm alt faktörlerde elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farkın olmadığı ($p > .05$) ifade edilebilir.

Araştırmaya ait bulgular incelenerek, tüm alt faktörlerdeki aritmetik ortalamalara bakıldığında çok büyük farklılıkların görülmediği, öğretmenlerin benzer görüşlere sahip olduğu söylenebilir. Ancak sınıf yönetimine ilişkin alt faktörü hariç, diğer alt faktörlerde 3. sınıf öğretmenlerinin elde ettikleri puanların daha yüksek olduğu görülmektedir. Sınıf yönetimine ilişkin aritmetik ortalamalara bakıldığında 2. sınıf ($\bar{X} = 19,14$) düzeyini okutan öğretmenlerin, 1. sınıf ($\bar{X} = 18,60$) ve 3. sınıf ($\bar{X} = 19,10$) düzeyini okutan öğretmenlere göre daha olumlu görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu durum, 3. sınıf öğretmenlerin hayat bilgisi dersinde, sınıf yönetimi alt kategorisi hariç diğer kategorilerde yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmada daha etkili olduğunu gösterebilir. Bunda 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesinin 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla olabileceği, hazırbulunuşlukları fazla olan öğrencilerde ise yaratıcı düşünme becerisini kazandırmanın daha kolay olabileceği düşünülebilir.

Bu bulgular göz önüne alındığında, HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin incelenmesine ilişkin öğretmen görüşleri arasında sınıf düzeyi kategorisi açısından anlamlı bir farklılık çıkmamasında 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerinin öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırma sürecinde benzer sorunlarla karşılaştığı, benzer yöntemleri kullandığı ve benzer rolleri üstlendiği düşünülebileceğinden sonuçların bu yönde çıkması mümkündür.

4. 1. 4. Sınıf Öğretmenlerinin Mezun Olduğu Alana Göre, HBDÖP' teki Kazanımların Yaratıcılığa Etkisine İlişkin Görüşleri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sınıf öğretmenlerinin mezun olduğu alana göre HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisine ilişkin görüşleri incelenmiş ve elde edilen veriler Tablo 13 ile Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 13. Mezun Olduğu Alana Göre Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	U	P
HBDÖP	120	1413.00	.894
Sınıf yönetimi	120	935.00	.003*
Fiziksel koşullar	120	1376.50	.723
Öğretim yöntem ve teknikleri	120	987.00	.006**
Öğretmen	120	1050.00	.021***
Kılavuz kitap	120	1302.50	.428

* $p < .05$, ** $p < .05$, *** $p < .05$

Tablo 14. Mezun Olduğu Alana Göre Alt Boyutlardan Elde Edilen Puan Ortalamaları

		Ortalama
HBDÖP	SÖA mezunu	18.93
	SÖA mezunu değil	19.06
Sınıf yönetimi	SÖA mezunu	19.45
	SÖA mezunu değil	17.48
Fiziksel koşullar	SÖA mezunu	6.62
	SÖA mezunu değil	6.51
Öğretim yöntem ve teknikler	SÖA mezunu	8.44
	SÖA mezunu değil	7.45
Öğretmen	SÖA mezunu	14.72
	SÖA mezunu değil	13.72
Kılavuz kitap	SÖA mezunu	9.29
	SÖA mezunu değil	9.60

Tablo 13 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisine yönelik HBDÖP' e ($p(.894) > .05$), okulların fiziksel koşullarına ($p(.723) > .05$) ve öğretmenlerin kullandığı kılavuz kitaplarına ($p(.428) > .05$) ilişkin görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak öğretmen görüşlerine ait aritmetik ortalamalara bakıldığında, SÖA mezunu olmayanların, SÖA mezunu olanlara göre, HBDÖP ile kılavuz kitabı alt faktörlerinde daha olumlu görüş bildirdikleri söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında, SÖA mezunu olmayan öğretmenlerin, eğitim fakültelerinde okutulan Öğretim Yöntem ve Teknikler, Sınıf Yönetimi gibi öğretmenlik mesleğinin niteliğini arttıracak dersleri görmemeleri ve kendilerini geliştirecek kaynakları takip etmemeleri sonucunda teorik bilgi eksikliği yaşayabileceği ve bunun sonucunda programda önerilen etkinliklere ve kılavuz kitaplarına daha bağlı olabileceği düşünülebilir.

Tablo 13'teki veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin HBDÖP' teki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisi ile ilgili görüşlerinde sınıf yönetimi ($p=.003$; $p<.05$), öğretim yöntem ve teknikleri ($p=.006$; $p<.05$) ve öğretmen ($p=.021$; $p<.05$) alt faktörlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Öğretmen görüşlerine ait aritmetik ortalamalara bakıldığında ise; sınıf yönetiminde, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretmen alt faktörlerinde SÖA mezunu olanların, SÖA mezunu olmayanlara göre daha olumlu görüş belirttikleri görülebilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında sınıf öğretmenliği programından mezun olan öğretmenlerin sınıf yönetimini düzenlemede, yaratıcılığı geliştirecek farklı ve çeşitli yöntem

ve teknikleri sürece katmada, sınıf ortamında öğrenciyi yaratıcı düşünmeye teşvik etmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir.

HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşüncelerine etkisine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde; HBDÖP' ün uygulanabilirliği, fiziksel koşulların elverişliliği ile kılavuz kitaplarının yeterliliği ve kullanımı tüm kategorilerde $p > .05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Sadece mezuniyet durumuna göre, sınıf yönetiminin düzenlenmesi, öğretim yöntemlerinin kullanılması ve öğretmenin rolü alt faktörlerinde $p < .05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir. Yine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamakla birlikte, öğretmen görüşlerine ait aritmetik ortalama değerlerinin tüm alt faktörlerde kadın öğretmenlerde daha yüksek olduğu; ancak çok büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Sınıf düzeyine göre aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında yine sınıf yönetimi alt faktörü hariç tüm alt faktörlerde 3. sınıf öğretmenlerin puanlarının daha yüksek olduğu; ama farklılaşmaların çok az olduğu ve anlamlı bir farklılığın olmadığı söylenebilir. Mezuniyet durumuna göre aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde ise, HBDÖP' ün uygulanması ve kılavuz kitaplarının kullanılması alt faktörleri hariç, diğer alt faktörlerde SÖA mezunlarının değerlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

4. 3. Nitel Verilerin Analizi

Bu bölümde görüşme ve gözlem aracılığıyla elde edilen veriler analiz edilerek ortaya konulmuştur. Gözlemlerden ve mülakatlardan elde edilen veriler kategorileştirilerek ve temalar oluşturularak uygun yerlerde tablolar halinde, diğer yerlerde ise diyaloglar şeklinde sunulmuştur. Mülakatta sorulan sorular açık uçlu sorular olduğundan analiz edilirken öğretmen konuşmalarından alıntılara yer verilerek gözlem bulguları ile mülakat bulguları arasında ilişki kurulmuştur.

4. 3. 1. Gözlemlerden Elde Edilen Bulgular

Verilerin analizinde ve bulguların sunumunda araştırma kapsamına alınan öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, Ö7, Ö8, Ö9, Ö15 ve Ö16 şeklinde rumuz kullanılarak etik kurallara uyulmaya çalışılmıştır.

4. 3. 2. Gözlemlenen Kazanımlar ve Etkinlikler

Araştırma sürecinde sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünmeye yönelik bazı kazanımları gerçekleştirirken hangi yöntem ve teknikleri kullandığını, sınıf yönetimini nasıl

düzenlediklerini ve öğrencilerin de yaratıcı düşünme aktivitelerine katılım düzeyini belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından maddeler oluşturulmuştur. Yaratıcı düşünmeye yönelik gözlemlenen kazanımlar ve etkinlikler Tablo 15'te görülmektedir.

Tablo 15. Gözlemlenen Kazanımlar ve Etkinlikler

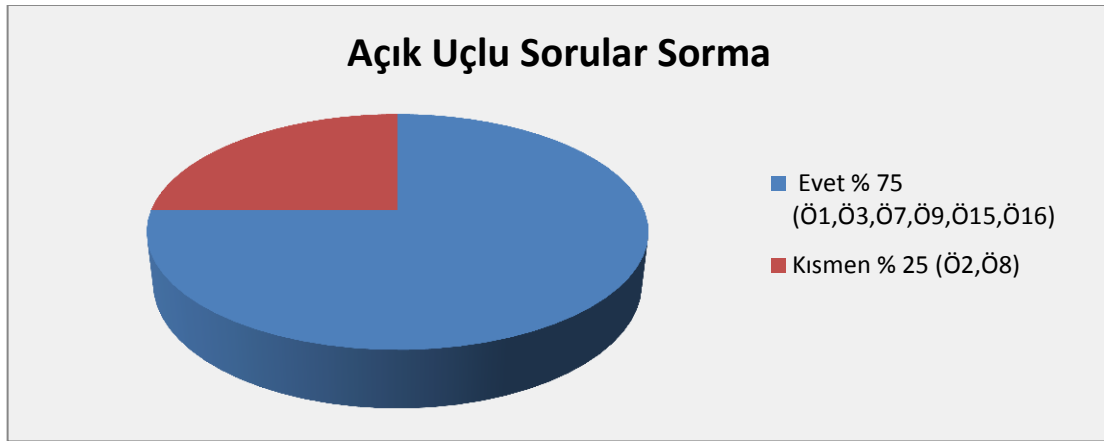
Kazanım Kodu	Kazanım	Etkinlik
A.1.32	Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder.	Bu Ne Sesi?
B.1.19	Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder.	Evimi ve Ailemi Seviyorum
B.2.18	Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir.	Aile İçi Görevler
C.3.5	Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder.	Atatürk' ün Hayatı

HBDÖP' ta yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik 16 kazanım bulunmasına rağmen bu kazanımlardan sadece 4 tanesi gözlemlenebilmiştir. Sınıf öğretmenlerin 2012-2013 eğitim öğretim yılında Hayat Bilgisi dersi programının akışına paralel olarak 16 kazanımdan bazılarını işlemesinden, bazılarının ise program akışına göre işlenebilmesi için uzun bir zaman diliminin olması; ancak araştırmacının o zaman dilimini bekleyecek kadar yeterli zamanı olmamasından kaynaklı olarak sadece 4 kazanım gözlemlenebilmiştir.

Oluşturulan her bir madde, araştırmacı tarafından yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde gözlemlenerek, öğretmenlerin bu maddelere katılım düzeyi *Evet*, *Kısmen*, *Hayır* şeklinde belirlenmiş ve öğrencilerin bu maddelere katılım düzeyine ilişkin örnekler verilmeye çalışılmıştır. Her bir madde, öğretmen tarafından sınıf içinde tam olarak uygulandıysa ve gerçekleştiyse *Evet*; belirtilen madde tam anlamıyla uygulanmayıp da sadece bir kısmı uygulandı ve gerçekleştiyse *Kısmen*; madde hiç uygulanmadı ve gerçekleşmediyse *Hayır* olarak sınıflandırılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan maddelere ait gözlem bulguları aşağıda sırası ile verilmiştir.

4. 3. 3. Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme Maddesi ile Öğrencilerin Bu Maddeye Katılım Düzeyine İlişkin Örnekler

Yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecinde gözlemlenen 8 sınıf öğretmeninin *Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme* maddesini gerçekleştirme ve uygulama düzeyleri aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 1. Açık uçlu soruların sınıflarda kullanılma düzeyi

Grafiğe bakıldığında *Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme* maddesi için gözlemlenen sınıf öğretmenlerinden 6 tanesi (% 75), yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde yeterli miktarda açık uçlu sorular sorduğu görülmüştür. 2 tanesinin (%25) ise yönelttiği sorulardan bazıları yaratıcı düşünmeye katkı sağlarken, bazılarının da yaratıcı düşünmeye katkı sağlamadığı görülmüştür. Yaratıcı düşünmeye yönelik sorulara her bir öğretmen tarafından yer verildiği için *Hayır* katılım düzeyinin olmadığı görülmüştür.

Sınıfta yapılan öğrenme etkinliklerinde gözlemlenen *Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme* maddesinin öğretmenler tarafından gerçekleştirilme düzeyleri ile bu düzeylere ilişkin ayrıntılı açıklamalar Tablo 16' da gösterilmektedir.

Tablo 16. Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme Maddesine İlişkin Katılım Düzeyleri

Madde 1: Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme					
Kazanım Kodu	Öğretmen	Evet	Kismen	Hayır	Açıklama
A.1.32	Ö16	X			Öğretmen açık uçlu sorulara sıkça yer verdiği için EVET
	Ö3	X			Öğretmen açık uçlu sorulara sıkça yer verdiği için EVET
B.1.19	Ö8		X		Öğretmenin yönelttiği sorulardan bir kısmı yaratıcı düşünmeyi desteklediği için KISMEN
	Ö15	X			Öğretmen açık uçlu sorulara sıkça yer verdiği için EVET
B.2.18	Ö7	X			Öğretmen açık uçlu sorulara sıkça yer verdiği için EVET
	Ö9	X			Öğretmen açık uçlu sorulara sıkça yer verdiği için EVET
	Ö1	X			Öğretmen açık uçlu sorulara sıkça yer verdiği için EVET
C.3.5	Ö2		X		Öğretmenin yönelttiği sorulardan bir kısmı yaratıcı düşünmeyi desteklediği için KISMEN

Yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecinde *Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme* maddesi tüm öğretmenler tarafından gerçekleştirildiğinde 8 kez *Evet* olacaktır. Ancak Tablo 16' da görüldüğü gibi, gözlemler sırasında öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik eden soruların kullanımına 6 öğretmen tarafından yer verildiği için 6 kez *Evet*, 2 öğretmen tarafından da bazen yer verildiği için 2 kez *Kısmen* olduğu görülmüştür.

A.1.32 kodlu *Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayır eder ve bunu özgün biçimde ifade eder* kazanımının işleniş sürecinde öğretmenlerin 2' si (Ö16 ve Ö3) de yaratıcı düşünmeye katkı sağlayacak soruları öğrencilere yönelttiği için gerçekleştirilme düzeyinin *Evet* olduğu gözlemlenmiştir. Ö16'nın yönelttiği sorular ve öğrencilerin bu sorulara katılım düzeyi aşağıdaki diyalogda verilmiştir.

Ö16: *Taşıt ne demek biliyor musunuz?*

- *Araba*
- *Tır*
- *Kamyon*

Ö16: *Bunlardan başka taşıt biliyor musunuz?*

- *Dozer*
- *Minibüs*
- *Otobüs*
- *İtfaiye*
- *Helikopter*
- *Deniz kabuğu*

Ö16: *Deniz kabuğu nereden nereye taşıyor? (Bu soruya cevap veren öğrenci yok)*

- *Tren*
- *Ambulans*
- *Pilot*

Ö16: *Pilot kimdi, ne kullanıyordu düşünün?*

- *Roket*

Ö16: *Havada giden aracın adı neydi?*

- *Uçak*

Ö16: *Pilot bir taşıt, araç değil, o insan.*

- *Bisiklet*
- *Öğretmenim uçan bir şey vardı ya?*
- *Sıcak hava balonu*
- *Belediye otobüsü*

Ö16: *Taşıt deyince bizi bir yerden başka bir yere taşıyacak. Başka ne olabilir?*

- *Motor*
- *Motosiklet*

- ATV

Ö16: ATV' nin ne olduğunu bilmeyen arkadaşların var, bize ne olduğunu söyler misin?

- 4 tane tekerleği var ama direksiyonu bisiklet gibi.

Ö16: Onlarla daha çok nerelerde geziyorlar?

- Kenarlarda

Ö16: Daha çok dağ ve bayırlarda geziyorlar. Bu taşıtların sesi aynı mı?

- Hayır. (Bütün öğrenciler yüksek sesle)

Ö16: Gülşen okula gelirken arkasından bir taşıt gelirse onun hangi taşıt olduğunu nasıl anlar?

- Sesinden.

Gönüllü öğrenciler tek tek tahtaya kalktı, projeksiyondan çeşitli taşıtların resimleri gösterildi ve her bir taşıtın sesi dinlettirildi ve daha sonra ' Bu neyin sesi? ' sorusu yöneltildi. Öğrenci o sesin hangi taşıta ait olduğunu arkasına dönük bir vaziyette bulmaya çalıştı. Sonra ders ve çalışma kitaplarındaki görsellere yönelik sorular soruldu. Drama çalışması yapıldı ve bu çalışmaya yönelik sorular yöneltildi.

Ö16: Ambulansın sesini biliyor musunuz?

- Daiii, daiii... (Ders kitabına bakarak söylediler.)

Ö16: İtfaiyenin sesi nasıl, ambulansın sesi nasıl?

- Vibuu, vibuu, vibuu..

- Öğretmenim ambulansın sesi daha başka.

Ö16: Göster.

- İyuuu, iyuuu (Öğrenci tahtaya kalkarak ses yaptı.)

Ö16: Polis, itfaiye ve ambulans araçlarının seslerini duyunca ne yapmamız gerekir?

- Yol vereceğiz.

Ö16: Bütün taşıtların sesi aynı olsaydı ne olurdu, arkamdan ambulans gelse onun ambulans olduğunu anlar mıydım?

- Öğretmenim farklı olduğu için anlarız.

- Öğretmenim arkamıza bakarız.

(Diyalog 1: Doküman 1: s.1, s.2, s.3, s.4, s.5)

Yukarıdaki diyalogdan da görüldüğü gibi öğretmenin ders süresince soru-cevap yöntemine sıklıkla yer verdiği, öğrencinin cevabını bulamadığı sorularda ise öğrencilere yönlendirici sorular sorarak öğrencilerin daha farklı taşıtları düşünmesini ve cevap vermesini sağlamaya çalıştığı görülmüştür. Öğrencilerin ise yöneltilen sorulara farklı seçenekleri içeren cevaplar verdiği, çevresinde gördükleri taşıtları daha önce söyledikleri, konuyla ilgili öğretmenlere kendilerinin de sorular yönelttiği ve taşıtların sesleri arasındaki ayrıntılara dikkat ederek taşıtların seslerini ayırt ve taklit ettikleri görülmüştür. Ö16'nın

öğrencilere yönelttiği *Bütün taşıtların sesi aynı olsaydı ne olurdu?* sorusu ile taşıtların seslerini kendilerine özgü bir şekilde taklit etmelerini sağlayacak soruları sorması yaratıcı düşüncenin gelişimine katkıda bulunacaktır. A.1.32 kodlu kazanımın işlenişinde erkek öğrencilerin derse katılımı kız öğrencilere oranla daha fazlaydı. Özellikle de taşıtların çıkardığı seslerin taklidinde erkek öğrenciler daha aktifti. Bunda taşıtlara erkek öğrencilerin daha çok ilgi göstermesinin ve taşıtları erkek öğrencilerin daha çok merak etmesinin etkisi olduğu söylenebilir.

B.1.19 kodlu *Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder* kazanımının işleniş sürecinde yaratıcı düşünmeye katkı sağlayıcı sorular sormayı öğretmenlerden Ö8 *Kısmen*, Ö15 ise *Evet* düzeyinde gerçekleştirdiği görülmüştür. Ö8'in ve Ö15' in yönelttiği sorular ve öğrencilerin verdiği cevaplar aşağıdaki diyaloglardaki gibidir.

Ö15: *Aile deyince aklınıza ne geliyor?*

- *Ailemiz*
- *Annem, babam geliyor.*
- *Abim, ablam*

Ö15: *Anlamı ne olabilir, nasıl tanımlayabiliriz?*

- *Sevgi*
- *Çok kişi*

Ö15: *Mesela kimler?*

- *Annem, babam, ablam, ben*
- *Saygı*
- *Arkadaşlarım*
- *Birisi gelince yanaklarından öpüyorum*
- *Ablam*

Ö15: *Aile deyince anne, baba ve çocuklardan oluşan mutluluk gelir aklımıza.*

- *Çekirdek aile onlar.*

Ö15: *Bu ailenin içinde başka kimler olabilir?*

- *Babaanne*
- *Babaannem, amcam*
- *Dedem, anneannem*

Ö15: *Bu ailenin içine dede, amca, babaanne, anneanne girerse nasıl aile olur?*

- *Büyük aile*

Ö15: *Ailenize sevginizi nasıl anlatırsınız?*

- *Resimle*
- *Şiirle*
- *Onlara hediyeler alırım, anneler gününde*
- *Onlara sürpriz hazırlarım mesela*

- Anneme şarkı söylerim

- Anneme çiçek alırım (Bazıları ders kitabındaki görsellere bakarak söyledi)

Ö15: Sadece anneler aklınıza geldi, bütün aile bireylerini düşünün.

- Ailemle konuşarak

Ö15: Caner sen nasıl ifade ediyorsun?

- Bir etkinlik yaparım, kâğıttan uçak, tekne yaparım.

- Kâğıttan uçak yaparak üstüne seni seviyorum yazarım. (Farklı bir öğrenci söyledi, arkadaşının verdiği cevaptan etkilenerek ve değiştirerek söyledi.)

Ders kitabındaki görseller incelenerek, o görsellere yönelik bazı sorular soruldu.

Ö15: Annenize özel hiç şarkı söylediniz mi?

- Canım annem

Sen benim bir tanemsin

Canım annemsin

Ö15: Annene söylediğinde ne hissetti?

- Mutlu oldu.

- Ben babama söyledim.

Ö15: İnsanların niçin bir evi vardır?

- Çünkü evleri olmazsa hep yağmur yağar, soğuktan donarak ölürler.

- Beslendiğimiz, sıcaktan koruyan evimiz var.

- Yemek yeriz.

- Lokantada yeriz.

- Ya paramız yoksa?

Ö15: Ailenize ne zaman teşekkür edersiniz?

- Bize yardım ettiği zaman.

- Gezmeye götürdüğü için.

- Benimle oyun oynadığı zaman.

- Dersime yardım ettiği zaman.

- İp atladıktan sonra anneme teşekkür ediyorum.

Ö15: Ailenize sevginizi söylüyor musunuz?

- Ben bir kere anneme keman çalarak sevgimi gösterdim, keman kursuna gidiyorum.

- Çok mutlu olurlar sevgimizi gösterirsek.

- Ben de resim yapıyorum.

(Diyalog 2: Doküman 3: s.1, s.2, s.3, s.4)

Yukarıdaki diyaloglardan da görüldüğü üzere Ö15' in öğrencilere, ailelerine olan sevgilerini anlatmak için hangi yolu tercih ettiklerini ve aile kavramının onlarda neleri çağrıştırdığını sorması öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesine katkı

sağlayacağı düşünülebilir. Öğrencilerin farklı cevaplar söylemesini sağlaması için de yönlendirici sorular kullandığı görülmüştür. Burada öğrenci cevaplarını incelediğimizde cevapların öğrencilerin yaşantılarıyla paralel olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin keman kursuna giden öğrenci ailesine olan sevgisini diğer arkadaşlarından farklı olarak resim yaparak, hediye olarak vb. değil de onlara keman çalarak göstermiştir. O halde yaşantısında çeşitlilik olan öğrencilerin daha özgün fikirler ürettiğini söyleyebiliriz. Kazanımın işleniş sürecinde dikkati çeken bir diğer şey ise, sorulara cevap verirken öğrenciler, arkadaşlarının düşüncelerine ve ders kitabının görsellerine bağımlı kaldığıdır. Bunun yaratıcılığın önüne bir engel olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü öğrenci farklı etkinlikler hazırlamak için düşünmüyor, ne gördüyse ve ne duyduysa onu söylüyor, düşüncesinde esnek ve bağımsız olamıyor.

Ö8: *Betül aileni seviyor musun?*

- *En çok anne ve babamı.*

Ö8: *Kardeşini seviyor musun?*

- *Evet.*

Ö8: *Mustafa, fotoğraftaki kim? (Kendilerine ait bebeklik fotoğrafları)*

- *Bebek.*

Ö8: *Kim bu?*

- *Dilara*

Ö8: *Bu kim?*

- *Yunus*

Ö8: *Sizce Yunus'u ailesi seviyor mudur?*

- *Seviyor.*

Ö8: *Ailemiz neden vardır?*

- *Ailemizi korumak için ailemizi savunmalıyız.*

- *Ailemiz bizi korumak ve bize yardım etmek için vardır.*

Ö8: *Başka ne için vardır? (Cevap veren yok.)*

Ö8: *Soğuktan korumak ve beslemek için var mıdır?*

- *Evet.*

Ö8: *Ailene sevgini nasıl anlatırsın? (Cevap veren yok.)*

Ö8: *Babasını seven kim? (Herkes parmağını kaldırdı.)*

Ö8: *Babanıza sevginizi nasıl anlatırsınız?*

- *Babacığım seni çok seviyorum.*

- *Babamın dediklerini yaparım.*

Ö8: *Annenize sevginizi nasıl anlatırsınız?*

- *Anneciğim seni çok seviyorum.*

Ö8: *Bunu annene en son ne zaman söyledin? (Cevap yok.)*

Ö8: *Ablası veya abisi olan var mı? (Cevap yok.)*

Ö8: *Abini seviyor musun Dilara?*

- *Evet.*

Ö8: *Mustafa, abine olan sevgini nasıl gösteriyorsun? (Cevap yok.)*

Ö8: *Kader sen söyle? (Cevap yok.)*

Ö8: *Babanız üzüldüğü zaman siz üzülüyor musunuz?*

- *Evet.*

(*Diyalog 3: Doküman 4: s.1, s.2*)

Ailenin neden önemli olduğuna dair bir video izlettirildi. Video arada durdurulup sorular yöneltildi ve açıklamalar yapıldı. Sonra da bilgisayardan *D-Y* cevaplarını içeren bir değerlendirme çalışması yapıldı.

Yaratıcı düşünmenin geliştirilmesinde seçilen soruların önemi büyüktür. Yukarıdaki diyaloglardan da anlaşılacağı üzere birkaç sorunun dışında (Ailene sevgini nasıl anlatırsın?, Babanıza, annenize sevginizi nasıl anlatırsınız?), Ö8' in sorduğu diğer tüm soruların öğrencilerin yaratıcı düşünmesine hiçbir katkı sağlamayan, farklı seçenekleri düşünmeye yöneltmeyen, *Evet, Hayır, Seviyorum, yok* gibi tek bir kelimeyle cevap verilen soru türleridir. Yukarıdaki diyaloglarda da görüldüğü gibi konu ile ilgili soruların bazılarında cevap verememişlerdir. Verilen cevapların ise tek kelimelik cevaplar olduğu ve arkadaşlarının verdikleri cevapların etkisinde kalarak aynı cevabı verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin bazı sorulara cevap verememesinin nedeni olarak öğretmenlerinden çekinmelerinin, kendilerini ifade edebilecek özgüvene sahip olamamalarının ve ailelerine olan duygularını nasıl ifade edeceklerini bilememelerinin etkileri olduğu düşünülebilir.

B.2.18 kodlu *Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir* kazanımının işleniş sürecinde öğretmenlerden 3' ü (Ö7, Ö9, Ö1) de yaratıcı düşünmeyi geliştirecek, farklı düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayacak sorulara yer verdiği için gerçekleştirilme düzeyinin *Evet* olduğu görülmüştür. Ö9'un yönelttiği sorular ve öğrencilerin bu sorulara katılımı aşağıdaki diyalogda gösterilmektedir.

Ö9: *Okuldaki ve evdeki işleri beraber yapmak hayatımızı nasıl kolaylaştırır?*

- *İşlerimizi çok çabuk bitirmemizi sağlıyor.*

- *İşlerimizi çabuk bitirme*

- *İşlerimizi yardımlaşarak yapıyoruz.*

- *İşler azalıyor.*

Ö9: *Evinizde hangi işler yapılıyor?*

- *Bulaşıklar yıkılıyor.*

- *Ev temizleniyor.*

- *Odunlar yapılıyor, yataklar toplanıyor.*

- Evi toparlıyoruz, evi düzeltiyoruz.
- Evde oyuncaklarımla oynuyorum.

Ö9: Ailede kim hangi işi yapıyor?

Ö9: Anne?

- Bulaşıkları yıkıyor.
- Bir tarafları siliyor.
- Evi düzenliyor.
- Bazen evi düzenliyor.
- Elbiseleri asıyor.
- Çamaşır asıyor.
- Bize yemek yapıyor.

Ö9: Baba?

- Arabayı tamir ediyor.
- Bir şeyler çakar.
- İnşaat işleri yapar.
- Odaları değiştirir.
- İşe gider.
- Araba yıkıyor.
- Oturuyor.
- Odun yarar.
- Ağaç keser.

Ö9: Sizin yaptığınız işler neler?

- Anneme yardım ediyorum.

Ö9: Sadece sizin yaptığınız, sizin göreviniz olan işler nelerdir?

- Tek başıma üstümü giyiyorum.
- Yatağımı topluyorum.
- Oyuncaklarımı topluyorum.
- Yastıkları düzeltiyorum.
- Bulaşıkları yıkıyorum.
- Çantamı kendim hazırlıyorum.

Ö9: Annenizin, babanızın ve sizin yaptığınız işler var. Birbirinize yardım ediyor musunuz?

- Anneme bulaşıkları yıkamada yardım ediyorum.
- Babam tamir ederken aletleri babama veriyorum.
- Çantamızı hazırlamamıza, ödevleri yapmamıza annem yardım ediyor.
- Hasta olduğumda annem giyinmeme yardım ediyor.

Ö9: Birbirine yardım etmeyen hiç kimse var mı?

- Evet. Babam bir şey tamir ederken ona alet götürüyorum o da bana ' bırak onu ' diyor.

Ö9: Yardım ettiğinizde neler hissediyorsunuz?

- Mutlu oluyoruz.

Ö9: Nerden anlıyorsunuz?

- Sarılıyoruz.

Ö9: Bu tür yardımlaşmalar sizce yeterli mi? Daha fazlası yapılabilir mi?

- Bence bu kadar yetmez. Ama okula gittiğimiz için yardım edemiyoruz.

Kendi işlerimi yaptıktan sonra zamanım kalırsa yardım ederim.

-Yapmak istiyorum ama zamanım yetmiyor.

-Yardım etmek istiyorum ama hem okulum var hem de dersim var.

Ö9: Evde üstlenebileceğiniz yeni görevler söyleyiniz?

- Sebzeleri toplayabilirim.

- Kahvaltı hazırlayabilirim.

- Yumurta kırabilirim.

- Bahçedeki yabancı otları toplayabilirim.

- Arabayı yıkayabilirim, içlerini temizleyebilirim.

- Çivi çakabilirim.

- Banyo yapabilirim.

- Bulaşıkları yıkayabilirim.

- Tamirat yapabilirim.

- Salonu düzenleyebilirim.

(Diyalog 4: Doküman 7: s.1, s.2, s.3)

Yukarıdaki diyaloglardan da görüldüğü üzere Ö9, öğrencilerin önce kendisinin tek başına yaptığı işleri söylemelerine sonra da daha farklı hangi görevler üstlenebileceğine yönelik sorular sorduğu görülmüştür. Öğrencilerin eski görevlerinden farklı olarak yeni görevler söylemelerini istemesinin öğrencinin yaratıcı düşünmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin ise bu sorulara çevrelerinde gördüğü ve onlara yüklenen sorumluklar kadar cevap verebildiği görülmüştür. Yani verilen cevaplar, aile ve çevre yaşantılarıyla sınırlı kalmaktadır. Burada aileye ve öğretmene büyük görevler düşmektedir. Aile ve öğretmen, çocuğun ilgisine, yeteneğine ve işin zorluk derecesine göre çocuğa yapabileceği farklı sorumluluklar ve görevler vermeli, bir işi başarabilmesi için çocuğun kendine güven duygusunu geliştirmelidir. Böylece çocuklar farklı görevler üstlenebilecek cesareti kendinde görebilmelidir.

C.3.5 kodlu *Atatürk' ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder* kazanımının işleniş sürecinde Ö2, yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik sorular sormayı *Kısmen* düzeyinde gerçekleştirebilmiştir. Ö2'nin ders süresince sorduğu sorular aşağıdaki diyalogda gösterilmiştir.

Ö2: Atatürk' ü anlamak ve bilmek herkesin görevidir. Herkesin neden böyle bir görevi var, Atatürk'ü bilmek neden önemli? (Atatürk' ün hayatını anlatan kısa bir film izlettirildikten sonra soruldu.) (Cevap yok.)

Ö2: Çünkü Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu.

Ö2: Babası kim?

- Ali Rıza Efendi

Ö2: Annesi kim?

- Zübeyde Hanım.

Ö2: Kardeşi?

- Makbule.

Ö2: İlk kadın Türk pilot olan manevi kızının adı nedir, Bursa' da gördüğü?(
Cevap yok)

Ö2: Sabiha Gökçen

Ö2: Selanik şu an hangi ülkenin sınırlarındadır? (Atatürk' ün hayatıyla ilgili slâyt izletildikten sonra soruldu.)

- Bulgaristan

- Yunanistan

- Neden Kemal adı verildi? (Atatürk ile ilgili bir anı anlatıldıktan sonra öğrenci sordu)

Ö2: Atatürk ne olmak istiyordu?

- Asker

Ö2: Asker olmak için hangi okula gitti?

- Askeri okula

Ö2: Bu ne vapuruydu? (Bandırma vapurunun resmi gösterilerek- Cevap yok)

Ö2: Bandırma vapuruyla nereye gitti?

- Ankara

Ö2: Ankara' da deniz var mı?

- Samsun' a

Ö2: 19 Mayıs' ta hangi bayramı kutladık? (Cevap yok)

Ö2: 1938' de nerede gözlerini yumdu?

- Dolmabahçe Sarayı'nda

- Nasıl öldü öğretmenim?

Ö2: Karaciğer yetersizliği yüzünden öldü.

(Diyalog 5: Doküman 8: s.1, s.2)

Yukarıdaki diyaloglardan da görüleceği üzere Ö2'nin öğrencilere yönelttiği *Atatürk' ü anlamak ve bilmek neden herkesin görevidir?* sorusu yaratıcı düşünmeyi güçlendirmesine karşın diğer soruların, tek doğru cevabı olan sorular olduğu görülmüştür. Tek doğru cevabı olan soruların sorulmasının biraz da verilen kazanımdan kaynaklandığı düşünülebilir. Yani Atatürk'ün hayatıyla ilgili bilgiler yoruma açık olmadığı için bu konunun

yaratıcı düşünme becerisini sınırlandırdığı söylenebilir. Öğrenciler bazı sorulara cevap verememesine karşın, Atatürk' ün hayatını anlatan bir slâyt izlettirildikten ve bir anı anlatıldıktan sonra kendilerinin öğretmenlerine sorular sorduğu gözlemlenmiştir. Atatürk' ün hayatıyla ilgili anlatılan anı onları etkilemiş ve çocukta Atatürk'ün hayatı merak uyandırmış olabileceğinden soru sordukları söylenebilir.

Öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi için açık uçlu sorular önem arz etmektedir. *Açık Uçlu Sorularla Öğrenciyi Yaratıcı Düşünmeye Teşvik Etme* maddesinin gözlemlenme sürecinde öğretmenlerin çoğunun öğrencinin düşünmesini sağlayacak sorular sorulduğu görülmüştür. Ancak bu tarz sorulara bazen öğrenciler tarafından bir cevap bulunamamıştır. Bunda öğrencilerin hazırbulunuşluğunun yetersiz kalması, ailenin çocuğuna sunduğu yaşantılar ve öğrencinin bulunduğu çevre faktörlerinin etkili olduğu söylenebilir.

4. 3. 4. HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Farklı Etkinlikler Tasarlama Maddesi ile Öğrencilerin Bu Maddeye Katılım Düzeyine İlişkin Örnekler

HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın öğrencilere kazandırılması sürecinde 8 sınıf öğretmenin HBDÖP' ta bu kazanımlar için önerilen etkinliklerden farklı etkinlikler tasarlayıp tasarlamadıkları gözlemlenmiştir. *HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlama* maddesinin gözlem sonucu aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 2. Farklı etkinliklerin tasarlanmasına ilişkin maddenin uygulanma düzeyi

Yukarıdaki grafiğe göre gözlemlenen *HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlama* maddesini 8 sınıf öğretmeninden 2 tanesi (%25) *Evet*, 3 tanesi (%35.5) *Kısmen*, 3 tanesi (%35.5) *Hayır* düzeyinde uygulamıştır. Sınıf öğretmenlerin *HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlama* maddesini gerçekleştirme ve uygulama düzeyi ile bu düzeylere ilişkin ayrıntılı açıklamalar Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17. HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Farklı Etkinlikler Tasarlama Maddesine İlişkin Katılım Düzeyleri

Madde 2: HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Farklı Etkinlikler Tasarlama					
Kazanım Kodu	Öğretmen	Evet	Kısmen	Hayır	Açıklama
A.1.32	Ö16	X			Öğretmen önerilen etkinlikler dışında farklı etkinlik tasarladığı için EVET
	Ö3		X		Önerilen etkinliklerden bazılarını değiştirerek uyguladıkları için KISMEN
B.1.19	Ö8			X	Öğretmen sadece önerilen etkinlikleri uyguladığı ve farklı etkinlik tasarlamadığı için HAYIR
	Ö15		X		Önerilen etkinliklerden bazılarını değiştirerek uyguladıkları için KISMEN
B.2.18	Ö7			X	Öğretmen sadece önerilen etkinlikleri uyguladığı ve farklı etkinlik tasarlamadığı için HAYIR
	Ö9			X	Öğretmen sadece önerilen etkinlikleri uyguladığı ve farklı etkinlik tasarlamadığı için HAYIR
	Ö1	X			Öğretmen önerilen etkinlikler dışında farklı etkinlik tasarladığı için EVET
C.3.5	Ö2		X		Önerilen etkinliklerden bazılarını değiştirerek uyguladıkları için KISMEN

Tabloda görüldüğü gibi bu madde tüm sınıf öğretmenleri tarafından gerçekleştirilse ve uygulansaydı 8 kez *Evet* olacaktı. Ancak yukarıda görüldüğü gibi 2 kez *Evet*, 3 kez *Kısmen* ve 3 kez *Hayır* olmuştur.

HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlama maddesini *Evet* düzeyinde gerçekleştiren sınıf öğretmenleri kazanımların işleniş sürecinde sınıflarında önerilen etkinliklerden farklı olarak etkinlik gerçekleştirdiği görülmüştür. HBDÖP' ta yer alan A.1.32 kodlu *Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder* kazanımı için önerilen etkinlikler dışında drama çalışması yapılmıştır. Drama çalışmasında *trafik kazası* canlandırılacaktır. Ö16, öğrencilerin trafik kazası olayını canlandırmalarına yardımcı olmak amacıyla olayı kısaca anlatmıştır:

Kerem ile Eren iki kardeş arabada gidiyorlar. Ebral Hanım çocuklarını gezmeye çıkarmış ve çocuklar arka koltukta oturuyor. Anne arabayı sürmeye başladıktan kısa bir süre sonra çocukların arkada tartıştıklarını ve kavga ettiklerini görmüş. Anne arkasına dönüyor 'susun, yapmayın çocuklar!' derken iki dikkatsiz şoför oracıkta kaza yapıyor.

(Doküman 1: s.3)

Yukarıda anlatılan trafik kazası olayı, öğrenciler tarafından canlandırılmaya çalışılmıştır. Olay yerine çocuklar polis, ambulans ve itfaiye aracının seslerini taklit ederek gelmişlerdir. Polis, itfaiye ve ambulansın olay yerine gelirken önünde farklı taşıtların olduğu görülmüştür. Farklı taşıtlara yaklaştıklarında bu taşıtlar sirenlerini çalmıştır. Öğretmen ve öğrenciler arasında geçen diyalog aşağıdaki gibidir.

Ö16: *Bu taşıtlar neden sirenini çalıyor?*

- *Çekilin diyor.*

Ö16: *(Farklı taşıtları canlandıran öğrencileri göstererek) Havva ve Simge ehliyetini yeni aldı, yoldan çekileceklerini bilmiyorlar, okulda da öğrenmemişler. Olay yerine geç kalır mı?*

- *Evet.*

- *Ama öğretmenim öne gidip geçemez mi?*

Ö16: *Ambulans, polis ve itfaiye seslerini duyunca onlara ne yapacağız?*

- *Yol vereceğiz.*

Ö16: *Çünkü acil bir yere gidiyorlar. Onlara yol vererek ulaşması gereken yere acil bir şekilde gitmesini sağlarız.*

(Diyalog 6: Doküman 1: s.3, s.4)

Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder kazanımına yönelik olarak derste canlandırılan Trafik Kazası drama etkinliğinin öğretmen kılavuz kitabında önerilen etkinlikler arasında yer almadığı ve bu etkinliğin Ö16 tarafından tasarlandığı görülmüştür. Canlandırılan Trafik Kazası etkinliğine öğrenciler de kendilerinden bir şeyler kattığı için öğrencilerin yaratıcılığına ve öz güvenin artmasına katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Öğrencilerin bu etkinliği canlandırırken ve taşıtların seslerini çıkarırken keyif aldığı, özellikle de erkek öğrencilerin siren çalan taşıtların seslerini taklit ederken daha çok keyif aldığı söylenebilir.

Farklı etkinlikler tasarlama maddesini *Evet* düzeyinde gerçekleştiren öğretmenlerden Ö1, B.2.18 kodlu *Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir* kazanımını işlerken öğretmen kılavuz kitabında önerilen

etkinliklerden farklı olarak etkinlikler tasarladığı görülmüştür. Ö1, sınıf içinde her bir öğrenciye görevler verdiği ve öğrenciler de kendilerine verilen görevleri ders süresince yerine getirdiği görülmüştür. Buna ilişkin diyalog aşağıdaki gibidir.

Ö1: Sınıfımızda yapılması gereken işler var. Işıkcı, niye sen ışıkçısın? Işığa yakın olduğun için. Perdecı, neden sen perdecısın? vb... Bu görevleri neden verdim?

- Çöpçüler görevini yerine getirmezse sınıf hep çöp olur.

- Sınıfımız temiz olmaz.

Ö1: Sınıfımızda yapılması gereken görevler vardı. Yunus Emre' ye tahtayı silme görevi verdim mi?

- Hayır.

Ö1: Niçin vermedim? Çünkü boyu yetmiyor.

(Diyalog 7: Dokuman: 6: s.1)

Yukarıdaki diyalogdan da anlaşılacağı gibi Ö1 sınıf içerisinde görev dağılımı yaparak, her bir öğrenciye yapabileceği nitelikte sorumluluklar verdiği görülmektedir. Öğrencilere yapabileceği görevler verilerek, sınıfta yapılması gereken işleri tek bir kişinin yapmasının önüne geçildiği, sınıf içersinde yardımlaşmanın arttığı görülmüştür. Görev dağılımının yapılmasıyla ve öğrencilere yapabileceği görevlerin verilmesiyle, öğrencinin bir işi başarabilme duygusunun ve kendine olan güvenin artmasına yardımcı olabileceği söylenebilir. Kendine güvenen bireyin kendini özgürce ifade edebileceği, düşüncelerini daha rahat dile getirebileceği düşünülebilir. Bu durum yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Ö1' in sınıf içerisinde uyguladığı bir diğer etkinlik ise ailedeki görev dağılımıyla ilgiliydi. Ö1 her bir öğrenciye A4 kâğıdının $\frac{1}{4}$ ' i kadar kâğıt dağıtmıştır. Bu kâğıda aile bireylerinin evde yaptığı işlerden sadece birini yazmaları istenmiştir. Kâğıda yazılacak işin sınıfta söylenenlerden farklı olmasının, değişik, ilginç olmasının önemli olacağına değinilmiştir. Yazmaları için yeterli süre verilmiştir. Öğrencilerin aile içi görevleri sözlü olarak söylemek yerine kâğıda yazmaları, öğrencilerin farklı görevler bulmasını sağlayacaktır. Çünkü sözlü olarak söylenen görevler, sınıftaki diğer arkadaşlarının cevabını etkileyecektir. Bu etkinliğe, kâğıda herhangi bir aile içi görev yazmadığı için sadece 1 öğrenci katılmamıştır. Etkinlik sonunda 4 öğrenci (anne, baba, erkek kardeş, kız kardeş) tahtaya kaldırıldı. Etkinlik kâğıtları karıştırılarak tekrar öğrencilere dağıtıldı. Kâğıdı alan öğrenci orada yazılan görevi evlerinde kim yapıyorsa tahtada olan öğrenciye verdi. Evde en çok görevin anneye verildiği görülmüştür. Öğrencilerin evde annelerinin yaptığı işleri yazdıkları kâğıtların bazılarının fotoğrafı aşağıda gösterilmektedir.

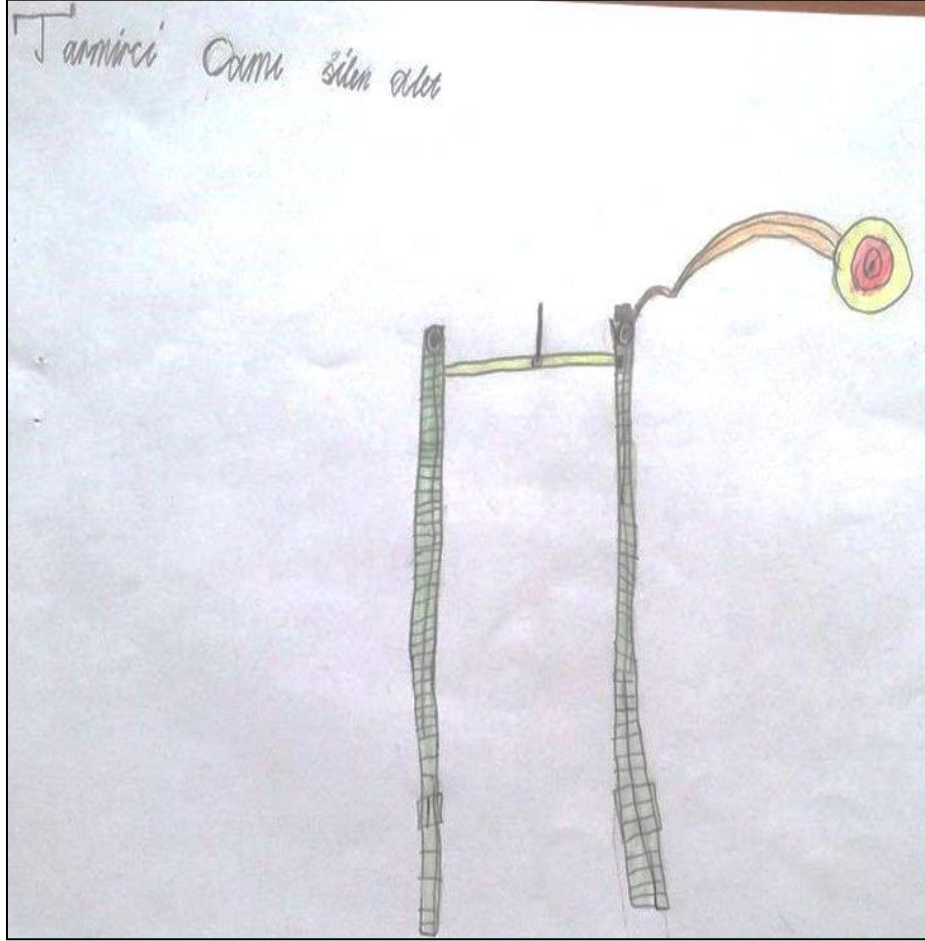

Fotoğraf 1. Evde yapılan işler

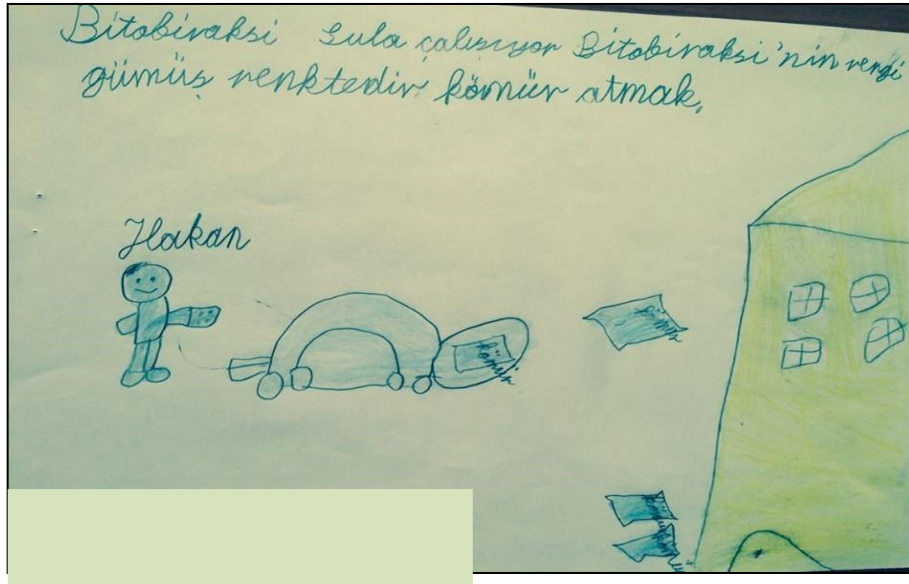
Öğretmenlerden Ö1 son olarak da her icadın bir ihtiyaçtan doğduğunu, bulaşık makinesini bir kadının icat ettiğini hatırlatmıştır. Bir öğrenci bulaşık makinesinin hikâyesini bildiğini söyledi ve bunu sınıfta arkadaşlarıyla paylaştı. Öğrencilerden ev işlerini yapmalarına yardımcı olabilecek bir makine tasarımlarını, tasarladıkları makineye bir ad koymalarını ve bu makinenin hangi işi yaptığını yazmalarını istedi. Bunun için her bir öğrenciye A4 çizgisiz kâğıt dağıtıldı. Olmayan bir makine tasarımları için de uyarıda bulunuldu. Bu etkinlikte;

- ✓ Çocukları uyutan ve onlara masal anlatan yatak,
- ✓ Çöp toplayan robot,
- ✓ Kömür taşıyan uzaktan kumandalı robot,
- ✓ Babalar yerine tamir yapan Tamirci Robot,
- ✓ İnsanları ayıltma makinesi,
- ✓ Yemek yapma makinesi
- ✓ Camı silen alet
- ✓ Kumandalı ağaç kesen alet,
- ✓ Bitobiraksi adlı, suyla çalışan, evin önüne kömür atan makineler tasarladıkları görülmüştür.

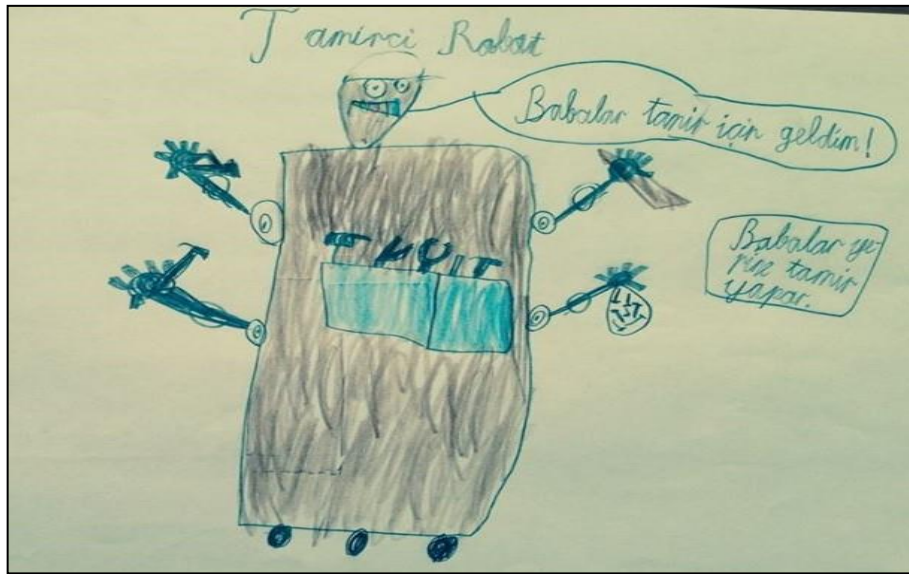
Bu etkinlik ile her öğrencinin farklı bir makine tasarladığını, bunlardan büyük çoğunluğunun işlerimizi kolaylaştıracak, yükümüzü hafifletecek farklı makineler olduğunu söyleyebiliriz. Öğrencilerin tasarladıkları bazı makine örneklerine aşağıdaki fotoğraflarda yer verilmiştir.

Fotoğraf 2. Camı silen alet

Fotoğraf 3. Kömür atmaya yarayan Bitobiraksi adlı makine

Fotoğraf 4. Tamirci robot

Yukarıdaki fotoğraflardan da anlaşılacağı gibi öğrenciler evdeki aile bireylerinin işini kolaylaştıracak, onların hayatını kolaylaştıracak birbirinden farklı makineler tasarladıkları görülmüştür. Bunları önce zihninde oluşturmalarının ve bunu kâğıda görselleştirerek aktarmalarının yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacağı kaçınılmaz.

Sınıf öğretmenlerinden Ö2, Ö15 ve Ö3, HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlama maddesini gerçekleştirme ve uygulama

düzeyinin, önerilen etkinlikleri değiştirerek uyguladıkları için *Kısmen* olduğu görülmüştür. Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları işleyiş sürecinde Ö2 ve Ö15' in önerilen etkinliklerde bazı değişiklikler yaparak Görsel Sanatlar dersiyle ilişki kurduğu görülmüştür.

Öğretmenlerden Ö15, B.1.19 kodlu *Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder* kazanımını işlerken önerilen etkinliklerden bir tanesinde değişiklikler yaparak uyguladığı görülmüştür. Çalışma kitabında yer alan *Evimi ve Ailemi Seviyorum* adlı etkinlikte ailece çekilmiş bir fotoğraf yapıştırılmaları ve bununla ilgili duygularını istedikleri gibi ifade etmeleri istenmektedir. Ö15 bu etkinliği fotoğraf değil de ailelerine olan duygularını resim yaparak anlatmalarını istemiştir. Bunda öğrencilerin aileleriyle çekilmiş fotoğraf bulmada zorluk yaşayabileceği ve öğrencilerin bazılarının okuma yazmaya geçmediği için ailelerine olan duygularını farklı şekillerde ifade edemeyeceği düşünülebilir. Bu etkinliğin sonunda ortaya çıkan ürünlerden bazıları aşağıdaki fotoğraflarda gösterilmektedir.

Fotoğraf 5. Evimi ve ailemi seviyorum

Fotoğraf 6. Evimi ve ailemi seviyorum

Fotoğraf 7. Evimi ve ailemi seviyorum

Yukarıdaki fotoğraflarda görüldüğü gibi öğrenciler ailelerine olan sevgilerini ve duygularını görsellerle sergilemişlerdir. Benzer şekilde Ö2, C.3.5 kodlu *Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder* kazanımı için önerilen etkinliği değiştirerek görsel yola başvurduğu gözlemlenmiştir. Çalışma kitabında önerilen etkinlikte Atatürk'ün hayatıyla ilgili öğrenciyi etkileyen bir olayı şiir veya öykü yazarak anlatmaları istenmiş. Ö2 ise önerilen etkinlikte değişiklik yaparak Atatürk'ün yaşamından ölümüne kadar en etkilendikleri olayı görselleştirmelerini istemiştir. Bunda öğrencilerin yazı çalışmalarından çok resim yapmaya daha ilgi gösterebilecekleri düşünülebilir. Öğrencilerin Atatürk'ün hayatından etkilendiği bazı kesitler ve çizimler aşağıdaki fotoğraflarda gösterilmektedir.

Fotoğraf 8. Atatürk dayısının çiftliğinde kız kardeşiyle beraber kargaları kovalarken

Fotoğraf 9: Atatürk Bandırma vapuruyla Samsun'a çıkarken

Fotoğraf 10. Anıtkabir

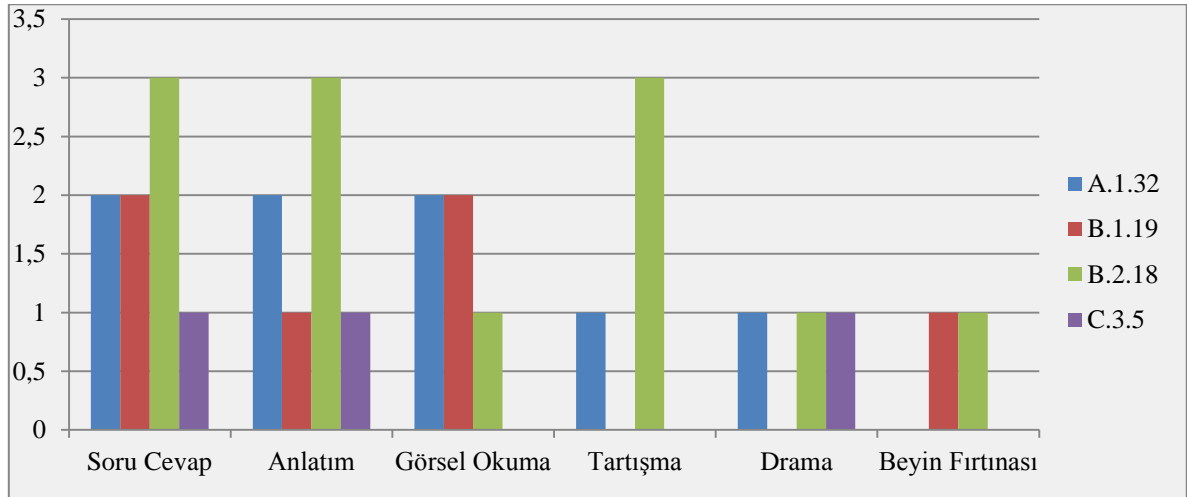
Yukarıdaki fotoğraflardan da görüldüğü gibi Ö2' nin sınıfta anlatmış olduğu Atatürk'ün dayısının çiftliğindeki anısından ve projeksiyondan Atatürk' ün hayatını anlatan slâyttan etkilendikleri ve bunu resme döktükleri görülmüştür.

Sanatın ve yaratıcılığın iç içe olduğu yadsınamaz. Bu yüzden öğrencilerin ailelerine olan duygularını özgürce resimleştirmesi, Atatürk'ün hayatıyla ilgili sınıfta anlatılan anının ve izlettirilen slâyttın etkilenen kısımlarını görsele dökmesi, yani bunların sanatla ifade edilmesi yaratıcılığın geliştirilmesinde önemli bir yol olduğu söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinden Ö8, Ö7 ve Ö9, *HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlama* maddesini gerçekleştirme ve uygulama düzeyinin, önerilen etkinlikleri aynen uyguladıkları ve hiç bir değişme yapmadıkları için *Hayır* olduğu görülmüştür. Ö8, Ö7 ve Ö9 yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecinde önerilen etkinlikleri uygulama dışında herhangi bir etkinlik tasarladıkları görülmemiştir. Öğretmenin farklı etkinlikleri tasarlayacak zamanı ve gücü kendisinde bulamaması bu durumun ortaya çıkmasına neden olabilecek faktörler olarak gösterilebilir.

4. 3. 5. Öğrencilerde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Farklı Öğretim Yöntem Ve Tekniklerden Faydalanma Maddesinin Gerçekleştirilme ve Uygulanma Düzeyi

Yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecince *Öğrencilerde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Farklı Öğretim Yöntem Ve Tekniklerden Faydalanma* maddesinin sınıf içerisinde uygulanıp uygulanmadığını belirleyebilmek için 8 öğretmenin sınıfında gözlemlerde bulunulmuştur. Sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikleri sınıflarında uygulama düzeyi aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 3. Öğretmenlerin farklı yöntem ve teknikleri sınıflarında uygulama düzeyi

Grafiğe bakıldığında A.1.32, B.1.19, B.2.18 ve C.3.5 kodlu kazanımların işleniş sürecinde soru-cevap yöntemi, anlatım yöntemi, drama yöntemi, görsel okuma tekniği, tartışma yöntemi ve beyin fırtınası tekniği kullanıldığı görülmektedir. Soru- cevap yöntemini 8, anlatım yöntemini 7, drama yöntemini 3, görsel okuma tekniğini 5, tartışma yöntemini 4 ve beyin fırtınası tekniğini 2 öğretmenin kullandığı görülmektedir.

Yukarıdaki grafikte yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecinde hangi öğretim yöntem ve tekniklerin kullanıldığını göstermekte olup, hangi yöntemin hangi öğretmen tarafından kullanıldığı konusunda yeterli bilgi verilmediği düşünüldüğünden öğretmenlerin kullandığı yöntem ve tekniklerle ilgili detaylı bulguların sunulmasına ihtiyaç duyulduğundan bu bulgular Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların İşleniş Sürecinde Öğretmenlerin Kullandığı Yöntem ve Teknikler

Kazanım Kodu	Öğretmen	Soru-Cevap	Anlatım	Görsel Okuma	Beyin Fırtınası	Tartışma	Drama	Açıklama
A.1.32	Ö16	X	X	X		X	X	5 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
	Ö3	X	X	X				3 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
B.1.19	Ö8	X		X				2 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
	Ö15	X	X	X	X			4 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
B.2.18	Ö7	X	X	X	X	X	X	6 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
	Ö9	X	X			X		3 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
	Ö1	X	X			X		3 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.
C.3.5	Ö2	X	X				X	3 farklı yöntem ve teknik kullanmıştır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi yaratıcı düşünme becerisini geliştirme etkinliklerinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri en çok kullananın Ö7 olduğu ortaya çıkmıştır. Ö7 eğitim öğretim sürecinde soru-cevap, anlatım, görsel okuma, drama, beyin fırtınası ve tartışma olmak üzere 6 çeşit yöntem ve teknik kullandığı görülmüştür. Ö7'nin B.2.18 kodlu *Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir* kazanımını işlerken kullandığı yöntem ve tekniklere ilişkin örnekler ve açıklamalar aşağıda sunulmaktadır:

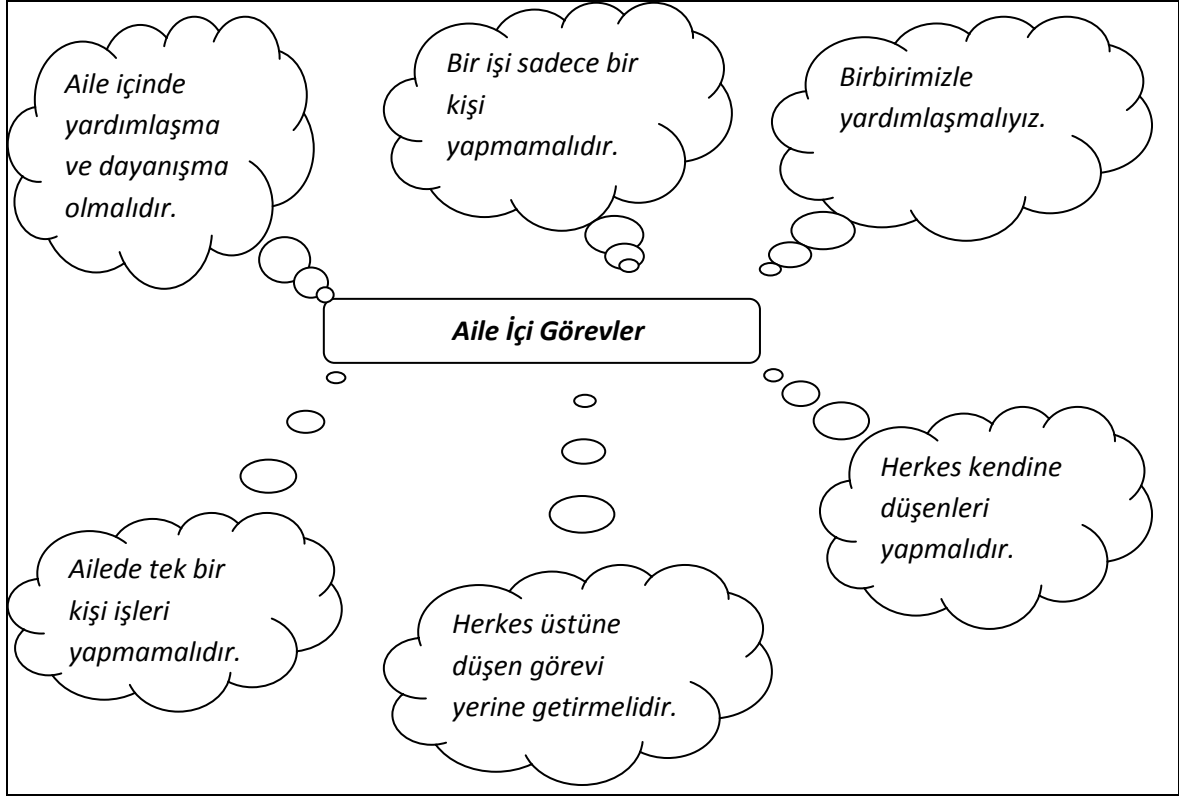
1. Soru – Cevap Yöntemi

Ö7: Bir işin hepsini anne yapsaydı ne olurdu?

- *Bu aile kötü bir aile olurdu tek anneye baba yapmamalı bütün işleri.*
- *Anne bütün işleri yaparsa baba televizyon seyredirdi, anne çok yorulurdu.*
- *Anne dışarı çıkamazdı, temiz hava almazdı, anne üzgün olurdu.*

(Diyalog 8: Doküman 5: s.3)

2. Beyin Fırtınası Tekniği

Şekil 3. Aile içi görevlere ilişkin beyin fırtınası tekniğinin uygulanışı (Dokuman 5: s.1)

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi Ö7 öğrencilerden aile içi görevlere ilişkin beyin fırtınası yapmasını istemiştir. Ö7 işbirliği, yardımlaşma ve dayanışmanın ne olduğunu öğrencilerle tartıştıktan sonra tahtanın ortasına *Aile İçi Görevler* yazısını yazmıştır. Aile içi görevler deyince akıllarına ne geldiklerini söylemelerini istemiştir. Öğrencilerden gelen fikirlerde bazı düzenlemeler yaparak yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi tahtaya yazmıştır. Örneğin öğrencinin söylediği *İnsanlar kendi görevlerini yerine getirmiyor* cümlesini yukarıda görüldüğü gibi *Herkes üstüne düşen görevi yerine getirmelidir* şeklinde değiştirerek tahtaya yazmıştır.

3. Drama Yöntemi

Ö7, drama çalışması için sınıf iki gruba ayrıldı. İlk grup görev paylaşımı yapılan, herkesin üzerine düşen görevi yerine getirdiği bir aile rolünü canlandırdı. Drama çalışmasında kullanılması için bazı araç- gereçler önceden sınıfa getirilmişti. Kendi aralarında görev dağılımı yapmaları için öğrencilere 2 dakika süre verildi. Anne rolünü üstlenen öğrenci leğenin içine silgiyi koyup çamaşır yıkar gibi yaptı. Baba rolünü üstlenen öğrenci tahta kalemlerini birleştirerek balta yaptı ve ağaçları kesiyor gibi yaptı. Kardeşlerden biri kitaplığı düzenledi, diğeri ise yerleri süpürdü. Sonra da diğer öğrencilere

drama çalışmasında neler gördükleri anlattırıldı ve bu çalışmayla ilgili çeşitli sorular yöneltildi. Bu çalışmada herkesin bir görev üstlendiği görülmüştür. Ayrıca tahta kalemi, silgi gibi araç gereçleri öğrencilerin gerçek amaçları dışında farklı amaçlar için kullandıkları görülmüştür. 2. grup ise görev paylaşımı olmayan bir aile rolünü canlandıracaktı; ancak süre yetersizliğinden dolayı bu grup drama çalışmasını yapamamıştır.

4. Anlatım Yöntemi

Ö7, B.2.18 kodlu kazanımı işlerken öğrencilere yönelttiği sorulardan aldığı cevaplar doğrultusunda bazı açıklamalarda ve tanımlamalarda bulunduğu görülmüştür. Ö7'nin anlatım yöntemini kullandığına dair bir örneği aşağıda verilmiştir:

*Herkesin bir görevi vardı. Herkese bir görev vermiştik. Bu görevi her kişi arasında paylaştırmıştık. O zaman buna ne diyorduk, **görev paylaşımı** diyorduk.*

(Doküman 5: s.2)

5. Görsel Okuma Tekniği

Ö7, ders kitabının 101. ve 102. sayfalarında yer alan resimleri incelemelerini istemiş sonra da resimlerin yanındaki metni içinden okumalarını istemiştir. Daha sonra ise bir öğrenciye sesli olarak okutmuş, okudukları metinden ne anladıkları ve aile içinde neden yardımlaşmanın olması gerektiğine ilişkin birtakım sorular sorduğu gözlemlenmiştir.

6. Tartışma Yöntemi

Ö7, drama çalışması yapıldıktan sonra oturan öğrencilerden, aile rolünü canlandıran öğrencilerin güzel bir görev dağılımı yapıp yapmadıklarını, yapılan işleri herkes değil de bir kişi yapsaydı ne gibi sonuçlar doğabileceğini tartışmalarını istemiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Ö7'nin yaratıcılığı geliştirme sürecinde 6 farklı yöntem ve teknik kullandığı görülmüştür. Anlatım yöntemi dışında kullanılan diğer tüm yöntemler, öğrencinin yorum yapma kabiliyetini arttıracak, farklı fikirler üretmelerini sağlayacak niteliktedir. Anlatım yöntemi ise öğrencilerin konu eksikliğini gidermesi ve hazırbulunuşluğunu arttırması bakımından önemlidir.

Öğretim faaliyetlerini gerçekleştirme sürecinde Ö7'den sonra çeşitli yöntem ve tekniklerine yer veren ikinci kişi Ö16'dır. Ö16'nın 5 farklı yöntem ve teknik kullandığı görülmüştür. Beyin fırtınası tekniği dışında, soru-cevap, anlatım, görsel okuma, drama ve tartışma yöntemlerine yer vermiştir. Bu yöntem ve tekniklerin kullanımına ilişkin örnekler ve açıklamalar aşağıda verilmiştir:

1. Soru-Cevap ve Anlatım Yöntemleri

Ö16, A.1.32 kodlu *Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder* kazanımına yönelik soru yöneltilmiş, sonra da soruya verilen cevaplar doğrultusunda kısa bir açıklamada bulunmuştur:

Ö16: *Polis, itfaiye ve ambulans araçlarının seslerini duyunca ne yapmamız gerekir?*

- *Yol vereceğiz.*

Ö16: *Çünkü acil bir yere gidiyorlar. Onlara yer verip acil gitmesi gereken yere gitmesini sağlarız.*

(*Diyalog 9: Doküman 1: s.4*)

2. Görsel Okuma Tekniği

Ö16, ders kitabında yer alan "*Bu Ne Sesi?*" etkinliğinin görselini incelemelerini istedi. Resimde hangi taşıtları gördüklerini söylemelerini ve çocukların konuşmalarını okumalarını istedi. Balkondan bakan çocuğun ne dediğini sordu ve öğrenciler de bu soruya cevap verdi. Aşağıda "*Bu Ne Sesi?*" etkinliğinin görseline yer verilmiştir.

Fotoğraf 11. *Bu Ne Sesi?* ders kitabı etkinliği

3. Drama Yöntemi

Ö16, A.1.32 kodlu kazanımı işlerken trafik kazasıyla ilgili drama çalışması yaptırmıştır (*Bkz: Doküman 1, sayfa 72*).

4. Tartışma Yöntemi

Ö16'nın, taşıt seslerine yönelik sorduğu sorularla tartışma ortamına zemin hazırladığı görülmektedir (*Bkz: Diyalog 1, sayfa 61-62*).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Ö16, yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesine katkı sağlayabilecek 5 değişik yöntem ve teknik kullanmıştır. Ancak tartışma yönteminde öğrenciler soruyu anlamadığı için bu yöntemin amacına ulaşamadığı görülmüştür. Ö16 Bütün taşıtların sesleri aynı olsaydı ne olurdu sorusunu sorarak tartışma ortamı yaratmaya çalışmış; ancak öğrencilerin bu soruyu anlamadıkları, soruyla ilgisi olmayan farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Hazırbulunuşluk seviyesi düşük olan 1 sınıf öğrencileri için, bu durumun ortaya çıkmasının kaçınılmaz olacağı söylenebilir.

Ö3 ise, Ö16 ile aynı kazanımı işlemesine rağmen Ö16 gibi drama ve tartışma yöntemlerinden faydalanmamıştır. Ö3, A.1.32 kodlu kazanımı işlerken soru-cevap, anlatım ve görsel okuma yöntemleri olmak üzere 3 farklı yöntem ve teknikten faydalanmıştır. Ö16'nın A.1.32 kodlu kazanımı işlerken kullandığı yöntem ve tekniklere ilişkin örnekler ve açıklamalar aşağıda sunulmuştur:

1. Anlatım Yöntemi

Ö3, *Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder* kazanımını işlerken taşıtın ne olduğundan bahsetmiştir.

*Yolda gördüğümüz tüm arabaların hepsine **taşıt** diyoruz.*

(Doküman 2: s1)

2. Soru- Cevap Yöntemi

Ö3: *Polis arabaları neden siren çalıyor?*

- *Acele hırsız var.*

Ö3: *Acil hasta var diyebiliriz ama acil hırsız var diyemeyiz.*

- *Polis arabaları suçluyu yakalamak için.*

(Diyalog 10: Doküman 2: s.3)

3. Görsel Okuma Tekniği

Ders kitabında yer alan görseller inceletirildi. Ö3, soru-cevap yönteminde açık uçlu sorulara yer vererek öğrencilerinin yaratıcılığına katkı sağlayabileceği ayrıca görsellerde neler gördüklerini sorgulatarak öğrencilerin yorum kabiliyetini artabileceği söylenebilir.

Ö15 ise B.1.19 kodlu *Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder* kazanımını işlerken soru-cevap, anlatım, görsel okuma ve beyin fırtınası olmak üzere 4 farklı yöntem ve teknik kullandığı görülmüştür. Beyin fırtınası, soru –cevap ve anlatım yöntemlerine ilişkin örnek aşağıda sunulmuştur:

Ö15: Aile deyince aklınıza ne geliyor?

- Ailemiz
- Anne babam geliyor.
- Abim, ablam

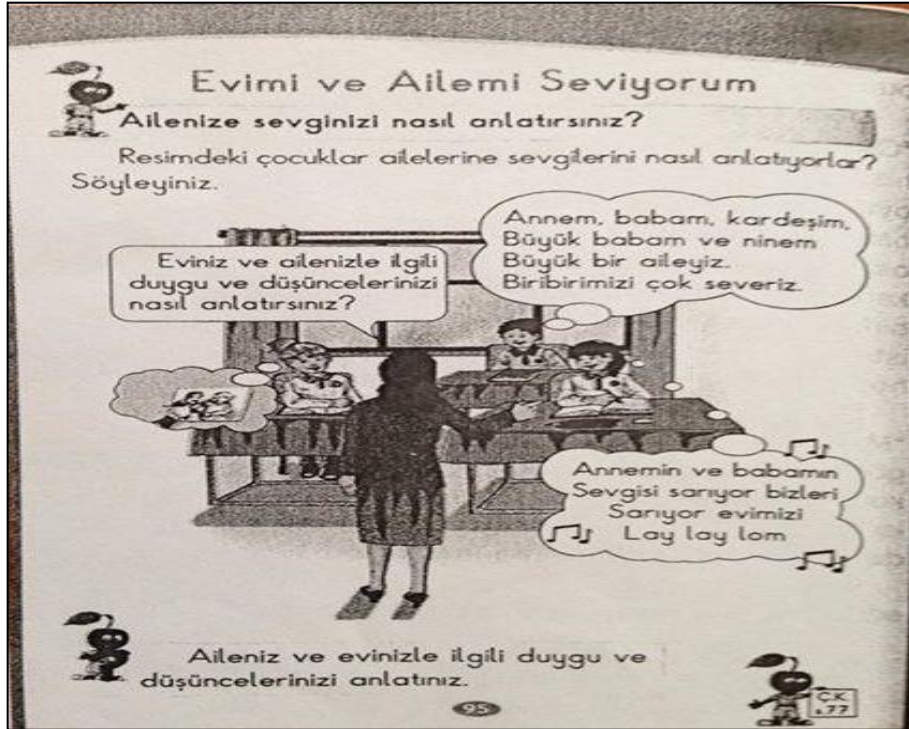
Ö15: Anlamı ne olabilir, nasıl tanımlayabiliriz?

- Sevgi
- Çok kişi
- Saygı
- Arkadaşlarım
- Birisi gelince yanaklarından öpüyorum
- Abla

Ö15: Aile deyince anne, baba ve çocuklardan oluşan mutluluk gelir aklımıza.

(Diyalog 11, Doküman 3: s.1)

Ö15 aile kavramının öğrenciler için ne anlama geldiğini belirlemek amacıyla beyin fırtınası tekniğinden faydalanmıştır. Aile deyince akıllarına gelen şeylere hiçbir sınırlama getirmeden söylemelerini istemiştir. Sonra ailenin tanımına ilişkin bir soru sormuştur. Öğrencilerden gelen cevaplar paralelinde bir aile tanımı yapmıştır. Ö15'in bu yöntem teknikler dışında bir de görsel okuma tekniğini kullandığı görülmüştür. Görsel okuma tekniğine ilişkin örnek aşağıda verilmiştir:

Fotoğraf 12. Evimi ve Ailemi Seviyorum ders kitabı etkinliği

Ö15: Resimdeki çocukların yüz ifadelerine bakarak duygularını söyleyecek olan var mı? Sarı saçlı kız çocuğu duygularını nasıl ifade ediyor?

- Annesine resim yaparak.

Ö15: Arkadaki erkek çocuğuna bakın, ailesine olan duygularını ne kullanarak ifade ediyor? (Öğretmen süre verdi ancak cevap gelmeyince kendisi cevapladı.)

Ö15: Şiirle ifade ediyor. Öndeki kız nasıl ifade ediyor?

- Müzikle ifade ediyor.

Ö15: Siz resimdeki çocukların hangisinin yerinde olmak isterdiniz?

- Resim yapardım.

- Hediye alırdım.

Ö15: Resimdeki çocuklar hediyeye aldı mı?

- Yok.

- Resim yapardım.

(Diyalog 12: Doküman 3: s. 2, s.3)

Ö15 ile aynı kazanımı işleyen Ö8'in ise soru-cevap yöntemi ile görsel okuma tekniğinden faydalandığı görülmüştür. Ö8 ders kitabındaki görselleri (Bkz: Fotoğraf 12, sayfa 86) incelemelerini istemiştir. Buna ilişkin diyalog aşağıda verilmiştir:

Ö8: Resimdeki çocuklar ailelerine sevgilerini nasıl anlatıyorlar? (Cevap yok)

Ö8: Yunus oku!

(Diyalog 13: Doküman 4: s.2)

Ö15 ve Ö3 görsel okuma tekniğinden faydalanmalarına rağmen bazı öğrencilerin resimlerde neler gördüklerini yorumlayamadıkları ya da resimde olmayan bir şeyi söyledikleri görülmüştür.

Ö1, B.2.18 kodlu *Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir* kazanımını işlerken soru-cevap, anlatım ve tartışma yöntemlerini kullanmıştır. Ö1 görev dağılımının ne işe yaradığı öğrencilere kavratılmak için tartışma ve soru-cevap yöntemlerinden faydalanmış ve icatla ilgili kısa bir açıklama yapmıştır. Kullanılan yöntemlere ilişkin bazı örnekler aşağıda mevcuttur:

Ö1: Bu görevleri neden verdim?

-Çöpçüler görevini yerine getirmezse sınıf hep çöp olur.

-Sınıfımız temiz olmaz.

(Diyalog 14: Doküman 6: s.1)

Ö1: Her icat bir ihtiyaçtan doğar. (Doküman 6: s.3)

B.2.18 kodlu kazanımı işleyen diğer öğretmen Ö9 ise, Ö1 gibi aynı yöntemleri kullandığı, soru-cevap, anlatım ve tartışma yöntemlerinden faydalandığı görülmüştür (Bkz: Diyalog 4, sayfa 66-68). Ö1' in aile içindeki yardımlaşmaya ilişkin açıklaması ise aşağıdaki gibidir:

Ö1: Ailede üzerimize düşen görevleri yaptığımız zaman işler daha kısa sürede biter, yardımlaşma yapmış oluruz.

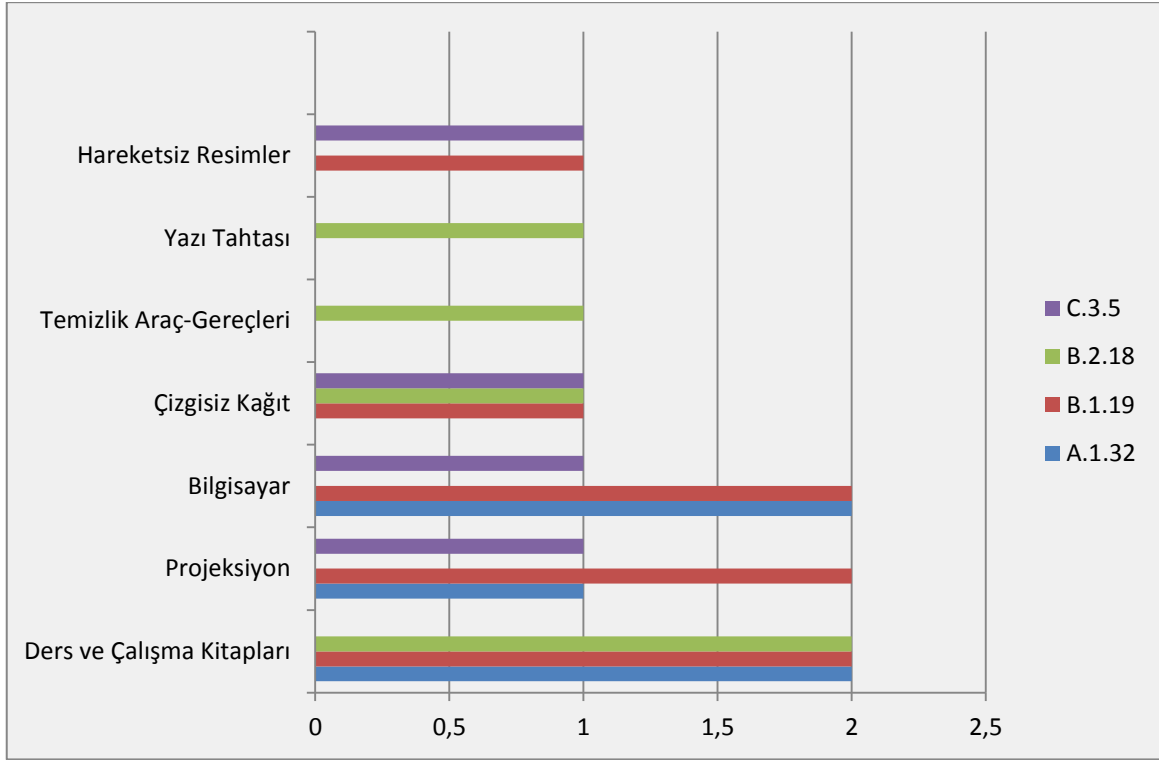
(Doküman 7: s. 2)

Ö2 ise C.3.5 kodlu *Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder* kazanımda drama, anlatım ve soru-cevap yöntemlerini kullanmıştır. Ö2, Atatürk'e matematik öğretmeni tarafından verilen Kemal adının olduğu anıyı öğrencilere anlattı, sonra da Kemal adının verildiği an öğrenciler tarafından canlandırıldı. Ö2'nin ayrıca Atatürk'ün hayatıyla ilgili öğrencilerin önceki yıllarda öğrendiği bilgilerle ilgili bazı sorular yönelttiği ve Atatürk'ün hayatıyla ilgili bazı açıklamalarda bulunduğu görülmüştür (Bkz: Diyalog 5, sayfa 68-69).

Öğrencilerde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Farklı Öğretim Yöntem ve Tekniklerden Faydalanma maddesini incelediğimizde en fazla 6, en az ise 2 yöntem ve tekniğinin öğretmenler tarafından kullanıldığı görülmüştür. En çok yöntem ve tekniği kullanan Ö7, en az kullanan ise Ö2'dir. Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde tercih edilen yöntem ve teknikler ise şunlardır: Soru-cevap yöntemi, anlatım yöntemi, tartışma yöntemi, drama yöntemi, beyin fırtınası tekniği ve görsel okuma tekniğidir. 6 öğretmen tarafından tercih edildiği için en çok kullanılan yöntemin soru- cevap yöntemi olduğu, sadece 2 öğretmen tarafından tercih edildiği için en az kullanılan yöntemin beyin fırtınası tekniği olduğu görülmüştür. Kullanılan bu yöntem tekniklerden bazıları tam anlamıyla uygulanamamıştır. Örneğin Ö15'ün kullandığı beyin fırtınası tekniği öğretmen tarafından tercih edilmişse de bu tekniğin kurallarına tam olarak uyulmamıştır (Bkz: Diyalog 11, sayfa 86). Bunda öğretmenin bu yöntem ve tekniğin kurallarını tam olarak bilememesinin etkisi olduğu düşünülebilir. HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik A.1.32 kazanımı için önerilen bir etkinlikte eğitsel oyun tekniğinden faydalanılmış ancak bu tekniğin öğretmenler tarafından kullanılmadığı görülmüştür. Kullanılan bu 6 farklı yöntem ve teknik öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkı sağlayabileceği düşünülse de yeterli olmadığı söylenebilir.

4. 3. 6. Öğrencilerde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Gerekli Araç-Gereç ve Materyalleri Sağlama Maddesinin Gerçekleştirilme ve Uygulanma Düzeyi

Yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecince *Öğrencilerde Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmek İçin Gerekli Araç-Gereç ve Materyalleri Sağlama* maddesinin sınıf içerisinde uygulanıp uygulanmadığını belirleyebilmek için 8 öğretmenin sınıfında gözlemlerde bulunulmuştur. Sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde sınıflarında kullandıkları araç-gereç ve materyaller aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 4. Yaratıcı düşünmeye yönelik bazı kazanımların işlenişinde kullanılan araç-gereç ve materyaller

Grafiğe bakıldığında A.1.32, B.1.19, B.2.18 ve C.3.5 kodlu kazanımların işleniş sürecinde ders ve çalışma kitapları, projeksiyon, bilgisayar, çizgisiz kağıt, yazı tahtası, hareketsiz resimler ve temizlik araç-gereçleri kullanıldığı görülmektedir. Ders ve çalışma kitaplarını 6, bilgisayarı 5, projeksiyonu 4, çizgisiz kâğıdı 3, hareketsiz resimleri 2, yazı tahtasını 1 ve temizlik araç-gereçlerini de 1 öğretmenin kullandığı görülmektedir. Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde en çok kullanılan araç-gerecin ders ve çalışma kitapları olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki grafikte yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecinde hangi araç-gereç ve materyallerin kullanıldığını göstermekte olup, hangi araç-gereç ve materyalin hangi öğretmen tarafından kullanıldığı konusunda yeterli bilgi verilmediği düşünüldüğünden öğretmenlerin kullandığı araç-gereç ve materyallerle ilgili detaylı bulguların sunulmasına ihtiyaç duyulduğundan bu bulgular Tablo 19' da sunulmuştur.

Tablo 19. Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların İşleniş Sürecinde Kullanılan Araç- Gereç ve Materyaller

Kazanım Kodu	Öğretmen	Ders ve Çalışma Kitapları	Projeksiyon	Bilgisayar	Çizgisiz Kâğıt	Temizlik araç-gereçleri	Yazı Tahtası	Hareketsiz Resimler	Açıklama
A.1.32	Ö16	X	X	X					3 farklı araç-gereç kullandı.
	Ö3	X		X					2 farklı araç-gereç kullandı.
B.1.19	Ö8	X	X	X				X	4 farklı araç-gereç kullandı.
	Ö15	X	X	X	X				4 farklı araç-gereç kullandı.
B.2.18	Ö7	X				X	X		3 farklı araç-gereç kullandı.
	Ö9	X							1 farklı araç-gereç kullandı.
	Ö1				X				1 farklı araç-gereç kullandı.
C.3.5	Ö2		X	X	X			X	4 farklı araç-gereç kullandı.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi ders ve çalışma kitaplarını kullanan 6 öğretmen (Ö16, Ö3, Ö8, Ö15, Ö7, Ö9), bilgisayar kullanan 5 öğretmen (Ö16, Ö3, Ö8, Ö15, Ö2), projeksiyon kullanan 4 öğretmen (Ö16, Ö8, Ö15, Ö2), çizgisiz kâğıt kullanan 3 öğretmen (Ö15, Ö1, Ö2), hareketsiz resimleri kullanan 2 öğretmen (Ö8, Ö2), yazı tahtası kullanan 1 öğretmen (Ö7) ve temizlik araç-gereçlerini kullanan 1 öğretmen (Ö7) vardır.

A.1.32 kodlu *Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder* kazanımını işlerken Ö16 *Morpa Kampüs* adlı internet sitesindeki etkinliği açtı ve projeksiyon aracılığıyla oradaki çalışmayı duvara yansıttı. Etkinlikte otomobil, kamyon, tren, uçak, vapur ve motosiklet taşıtlarına ait görüntüler vardı. Öğrencilerden gönüllü kalkmak isteyenleri tahtaya çağırdı, kalkan kişinin yüzünü arkadaşına dönmesini istedi. Sonra bir taşıta ait ses dinlettirdi. Öğrenci o sesin hangi taşıta ait olduğunu bulmaya çalıştı. Sonra da trafik konusunu izlettirdi. Öğrenciler bu çalışmadan büyük keyif aldı, çünkü bu etkinliğe katılmak isteyen çok öğrenci vardı. Bunda bilgisayarın ve projeksiyonun öğrencinin hem gözüne hem de kulağına hitap etmesinin

etkili olduğu söylenebilir. Ö16 projeksiyon ve bilgisayar dışında kullandığı diğer araç ise ders ve çalışma kitabıydı. Ders kitabından görsel okuma yaptırdı, çalışma kitabından da *Bu Ne Sesi?* etkinliğini yaptırdı.

A.1.32 kodlu kazanımını işleyen Ö3 ise sınıfında internet ve projeksiyon bulunmadığı için önceden bulmuş olduğu taşıtlara ait sesleri sadece bilgisayardan dinlettirebildi. Ö3 taşıtların seslerini dinletti ve o sesin hangi taşıta ait olduğunu sordu. Bazı taşıtlara ait sesler tam net çıkmadığı için bazı öğrenciler duydukları sesin hangi taşıta ait olduğunu bulmada zorluk çektiler. Bunun dışında Ö3, Ö16 gibi ders ve çalışma kitaplarından faydalandı.

Kılavuz kitabında ise önerilen etkinlikler için sunduğu araç-gereçler; oyuncak arabalar ve düdük ile farklı taşıt seslerini içeren CD veya kasettir. Öğretmenler farklı taşıtlara ait sesleri temin etmişlerse de oyuncak araba ve düdüğün sınıf içinde yapılan etkinliklerde kullanılmadığı görülmüştür. Bunda farklı taşıtların oyuncaklarının öğrencilerde bulunmamasının ve öğretmenin de bu oyuncakları temin edecek bir imkânının olmamasının etkili olduğu söylenebilir.

B.1.19 kodlu *Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder* kazanımın işleniş sürecinde Ö15 *Morpa Kampüs* adlı internet sitesinden aile ile ilgili bir videoyu duvara yansıttı. Arada videoyu durdurup öğrencilere sorular yöneltti. Diğer bir etkinlikte ise Ö15 öğrencilerin ailelerine duygularını anlatan görsel tasarımlar yapabilmesi için her bir öğrenciye A4 çizgisiz kâğıt dağıttı. Sonra ders kitabından görsel okuma yaptırdı fakat çalışma kitabındaki etkinliği yaptıramadı. Çünkü kılavuz kitabında bu etkinlik için istenen araç-gereç, fotoğrafı; ancak öğrenciler fotoğraf getirmemişti.

Ö8 de, Ö15 gibi B.1.19 kodlu kazanımı işlerken bilgisayar ve projeksiyondan faydalanmış ve öğrencilere *Morpa Kampüs* adlı internet sitesinin bu kazanım için hazırlanmış olduğu videoyu izletmiştir. Ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler uygulanmıştır. Ancak öğrencilerden bazıları aileleriyle çektiği bir fotoğrafı getirmediği için bu öğrenciler çalışma kitabındaki etkinliği yapamamıştır.

B.2.18 kodlu *Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir* kazanımını işleyen Ö7 beyin fırtınası tekniğini uygularken yazı tahtasından faydalanmıştır. Görev paylaşımına yönelik drama çalışması yapılırken, Ö7'nin önceden sınıfına getirdiği süpürge, leğen, bez gibi temizlik malzemelerinden öğrencilerin faydalandığı görülmüştür. Ders kitabından görsel okuma yaptırıldı fakat ders süresi yetmediği için çalışma kitabındaki etkinlik yaptırılmadı.

B.2.18 kodlu kazanımını işleyen Ö9 ise sadece ders ve çalışma kitabından faydalanmıştır. Kılavuz kitabında önerilen drama etkinliği için temizlik araç-gereçleri

istenmiş; ama Ö9 o etkinliği sınıfında uygulamadığı için temizlik araç-gereçlerini kullanmamıştır.

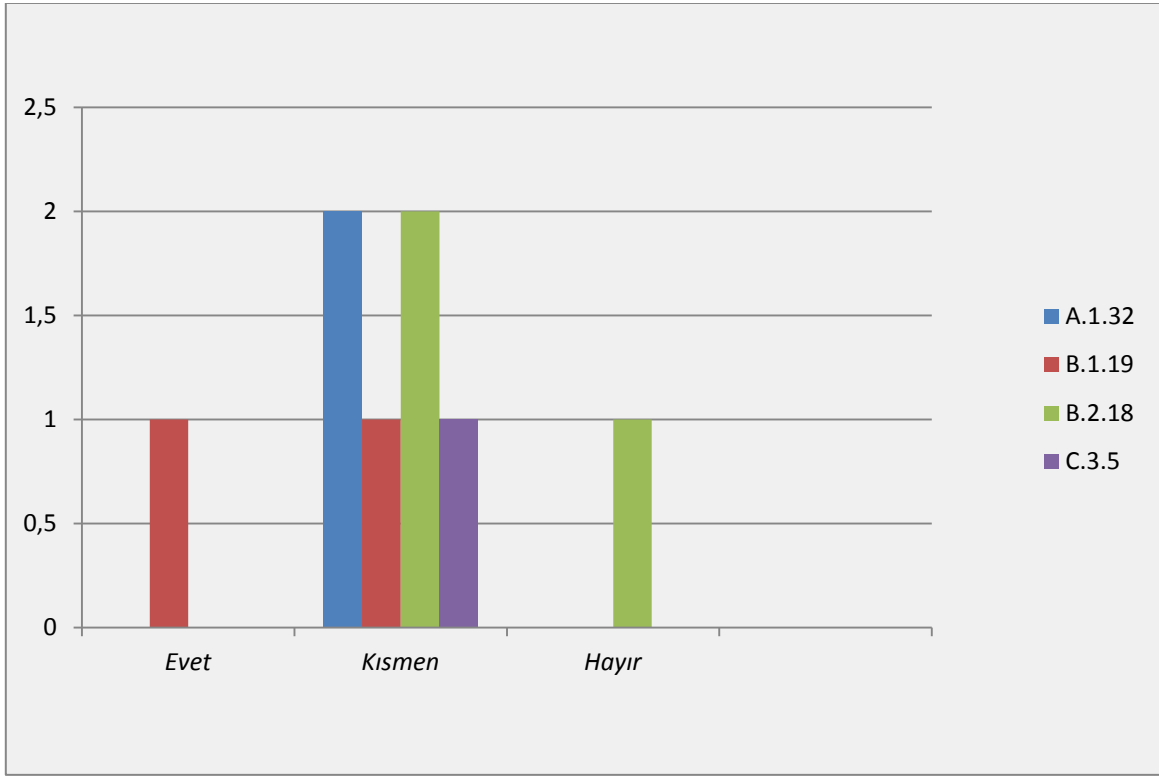
B.2.18 kodlu kazanımı işleyen bir diğer kişi Ö1 ise, ders ve çalışma kitaplarını kullanmamış, kendisi farklı etkinlikler tasarlamıştır. Kendi tasarladığı etkinlikler için A4 çizgisiz kâğıttan faydalanmıştır. Ö1' de, Ö9 gibi programda yer alan drama etkinliğini yaptırmadığı için temizlik araç-gereçlerini sınıfında kullanmamıştır.

C.3.5 kodlu *Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder* kazanımını işleyen Ö2 ise Atatürk'ün hayatını anlatan slaydı projeksiyon aracıyla duvara yansıtmıştır. Derste Atatürk'ün hayatını anlatırken Bandırma vapurunun resminden faydalanılmıştır. Öğrenciler Atatürk'ün hayatını anlatan resimler çizebilmeleri için A4 kâğıdı dağıtmıştır.

Öğretmenler yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları kazandırma sürecinde görsel, işitsel ve hem görsel hem de işitsel araç-gereç ve materyallere yer vermiştir. Böylelikle öğrencinin derse ilgisini arttırmayı, öğrenmeyi kolaylaştırmayı ve somutlaştırmayı, yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi ve kalıcı öğrenmeler sağlamayı amaçlamışlardır. Kullanılan bu araç-gereçler ve materyaller öğrencinin farklı duyu organlarına hitap ettiği için öğrencilerin ilgisi fazlaydı. Ancak kitaplarda yer alan araç-gereçleri temin edemeyenler önerilen etkinlikleri uygulayamadığı için sıkıntı yaşadıkları görülmüştür.

4. 3. 7. Kılavuz Kitabında Önerilen Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Etkinlikleri Uygulama Maddesi ile Öğrencilerin Bu Maddeye Katılım Düzeyine İlişkin Örnekler

Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için kılavuz kitabında önerilen etkinliklerin sınıflarda uygulanıp uygulanmadığı belirleyebilmek için 8 öğretmenin sınıfında gözlemlerde bulunulmuştur. Sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri uygulama düzeyi aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 5. Sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri uygulama düzeyi

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden 6 öğretmen bazılarını gerçekleştirdiği için 6 *Kısmen*, 1 öğretmen hepsini gerçekleştirdiği için 1 *Evet*, 1 öğretmende hiçbirini gerçekleştirmediği için 1 *Hayır* uygulama düzeyleri olarak gösterilmiştir. Grafiğe bakıldığında önerilen etkinliklerin uygulanması en fazla *Kısmen* düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bunda sınıfının seviyesine, bulunduğu çevreye, araç-gereç durumuna ve verilen süreye göre öğretmenlerin önerilen etkinliklerden bazılarını seçmesine sebep olabileceği düşünülebilir.

Kılavuz Kitabında Önerilen Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Etkinlikleri Uygulama maddesinin 8 öğretmen tarafından gerçekleştirilme düzeylerine ilişkin ayrıntılı açıklamalar Tablo 20' de gösterilmiştir.

Tablo 20. Kılavuz Kitabında Önerilen Etkinlikleri Öğretmenlerin Uygulama Düzeyi

Madde 5: Kılavuz Kitabında Önerilen Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Etkinlikleri Uygulama					
Kazanım Kodu	Öğretmen	Evet	Kısmen	Hayır	Açıklama
A.1.32	Ö16	X			Önerilen etkinliklerden bazıları uygulandığı için KISMEN
	Ö3		X		Önerilen etkinliklerden bazıları uygulandığı için KISMEN
B.1.19	Ö8	X			Önerilen etkinliklerden bazıları uygulandığı için KISMEN
	Ö15	X			Önerilen etkinliklerin tamamı uygulandığı için EVET
B.2.18	Ö7		X		Önerilen etkinliklerden bazıları uygulandığı için KISMEN
	Ö9		X		Önerilen etkinliklerden bazıları uygulandığı için KISMEN
	Ö1			X	Önerilen etkinliklerin hiçbiri uygulanmadığı için HAYIR
C.3.5	Ö2		X		Önerilen etkinliklerden bazıları uygulandığı için KISMEN

Tabloda görüldüğü gibi kılavuz kitabında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanım için önerilen etkinliklerin tamamı her öğretmen tarafından uygulandığında 8 kez evet olacaktır. Ancak öğretmenlerin kılavuz kitabında önerilen etkinlikleri uygulama düzeyi 1 *Evet* (Ö15), 6 *Kısmen* (Ö2, Ö7, Ö9, Ö8, Ö3, Ö16), 1 *Hayır* (Ö1) şeklinde olmuştur.

A.1.32 kodlu *Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder* kazanımı için kılavuz kitabında önerilen 4 farklı etkinlik bulunmaktadır.

1. Etkinlik

Arkanızdan gelen taşıtın hangi taşıt olduğunu nasıl anlarsınız?, Siz taşıtları görmeden seslerinden tanıyabilir misiniz?, Taşıtlar nasıl ses çıkarıyor? vb. soruları yönelterek öğrencilerin düşünceleri alınmak ve öğrencilerden taşıtların seslerini taklit ettirmek istenmiştir. Ayrıca ders kitabındaki görseller hakkında konuşmaları istenmiştir. Bu kazanımı işleyen Ö16 ve Ö3'ün ders kitabındaki görseller hakkında öğrencileri konuşturduğu ve öğrencilere yukarıda bahsedilen soruların aynısını ve benzerlerini yönelttiği görülmüştür.

Ö3: Arkanızdan gelen taşıtın hangi taşıt olduğunu nereden anlarsınız?

- Seslerinden öğretmenim.
- Kornasından.
- Arabanın sesinden.

(Diyalog 15, Doküman 2, s.3)

Ö16: Ambulansın sesi nasıl? (Doküman 1, s. 3)

2. Etkinlik

Öğrencilerden çalışma kitabında resimleri bulunan taşıtların çıkarttığı sesleri taklit ettirmeleri istenmiştir. A.1.32 kodlu kazanımı uygulayan Ö16 ve Ö3 bu etkinliği sınıflarında uygulamıştır.

Fotoğraf 13. Bu Ne Sesi? çalışma kitabı etkinliği

Ö16: İlk resimdeki taşıtın resmi ne Çınar?

- Tır

Ö16: Tırın sesini yapabilir misin Çınar?, sorularını yöneltti ve Çınar tırın sesini taklit etti.

(Diyalog 16, Doküman 1, s.5)

Ö3: Tır sesini kim çıkaracak? Bir öğrenci tır sesini çıkardı, diğerleri ilgisi olmayan sesler çıkarttı.

(Diyalog 17, Doküman 2, s.4)

3. Etkinlik

Bu etkinlikte öğrencilerin getirdiği arabalardan bir oyun oynamaları ve taşıtların seslerini çıkarmaları istenmiş. Sonra öğretmenin farklı taşıt seslerini içeren CD'yi

öğrencilere dinleterek öğrencilerden kendi çıkardıkları ses ile CD'den çıkan ses arasındaki benzerlik ve farklılığı bulmaları istenmiştir. Ö16 ve Ö3'ün A.1.32 kodlu kazanımı işlerken böyle bir etkinliğe yer vermedikleri görülmüştür. Bu etkinliğe sınıflarında yer vermemelerinin nedeni olarak, öğrencilerin taşıtlarla ilgili oyuncaklarının olmaması düşünülebilir.

4. Etkinlik

Son olarak da öğretmenden *Bütün taşıtların sesleri aynı olsaydı ne olurdu?* sorusunu öğrencilere sormaları istenmiştir. Ö3'ün ders süresince bu soruyu öğrencilere yöneltmediği görülmüştür. Ö16 ise aynı soruyu öğrencilere sorduğu görülmüştür (Bkz: Diyalog 1, sayfa 66).

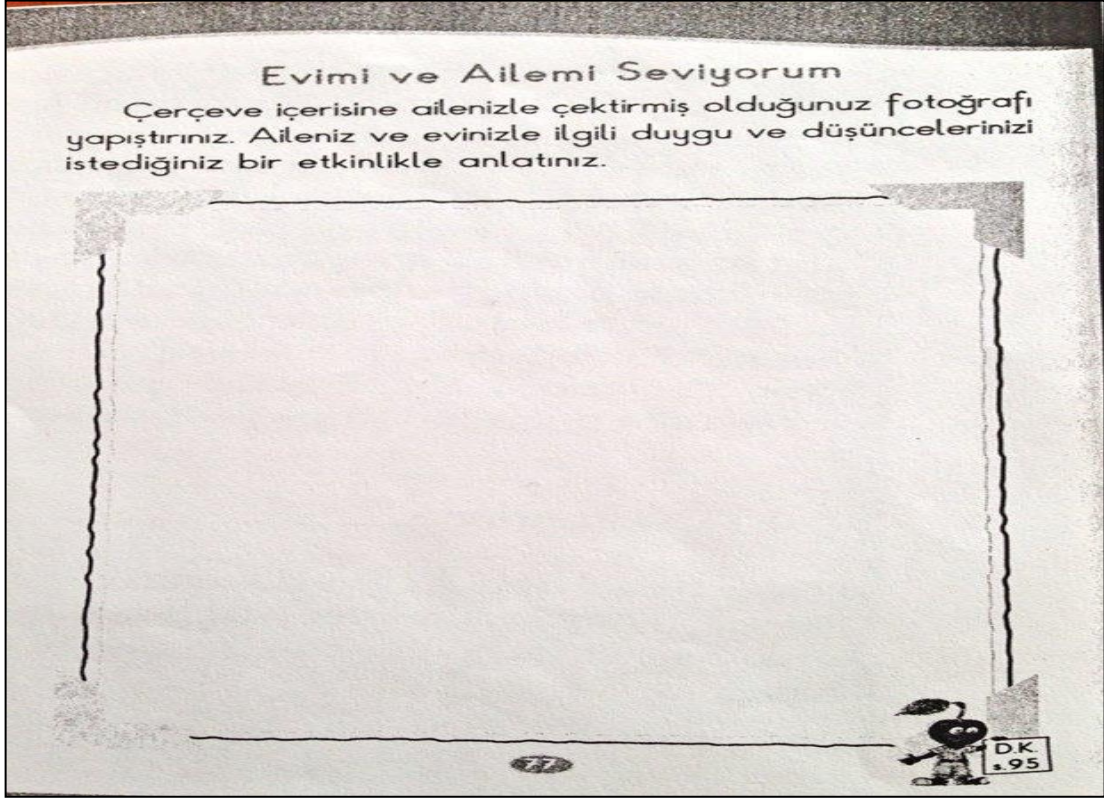
Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi Ö16'nın 1., 2. ve 4. etkinliği uyguladığı fakat 3. etkinliği uygulamadığı görülmüştür. Ö3 ise 1. ve 2. etkinliği uygulamış, 3. ve 4. etkinliği uygulamamıştır.

B.1.19 kodlu *Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder* kazanımı için kılavuz kitabında 4 farklı etkinlik önerilmiştir:

1. Etkinlik

“Ailenize olan sevginizi nasıl anlatırsınız?” sorusunu yönelterek öğrencilerden ailesi ve eviyle olan duygularını anlatmaları istenmiştir. Ders kitabındaki resimler incelettirilerek resimdeki çocukların ailelerine olan duygularını nasıl ifade ettiklerini açıklamaları istenmiştir. Bu kazanımı işleyen Ö15, öğrencilerinin ailesine ve evine olan duygularını açıklayabilmeleri için çeşitli sorular sorduğu görülmüştür (Bkz: Diyalog 2, sayfa 63-64). Ö15 aynı zamanda ders kitabında bulunan resimler ile ilgili olarak öğrencilerini konuşturmaya çalıştığı görülmüştür (Bkz: Diyalog 12, sayfa 87). Aynı kazanımı işleyen Ö8 ise öğrencilerin ailelerine olan sevgini anlatmaları için bazı sorular sorduğu görülmüştür ve ders kitabındaki resimde yer alan çocukların ailelerine olan sevgisini nasıl anlattığı sorulmuştur (Bkz: Diyalog 13, sayfa 87).

2. Etkinlik

Fotoğraf 14. Evimi ve Ailemi Seviyorum çalışma kitabı etkinliği

Bu etkinlikte öğrencilerin getirdikleri aile fotoğrafını çalışma kitabına yapıştırmaları istenmiş; fotoğrafı olmayanların ailelerinin resmini çizmeleri istenmiştir. Ö15 ve Ö8'in bu etkinliği sınıfta uyguladıkları; ancak Ö15'in ailelerinin resmini çalışma kitabına değil de, dağıttığı A4 çizgisiz kâğıda çizmelerini istemiştir.

3. Etkinlik

Babam, Annem ve Ben adlı şiiri öğrencilere okutmaları ve ezberlettirmeleri istenmiştir. Ö15 bu şiiri öğrencilerine okuttuğu ve ezberlettiği görülmüştür ancak Ö8 bu etkinliği uygulamamıştır.

4. Etkinlik

Bu etkinlikte ise *Aileniz ve evinizle ilgili duygu ve düşüncelerinizi anlatınız* ifadesinin öğrencilere yöneltilmesi istenmiştir. Ö8 ve Ö15' in farklı sorularıyla öğrencilerin evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini anlatmaları sağlanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı gibi Ö15'in önerilen bütün etkinlikleri uyguladığı, Ö8'in ise 3. etkinlik dışında bütün etkinlikleri uyguladığı görülmüştür.

B.2.18 kodlu *Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir* kazanımı için kılavuz kitabında 7 farklı etkinlik önerilmiştir.

1. Etkinlik

Evinizde hangi işler yapılıyor? Kim hangi işleri yapıyor? sorularını öğrencilere yöneltmeleri istenmiş sonra öğrencilerin verdikleri cevapları çalışma kitabındaki 1. alıştırma yazmaları istenmiştir. Ö7 ve Ö1 bu etkinliği sınıflarında uygulamamıştır. Ö9 ise bu etkinliğe sınıfında yer vermiştir (Bkz: Diyalog 4, sayfa 66-68).

2. Etkinlik

Öğrencilerden aile içinde üstlendiği görevlerin neler olduğunu, aile içinde yardımlaşma ve dayanışmanın önemini neler getirebileceğini söylemeleri istenmektedir. Öğretmenden de aile içindeki yardımlaşma ve dayanışmaya vurgu yapması istenmektedir. Ö7 aile içindeki yardımlaşma ve dayanışmanın önemine vurgu yaptığı görülmüştür.

Ö7: Sizin ailede görev paylaşımı var mı?

- Evet. Annem bulaşıkları yıkıyor, ben de bazen odun kesiyorum.

Ö7: Ailede birbirinize yardım eden oluyor mu?

- Ablam bana yardım ediyor. Ben odunu kesiyorum, ablam diziyor.

Ö7: Aile içerisinde görev paylaşımı yaparsak, herkes üzerine düşen görevi yerine getirirse o aile nasıl bir aile olur?

- Demokratik aile.

- Çekirdek aile.

- Geniş aile.

Ö7: Düzenli bir aile olur, yardımlaşan aile olur, aile arasında sevgi iletişimi olur. Hem işlerimiz kolaylaşır hem de evde dayanışma yardımlaşma olur. Aile içindeki bağlarımız kuvvetli olur.

(Diyalog 18, Doküman 5, s.2)

İkinci etkinliği Ö1'in uygulamadığı görülmüştür. Ö9 ise öğrencilere aile içinde üstlendiği görevlerle ilgili olarak birtakım sorular yönelttiği gözlemlenmiştir (Bkz: Diyalog 4, sayfa 66-68).

3. Etkinlik

Öğrencilerden evlerindeki yardımlaşmanın yeterli olup olmadığını tartışmaları istenmektedir. Ö7 ve Ö1 bu etkinliği uygulamamıştır. Ö9 ise evlerindeki yardımlaşmaların yeterli olup olmadığını sorarak bir tartışma ortamı yaratmıştır (Bkz: Diyalog 4, sayfa 66-68).

4. Etkinlik

Birlikten Kuvvet Doğar adlı bir drama çalışması önerilmiştir. Ö9 ve Ö1 bu etkinliği uygulamamıştır. Ö7 ise drama çalışması için bir grup oluşturdu. Bu grup görev paylaşımı yapılan, herkesin üzerine düşen görevi yerine getirdiği bir aile rolünü canlandırdı. Drama

çalışmasında kullanılması için bazı araç- gereçler önceden sınıfa getirilmişti. Kendi aralarında görev dağılımı yapmaları için öğrencilere 2 dakika süre verildi. Anne rolünü üstlenen öğrenci leğenin içine silgiyi koyup çamaşır yıkar gibi yaptı. Baba rolünü üstlenen öğrenci tahta kalemlerini birleştirerek balta yaptı ve ağaçları kesiyor gibi yaptı. Kardeşlerden biri kitaplığı düzenledi, diğeri ise yerleri süpürdü. Sonra da diğer öğrencilere drama çalışmasında neler gördükleri anlattırıldı ve görev paylaşımı ile ilgili duygu ve düşüncelerini anlatmalarını sağlayacak çeşitli sorular yöneltildi.

5. Etkinlik

Öğrencilerin evde üstlendiği görevlerin neler olduğu, aile içinde üstlenebileceği görevlerin neler olduğunu söylemeleri istenmektedir. Ö9 bu etkinliğe yer vermesine rağmen, Ö7 ve Ö1 bu etkinliğe yer vermemiştir.

6. Etkinlik

Aile içinde görevlerini yerine getirdiklerinde neler hissettiklerini öğrencilerine sormaları istenmektedir. Bu etkinliği sadece Ö9 uygulamıştır (Bkz: Diyalog 4, sayfa 66-68).

7. Etkinlik

Ders kitabında yer alan Aile içinde üstlenebileceğiniz görevler neler olabilir? ile Aile içinde görevlerinizi yerine getirdiğinizde kendinizi nasıl hissedersiniz? değerlendirme sorularının öğrencilere sorulması istenmektedir. Bu uygulamaya sadece Ö9 yer vermiştir (Bkz: Diyalog 4, sayfa 66-68).

C.3.5 kodlu Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder kazanımı için kılavuz kitabında 4 tane etkinlik önerilmiştir:

1. Etkinlik

Atatürk'ün hayatı hakkında neler biliyorsunuz? sorusunun öğrencilere sorulması istenmiştir. Ayrıca ders kitabındaki resimlerin öğrencilere incelenmesi ve oradaki metinlerin okutulması istenmiştir. C.3.6 kodlu kazanımı işleyen Ö2 bu etkinliği uygulamamıştır. Ancak öğrencilerin Atatürk'ün hayatı ile ilgili önceki yıllarda öğrendiği bilgileri hatırlamasına yönelik bazı sorular sorduğu görülmüştür.

2. Etkinlik

Atatürk'ün hayatını anlatan bir filmin öğrencilere izletilmesi ve sonrasında izledikleri filmde esinlenerek resim yapmaları istenmiştir. Ö2 dersin giriş bölümünde öğrencilere Atatürk'ün hayatını anlatan kısa bir film seyrettirmiştir. Ayrıca Atatürk'ün hayatıyla ilgili bir de resim yaptırmıştır (Bkz: Fotoğraf 8-9-10, sayfa 78-79).

3. Etkinlik

Çalışma kitabındaki Atatürk'ün Hayatı adlı etkinliğin yapılması istendi ancak Ö2 bu etkinliği sınıfında uygulamamıştır.

4. Etkinlik

Size göre Atatürk'ün hayatındaki en önemli olay hangisidir? Neden? sorularının öğrencilere yöneltilmesi istenmiştir; ancak Ö2 bu soruyu öğrencilere sormamıştır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Ö2, önerilen 4 etkinlikten sadece 2. etkinliği sınıfında uyguladığı görülmüştür.

4. 3. 8. *Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması Maddesinin Uygulanma Düzeyi*

Yaratıcı düşünmeye yönelik 4 kazanımın işleniş sürecinde öğrencilerin özgün fikirlerini destekleme, düşüncelerini eleştirmeme, farklı fikirler söylemesine fırsat tanıma, yalnız hareket etmesine olanak veren sınıf atmosferi oluşturma gibi öğrencilerin yaratıcı düşünmesine katkı sağlayan veya sağlamayan öğretmen davranışları gözlemlenmiştir. *Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması* maddesinin uygulanma düzeyi aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 6. Öğretmen davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkı sağlama düzeyi

Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması maddesinin 8 öğretmen tarafından gerçekleştirilme düzeylerine ilişkin ayrıntılı açıklamalar Tablo 21' de gösterilmiştir.

Tablo 21. Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması Maddesinin Uygulanma Düzeyi

Madde 6: Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması					
Kazanım Kodu	Öğretmen	Evet	Kısmen	Hayır	Açıklama
A.1.32	Ö16	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN
	Ö3	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN
B.1.19	Ö8		X		Düşüncelerinin özgürce ifade edilmesine imkân sağlanmadığı için HAYIR
	Ö15	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN
B.2.18	Ö7	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN
	Ö9	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN
	Ö1	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN
C.3.5	Ö2	X			Düşüncelerin özgürce ifade edilmesine imkân sağlandığı ancak özgün fikirlerin desteklenmediği için KISMEN

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere *Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması* maddesinde gözlemlenen 4 kazanımın işleniş sürecinde her öğretmen bu maddeyi uyguladığında elde edilecek düzey 8 kez *Evet* olacaktır. Ancak bu maddenin uygulanma düzeyi 7 kez *Kısmen*, 1 kez *Hayır* şeklinde olmuştur.

Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması maddesinin *Kısmen* düzeyinde uygulandığı sınıflarda öğrencilerin düşüncelerinin açıkça ifade etmesine imkânlar sağlandığı, öğrencilerin düşüncelerini rahatlıkla söyleyebildiği, düşüncelerine müdahale edilmediği ve düşüncelerinin yargılanmadığı görülmüştür. Öğrencilere yöneltilen sorulara karşılık verilen yanlış cevaplarda öğretmenlerin öğrenci cevaplarını eleştirmediklerini ve yargılamadıklarını görebiliriz. Ancak özgün fikirlerin ve ortaya çıkan güzel ürünlerin desteklenmediği, *aferrin, çok güzel* gibi güzel sözlerle bu fikirlerin ve ürünlerin pekiştirilmediği ve ödüllendirilmediği görülmüştür. Öğrencinin farklı fikirleri ve güzel ürünleri öğretmen tarafından desteklense

ve ödüllendirilseydi öğrencinin konuya daha çok motive olacağını, daha farklı fikirler üreteceğini söyleyebiliriz.

Öğretmen Davranışlarının Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkı Sağlaması maddesini *Hayır* düzeyinde uygulayan Ö8 öğrencilere sergilediği tutumla öğrencilerin düşüncelerini rahatça ifade etmesine ve öğrencilerin farklı fikirler söylemek için motive olmasına engel olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilere yöneltilen basit soruların bile cevapsız kalması buna örnek olarak gösterilebilir. B.1.19 kodlu *Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder* kazanımını işleyen Ö8'in davranışından bir örnek aşağıda sunulmaktadır:

Ö8: *Annene hiç roman yazdın mı annene sevgini anlatan?*

(*Doküman 4: s.2*)

Ö8: *Yunus annene hiç eziyet ediyor musun? Yatağını toplayabilir misin?*

(*Cevap yok*)

(*Doküman4: s.3*)

Okuma- yazma becerisini yeni kazanan 1. sınıf öğrencileri için öğrenciyi küçümseyecek böyle bir sorunun sorulması, öğrencinin fikirlerini söylemesine ve konuya motive olmasına engel olabileceği söylenebilir.

HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine katkısına yönelik öğretmen uygulamaları incelendiğinde, gözlem yapılan sınıflarda sınıf öğretmenlerin çoğunluğu açık uçlu sorulardan faydalandığı ancak öğrenciler tarafından bu tarz sorulara bazen bir cevap bulunamadığı, en çok kullanılan yöntemin soru-cevap, en az kullanılan yöntemin ise beyin fırtınası olduğu görülmüştür. Ayrıca sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde en çok ders ve çalışma kitaplarından faydalandığı, öğretmenlerin çoğunluğu kılavuz kitabında önerilen yaratıcı düşünmeye yönelik etkinlikleri kısmen uyguladıkları, öğrencilerin düşüncelerini özgürce ifade etmelerine olanak sağladıkları ancak güzel sözlerle ve ödüllerle desteklemedikleri sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra gözlemlenen 8 sınıf öğretmeninden sadece 2 tanesi önerilen etkinlikler dışında farklı etkinlikler tasarladığı, 3 tanesi önerilen etkinlikleri değiştirerek uyguladığı, geriye kalan 3 tanesi ise önerilen etkinlikleri aynen uyguladığı, farklı etkinlikler tasarlamadığı görülmüştür.

4. 5. Mülakata Katılan Öğretmenlere Ait Ön Bilgiler

Araştırmaya katılan 1., 2. ve 3. sınıfı okutan sınıf öğretmenlerine yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formunun ilk bölümündeki sorular, araştırmaya katılan öğretmenlere ait ön bilgiler elde etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu bölümde öğretmenlerin çalıştığı kurumlar, yaşları, cinsiyetleri, meslekteki deneyim süreleri, okuttukları sınıf düzeyleri ile mezun oldukları okul ve alanlara ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Tablo 22' de görüşmelere katılan sınıf öğretmenleriyle ilgili ön bilgiler sunmaktadır.

Tablo 22. Araştırmaya Katılan Öğretmenlere Ait Ön Bilgiler

Öğretmen Kodu	Cinsiyet	Yaş	Çalıştığı Kurum	Mezun Olduğu Okul ve Alan	Mesleki Deneyim	Okutulan Sınıf Düzeyi
Ö1	E	26	Kalkandere Atatürk İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	4,5	2
Ö2	E	29	Kalkandere Atatürk İlkokulu	DEÜ / Sınıf Öğretmenliği	7	3
Ö3	K	28	Ardeşen Aşağıdurak Atatürk İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	4	1
Ö4	E	55	Ardeşen Alparslan İlkokulu	Rize Eğitim Enstitüsü / Sınıf Öğretmenliği	32	2
Ö5	K	26	Kalkandere Ormanlı İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	2	3
Ö6	E	29	Kalkandere Çayırılı İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	3	1
Ö7	K	23	Kalkandere Ormanlı İlkokulu	HÜ / Sınıf Öğretmenliği	1,5	2
Ö8	E	28	Kalkandere Çayırılı İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	8	1
Ö9	E	29	Kalkandere Çayırılı İlkokulu	GÜ / Sınıf Öğretmenliği	2	2
Ö10	E	28	Fındıklı Çağlayan Osman Hacıoğlu İlkokulu	AÜ / Sınıf Öğretmenliği	2	3
Ö11	E	36	Ardeşen Gazi Mustafa Kemal İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	11	3
Ö12	K	24	Kalkandere Atatürk İlkokulu	AÜ / Sınıf Öğretmenliği	2	2
Ö13	K	33	Kalkandere Ormanlı İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	12	1
Ö14	K	26	İkizdere Atatürk İlkokulu	OMÜ / Sınıf Öğretmenliği	3	3
Ö15	K	38	Ardeşen Gazi Mustafa Kemal İlkokulu	KTÜ / Sınıf Öğretmenliği	14	1

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine ait ön bilgiler yer almaktadır. Öğretmenlere ait ön bilgiler, araştırmanın bulguları ve yapılacak analizler için önem arz etmesi dolayısıyla araştırma gereği duyulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenler cinsiyetini, yaşını, çalıştığı kurumu, mezun olduğu okulu, öğretmenlik

mesleğinde geçirdiği süreleri ve okuttuğu sınıf düzeyini kendileriyle yapılan mülakatlarda dile getirmişlerdir. Bu bilgiler araştırmanın bulgularının yorumlanmasında ve güvenilirliğe katkı sağlaması açısından önemlidir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere ait önbilgilerin yer aldığı tablo 22'ye bakıldığında görüşmelere 15 sınıf öğretmeni katıldığı görülmektedir. Bu sınıf öğretmenlerinin 7' sini kadın, 8' ini ise erkek öğretmenler oluşturmaktadır. Bu durum araştırmanın heterojenliği açısından da önem taşıdığı düşünülerek, araştırmacı tarafından dikkate alınan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, mülakattaki öğretmen görüşlerinin ' cinsiyet ' değişkenine göre nasıl değiştiğinin tespit edilmesi açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerini yaş ortalamalarına bakıldığında 25- 30 yaş arası öğretmenlerin çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşları 23 ile 55 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları 30' dur. Öğretmenlerin öğretmenlik deneyimleri incelendiğinde ise 1,5 yıl ile 32 yıl arasında olduğu gözlenmektedir. Öğretmenlik deneyimleri ortalaması ise 7 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmaya katılan Ö7 (23 yaş, 1,5 yıl mesleki deneyim) ile en az öğretmenlik deneyimine sahip öğretmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Ö4 ise (55 yaş, 32 yıl mesleki deneyim) grubun yaşı en fazla olan öğretmeni olup, öğretmenlik deneyimi en fazla olan öğretmenlerden biridir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşları ve öğretmenlikteki deneyim süreleri araştırmanın analizi açısından önem teşkil ettiğinden bu veriler araştırma kapsamında dikkate alınmıştır.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin çalıştıkları kuruma bakıldığında 9 sınıf öğretmenin Kalkandere, 4 sınıf öğretmenin Ardeşen, 1 sınıf öğretmenin Fındıklı ve 1 sınıf öğretmenin İkizdere' de görev yaptığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerin görev yaptığı kurumlardan 7' sinin ilçe merkezinde, 8' inin ise köyde bulunduğu görülmektedir. Bu verilere dayanarak sınıf öğretmenlerinin çalıştıkları kurumların bulunduğu yere göre dağılımını gösteren tablo 23 aşağıda belirtilmektedir.

Tablo 23. Sınıf Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumların Bulunduğu Yere Göre Dağılımı

	İlçe Merkez Okulu	Köy Okulu
Ardeşen	Ö4, Ö11, Ö15	Ö3
Fındıklı		Ö10
Kalkandere	Ö1, Ö2, Ö12	Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö13
İkizdere	Ö14	

Tablo 23'te görüleceği gibi araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin çoğunluğu Kalkandere' deki köy okullarında görev yapmaktadır. Görev yapılan kurumların köyde veya ilçe merkezinde bulunması ileride yapılacak olan yorumlar ve analizler için önemli olduğu düşünülerek mülakat sırasında öğretmenlere yönetilmiş ve araştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırmaya katılan 15 sınıf öğretmenin hepsi sınıf öğretmenliği alanından mezun olup, okuttukları sınıf düzeylerine bakıldığında 1., 2. ve 3. sınıf düzeylerinin her birinden 5'er sınıf öğretmenin araştırmaya katıldığı görülmektedir. Bu verilere dayanarak sınıf öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyine göre dağılımını gösteren tablo 24 aşağıda belirtilmektedir.

Tablo 24. Sınıf Öğretmenlerinin Okuttukları Sınıf Düzeyi

Sınıf Düzeyi	Öğretmen	Frekans	Yüzde
1. Sınıf	Ö3, Ö6, Ö8, Ö13, Ö15	5	%33.3
2. Sınıf	Ö1, Ö4, Ö7, Ö9, Ö12	5	%33.3
3. Sınıf	Ö2, Ö5, Ö10, Ö11, Ö14	5	%33.3

Tablo 24'te görüleceği gibi araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin, sınıf düzeylerine göre dağılımının eşit olduğu görülmektedir. Bunun tesadüfî bir durum olmadığı, ileride yapılacak olan yorumlara ve analizlere katkı sağlayacağından dolayı her sınıf düzeyinden eşit sayıda sınıf öğretmenin seçilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

4. 5. 1. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Sınıf Yönetimi ve Sınıf İçi Düzenlemelere İlişkin Görüşler

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde, öğrencilerin yeni ve farklı fikirler üretebilmelerini sağlamak için sınıf yönetimini ve sınıf içini nasıl düzenledikleri sorulmuş ve bu konuda görüş ve düşünceleri alınmıştır. Katılımcılara Hayat Bilgisi dersindeki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işlenişinde sınıf yönetimini ve sınıf içini nasıl düzenlediklerini ifade etmeleri istenerek bunun öğrencilerin yaratıcı düşüncelerinin geliştirilmesi için sınıf ortamında neye önem verdikleri konusunda fikirleri alınmıştır. Verilen cevaplardan yola çıkarak HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların, öğrencilerin yaratıcı düşünmeye etkisi hakkında araştırmaya katılan öğretmenlerden mülakatlar yoluyla elde edilen veriler analiz edilerek, ulaşılan bulgular tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 25. Sınıf Ortamına İlişkin Öğretmen Görüşleri

SINIF ORTAMI	ÖĞRETMENLER
İşbirlikli öğrenmeye ve grup çalışmalarına fırsat sunulması	Ö1,Ö2,Ö5,Ö7,Ö8,Ö11,Ö12,Ö14,Ö15
Özgürlüğün ve iletişimde rahatlığın tanınması	Ö2,Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö14
Farklı fikirlere önem verilmesi	Ö2,Ö6,Ö7,Ö13,Ö14
Yaratıcı düşünmeye yönelik soruların sorulması	Ö2,Ö3,Ö6,Ö7,Ö13
Yaratıcılığa katkı sağlayan çeşitli materyallerin kullanılması	Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö8
Aktif katılımın sağlanması	Ö1,Ö4
Derse motivasyonun ve güdülenmenin sağlanması	Ö1,Ö2
Bireysel farklılıkların dikkate alınması	Ö1,Ö2
Araştırmaya yönltilmesi	Ö4,Ö11
Hazırbulunuşluk seviyesini artırıcı çalışmaların yapılması	Ö2,Ö13
Demokratik bir ortamın sunulması	Ö9

Araştırmaya katılan hemen hemen tüm öğretmenler HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde düzenledikleri sınıf ortamıyla, öğrencilerin yaratıcılığına katkı sağlayacağı yönünde görüş belirtmektedir. Yalnız Ö10 sınıf ortamını düzenleme konusunda fazladan bir şeyler yapamadığı yönünde görüş bildirdiği görülmektedir. Ö10 : ' Köy okulu olduğu için, taşımali eğitim olduğu için gidip gelme açısından ya da farklı etkinlikler kullanma açısından fazla verimli olmuyor, zaten bir şey yaptırmak istediğinde aileler buna pek ilgi göstermiyor. Bu yüzden sadece okulun el verdiği koşullar içerisinde, okuldaki imkânları kullanarak sınıf içerisinde düzenlemekteyiz. Öyle çok ekstra bir şeyler yapamıyoruz maalesef... '

Araştırmaya katılan 15 sınıf öğretmeninden 9' u, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yeni ve farklı fikirler üretebilmelerini sağlamak için sınıf ortamında işbirliğine ve grup çalışmalarına fırsat sunduğunu belirtmektedir. Katılımcılardan 6' sı yaratıcılığın geliştirilmesinde özgürlüğün ve iletişimde rahatlığın olduğu bir sınıf ortamı sunduklarını ifade etmektedir. Farklı fikirlere önem, yaratıcılığı destekleyici sorular ve yaratıcılığa katkı sağlayan materyaller 5' er öğretmen tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca 2' şer katılımcı, öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için öğrencileri öğrenme sürecine aktif kattığını, öğrencilerin derse motivasyonunu ve güdülenmesini sağladığını, bireysel farklılıklara dikkat ettiğini ve hazırbulunuşluk seviyesini artırıcı çalışmalara yer verdiğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden sadece Ö9 HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların

işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için demokratik bir ortam sunduğuna vurgu yapmaktadır.

Tablo 25'teki verilere bakıldığında ise katılımcıların en çok telaffuz ettiği, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yeni ve farklı fikirler üretebilmelerini sağlamak için sınıf ortamında işbirliğine ve grup çalışmalarına fırsat sunmalarıdır. Katılımcılardan Ö12 ' *Küme şeklinde çalışmalar yaptırıyorum. Sınıf oturma planı da o şekilde. Hem çocuklar birbirlerini görüyorlar hem de grup çalışmaları yaptırıyorum.*' şeklinde düşüncesini ifade ederken Ö1 ise görüşünü şu şekilde ifade etmiştir : ' *Sınıf içi oturma düzeninde sık sık değişiklik yapıyorum, bazen seviye grubu olur, bazen ilgi alakalarına göre gruplara girerler ya da sınıfın fiziki durumuna ve sıraların sayısına göre düzenlemeler yapılır. Bu sürekli değişir yani sınıf içi oturma düzeni. Kimi zaman günden güne, gün içerisinde 1, 2 kere bile değiştiği olur yani...*' Benzer şekilde Ö5 görüşünü şu şekilde dile getiriyor : ' *Sınıf içinde, genelde U tipi sınıf düzenini oluşturuyoruz. Öğrenciler birbirlerinin fikirlerine ortak olmak, düşüncelerini daha özgürce dile getirmek amacıyla U düzeni oluşturuyoruz. Tabi ki sunuşun değil, buluş yönteminin daha ağırlıklı olduğu etkinlikleri Hayat bilgisi dersinde kullanıyoruz. Konuya uygun olacak şekilde drama etkinlikleri ve öğrencilerin düşünme becerilerini ortaya çıkarmak, el becerisini geliştirmek amacıyla konuya uygun olacak şekilde materyaller üretmelerini sağlıyoruz ders içerisinde. Ayrıca materyal oluşturmalarını sağlarken gruplar oluşturuyoruz. Grup oluştururken öğrenci sayısının az olmasından ötürü zorluk yaşıyoruz.*' Ö13 ise Ö12, Ö1 ve Ö5' in düşüncelerinden farklı olarak görüşünü şu şekilde ifade etmiştir : ' *...Çocukların hazırbulunuşlukları çok fazla hayat bilgisi dersine katılmaya müsait değil. Yaş itibarıyla konular biraz onlara ağır ve onların ilgi alanlarının dışında. Çok fazla hazırbulunuşlukları ve bilgileri yok o konuda. Bireysel çalışma yapıyoruz daha çok, grup çalışması yapmıyoruz.*'

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yeni ve farklı fikirler üretebilmelerini sağlamak için sınıf ortamında özgürlüğün ve iletişimin rahatlığına da vurgu yapmışlardır. Bu konuda Ö8 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir : ' *Sınıfta herkesin her istediğini söyleme özgürlüğü var.*' Ö7 ise ' *Sınıfta genellikle rahat bir ortam vardır. Bütün öğrenciler fikirlerini açıkça söyleyebilirler.*' şeklinde sınıf ortamına ilişkin görüş belirtmiştir. Benzer şekilde Ö2 görüşünü şöyle yansıtmaktadır : ' *Öğrencileri sınıfta mümkün olduğunca özgür bırakıyorum...*' Ö1; Ö8, Ö7 ve Ö2' den farklı olarak görüşünde şuna vurgu yapmıştır : ' *Sınıf yönetiminde ben biraz geleneksel yöntemleri kullanıyorum. Sınıf yönetiminde geleneksel yaklaşımları kullanıyorum. Çocukların çok fazla ortalıkta dolaşması sınıf içi disiplini bozduğunu düşünüyorum. Ve böyle olduğu zaman etkinliklerin amacına*

ulaşmadığını düşünüyorum. Bu yüzden yaptığım çalışmalarda daha tertipli ve düzenli olmaya çalışıyorum.'

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için sınıf ortamında yaptığı düzenlemelerden biri de farklı fikirlere önem verdiklerini dile getirmesidir. Farklı fikirlere önem verdiğiine ilişkin Ö6 görüşünü şöyle dile getirmektedir : '*Öncelikle oturma şeklini Hayat Bilgisi dersinin konusuna göre ayarlıyoruz. Daha sonra soru-cevap yöntemini uygulayarak öğrencilerin beyin fırtınası çalışmasıyla yaratıcı fikirler ortaya çıkarmasını sağlıyorum. Orijinal fikirleri yakaladığım zaman sorularla konuyu o fikre doğru kaydırmaya çalışıyorum.'* Ö14 şöyle ifade etmektedir : "*Aynı zamanda onları sözel olarak da cesaretlendiriyorum. Yani bir görüş bildirdiğinde öğrenci, diğer çocuğun görüşünü almak 'Evet sen daha farklı ne düşünüyorsun' şeklinde sözel anlamda destekliyorum. Yani bir şeyler söylemesi için, farklı fikirler çıkması için onu destekliyorum o anlamda. "* Gözlem bulguları da öğretmenin bu görüşünü destekler niteliktedir (Bkz: Diyalog 1, sayfa 61-62). Ö13 ise "*Mesela burada farklı fikirler üretebilmeleri diyor. Farklı fikirler derken drama burada işe yarıyor aslında. Mesela konunun belli bir bölümü drama şeklinde sergilendikten sonra devamını öğrencilere soruyorum. 'Ne olabilir?, Olay nasıl gelişebilir?, Ne yapılabilir? veya Siz ne yapardınız?' şeklinde olayın devamını çocuklara tamamlatabiliyorum. Dramayı o şekilde tamamlatabiliyoruz. "*

Araştırmaya katılan öğretmenlerden Ö2, Ö3, Ö6, Ö7 ve Ö13 öğrencilere yaratıcı düşünmeye yönelik sorular sorarak öğrencilerin yaratıcılığına katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir:

" Sorduğum soruları tek tip cevap gelecek şekilde sormuyorum. Mümkün olduğunca tüm sınıfın farklı cevaplar verebileceği sorular seçiyorum. " (Ö2)

" Soru soruyorum. Konuyla ilgili yaratıcı düşünmeyi destekleyici sorular soruyorum. Soru soruyorum başka bir şey yapmıyorum. " (Ö3)

" Farklı fikirler üretebilmeleri için genellikle sorular sormak zorunda kalıyorum. Yani bir yönlendirme yapmam gerekiyor. Sınıfta az kişi olduğu için farklı fikirler çıkması zor oluyor. Bir de genellikle bir şey çıktığı zaman çocuklar hepsi ona katılıyor, bu da beni zorluyor açıkçası. " (Ö7)

Gözlemlerden elde edilen bulgular öğretmenlerin yukarıdaki görüşlerini destekler niteliktedir. Örneğin Ö15 ile öğrencileri arasındaki diyalog (Bkz: Diyalog 2, sayfa 63-64).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için

sınıf ortamında yaptığı düzenlemelerden bir diğeri ise yaratıcılığı destekleyici materyalleri öğrenme- öğretme sürecinde kullanması ve öğrencilerin materyal üretebileceği çalışmalarını yapmasıdır. Katılımcılardan Ö2 ‘ *Derslere direkt konuyla giriş yapmak yerine beklemedikleri bir şekilde yapmak daha verimli oluyor. Kimi zaman dersten önce gelip konuyu özetleyen veya konuya giriş yapabilecek örnek durumların resim veya videolarını, projeksiyon açık bırakıp, öğrencilere fikir aşlamış oluyorum.* ’ şeklinde ifade ederken Ö3 ise görüşünü şu şekilde ifade etmiştir : ‘ *Materyal olarak konuyla alakalı materyalleri getiriyorum sınıfa.* ’ Ö4 ve Ö8 ise görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“ *...her öğretmenin yaptığı gibi derste kuru bilgiden çok görsel ve işitsel materyaller kullanıyoruz...* ” (Ö4)

“ *Çeşitli kaynaklardan faydalaniyorum tabii ki. Hem görsel hem de işitsel duyularına hitap edecek eğitim sitelerinden faydalaniyorum.* ” (Ö8)

Ö8’in bu görüşünü gözlemler sırasında Ö8, Ö16 ve Ö15’in sınıflarında yaptıkları çalışmalar desteklemektedir (Bkz: 4.3.6, sayfa 89).

Bunların yanı sıra, araştırmaya katılan öğretmenlerin HBDÖP’ teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için sınıf ortamında yaptığı düzenlemeler arasında öğrencilerin derse aktif katılımını, derse olan motivasyonu ve güdülemeyi sağlamaya çalıştıklarını, öğrencilerin hazırbulunuşluklarını artırıcı çalışmalar yaptıklarını, bireysel farklılıkları dikkate aldıklarını, öğrencileri araştırmaya yönelttiklerini dile getirmişlerdir. Bu sorunlara ilişkin ifadeler şu şekilde ifade edilmektedir:

“ *Öğrencileri ön plana çıkarıyoruz. Bu derste öğretmen % 30, öğrenci % 70 aktif.* ” (Ö4)

“ *Önemli gördüğüm etkinliklerde çocukların dikkatini dağıtacak bütün unsurları ortadan kaldırıyorum, kaldırmaya çalışırım. En başta sınıfın perdelerini kapatarak dikkatlerinin içeride olmasını sağlarım. Sıradaki etkinliğin çok önemli olduğunu, günlük yaşamda kullanabilecekleri yerleri abartarak anlatırım, şurada işinize yarar, burada işinize yarar, çok önemli gibi, beni muhakkak dinlemelisiniz gibi. Öğreneceği şeyin gerçekten onun için önemli olduğunu hissettiririm ona.* ” (Ö1)

“ *Araştırma ödevleri veriyorum, sınıfa gelince araştırmalarını sınıfa sunuyorlar. Daha sonra ne öğrendiklerini soruyorum ve o konuda konuşuyorlar.* ” (Ö11)

“Benim önce anlatımım, ardından çocuklara soru sormam, eğer uygunsa drama ile devam ediyoruz. Bu şekilde dersi işliyoruz. Belki bu soruyu 2., 3. sınıf öğretmenleri daha iyi cevaplayabilir diyorum. Çünkü çocukların hazırbulunuşlukları çok fazla Hayat Bilgisi dersine katılmaya müsait değil.” (Ö13)

“Mümkün olduğunca tüm sınıfın farklı cevaplar verebileceği sorular seçiyorum. Kimi konularda işbirliği içinde çalışmayı sağlıyorum. Sonuçta her öğrencinin ilgi, alaka ve becerileri farklı.” (Ö2)

Katılımcılardan Ö9 ise yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi için demokratik bir sınıf ortamı sağlamaya çalıştığından bahsetti. Ö9 bu konuyla ilgili görüşünü şöyle dile getiriyor:

“Çocukların fikirlerini özgürce dile getirebileceği özgür ve demokratik bir sınıf ortamı sunmaya çalışıyorum.”

Ö9 ve diğer bazı katılımcı öğretmenler sınıflarında özgür, rahat bir ortam sunduklarını ifade etseler de gözlemler sırasında Ö8'in sınıfında öğrencilere olan davranış ve tutumunun bunu desteklemediğini göstermektedir (Bkz: 4.3.8, Doküman 4, sayfa 102). Bu durum öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için özgür bir ortam sunmaya çalıştıkları ancak uygulamada düşüncelerini yeterince etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştiremediklerini göstermektedir.

Görüldüğü üzere sınıf öğretmenleri, HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılması için sınıf ortamında çeşitli uygulamalara yer vermektedir. Mülakat verileri incelendiğinde, sınıf öğretmenlerin sınıf içinde en çok uyguladıkları düzenlemenin grupla çalışma ve işbirlikli öğrenmenin olduğu görülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımın bir gereği olarak, eski ve yeni bilgilerin zihinde yapılandırılabilmesi ve zihinsel bağımsızlığın sağlanabilmesi için işbirlikli öğrenmeye ihtiyaç vardır. Belirlenen amaca ulaşmak için farklı ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine sahip öğrencilerin küçük gruplar oluşturarak etkileşim halinde olmasıyla daha farklı fikirlerin ortaya çıkabileceği söylenebilir. Yani işbirlikli öğrenmede farklı özelliklere sahip öğrencilerin küçük gruplar oluşturması, bu grupta yer alan öğrencilerin bir duruma veya olaya farklı açılardan bakabilmesini sağlayacaktır.

4. 5. 2. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Öğretmenin Rolüne İlişkin Görüşler

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine, öğrencilerde varolan yaratıcı düşünme becerisinin ortaya çıkabilmesinde ve gelişmesinde öğretmenin rolü nasıl olmalı diye sorulmuş ve bu konuda görüş ve düşünceleri alınmıştır. Mülakat sorusuna verilen cevaplar analiz edilmiş ve Tablo 26'daki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 26. Öğretmenin Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler	Motivasyonu Sağlayan	Güven Duyan	Öğrenciyi Etkin Kılan	Yol Gösteren Teşvik Eden Aktif	Gözlemleyen	Model Olan
Ö1	✓			✓		
Ö2		✓				
Ö3				✓		
Ö4			✓			
Ö5			✓			
Ö6				✓		
Ö7				✓		
Ö8				✓		
Ö9				✓		
Ö10						✓
Ö11				✓		
Ö12				✓		
Ö13				✓		
Ö14				✓		✓
Ö15					✓	

Tablo 26 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerden 10'u (Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14) öğrencilerde varolan yaratıcı düşünme becerisini ortaya çıkarmak ve geliştirmek için öğretmenin yol gösterici, teşvik edici, aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenin verdikleri cevaplardan alınan bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır:

“Sadece Hayat Bilgisi dersinde değil, diğer bütün derslerde de öğretmen bence ikinci değil, ilk plandadır. Diğer faktörlere göre öğretmenin sorumluluğu daha fazladır. Bu öğretmen aktif de, öğrenci pasif demek değil. Öğretmenin

yönlendirici, motivasyonu sağlayıcı lider oluşundan kaynaklandığını düşünüyorum. ” (Ö1)

“Öğretmen tabii teşvik etmeli öğrenciyi ama nasıl yapmalı. Mesela ben genelde çocuklara günlük hayattan örnekler vermeye çalışıyorum, o durumla ilgili bazı hikâyeler anlatıyorum. ‘ Böyle bir durumda siz ne yapardınız, nasıl hissederdiniz?’ gibi sorular soruyorum. Öğretmen aktif olmalı, öğrenciyi düşünmeye sevk etmeli. Başka türlü öğrenci o davranışı sergileyemez diye düşünüyorum. ” (Ö3)

“Öğretmen her zaman rehber olmalı ve onların bu yönünü ortaya çıkarabilecek etkinlikler hazırlamalıdır. ” (Ö8)

“Öğretmen çoğunlukla çocukları konuşturmalıdır. Öğretmen sadece rehber ve yol gösterici olmalıdır. Bir de açık uçlu sorularla çocukları konuşturmalıdır. Nedeni şu: Konuşan çocukların öz güveni daha fazla olur. ” (Ö11)

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları, yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi için öğrencilere fırsatlar sunulmasından ve öğrencilere iyi bir örnek, model olunması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Öğrencilere fırsatlar sunulmasına vurgu yapan katılımcılardan Ö5 “ *Yaratıcı düşünme becerisinin ortaya çıkabilmesi için öğrenci sayısının ideal olabilmesi gerektiğine inanıyorum. Öğrenci sayımız az olduğu için her öğrenci korkmadan düşüncelerini özgürce ifade edebiliyor, her öğrenciye söz hakkı verebiliyorum. Öğretmenin değil öğrencinin etkin olduğu öğrenmeler gerçekleştiriyoruz. Öğretmen öğrencilere fırsat vermeli, kendini geri plana koymalı. Çünkü öğretmen etkin olduğunda öğrencilerin düşünme ve konuşma becerileri gelişmez. ”* şeklinde ifade ederken Ö4 ise görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “ *Öğrencilere kendi yaşantılarından veya çevre yaşantılarından devamlı araştırma yaptırıp, öğrencileri ön plana çıkarmak. ”* Öğrencilere örnek olunmasından bahseden Ö14 görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: “ *Her anlamda olduğu gibi, öğrencinin yaratıcı düşüncelerini ortaya çıkarabilmek için öğretmen burada da model olmalı diye düşünüyorum ve bunu yapıyorum sınıfımda.”* Ö10 ise “ *Hayat Bilgisi dersinde günlük yaşamla ilgili konular olduğu için burada daha çok örnek olmaya çalışılmalı. ”*

Bunların yanı sıra, katılımcılardan 3’ ü (Ö1, Ö2, Ö15), öğretmenin öğrencilerine güven duymasının, iyi bir gözlemci olmasının ve öğrencilerini motive etmesinin yaratıcı düşüncenin geliştirilmesinde etkili olduğunu belirtmektedir ve görüşlerini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Öğrencinin farklı fikirleri asla, bu yanlış dahi olsa, ‘ Bu yanlış, olmaz! ’ dememeliyiz. Bunun yerine çocuğa ‘ Arkadaşınız böyle düşünüyor; ama benim aradığım cevap bu değildi. ’ gibi olumlu cümleyle karşılık vermeliyiz. Yaratıcı düşünme özgür bir ortamda kendine güvenen insanlarda ortaya çıkar. Asla bir bireyin güvenini kırmamamız gerekiyor. ” (Ö2)

“Hiç farkında olmuyoruz, bazen bir öğrenciyi çok sonradan fark edebiliyoruz. Çok iyi gözlem yapmak gerekiyor, çocuklarla sadece ders içinde değil de, dersin dışında da, onları teneffüs ortamında, beslenme saatinde iyi takip etmek gerekiyor, ben bunu yapmaya çalışıyorum. Bazen çocuk sınıf ortamında kendini çok fazla gösteremiyor, ama arkadaşlarıyla diyaloglarında, teneffüs ortamında kendini çok daha rahat ifade edebilen çocukları gözlemlerim. ” (Ö15)

“Çocukların fikirleri öğretmene ya da diğer arkadaşlarına saçma gelebilir çoğu zaman. Çocuğun ciddi olarak söylediği bir şey, diğer arkadaşları tarafından gülünerek karşılanabilir. Hatta öğretmen de buna ‘ Aaa! Oğlum hiç böyle bir şey olur mu? ’ diye tepki verebilir. Bu tamamen yanlıştır. Sınıfın çocuğa verdiği tepki ne olursa olsun öğretmen öğrencinin söylediği şeyin ne olduğuna bakmaksızın öğrenciyi motive etmelidir. Bu şekilde özgün fikirler ortaya çıkabilir, bunu sağlayacak kişi de öğretmendir. ” (Ö1)

Görüldüğü üzere sınıf öğretmenleri, öğrencide varolan yaratıcı düşünme becerisinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde, öğretmenlerin hangi rollere sahip olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Mülakat verilerinden elde edilen sonuçlara göre öğrenme sürecinde katılımcılar en çok, öğretmenlerin aktif olmasını, öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik ederek onlara rehberlik yapmasını dile getirmişlerdir. Bunda bilgi aktaran, öğrencilere emir veren geleneksel öğretmen modellerinden vazgeçilmesiyle artık ülkemiz eğitim sisteminde önemli bir konuma sahip olan yapılandırmacı yaklaşımın izlerinin etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü yapılandırmacı yaklaşımı benimseyen bir öğretmen modeli, öğrenme sürecinde öğrencilerin analiz, sentez, problem çözme, yaratıcılık gibi becerilerini geliştirecek etkinliklere yer vererek onlara rehberlik yapmalı ve öğrenciyi öğrenmeden sorumlu tutmalıdır.

4. 5. 3. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Kullanılan Öğretim Yöntem Ve Tekniklere İlişkin Görüşler

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine, yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları gerçekleştirmek için hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları sorulmuş ve bu konuda görüş ve düşünceleri alınmıştır. Bu soruyla hayat bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde hangi yöntem ve tekniklerin yaratıcılığa daha çok katkı sağlayabileceği ve hangi yöntem ve tekniklerden daha fazla başarı elde edilebileceği konusunda öğretmenlerin görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Ayrıca yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için öğretmenlerin en çok tercih ettikleri ve en çok uygulama fırsatı buldukları öğretim yöntem ve teknikleri hakkında bilgi edinerek, bu yöntem ve teknikleri tercih etme nedenlerine ilişkin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Böylelikle, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin ders içerisinde kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerin çeşitliliğine ne kadar önem verdikleri ve öğrencileri yaratıcı düşünme sürecine ne derece katabildikleri araştırılmıştır. Tablo 27'de sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme sürecinde kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklere ilişkin görüşlerine yer vermiştir.

Tablo 27. Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Görüşleri

ÖĞRETMENLER	STRATEJİLER		YÖNTEMLER					TEKNİKLER				
	Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim	Örnek Olay İnceleme Yöntemi	Soru Cevap Yöntemi	Tartışma Yöntemi	Problem Çözme Yöntemi	Drama Yöntemi	Anlatım Yöntemi	Gezi Gözlem Yöntemi	Beyin Fırtınası	Grup Çalışması Tekniği	Rol Yapma Tekniği	Zihin Haritası Tekniği
Ö1		✓	✓			✓	✓					
Ö2						✓	✓					
Ö3			✓			✓						
Ö4	✓											
Ö5			✓			✓				✓		✓
Ö6			✓	✓		✓				✓		
Ö7			✓		✓	✓						
Ö8			✓			✓						
Ö9			✓							✓		
Ö10		✓				✓						
Ö11	✓		✓			✓				✓		
Ö12			✓			✓						
Ö13			✓			✓	✓		✓	✓		
Ö14		✓	✓			✓						
Ö15								✓			✓	

Tablodan görüldüğü üzere, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinden sadece Ö4 ve Ö11 araştırma- inceleme yoluyla öğretim stratejisini kullandıklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden Ö4, Ö9 ve Ö15 hariç büyük çoğunluğu (12 öğretmen) sınıflarında drama yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Ö2, Ö4, Ö10 ve Ö15 soru cevap yöntemine ilişkin bir görüş belirtmemesine karşın 11 öğretmen soru cevap yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, örnek olay inceleme yöntemi 3, anlatım yöntemi 3, tartışma yöntemi 1, problem çözme yöntemi 1, gezi gözlem yöntemi 1 öğretmen tarafından kullanılmaktadır.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin sınıflarında kullandıkları öğretim tekniklerinden beyin fırtınası tekniği 5 öğretmen tarafından tercih edilen bir öğretim tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında öğretmenler, öğretim tekniklerinden grup çalışması tekniği 1 öğretmen, rol yapma tekniği 1 öğretmen ve zihin haritası tekniği 1 öğretmen tarafından kullanıldığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Bu veriler ışığında sınıf öğretmenlerin, yaratıcılığın geliştirilmesi sürecinde en çok tercih ettikleri yöntemin 'drama yöntemi' olduğunu, en az kullandıkları yöntem olarak da 'tartışma yöntemi, problem çözme yöntemi, gezi gözlem yöntemi' olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmaya katılan öğretmenlerin en fazla sınıflarında tercih ettikleri teknik olarak 'beyin fırtınası' en az kullandıkları ise 'grup çalışması, rol yapma, zihin haritası' olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı öğretmenlerin sınıflarında tercih ettikleri strateji, yöntem ve tekniklere ilişkin mülakat alıntıları aşağıdaki gibidir:

“ Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeyi teşvik edici en büyük yöntem yaratıcı dramadır. Özellikle derslere girişlerde veya dersi özetleme sırasında drama çalışmaları yaptırım. Rastgele seçilen öğrencilere işlenecek konunun ana hatları ve dikkat edilmesi gereken hususlar söylenerek, drama yapılmasını istiyorum. Öğrenciler konuyu anlatırken kendilerinden çok fazla şeyler katabiliyor. ” (Ö2)

“Drama, açık uçlu sorular, beyin fırtınası, zihin haritası vb. çağa uygun, öğrenciyi etkin kılacak etkinlikler uyguluyoruz. ” (Ö5)

“Genellikle drama ve soru-cevap yöntemini kullanıyorum. Hem daha zevkli oluyor hem de daha kalıcı. ” (Ö12)

“Benim bu sınıfla en fazla kullandığım yöntem ve teknik aslında drama diyebilirim. İkincisi anlatım, soru-cevap bazen grup çalışması. Beyin fırtınası yöntemini de denedim aslında ama çok başarılı olmadık, çok etkili olmadı. Çünkü çocukların hazırbulunuşlukları çok iyi değil. Yani ulaştıklarını istediğim

noktaya ulaştıramadım onları beyin fırtınasıyla. Gene ben tamamlamak zorunda kaldım. ” (Ö13)

“En başta soru-cevap yöntemini gerçekten çok kullanıyoruz bütün öğretmenler olarak. Ben de o yöntemi kullanıyorum. Aynı zamanda örnek olay yöntemini çok kullanıyorum, sıkça yer veriyorum. Bir örnek olay üzerinden çocukların farklı düşüncelerini almaya gayret ediyorum. Onun haricinde drama yöntemini yani canlandırma, pandomimi kullanıyorum...” (Ö14)

“Verilecek kazanımları önce öğrencilerin bireysel yeteneklerine göre düzenliyoruz. Nedeni şu: öğrenci araştıracak, yaşayacak. Yaşananlardan, gördüklerinden, duyduklarından edindiği yaratıcı bilgileri kendisi sınıfa aktarmalı. ” (Ö4)

Drama ve soru-cevap yöntemlerinin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmede en çok kullanılan yöntemler olarak karşımıza çıktığı görölmektedir. Drama yönteminin Hayat Bilgisi dersinde sıkça kullanılmasında, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat sunarak kendilerine güven duymalarını sağlamanın, bir problemi çözmek için birbirlerinin deneyimlerinden faydalanmalarının ve bunu gerçekleştirirken keyif almalarının etkisi olduğu düşünülebilir. Soru-cevap yöntemini tercih etmelerinin sebepleri olarak da bir konunun nedenlerini öğrenerek konuyu iyi anlamasını sağlması ve yönlendirici sorularla konuya farklı açılardan bakmasını sağlayarak öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik ettikleri söylenebilir. Beyin fırtınası tekniği ise öğretmenlerin öğrenme sürecinde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için en çok tercih ettiği teknik olduğu görölmektedir. Bunda rahat bir ortamda, saçma olsun veya olmasın, öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini ve hayal güçlerini devreye sokarak çok sayıda fikir üretmelerinin etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca bir soruna alternatif çözümler sunması da eklenebilir.

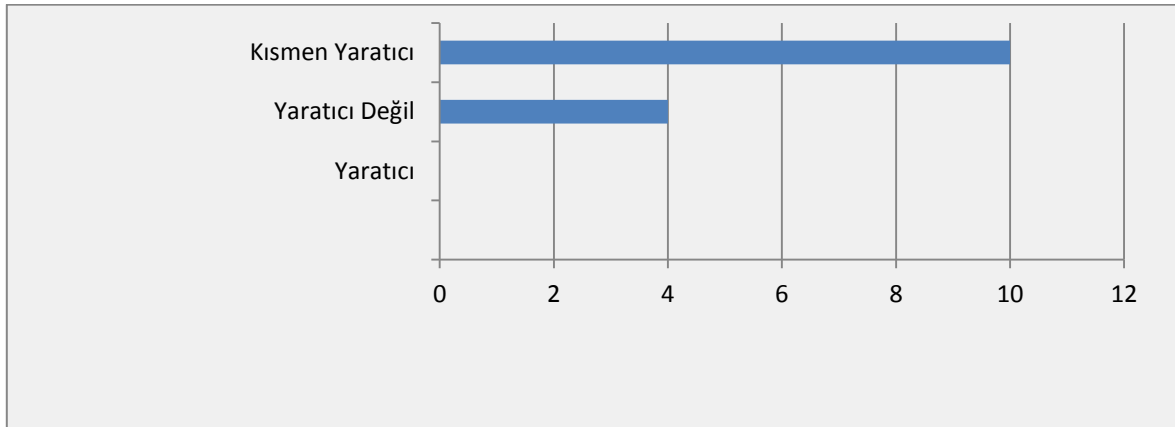
Gözlem bulgularına göre en çok tercih edilen yöntemlerin başında soru-cevap ve drama yöntemi olduğu görölmüştür. Bu durum öğretmen görüşlerini destekler niteliktedir (Bkz: 4.3.5, sayfa 80).

Bu görüşme alıntılarında da anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin tercih ettikleri yöntemler, öğrencilerin yaratıcılığına her ne kadar katkı sağlasa da bazı öğrencilerin köy ortamında yetişmesi, ailelerin ilgisiz kalması ve hazırbulunuşluklarının yetersiz olması, yöntem ve tekniklerin uygulanışında yaratıcı düşünceyi geliştirme adına sorunlara ve eksikliklere neden olmaktadır. Katılımcı öğretmenlerden Ö3 mülakat sırasında düşüncesini ‘ *Drama da yaptırıyorum, yani daha iyi anlamaları için drama yaptırıyorum. Ama köydeki çocuk ile merkezdeki çocuk bir olmuyor yaratıcı düşünmede. Çevredeki uyarıcılar daha az oranda köyde. Yani etrafında hep aynı*

şeyler yaşandığı için, çocuk çok da farklı düşünemiyor. Aile çok önemli, ailenin de desteklemesi gerekiyor hayatında.’ şeklinde ifade ederken Ö10 ise düşüncesini şöyle belirtmektedir: “ ...yöntem ve teknikleri daha çok çocuğun evinden ve ailesinden örnek vererek kullanıyoruz. Mesela tasarruflu olma konusunda öğrencilere evde ne yaptıklarını ya da ne yapabileceklerini soruyoruz. Zaten çok fazla dışarıyla iç içe olmadıkları için, köy okulu olduğu için en fazla ev ve okulda yapabileceği değişik şeyleri örnek vererek kazanımları kazandırmaya çalışıyoruz.” Aslında öğretmenlerin seçeceği yöntem ve teknikler çocuktaki yaratıcılığı desteklese de kimi zaman çocuğun yaşantısı, ailesi ve bilgi eksikliği bu becerinin gelişmemesine neden olmaktadır.

4. 5. 4. HBDÖP’ teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Önerilen Etkinliklerin Öğrencilere Katkısına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Sınıf öğretmenlerin HBDÖP’ ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerin yaratıcılığına ilişkin mülakat sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kendi aralarında gruplanmış ve bu gruplama sonucunda Grafik 7 oluşturulmuştur.

Grafik 7. Önerilen etkinliklerin yaratıcılık düzeyleri

Grafik 7 incelendiğinde elde edilen bulgulara göre, HBDÖP’ ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri yaratıcı bulan sınıf öğretmeni bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan 10 sınıf öğretmeni (Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14) önerilen etkinlikleri kısmen yaratıcı bulduklarını vurgularken, 4 sınıf öğretmeni (Ö1, Ö3, Ö5, Ö15) etkinlikleri yaratıcı bulmadıklarını dile getirmektedir. 1 sınıf öğretmeni (Ö13) ise 4+4+4 sistemiyle 1. sınıfın ilk üç ayının okula uyum ve hazırlık çalışması olduğunu, bu yüzden Hayat Bilgisi dersi öğretimine 3 ay geç başladıklarını bu yüzden önerilen etkinlikler hakkında fikir sahibi olmadığını söyledi.

Öğretmenlerin mülakatlarından elde edilen sonuçlar incelendiğinde HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri bazı öğretmenlerin kısmen yaratıcı buldukları göze çarpmaktadır. Ö2'nin bu konu ile ilgili görüşü incelendiğinde “ *Hayat Bilgisi dersinde kimi konular yaratıcı düşünmeyi teşvik ederken, kimi konularda gerektirmeyen unsurlar var. Konulara bakıldığı zaman bu belli oluyor. ‘Hayalinizdeki Meslek’, ‘Hayalinizdeki Ev’ gibi etkinliklerde yaratıcı düşünme gerektirirken, ‘Onlarda Çocuktaki’ gibi bir konuda yaratıcı düşünme gerektirmiyor. Yaratıcı düşünmenin öğrencilerde geliştirilmesi için, konuların daha fazla hayalinizdeki ev, hayalinizdeki okul, hayalinizdeki meslek gibi etkinlikler bazında işlenmesi gerekiyor.* ” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Ö14 görüşünü “ *Açıkçası yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların çok olmadığını düşünüyorum. Açıkçası yaratıcı bulmuyorum çok. Genel olarak kitaptaki etkinliklere baktığımızda çok yaratıcı etkinliklerin olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü o farklı dediğimiz, farklı zekâ alanlarına sahip çocukların hepsinin yaratıcılığına hitap etmediğini düşünüyorum.* ” şeklinde ifade ederken Ö12 ise düşüncesini şöyle dile getirmiştir: “ *Bazılarını buluyorum. Bazıları gereksiz ve uzun oluyor.* ”

Katılımcılardan bazıları ise önerilen etkinlikleri yaratıcı bulmadıklarını ve görüşlerini de şu şekillerde belirtmektedirler:

“Hayır. ‘Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder.’ kazanımını okudum, sonra kendim farklı bir etkinlik hazırladım ve onu uyguladım. ‘ Bu Ne Sesi’ etkinliğini de yaptım ama çok fazla aydınlatıcı olmadı. Kazanımlara aralık ayında başladık. Ama dediğim gibi bu kazanımlara bakarak birçok kazanımın çok basit hazırlanmış olduğunu görüyoruz. Yani üzerinde böyle çeşitlendirebileceğin çok fazla etkinlik yok.” (Ö15)

“Bulmuyorum. Hatta aksine onların çocukların yaratıcılıklarını kısıtladığını, onlara sınır koyduğunu düşünüyorum.” (Ö1)

Grafik 7’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin HBDÖP’ ta yer alan kazanımlar için önerilen etkinlikleri kısmen yaratıcı buldukları göze çarpmaktadır. Bazı etkinliklerin çok basit hazırlanması, öğrencinin ilgisini çekmemesi, özellikle 1. sınıfta öğrencilerin okuma yazma bilmedikleri için boyama etkinliklerinin ağırlıkta olması, öğrencilerin bireysel farklılıklarına, farklı zekâ alanlarına dikkat edilmeden etkinliklerin hazırlanması, zaman alıcı etkinliklerin bulunması, öğrencinin bulunduğu çevrenin dikkate alınmaması gibi nedenler önerilen etkinliklerin yaratıcılığını kısıtlamaktadır. Buna karşın bazı etkinliklerin öğrencilerin hayal gücünü kullanmasına imkân vermesi, farklı fikirler üretmelerine olanak sağlaması önerilen etkinliklerin yaratıcılığını arttırmaktadır. Bu yüzden

katılımcılar, programda yer alan etkinlikleri ne tam anlamıyla yaratıcı bulmakta ne de yaratıcı bulamamaktadır.

4. 5. 5. HBDÖP' teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılabilmesi İçin Öğrencilerin Sahip Olması Gereken Özelliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış mülakat formunda, Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılabilmesi için öğrencilerin hangi özelliklere sahip olması gerektiği sorusu yönetilmiştir. Bu sorunun yöneltmesiyle yaratıcı düşünme becerisinin kazandırılmasında öğrencilerin sahip olması gereken özellikler ile yaratıcılıktaki öğrenci boyutu araştırılmaya çalışılmıştır.

Mülakata katılan sınıf öğretmenlerine yaratıcı düşünme becerisinin öğrencilere kazandırılabilmesi için öğrencilerin sahip olması gereken özelliklerin neler olduğu sorulmuştur. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmeleri için sahip olması gereken nitelikleri farklı şekillerde ifade etmektedirler. Sınıf öğretmenlerinden alınan cevaplar paralelinde tablo 28 oluşturulmuştur.

Tablo 28. Öğrenci Özelliklerine İlişkin Görüşler

ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİ	ÖĞRETMENLER
Öğrenmeye istekli olmalı	Ö1,Ö3,Ö5,Ö8
Yeterli hazırbulunuşluğa sahip olmalı	Ö8,Ö9,Ö14
Duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeli	Ö1,Ö13,Ö15
Sorgulayıcı, meraklı, girişken ve araştırmacı olmalı	Ö1,Ö3,Ö4,Ö8,Ö10,Ö11,Ö13
Özgüveni gelişmiş olmalı	Ö11,Ö15
Aile tarafından desteklenmiş ve yönlendirilmiş olmalı	Ö10,Ö12,Ö13
Yaşadığı çevreyi bilmeli, sosyal ortama girmeli ve iletişime açık olmalı	Ö5,Ö6,Ö14,Ö7
Gözlem yeteneğine sahip olmalı	Ö4
İletişim araçlarını iyi kullanabilmeli	Ö6
Kelime hazinesi kuvvetli olmalı, Türkçe' yi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmeli	Ö13,Ö15
Aktarılan kavrama güdülenebilmeli	Ö2

Araştırmaya katılan bütün sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi derslerinde yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi için öğrencilerin de sahip olması gereken özelliklerin olduğuna vurgu yapmışlardır.

Tablo 28'den elde edilen bulguları destekleyen ve öğretmen konuşmalarından alınan bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır:

Sorgulayıcı, meraklı, girişken ve araştırmacı olmalı:

“Sorgulayıcı olmalıdır herhalde öğrenci. Hazırcılıktan çok, yani hazırcılığı değil de kendi kavramaya çalışmalıdır, kendisi öğrenmeye çalışmalıdır... Biraz hazırcı değil de, düşünen bir öğrenci olmalı.” (Ö3)

Öğrenmeye istekli ve yeterli hazırbulunuşluğa sahip olmalı:

“En başta hazırbulunuşluğa sahip olmalı. Ana sınıfında farklı etkinliklerle 1. sınıfa hazırlanmalı. Tabi ki hazırbulunuşlıktan sonra merak, heyecan ve isteklilik olmalı öğrencide.” (Ö8)

Özgüveni gelişmiş olmalı, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeli:

“Öncelikle duygu ve düşüncelerini iyi ifade edebilmeleri gerekiyor, kelime hazinelerinin iyi olması gerekiyor, okul öncesinde çocuğun özgüveninin iyice geliştirilmiş olması gerekiyor. Çok fazla içine kapanık çocuklarda etkili olamıyoruz. Ama duygu ve düşüncelerini rahat ifade eden, ev içinde görevler verilen çocuklarda çok daha iyi gözlenebildiğini söyleyebilirim. Çocukta öz güvenin tam olması lazım.” (Ö15)

Aile tarafından desteklenmiş olmalı, kelime hazinesi kuvvetli olmalı, Türkçe'yi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmeli:

“Türkçe'yi doğru ve etkili kullanılmalıdır. Kendini iyi ifade edebilmelidir. Girişken olmalıdır. Aile, kazandırılan davranışları evde desteklemelidir. Bu davranışların sergilenmesi için gerekirse ortam hazırlanmalıdır, günlük yaşantısında kullanılmalıdır bu davranışın kalıcılığını sağlamak açısından.” (Ö13)

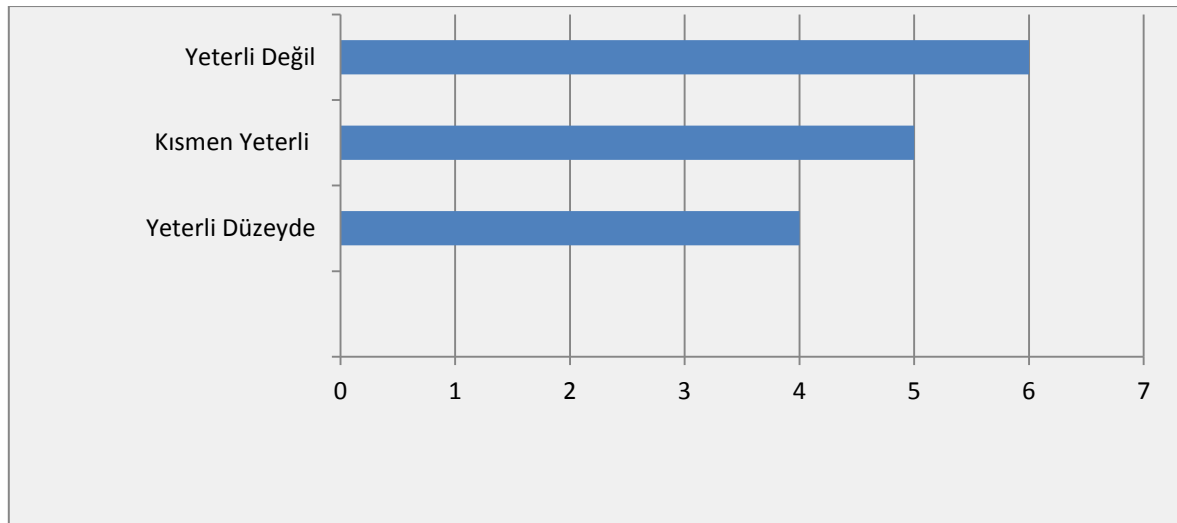
Yaşadığı çevreyi bilmeli, sosyal ortama girmeli ve iletişime açık olmalı:

“Öncelikle öğrencilerin sosyal ortama girmeleri gerekir. İletişim araçlarını doğru ve daha fazla kullanmaları gerekir diye düşünüyorum.” (Ö6)

Görüldüğü üzere araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi dersinde en çok sorgulayıcı, meraklı, girişken ve araştırmacı özelliklere sahip olan öğrencilerde, yaratıcı düşünme becerisini geliştirmenin daha kolay olabileceğini ifade etmişlerdir. Meraklı ve girişimci olan bir öğrenci çevresinde olup bitenleri sorgulayabilir ve bilgiye ulaşmak için daha çok araştırma yapabilir. Araştırma yapan öğrenci farklı bakış açılarına sahip olacağı için farklı çıkarımlarda bulunabilir ve farklı düşünceleri dile getirebilir. Böylelikle öğrencilerin yaratıcı düşünmeye daha kolay sahip olabileceği söylenebilir. Araştırma verileri incelendiğinde en az ifade edilen özelliklerin iyi bir gözlemci olma, iletişim araçlarını etkin kullanabilme ve öğrenilen kavrama güdülenme olduğu görülmektedir. Köy şartlarındaki olanakların kısıtlı olması nedeniyle buradaki öğrencilerin iletişim kaynaklarına ulaşmada sıkıntı yaşayabileceği ve iletişim kaynaklarını etkili olarak kullanamayacağı, bu yüzden de yaratıcı düşünme becerisini geliştirmenin daha zor olabileceği düşünülebilir. Aynı şekilde öğrenci her ne kadar öğreneceği kavrama güdülenmiş olsa da, bazen öğrencinin içinde bulunduğu çevrenin baskısı ve eleştirisi onun farklı ürünler ortaya koymasına neden olabilir. Öğrenci iyi bir gözlemci olsa da gözlem için gerekli şartların sağlanmadığı durumlarda yaratıcılığın açığa çıkması güçleşebilir.

4. 5. 6. Yaratıcı Düşünme Becerisini Kullanabilen Bireyler Yetiştirmek İçin HBDÖP' ta Yer Alan Kazanımların Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Sınıf öğretmenlerin, yaratıcı düşünen ve bu beceriyi kullanabilen bireyler yetiştirmek için HBDÖP' ta yer alan kazanımların yeterliliğine ilişkin mülakat sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek Grafik 8 oluşturulmuştur.

Grafik 8. Kazanımların yeterlilik düzeyleri

Grafik 8 incelendiğinde elde edilen bulgulara göre 6 sınıf öğretmeni (Ö1, Ö3, Ö4, Ö8, Ö9, Ö15) yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların yeterli düzeyde olmadığını vurgularken, 5 sınıf öğretmeni (Ö5, Ö7, Ö10, Ö12, Ö14) yaratıcı düşünmenin geliştirilmesindeki kazanımların kısmen yeterli olduğunu dile getirmektedirler. Araştırmaya katılan 4 sınıf öğretmeni (Ö2, Ö6, Ö11, Ö13) ise kazanımların yeterli düzeyde olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların yetersiz olduğunu düşünen Ö8 ve Ö9 kazanımların yüzeysel olarak ele alındığına vurgu yapmaktadırlar. Ö8 bu konu ile ilgili görüşünü *“Bulduğum söylenemez. Genel olarak konular yüzeysel olarak anlatılmış ve geçirilmeye çalışılmış.”* şeklinde belirtmektedir. Ö9’ un görüşü ise şu şekildedir: *“Yaratıcı kazanımlar değil bence. Çünkü kazanımların geneli çok basit ve yüzeysel kalıyor.”* Katılımcılardan Ö1 kazanımların öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap veremediğine, günlük yaşamla bağlantısının olmadığına temas ederek *“Yeterli bulmuyorum. Daha önce de söylediğim gibi hazırlanan kazanımların günlük hayatla çok da ilişkisi yok. Kazanımlar çocukların istek ve ihtiyaçlarına cevap vermeli, ilgi uyandırmalı, sadece iyi çocuklara değil, en alt seviyede olan çocukları da hedef almalı ve kazanımlar ulaşılabilir olmalı.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Ö15 ise hayatımızda, sosyal çevremizde pek çok değişiklin ve yeniliğin olmasına rağmen bunun HBDÖP’ ye yansıtılmadığına vurgu yaparak *“ Önceki birinci sınıfa başladığımda da, şimdiki birinci sınıfa başladığımda da aynı kazanımlar var, aynı kitaplar var. Aradan kaç yıl geçti, Türkiye’ de hiçbir şey değişmedi mi? Hayatımızda, sosyal hayatımızda hiçbir şey değişmedi mi? Yani farklı bir şey ilave edilmedi mi? Herhalde bundan sonra ilave edilecek. O yüzden uygun buluyorum, yeterli buluyorum demek çok doğru değil. Çünkü şartlar değişiyor, ortam değişiyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Mülakata katılan sınıf öğretmenlerine öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların yeterli olup olmadığı sorularak cevaplar alınmış ve bu cevaplar paralelinde oluşan öğretmen alıntıları aşağıda sunulmuştur:

“Tam olarak yeterli bulamıyorum. Çünkü öğrencinin sosyal çevresi, kazanımlar oluşturulurken yeterince düşünülmemiş.” (Ö5)

“Bazen yeterli buluyorum, bazen de bu konuya nasıl değinmemişler diye şaşırıyorum. Bazı konularda tekrarlar çok fazla, o yüzden öğrencilerle tıkanıyorum yaratıcılık konusunda.” (Ö7)

“Sınırlı sayıda olduğunu düşünüyorum. Mesela Hayat Bilgisi dersinde müzik alanıyla ilgili, müziksel zekâsına hitap eden çok kazanımların olmadığını

düşünüyorum. Resmi kullanıyor, görsel zekâyı kullanıyor, sosyal zekâyı kullanıyor, duyuşsal zekâyı da kullanıyor belki ama müziksel alanda mesela bunları pek göremiyoruz. Ben yaratıcı düşünmeyle müziksel zekânın da iç içe olduğunu düşünüyorum, o anlamda insanlara yararlı olduğunu düşünüyorum; ama kitaplarımızda, programda bunları pek göremiyoruz. ” (Ö14)

Katılımcılardan Ö2 yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların yeterli düzeyde olduğuna değinerek Hayat Bilgisi dersinde sadece yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmediğine vurgu yaparak “ *Biz Hayat Bilgisi dersinde sadece yaratıcı düşünen bireyi yetiştirmeye çalışmıyoruz. En azından kılavuz kitabında bize öyle gösteriyor. Yer alan kazanımlar ve verilen süre hem öğrencinin hem de öğretmenin yaratıcı düşünmesini geliştirip, yaratıcı düşündürüyor...*” düşüncesini ifade etmektedir. Ayrıca Ö13 köy okulunda görev yaptığı için kazanımların yeterli olduğuna; ancak şehir ortamı için belki yetersiz olabileceğine değinerek “ *Daha basit, daha yüzeysel konular aslında. Zaten çocuk çok karmaşıklığın da altından kalkamaz. Yani bundan fazlasının da belki altından kalkamaz çocuk. Günlük yaşantısını düzene koyacak, günlük yaşantıya uyum sağlayacak kazanımlar daha çok var. Çocukların hayal dünyası, hazırbulunuşlukları da düşünülürse aslında yeterli. ”* şeklinde görüş belirtmiştir. Ö6'nın görüşü ise şu şekildedir: “ *Yeterli buluyorum. Bence yeterli. Kazanımları zaten yerine getirsek öğrenciler belirli mesafe katederler. ”*

Tüm bu veriler ışığında araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin çoğunluğu yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları yeterli görmediklerini dile getirmiştir. Bunda; hızla gelişen ve değışen dünyaya rağmen programda bir değışikliğin ve yeniliğin olamamasının, kazanımların öğrencilerin bulunduğu çevrenin dikkate alınmadan gelişigüzel hazırlanmasının, kazanımlarda öğrencinin yaşantısına yer verilmediği için ilgisini çekememesinin ve ihtiyaçlarına cevap verememesinin etkileri olduğu düşünülebilir.

4. 5. 7. Hayat Bilgisi Ders ve Çalışma Kitapları İle Kılavuz Kitaplarının Yaratıcı Düşünmedeki Rolüne İlişkin Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine, Hayat Bilgisi ders ve çalışma kitapları ile kılavuz kitaplarının yaratıcı düşünmedeki rolüne ilişkin görüşlerini almak amacıyla sorular yöneltilmiştir. Pek çok katılımcı ders ve çalışma kitapları ile kılavuz kitaplarının yaratıcı düşünmedeki rolünün yetersiz olduğunu dile getirmektedir. Bazı katılımcı öğretmenlere ait konuşmalardan alınan alıntılar aşağıda sunulmaktadır:

“Bence ders, çalışma ve kılavuz kitapları sadece bizim planlı olmamızı sağlıyor. Onun dışında yaratıcılıkla bir ilgisi yok. Çoğu zaman ders kitaplarının yaratıcılığı engellediğini düşünüyorum. Eğer öğrenci, konuyu işlemeden önce, konuyla ilgili görsellere baktıysa ya da orayı okuduysa sadece ona bağlı kalıyor. Öğretmen için ise, öğretmenleri tekdüzeliğe zorluyor.” (Ö7)

“Ders kitapları ve kılavuz kitaplarının aslında çocukların yaratıcı düşüncelerine katkıda bulunduğunu sanmıyorum. Çünkü kitaplarda genelde ne yapılması gerektiğini söylüyor. Çocuk da kitapta olan şeye bakarak aynı şeyleri söylüyor, kendisi bir şeyler üretmiyor. Orada ne varsa söylüyor, yapılması gerekeni biliyor ama kendisi işin içinde olmadığı için uygulamada sıkıntısını görüyoruz. Bu konuda kitapların pek fazla yararlı olduğunu düşünmüyorum.” (Ö10)

“Kılavuz kitaplarının, ders ve çalışma kitaplarının yaratıcı düşünmeyi sınırlandırdığını düşünüyorum, hem öğretmen açısından hem öğrenci açısından. Yine burada öğretmene büyük görev düşüyor. O etkinlikleri planlamada öğretmen usta olmalı diye düşünüyorum. Yani öğretmen kitapların dışına çıkabilmeli, esnek olabilmeli.” (Ö14)

“...Çalışma ve ders kitabındaki etkinlikleri yapmakla 80 dakikayı doldurmak mümkün değil. Ben geri kalan zamanı tamamlamak için ya projeksiyondan bir şeyler izlettiriyorum ya da kendim farklı çalışmalar yapıyorum. Hiçbir şekilde yeterli bulmuyorum. 80 dakikayı dolduracak etkinlikler değil. Farklı etkinliklerle o süreyi dolduruyorum. O kadar basit etkinlikler ki bir şey ortaya çıkarmıyor...” (Ö15)

Katılımcılardan Ö13 kılavuz kitabından pek faydalanmadığını, ders kitabının yaratıcı düşünmede etkisi olduğunu ancak çalışma kitabının yaratıcılığa bir katkısının olmadığına vurgu yaparak görüşünü şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Kendi adıma Hayat Bilgisi dersinin işlenişinde kılavuz kitabından pek faydalanmıyorum. Çünkü ben kendim dersi ondan daha iyi yönettiğimi, dersi daha iyi şekillendirdiğimi düşünüyorum. Onun için kılavuz kitabına çok fazla ihtiyaç duymuyorum. Çalışma kitaplarımıza ve ders kitaplarımıza gelirse, yaratıcı düşünmedeki rolü bence çok etkin değil. Çalışma kitaplarında sadece işaret koyma, yani varolanı ya da varolmayanı işaretleme şeklinde etkinlikler var, çok basit etkinlikler var. Bu yüzden çalışma kitapları yeterli değil. Ders kitapları aslında çocukların konuyu anlayabilecekleri şekilde düzenlenmiş.

Yani bol resimli, çocuğun anlayabileceği, çocuğun yorum yapabileceği şekilde. Özellikle yorum kabiliyetlerini geliştirmede bu resimlerin etkili olduğunu düşünüyorum. Tabiki yorum yapabilen çocuk yavaş yavaş yaratıcı düşünmeye de başlamış demektir. Ders kitaplarını çok fena bulmuyorum, çalışma kitaplarımız yetersiz, kılavuz kitabından da dediğim gibi faydalanmıyorum...”

Katılımcılardan Ö2 yaratıcı düşünmenin kitaplarda yer alan konuya göre değişkenlik gösterdiğine vurgu yaparak bu konu ile ilgili görüşünü “ *Ders ve çalışma kitapları kimi konularda öğrenciyi yaratıcı düşünmeye sevk ederken kimi konularda düşünmese de olur diyor. Program, ders, çalışma ve kılavuz kitaplarının konuları düzenlemesi esas.* ” şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde Ö6 ise “ *Ders ve çalışma kitapları biraz kısıtlı olmuş. Daha zengin olabilirdi. Kılavuz kitapları da biraz daha açık ve içerik açısından çeşitli olabilir.* ” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir.

Görüldüğü üzere araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin büyük çoğunluğu ders, çalışma ve kılavuz kitaplarının yaratıcı düşünmeye pek katkı sağlamadığını düşünmektedirler. Bunda ailenin ve çevrenin olanaklarının kısıtlı olmasından kaynaklı çocuğun hayal dünyasında birtakım eksikliklerin olabileceği bu yüzden de, ders ve çalışma kitaplarında çocuğun farklı fikirler üretmesine imkân sağlamayan etkinliklere ve görsellere daha çok bağımlı olabileceği düşünülebilir. Özellikle birinci sınıfa başlayan öğrencilerin okuma yazma bilmemesi, bu kitaplarda yer alan etkinliklerin çeşitliliğini azaltabilmekte, etkinliklerin daha basit şekilde hazırlanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin farklı etkinlikler tasarlamak için zaman, araç-gereç, materyal bulamama gibi nedenleri, öğretmenleri kılavuz kitabında önerilen etkinlikleri uygulamaya teşvik edeceğinden bu kitapların yaratıcı düşünmede pek bir rol üstlenemediği söylenebilir.

4. 5. 8. Hayat Bilgisi Dersinin İşleniş Sürecinde Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerini Geliştirmek İçin Okul ve Sınıflarda Bulunan Araç-Gereç ve Materyallerin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda, Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde yaratıcı düşünmeyi destekleme adına sınıflarda ve okullarda bulunan araç-gereç ve materyallerin yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruyla sınıf öğretmenlerin öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmaya çalışırken kullandıkları araç-gereç ve materyallerin yeterli mi yoksa eksik mi olduğu araştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 29’da gösterilmektedir.

Tablo 29. Araç- Gereçlerin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmen Görüşleri	Öğretmenler
Yeterli Buluyorum	Ö2,Ö8,Ö14,Ö15
Yeterli Bulmuyorum	Ö1,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12

Tablo 29'dan görüleceği gibi araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine yöneltilen “ Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için sınıfınızda ve okulunuzda bulunan öğretim araç-gereç ve materyalleri yeterli buluyor musunuz? ” sorusuna 4 öğretmen (Ö2, Ö8, Ö14, Ö15) “ Yeterli Buluyorum ”, 10 öğretmen (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12) ise “ Yeterli Bulmuyorum ” cevaplarını vermişlerdir. Katılımcılardan Ö13 ise Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde ders ve çalışma kitaplarından, teknolojik araç-gereçlerden ve eğitim sitelerinden faydalandığını; ancak bunların öğrencilerin yaratıcı düşünmesine pek katkı sağlamadığını dile getirmektedir. Ö13 bu konuyla ilgili görüşünü şu şekilde dile getirmektedir:

“Ben etkili olarak Hayat Bilgisi dersinde bilgisayar, internet ve projeksiyonu kullanıyorum. Özellikle çocukların eksikliklerini tamamlamak adına, hazırbulunuqlarıyla alakalı olsun, dersin işlenişiyile alakalı olsun, eksikliklerini projeksiyonla, bilgisayarla, internetle kapatmaya çalışıyorum. Sürekli kullandığım bir eğitim sitesi var... Bunu çok sık kullanıyorum. Mutlaka her gün en az iki üç defa açarım onu, Hayat Bilgisi dersini işlerken de kullanıyorum. Ancak çalışmalarını değerlendirecek olursak, öğrencilerin çok fazla yaratıcı düşülmelerini geliştirecek çalışmalar yok. Çalışmaları daha çok şu şekilde: Cümle veriyor, bu cümle doğru mu, yanlış mı? O da bir nevi çalışma kitaplarının aynısı gibi diyelim. Sadece ses ve bir görüntü var. Ama gene de her şeye rağmen konu anlatımlarında farklı bir kelime de geçse, farklı bir yere temas etse de faydalı olabiliyor. Bunların yanında kitaplarımız, çalışma kitaplarımız, kılavuz kitaplarımız yeterli mi? Yeterli değil aslında. Mutlaka MEB’ in kendi bünyesinde yaptığı değişiklikleri içeren eğitim CD’leri hazırlaması gerekiyor. Mutlaka eğitim CD’leri hazırlanmalı ve bu kazanımları destekler nitelikteki araç-gereç, malzeme ve materyaller bir şekilde sağlanmalı. Tabi eğitim CD’lerini yaparken çizgi tarzı şeyler yerine, kazanımlara dönük etkinlikler yapılırsa daha iyi olur. ”

Ö13'ün bu görüşünü gözlemler sırasında elde edilen bulgular desteklemektedir. (Bkz: 4.3.6, sayfa 89)

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin büyük çoğunluğu Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini destekleyecek öğretim araç-gereç ve materyallerinin sınıflarında ve okullarında yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcı öğretmenlerden Ö5 ve Ö9 araç-gereç ve materyallerin yeterli olmadığını, materyal geliştirme konusunda öğretmenin aktif olması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Ö5 düşüncesini “ *Yeterli bulmuyorum materyalleri. Zaten bu materyallerin, araç-gereçlerin olmasına değil, öğretmenlerin de yaratıcı düşünmeye sahip olması gerektiğine inanıyorum. Yani bu olay sadece okulun potansiyeline bırakılmaması gerektiğine, öğretmenin de bu konuda istekli olması gerektiğine inanıyorum.* ” şeklinde ifade ederken Ö9'un görüşü ise şu şekildedir: “ *Yeterli değil bence. Burada öğretmene iş düşmekte, araç, gereç ve materyalleri öğretmen hazırlarsa var. Bu da öğretmene iş yükü açısından artı bir yüküdür.* ”

Katılımcılardan Ö3 ise “ *Yeterli bulmuyorum. Köy okulu olduğu için imkânlarımız çok kısıtlı. Mesela bir projeksiyonumuz bile yok. Laboratuvarımızda bile doğru düzgün bir şey yok, sadece bizim sınıf için değil diğer sınıflarda da sıkıntı oluyor.* ” şeklinde görüş belirterek köy okullarının fiziki yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde Ö6 köy okullarının şehir merkezine uzak olmasından dolayı birtakım sıkıntıların yaşandığına değinmekte ve düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir: “ *Yeterli bulmuyorum. Çünkü okulumuz imkân bakımından biraz kısır. Merkeze uzak olması ve öğrencilerin sosyal hayattan kopuk olmaları öğretimi güçleştiriyor.* ” Katılımcılardan Ö11 ise birinci kademede laboratuvarın olması gerektiğinden bahsederek görüşünü “ *Araç-gereçleri eksik buluyorum. Özellikle laboratuvar kurulmasını istiyorum. Bence birinci kademeye laboratuvar lazım.* ” şeklinde ifade etmektedir. Ö12 ise görüşünü şöyle yansıtmaktadır: “ *Hayır. Yeterli bulmuyorum. Çünkü trafik işaret levha, hayvan vb. modelleri olabilir ama onlar yok.* ”

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinden 4' ü (Ö2, Ö8, Ö14, Ö15) ise yaratıcılığı geliştirme sürecinde okullarda ve sınıflarda kullanılan araç-gereç ve materyallerin yeterli olduğunu dile getirmektedirler. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan alınan bazı örnekler şu şekilde sunulmaktadır:

“*Okulumuzda araç-gereç ve materyaller konusunda bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum. Aynı zamanda öğrencilerin evlerinde de gerekli materyaller, araç-gereçler bulunuyor. Çünkü internet artık her yerde var, en azından televizyon gibi unsurlar sayesinde, öğrenciler derse gelmeden önce fikir sahibi oluyor.* ” (Ö2)

“Öğretim araç-gereçleri yeterli sayıda. Örneğin 1. ve 2. sınıfta madde konusunu işlerken fen ve teknoloji sınıfına gitmiştik. Orada buharlaşmanın ve kaynamanın nasıl olduğunu göstermiştik. Bunun haricinde bilgisayar, projeksiyon yine sınıflarımızda mevcut. Bu anlamda yeterli buluyorum.” (Ö14)

“Sınıfımda projeksiyon, internet, bilgisayar var. Onun dışında değişik kitaplarım, kaynaklarım var, fotokopi çekiyorum, fotokopiden rahatlıkla yararlanıyoruz. Onun dışında 1. sınıfa yönelik başka bir şeyimiz yok. Bildiğimiz gibi küre var her yerde olan. Farklı şeylerin resimlerini çocuk sınıfa getirmediyse projeksiyondan gösterebiliyorum. Verilen o kazanımlara yönelik zaten ekstra bir materyal gerektirmiyor, çok farklı materyaller gerektirmiyor.” (Ö15)

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine ait mülakat analizlerinden de anlaşılacağı gibi bazı okullarda laboratuvarların, çeşitli nesnelere ait modellerin, kazanımlara dönük etkinlik CD’lerin olmaması, teknolojik donanımın yetersiz kalması yaratıcılığı geliştirme sürecinde bir eksiklik olarak görülmektedir. Bunda araç-gereç ve materyal temininde gerekli maddi desteğin sağlanamamasının önemli bir payı olduğu söylenebilir. Ayrıca MEB’ in kılavuz kitapları yanında öğretimi kolaylaştıracak ve somutlaştıracak materyalleri öğretmenlere sunamamasının da etkili olduğu, bu durumun özellikle merkezden uzak köy okullarında görev yapan öğretmenleri zor durumda bıraktığı, öğretimi ve öğrencilerin farklı düşünmesini güçleştirdiği düşünülebilir.

4. 5. 9. HBDÖP’ teki Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilere Kazandırılmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşler

Sınıf öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırırken karşılaştıkları güçlüklerle ilgili mülakat sorusuna verilen cevapları analiz edilmiş ve Tablo 30’daki bulgulara ulaşılmıştır. Daha sonra araştırmaya katılan öğretmenlerin bu gruplarda yer alan cevaplardan ifade etmiş oldukları işaretlenerek ifade sıklığı oluşturulmuştur.

Tablo 30. Yaratıcı Düşünmeyi Geliştirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

KARŞILAŞILAN SORUNLAR	FREKANS
Aileden kaynaklanan sıkıntılar	5
Köy ortamından kaynaklanan sıkıntılar	4
Araç-gereç ve materyal yetersizliği	3
Hazırbulunuşluk seviyesinin düşük olması	2
İletişim eksikliği	2
İçerik sıkıntısı	2
Zaman yetersizliği	1
Sınıf mevcudunun az olması	1
Derse hazırlıksız gelme	1
Uzun yazma etkinliklerinin olması	1
Sınıf büyüklüğünün bazı etkinlikler için yetersiz kalması	1

Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirme sürecinde aile önemli bir rol oynamaktadır. Mülakat sonuçları incelendiğinde, sınıf öğretmenleri yaratıcı düşünme becerisini geliştirme sürecinde en fazla (5 öğretmen) aileden kaynaklı bazı sorunlar yaşandığını dile getirmektedirler. Ailenin öğrenciye sunduğu olumsuz yaşantılar birtakım sıkıntıları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Araştırmaya katılan bazı sınıf öğretmenleri aileden kaynaklanan sıkıntıları şu şekilde dile getirmektedirler:

“...Evde çok fazla söz verilmemiş, konuşturulmamış, anne babayla çok fazla ortak bir şeyi olmamış çocuklar bir şeyler anlatamıyorlar. Biraz da aile ile ilişkilendiriyorum.” (Ö15)

“Yaşantı eksikliği, çocukların hep bir konuya saplantılı kalmaları ya da bir düşünceye saplantılı kalmaları. Bazen aile yaşantıları bunu etkiliyor. Özellikle demokratik konularda, demokrasi ile ilgili konularda onlara sadece sınıfta uyguladığımız kadarıyla gösterebiliyorum. Mesela aile içi demokrasi işliyoruz. Hiçbirinin ailesinde demokrasi yok. Babası ne dese ya da annesi ne dese oluyor. Çözüm önerisi olarak Hayat Bilgisi dersi yaşamın ta kendisi olmalıdır.” (Ö7)

“Çocukların maalesef iletişim problemleri, ailede sürekli bastırılmış olmaları çocukların düşüncelerini açıklamada önümüze büyük bir engel açıkçası. Çok susturulmuş ya da hiç konuşturulmamış olması, çocuklarla hiç iletişime

geçilmemiş olması sınıfta tabii sorun yaratıyor. Bence temelden almak lazım çözümünü. Elimizden geldiğince zaten bu iletişim problemleriyle ilgili, veli toplantılarında özellikle, anne babalara önerilerde bulunuyoruz. Yani çocuklarıyla daha fazla iletişime geçmeleri gerektiğinden bahsediyoruz velilerimize. Çünkü anne ve babayla problemi çözemediğimiz zaman çocuklarla da çözemiyoruz. Çocuklara eleştirici, yargılayıcı davranmak, 'yanlış' şeklinde itham etmek yerine onları yüreklendirme yoluna gitmek gerekiyor yaratıcı düşünce için. ” (Ö14)

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünmeyi geliştirme sürecinde karşılaştıkları en büyük sorunun aileden kaynaklanmış olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bunda ailenin çocuklarıyla beraber vakit geçirmemesinin, onlara karşı ilgisiz kalmasının neden olduğu söylenebilir. Bunun yanında sıklıkla (4 öğretmen) telaffuz edilen diğer bir güçlük de köy ortamının, burada yetişen çocukların yaşantısını ve düşüncesini olumsuz etkilemesidir. Ö6 bununla ilgili yaşadığı sorunu şöyle dile getirmektedir:

“Benim karşılaştığım sorun, öğrencilerin hayal dünyalarının bulunduğu ortamdan dolayı çok kısıtlı olmasıdır. Öğrenciler biraz daha sosyal olsalar, biraz daha merkeze gitseler, büyük şehirler görseler eminim ki daha orijinal, daha yaratıcı fikirler ortaya çıkar diye düşünüyorum. ” (Ö6)

Görüşme yapılan diğer sınıf öğretmenleri ise yaratıcı düşünme becerisini geliştirme sürecinde karşılaştıkları sorunları şöyle dile getirmektedirler:

“Dediğim gibi konu içeriklerinin bulunduğumuz bölgeye uygun olmaması nedeniyle çocuğun zihin yapısında bulunmayan imgelerle yepyeni bir şey ortaya koymasını bekliyoruz. Bu da yürüyemeyen çocuğu koşturmaya çalıştırmaktan başka bir şey değildir. ” (Ö1)

“Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları gerçekleştirirken sıkıntı çektiğim birinci şey, konunun öğrencilerin ilgisini çekememesi. Kimi konular güzel olduğu halde ders kitabında itici gelebiliyor. Kimi konular ise öğrenciye belli bir şey ifade etmiyor. Konuların dikkatlice seçilmesi gerekiyor. İkinci şey ise, öğrencilerde yaratıcı düşünmeyi gerektiren konuları işlerken uzun yazma alıştırmaları vermeleridir. ” (Ö2)

“Bazı çocuklar hazırlıklı gelir, bazıları hazırlıksız gelir. Bu yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar konusunda hazırlıksız gelenler sorunlar oluşturur. Diğerlerinin bunlardan biraz daha farklı oldukları görülmektedir. ” (Ö4)

“Çektiğim en büyük zorluklardan birisi sınıfın mevcudunun az olmasından ötürü farklı fikirlerin çok fazla ortaya çıkamamasıdır. Tabi ki öğrencilerin daha etkin öğrenebilmeleri için materyal da çok önemli. Birçok materyali bizim hazırlamamız gerekiyor. Bu da okul yaşamının ev yaşamına girmesine sebep oluyor. Bir kere daha fazla materyale ihtiyaç duymamızın sebebi öğrencilerin sosyal çevresinin yetersizliğidir. Öğrencilerin bu nedenle yaşadıkları çevrenin dışında da farklı bir dünya olduğunu gösterecek etkinliklere yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum. ” (Ö5)

“Araç-gereç temininde sıkıntı yaşayabileceğimi düşünüyorum. En büyük sıkıntı da bence budur. Ders çok hareketli geçecekse, çocuk yerinden kalkacaksa belki sınıf ortamı bize yetmeyebilir, küçük gelebilir. Mekân sıkıntısı yaşadığımızda daha büyük bir yere geçmek düşünülebilir. Mesela çok amaçlı salonumuz var, oraya geçebiliriz veya okulun bahçesine geçebiliriz. Ortam sorununu bu şekilde halledebiliriz. Araç-gereç anlamında çocuklardan hiçbir şekilde istifade edemiyorum, bütün araç-gereçlerimi kendim temin etmek durumundayım. Bu da tabi hem maddi olarak hem de iş yükü olarak biraz zor oluyor benim için. Belki de ben evde oturup çizeceğim, yapacağım yani bulamazsam. Benim de kendime ait bir yaşantım var, çocuklarım var, eşim var, evim var. Onlarla ilgili sorumluluklarım var derken bunları hazırlamam için zaman bulmam, zaman bulsam bile enerji bulmam imkânsız. Bir de yaşadığımız yer Kalkandere. Kalkandere’ de ne arayıp ne bulabilirim. Çok önceden bir hazırlık yapmak gerekiyor, çok sistemli çalışmak gerekiyor, planlı çalışmak gerekiyor. İcabında 4 hafta sonrasının konusunu 4 hafta önceden bakıp eksiklerimizi buradan temin etme yoluna gidebiliyoruz, araç-gereç temininde bu tür yollara başvurabiliyoruz. Kalkandere’ de öğretmen arkadaşlardan başka araç-gereç temininde faydalanabileceğim hiçbir ortam da yer de yok. Ya da evde kendim hazırlayacağım. ” (Ö13)

Görüldüğü üzere yaratıcı düşünme becerisini geliştirme sürecinde sınıf öğretmenleri pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. En fazla güçlüğün aileden kaynaklandığı görülmektedir. Sonuçların bu yönde çıkmasında ailenin diğer işlerini ve sorumluluklarını yerine getirirken çocuklarının eğitimini ikinci planda görmeleri, bu yüzden de onlara gerekli

vakti ayırmamalarının ve ilgiyi göstermemelerinin etkisi olabilir. Ayrıca ailenin çocuğuna olan baskıcı tutumu da sonuçların bu yönde çıkmasına neden olabilir. En az telaffuz edilen sorunların ise etkinlikleri uygularken sınıf ortamının yetersiz kalması, öğrencilerin derse hazırlıksız gelmesi, zamanın yetmemesi, sınıf mevcudunun az olması ve uzun yazma etkinliklerinin olması gelmektedir. Bunda müfredatın ağır olmasından dolayı zaman sıkıntısı yaşanabileceği, köy ortamında bulunan okullarda öğrenim gören öğrenci sayısının az olabileceği, köy ortamında öğrencilerin araştırma yapacakları kaynakların sınırlı olmasından öğrencilerin derse hazırlıksız gelebileceği, çalışma ve ders kitaplarında yer alan etkinliklerde öğrencinin seviyesi ve ilgisinin göz ardı edilebileceği düşünülebilir.

4. 5. 10. HBDÖP' ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar İçin Öğretmenlerin Etkinlik Hazırlamaya İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine yarı yapılandırılmış mülakat formunda Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlayabilme konusunda, kendilerini yeterli görüp görmediklerine ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Daha sonra da öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için HBDÖP' ta önerilen etkinliklerden farklı etkinlik tasarlayıp tasarlamadıkları sorulmuştur. Bu soruların amacı öğretmenlerin etkinlik hazırlama konusunda kendi yeterliliğine ilişkin görüşlerini belirlemek ve farklı etkinlikleri sınıflarında uygulayıp uygulamadıklarını tespit ederek aralarındaki ilişkiyi ve nedenleri ortaya koyabilmektir. Öğretmenlerden alınan cevaplar doğrultusunda Tablo 31 oluşturulmuştur.

Tablo 31. Sınıf Öğretmenlerin Farklı Ekinlik Tasarlama ile Kendi Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri

ÖĞRETMENLER	DÜŞÜNCELER		Etkinlik Tasarlıyorum	Etkinlik Tasarlamıyorum
	Hazırlayabilirim	Hazırlayamam		
Ö1	X	Etkinlikleri tasarlayan kişiler bizim çalıştığımız okul ve sınıf ortamından, öğrenci ve veli profilinden haberi yok.	X	
Ö2	X	Kitaplarda, öğrenci farklılıkları, sosyo-ekonomik durumlar dikkate alınmamış.	X	
Ö3	X	Öğrencileri tanıdığım için onlara uygun etkinlikler hazırlayabilirdim.		X
Ö4	X	Sınıf seviyesine ve çevreye uygun, günlük yaşantılardan alınan etkinlikler hazırlayabilirim.	X	
Ö5	X	Her öğrenci düşünülmemiş, her yerde sınıf daha farklı.		X
Ö6	X	Kişisel donanımımın bu etkinlikleri hazırlamaya çok da yeterli değil.	X	
Ö7	X	Öğrencilerin gelişim özelliklerini öğrendikçe ve deneyimim arttıkça daha iyilerini hazırlayabilirim.	X	
Ö8	X	Açıklama yok.	X	
Ö9	X	Yetenekli değilim.		X
Ö10	X	Çocukların düzeylerine uygun, anlayabilecekleri ve yorum yapabilecekleri etkinlikler hazırlayabilirim.	X	
Ö11	X	Kendimi yeterli görmüyorum.		X
Ö12	X	Öğrencileri daha iyi tanıdığım için daha iyi etkinlikler hazırlayabilirim.		X
Ö13	X	İşin içinde olduğumuz için daha iyisini hazırlayabiliriz.	X	
Ö14	X	Hazırlayabilirim ama her öğrenciye hitap edecek etkinlikleri seçmek çok önemli.	X	
Ö15	X	Açıklama yok.	X	

Tablo 31 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlikler hazırlayabileceğini ifade etmektedirler. Daha iyi etkinlikler hazırlayabileceğini düşünen 12 öğretmen iken, HBDÖP' ta yer alan etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlayamayacağını düşünen 3 öğretmen bulunmaktadır. Tablo 31 incelendiğinde gene Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için 10 öğretmenin önerilen etkinliklerden farklı olarak etkinlikler tasarladıkları, 5 öğretmenin ise sınıflarında farklı

etkinlikler uygulamadığı görülmektedir. Katılımcılardan Ö3, Ö5 ve Ö12 ise Hayat Bilgisi dersi kitaplarında önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlayabileceğini düşündüğü halde öğrencinin durumundan ve zaman yetersizliğinden dolayı farklı etkinlikler tasarlayamadıklarını dile getirmektedir. Bu konuya ilişkin öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Önerilen etkinlikler iyi ama her öğrenci düşünülmemiş tabii ki. Her yerde sınıf daha farklıdır. Daha iyi etkinlikler hazırlayabilirim; fakat bunun için daha fazla zamana ihtiyaç duyabilirim. Bu da çok mümkün olmaz. Zaman yetersizliğinden dolayı çok farklı etkinlikler tasarlayamıyorum. Kazanımlarla önerilen süre tutmadığı için zorluklar yaşıyorum.” (Ö5)

“Daha iyi etkinlikler hazırlayabilirim. Çünkü öğrencileri daha iyi tanıyorum. Hazırlayıcıların da eğitimci olmaları gerektiğini düşünüyorum. Farklı etkinlikler tasarlamadım çünkü ders süresi buna uygun değil. Kitaptaki bütün etkinlikleri uygularsak süre yetersiz kalıyor. Sınıf mevcudu 20 olduğu için her bir etkinliği bütün öğrencilerle yapmak zaman alıyor.” (Ö12)

“Daha farklı öğrencilerle çalışsaydım daha iyi etkinlikler hazırlayabilirdim. Çünkü öğrencilerimi tanıdığım için onlara uygun etkinlikler hazırlamış olurdum. Farklı etkinlikler tasarlamıyorum. Öğrenci insanın elini kolunu bağlıyor. Bir de benim Hayat Bilgisi dersine karşı tutumum bunu etkiliyor.” (Ö3)

Önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlikler hazırlayabileceğini düşünen ve sınıflarında farklı etkinliklere yer veren sınıf öğretmenleri, kitaplarda yer alan etkinliklerde öğrencilerin seviyeleri, bireysel farklılıkları ve bulunduğu çevrenin dikkate alınmadığını, öğrencilerini daha iyi tanıdıklarını gerekçe olarak göstermektedir. Bu konu ile ilgili Ö1 ‘ *Evet, daha iyisini hazırlayabilirim. Böyle de yapıyoruz. Çoğu zaman kitaplar kullanılmıyor. Hedef davranışa ulaşmak adına kendi özgün çalışmalarımızla yol alıyoruz. Çünkü bu etkinlikleri tasarlayan kişilerin bizlerin çalıştığı sınıf ve okul ortamından, öğrenci ve veli profilinden zerre kadar haberleri yok.* ’ şeklinde görüş belirtirken Ö2 ‘ *Hayat Bilgisi dersinde zaten tüm kazanımları kitaba bağlı kalarak işlemiyorum. Farklı etkinlikler hazırlıyorum. Çünkü kitap öğrenci farklılıkları, sosyo-ekonomik durumlar göz önüne alınmadan hazırlanmış. Evet, Hayat Bilgisi derslerinde çok farklı yaratıcı düşünme etkinlikleri tasarlıyoruz.* ’ şeklinde düşüncesini dile getirmektedir. Ö15 ise düşüncesini şöyle ifade etmektedir: ‘ *Hazırlayabilirim. Farklı şeyler de yapıyorum. O etkinlikleri yapmış olmak için yapıyorum; ama onun dışında değişik kaynaklar arayarak, tarayarak, farklı şeyler ilave ederek farklı etkinlikler yapıyorum.*’

Katılımcılardan Ö9 ve Ö11, etkinlik tasarlama konusunda kendilerini yeterli görmedikleri için önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlamayacaklarına ve sınıflarında farklı etkinlikler tasarlamadıklarına değinmektedirler. Bu konu ile ilgili katılımcılardan Ö9 “ *Sınıf öğretmenlerine verilen rol: Her şeyi yapacak! Yapabiliyor muyum? Hayır. Tam anlamda yapamıyorum çünkü yetenekli değilim. Varolan etkinlikleri uyguluyorum.* ” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Ö11 ise ‘ *Kendimi bu konuda yeterli görmüyorum. Etkinliğim yok. Ders kitabı dışında bir etkinliğim yok.* ’ şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcı öğretmenlerden yalnız Ö6 kişisel donamının farklı etkinlikleri hazırlamaya pek de yeterli olmadığını ancak sınıfında zaman zaman farklı etkinliklere yer verdiğini ifade etmektedir. Ö6 ‘ *Hazırlayamazdım. Çünkü kişisel donanımım bu etkinlikleri hazırlamaya çok da yeterli olmadığını düşünüyorum. Bazen tasarlıyoruz. Örneğin öğrencilerle beraber zihnimizde çeşitli hikâyeler oluşturup sınıfta anlatıyoruz, hayali hikâyeler.* ’ şeklinde görüş bildirmektedir.

Görüldüğü üzere mülakata katılan sınıf öğretmenlerin büyük çoğunluğu Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlayabileceğini düşünmekte ve derslerinde farklı etkinlikler tasarladıklarını ifade etmektedirler. Önerilen etkinliklerin öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate almadığını, öğrencinin bulunduğu sosyo ekonomik ve kültürel çevreyi göz önünde bulundurmadığını ileri sürmektedirler. Bu yüzden öğretmenlerin farklı etkinliklere ihtiyaç duyması, sınıflarında farklı etkinlikleri uygulamasına fırsat olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için farklı kaynakları analiz ederek bunlardan faydalanması sonucunda kendini geliştirebileceği ve farklı etkinlikler hazırlayabileceği düşünülebilir.

4. 5. 11. HBDÖP’ ta Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların İşleniş Sürecine İlişkin Açıklamalar

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formunda her sınıf düzeyinden yaratıcı düşünmeye yönelik bir kazanım örneği verilerek, o kazanım için önerilen etkinliği nasıl uyguladıkları, öğrencilerin o etkinliğe katılım düzeyinin ne olduğu ve o kazanımın amacına ulaşıp ulaşılmadığı sorulmuştur. Verilen kazanım örneğinin nasıl işlendiğine dair bazı katılımcı öğretmenlerin yaptığı konuşmalardan alınan alıntılar sınıf düzeylerine göre aşağıda sunulmaktadır:

1. Sınıf

A.1.32 Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder.

“Öncelikle araçların resimlerini göstererek seslerini tahmin ettirdim. Daha sonra internet ortamından görsel ve işitsel sunumlar izlettim. En son olarak da çevresindeki trafik araçlarının seslerini dramatize ettirdim. Bu şekilde çevresindeki araçların neler olduğunu ve gerçek seslerini daha iyi öğrenmiş oldular. Katılım düzeyi iyiydi, sınıf çok kalabalık olmadığı için katılım düzeyi iyiydi, herkesi katmaya çalıştık. Kazanım amacına ulaştığını düşünüyorum çünkü onlardan dönüt aldım.” (Ö6)

Görüldüğü üzere yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri sınıflarda uygulayabilmek ve her öğrencinin bu etkinliklere katılımını sağlayabilmek için sınıfların kalabalık olmamasının bu kazanımları kazandırmada bir fırsat olduğu düşünülmektedir.

“Sınıfta trafik ortamı oluşturduk. Ambulans, itfaiye aracı ve polis aracını canlandırdık. Onların seslerini sınıfta çıkarttık. Sonra birkaç öğrenciyi arkalarına döndürerek acil durum yarattık. Onların seslerini verdim, seslerin hangi taşıta ait olduğunu bulmalarını istedim. Sınıfa girmeden önce kapıdan cep telefonundan onların seslerini dinlettirdim. İçeri girdiğim zaman bu ne sesiydi çocuklar fark ettiniz mi, hangi araç geçti diye sordum. Konuşma etkinliği de yaptık.

_ Ambulans sireni neden çalıyor acaba?

_ Hasta götürüyordur, hastaneye yetiştiriyordur.

_ Niye ben ona yol vermek zorundayım? gibi... O yol vermeyi de canlandırdık. Ben sürücüyüm arkamda da çocuk ambulans oldu, o sireni çaldı.

_ Acaba bana ne mesaj vermeye çalışıyor? diye sordum. Öğrenciler de o zaman:

_ Öğretmenim arabada hastası var, hastaneye gitmesi lazım. Bazısı da:

_ Öğretmenim siz kenara çekilmezseniz hasta ölebilir diye cevap verdi, ben kenara gittim.

_ Yolun açık olması lazım, o çok hızlı gitmesi gerekiyor öğretmenim, çünkü o hasta götürüyor. Bu şekilde konuşarak da bu etkinliği yaptık. Kazanım amacına ulaştı tabi ki. Çocuk ambulansın hasta taşıdığını bildiği için sınıftaki çalışmalar daha kolay oldu. Mesela bazı çocuklar ben anlatmadan diğer araçların kenara gitmesi gerektiğini söyledi. Donanımı olan çocuklar onu rahatlıkla söyleyebildi. Hiç ambulans kelimesini duymayan, itfaiyenin ne olduğunu bilmeyen çocuklarla bu etkinliği yapmak daha zordur.” (Ö15)

Görüldüğü üzere yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için uygulanan etkinliklerin amacına ulaşabilmesinde öğrencilerin sahip olduğu ön birikimin önemine vurgu yapılmaktadır.

2. Sınıf

A.2.26 Okulu, öğretmeni ve arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerinin zaman içinde nasıl değiştiğini görsel materyaller tasarlayarak açıklar.

“Ben burada kazanımı görsel materyaller kullanarak yaptırmadım. Biz bu dersi sözlü, soru-cevap şeklinde işledik. Öğrencilerime tek tek geçen yıl ve bu yıl arasındaki fiziki farklılıkları sordum en başta. Geçen sene nasıl görünüyorduk, bu sene nasıl görünüyoruz şeklinde. Genel olarak boylarının uzadığından, dişlerinin değiştiğinden ve birkaç kişinin gözlük takmaya başladıklarından bahsettiler. Daha sonra anaokulu ve şimdi okudukları okul arasında benzer ve farklı yönleri bulmalarını istedim. Bu konuda konuştuk. Bu noktada anaokulu ve ilkokuluna çocukların bakış açılarını görmüş olduk. En sonda da 1. sınıf ve 2. sınıf arasındaki benzer ve farklı yönleri tartıştık. Bu noktada bana olan tutumlarındaki değişiklikleri, arkadaşları arasındaki ilişkileri gözden geçirdik. Hissettikleri hakkında kendilerini özgürce ifade etme şansı verdim. Burada herhangi görsel materyal kullanmadım ya da öyle bir şey tasarlamalarını istemedim. Maksadım duygularındaki değişimleri fark etmeleriydi.” (Ö1)

Görüldüğü üzere Ö1, öğrencilerin hem fiziki hem de duygularındaki değişimlerini fark etmelerini sağlayarak yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkı sağlayabileceğini düşünmektedir.

B.2.18 Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir.

“Önceki gün öğrencilerimden evlerindeki yardımlaşmayı gözlemlerini istedim. Ertesi gün kimler ne gözledi, evdeki yardımlaşmaya kimler katılmıyor, yardımlaşma olan evlerde nasıl bir ortam var gibi sorularla öğrencileri konuşturdum. Öğrenciler deneyimlerini anlatarak derse katıldı. Her öğrenci kendi ailesinden örnekler verdi. Sonra bir anlaşma yapılarak herkesin akşam evde annesine sofrayı hazırlamada ve toplamada yardımcı olmasını istedim ve ertesi gün neler olduğu konuşuldu. Evet, kazanım amacına ulaştı çünkü sınıfta ve ailede yardımlaşma arttı.” (Ö12)

Görüldüğü üzere yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların amacına ulaşabilmesi ve devamının sağlanabilmesi için öğrencilerin öğrendiklerini evinde uygulaması, ailenin de bu tarz etkinliklere destek olmasının önemli olduğuna dikkat çekilmektedir.

3. Sınıf

B.3.3 Hayalindeki evi planlar ve sanat yoluyla ifade eder.

“Dersi Görsel Sanatlar dersiyle birleştirdim. Hayat Bilgisi dersinde her öğrenci hayalindeki evi sözlü olarak tasarlatıp, Görsel Sanatlar dersinde o evi resmetmek veya model olarak, maket olarak yapmalarını istedim. Ortaya çok güzel şeyler çıktı, amacına ulaştı.” (Ö2)

Görüldüğü üzere Hayat Bilgisi dersinin Görsel Sanatlar dersiyle bağlantı kurularak işlenmesinin, disiplinlerarası bir ilişkinin olmasının yaratıcılığa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

“Gruplar oluşturdum. Her bir grup 4 kişiden oluştu. Çocuklara boş bir ayakkabı kutusu ve kibrit kutuları getirdim. Ayakkabı kutusunun pencerelerini yaptılar, keserek kapılarını yaptılar. Kibrit kutularını evin eşyalarına benzeterek tamamen kendilerine özgü yerleştirdiler. Yaptıkları etkinlikleri tamamladıktan sonra okul koridorunda sergilediler. Merak edip yanlarına gelen çocuklara yaptıkları etkinliği anlattılar. Çoğunluk, yani %90 oranında etkinliğe katıldı. Ara sıra kendi aralarında tartışma olsa da yaptıkları etkinlikten keyif almışlardır. Bu etkinlik sonunda mimarlık mesleğini merak edip araştıranlar olmuştu.” (Ö11)

Görüldüğü üzere öğrenciler gruplara ayrılarak her bir gruptan, verilen nesnelere gerçek amaçları dışında farklı amaçlar için kullanmaları ve kendilerine özgü bir ürün meydana getirmelerini istenmekte ve böyle bir etkinliğin yaratıcılığa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. 5. 12. Sınıf Öğretmenlerin Meslektaşlarına Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Önerileri

Araştırmada katılımcı öğretmenlere yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme konusunda meslektaşlarına neler önerebilecekleri sorulmuştur. Öğretmenler tarafından meslektaşlarının yaratıcı düşünme becerisini geliştirme konusunda fikir sahibi olmalarına katkı sağlamak için çeşitli öneriler getirilmiş ve Tablo 32’de sunulmuştur.

Tablo 32. Yaratıcı Düşünme Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

ÖNERİLER	ÖĞRETMENLER
Öğrencilere özgür bir sınıf ortamının sunulması	Ö1,Ö2,Ö5,Ö15
Farklı araç-gereç ve materyallerin kullanılması	Ö4,Ö5,Ö9,Ö13
Öğretmenin kendini geliştirmesi	Ö3,Ö8,Ö11
Hayat Bilgisi ders, çalışma ve kılavuz kitaplarına bağlı kalınmaması	Ö1,Ö6,Ö13
Çeşitli etkinliklerin tasarlanması	Ö1,Ö13,Ö14
Gezi-gözlem çalışmalarının yapılması	Ö6,Ö10,Ö14
Aile ile iletişim halinde olunması	Ö1,Ö15
Zümrelerle iş birliği yapılması	Ö11,Ö13
Öğrencilerin kendilerine güven duymasını sağlama	Ö1,Ö2
İlgi ve yeteneklerine göre öğrencilere sorumluluk verme	Ö15
Öğrenciye araştırmaya yönlendirme	Ö4
Farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması	Ö5
Öğrencilerin gözlemlenmesi	Ö15
Yaşanılan çevrenin şartlarını dikkate alma	Ö12
Öğrencinin seviyesini dikkate alma	Ö8
Kılavuz kitaplarından faydalanma	Ö11

Tablo 32' den de görüleceği gibi kendileriyle mülakat yapılan öğretmenler yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesine yönelik meslektaşlarına 16 tane öneri sunmuşlardır. Bu önerilerden en çok dile getirilenler ise öğretmenin öğrencilere özgür bir sınıf ortamı sunması ile farklı araç-gereç ve materyallerin kullanılmasına özen gösterilmesidir. Öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik görüşlerinden alıntılar ise şöyledir:

Katılımcılardan 4 öğretmen (Ö1, Ö2, Ö5, Ö15) yaratıcılığı geliştirme sürecinde öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri özgür bir ortamın önemine vurgu yapmaktadırlar. Ö1' in görüşü aşağıdaki gibidir:

“Çocukların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri sınıf ortamlarını oluşturmaları şarttır. Bu özgürlük asla sınıf yönetimini etkileyecek düzeyde olmamalı. Çünkü kargaşanın hâkim olduğu bir sınıf ortamında içine kapanık çocuklar kendilerini yeterince iyi ifade edemezler, buna fırsat bulamazlar. Bir çocuk sessiz, sakin diye ona ‘yaratıcı değil, bunun yaratıcılığı yok’ diyemeyiz. Öncelikle ona şans vermeli, ona kendini ifade edebileceği sınıf ortamı hazırlamalıyız.” (Ö1)

Katılımcı öğretmenlerden Ö4, Ö5, Ö9 ve Ö13 Hayat Bilgisi derslerinde farklı kaynakların, araç-gereç ve materyallerin kullanılmasının öğrencilerin yaratıcılığına katkı sağlayacağını ifade etmektedirler. Ö13' ün bu konudaki önerisi şu şekildedir:

“Bol bol araç-gereç kullansınlar, bol bol materyal kullansınlar. Neden? Ben kendi adıma çalıştığım bölgedeki çocukların hazırbulunmuşlukları çok eksik. Çocuğun bir dünya görüşü yok, birçok şey onun için soyut kalıyor, yukarıda kalıyor. Yani bu soyutluğu giderebilmek açısından bol araç-gereç ve malzeme kullanmak gerekiyor...” (Ö13)

Ö3' e göre yaratıcılığın geliştirilmesi için öğretmenlerin alışlagelmiş kalıplardan arınması ve yaratıcı düşünmeye sahip olması gerekmektedir. Öğretmenin görüşleri aşağıdadır:

“Hayat Bilgisi dersi çocuklar için çok önemli ama standartların dışına çıkılmalı, yani öğrenciye yaratıcı düşünme becerisini kazandırırken öğretmenin de yaratıcı olması gerekiyor. ” (Ö3)

Öğretmenlerden Ö14 öğrencilerin farklı zekâ alanlarına hitap edebilecek etkinliklerin tasarlanmasının öğrencilerin yaratıcılığına katkı sağlayacağını düşünmektedir. Ö14' ün görüşü aşağıdaki gibidir:

“Farklı zekâ alanlarını kullanacak etkinlikleri tasarlamak olabilir yani çeşitliliği sağlamak açısından. ” (Ö14)

Ö14'e göre yaratıcılığın geliştirilmesinde gereken bir diğer nokta da sınıf içi ortamlardan farklı olarak gerçek ortamlarda çocukların bulundurulmasını sağlamaktır. Öğretmenin görüşleri aşağıdadır:

“Gezi-gözleme sıkça yer verilebilir, konuların el verdiği ölçüde. Bulduğumuz çevrenin de koşullarını dikkate alarak gezi-gözleme yer verilebilir. Çünkü insanlar gördüğü şeyleri, birebir temas halinde olduğu şeyleri kolay kolay unutamıyor. (Ö14)

Ayrıca Ö1, Ö6 ve Ö13 yaratıcı düşünme becerisini geliştirme sürecinde Hayat Bilgisi ders, çalışma ve kılavuz kitaplarından uzak durulmasını, onlara bağlı kalınmaması gerektiğini ifade ederken, Ö11 kılavuz kitaplarından yararlanmanın, onları kullanmanın

çok önemli olduğunu belirtmektedir. Bunda Ö11' in kendisinin düşünemeyeceği, aklına gelemeyeceği farklı etkinliklerin kılavuz kitabında olabileceği düşünülebilir.

Görüldüğü üzere mülakata katılan öğretmenlerin meslektaşlarına en çok Hayat Bilgisi dersinde farklı araç-gereç ve materyal kullanmalarını ile sınıflarında özgür bir ortam oluşturmalarını tavsiye ettikleri görülmektedir. Bunda baskıcı, her şeye müdahale edilen ve öğrenci davranışlarının sürekli eleştirildiği bir ortamda öğrencinin kendini ve düşüncelerini rahatça ifade edemeyeceği düşünülebilir. Ayrıca hem konuyu somutlaştırması hem de öğrencilerin farklı malzemeleri, materyalleri kullanarak daha farklı şeyler üretmesinin öğrencinin yaratıcılığına katkı sağlayacağı söylenilebilir.

Mülakatlardan elde edilen veriler analiz edildiğinde, mülakata katılan sınıf öğretmenleri yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için en çok grup çalışmalarına ve işbirlikli öğrenmeye yer verdikleri görülmüştür. Mülakata katılan öğretmenler yaratıcılığı geliştirme sürecinde öğretmenlerin aktif olmasını, öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik ederek onlara rehberlik yapmasını savundukları görülmüştür. Drama ve soru-cevap yönteminin yaratıcılığı geliştirme sürecinde en çok kullanılan yöntemler olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenler HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisini kazandırmada kısmen etkili olduğu savunmaktadırlar. Mülakata katılan öğretmenler en çok sorgulayıcı, girişken, meraklı ve araştırmacı özelliklere sahip olan öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmenin daha kolay olacağını savunmaktadırlar. Mülakata katılan öğretmenlerin çoğunluğu yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları yeterli görmediklerini dile getirmişlerdir. Mülakata katılan öğretmenler ayrıca ders, çalışma ve kılavuz kitaplarının yaratıcı düşünmeye pek katkı sağlayamadığını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra yaratıcılığı geliştirme sürecinde sınıflarında ve okullarında bulunan araç-gereç ve materyalleri yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Mülakata katılan öğretmenler yaratıcılığı geliştirme sürecinde karşılaşılan en büyük sorunun aileden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Mülakata katılan sınıf öğretmenlerin büyük çoğunluğu Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlayabileceğini düşünmesi ve derslerinde farklı etkinlikler tasarladıklarını ifade etmesi ulaşılan diğer bulgular arasındadır.

5. TARTIŞMA

HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde sınıf öğretmenlerinin öğretme ve öğrenme uygulamalarının incelendiği ve öğrencilerin bu uygulamalara katılım düzeylerinin belirlenmesi amaçlandığı bu araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular ile literatürde bu alana yakın yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuçların ortak ve farklı yönleri karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi öğretim programına ve yaratıcı düşünmeye yönelik görüşlerini içeren tartışmalara yer verilmiştir.

5. 1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı İle İlgili Bulgulara Yönelik Tartışma

Bu araştırmada gözlemlerden ulaşılan bulgulardan birisi, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için en çok soru-cevap yöntemini kullandıklarıdır. Öğretmenlerin görüşleri de bu bulguyu desteklemektedir. Benzer olarak Yasavur (2013) da yapmış olduğu çalışmada 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırabilmek için sınıf öğretmenlerin programda önerilen yöntem ve tekniklerden en sık gösterip yaptırma yöntemi ile soru-cevap tekniğini kullandıklarını vurgulamaktadır. Demir ve Özden (2013) yapmış oldukları araştırmanın sonucunda sınıf öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersinde öğrenci merkezli strateji, yöntem ve tekniklerin önemine inandıkları halde çeşitli nedenlerden dolayı bu strateji, yöntem ve teknikleri uygulayamadıkları, en çok anlatım yöntemini kullandıkları görülmüştür. Aykaç (2011) ise Hayat Bilgisi dersi programının tanıtımında öğrenciyi öğrenme sürecine katan yöntemlerin kullanılacağına belirtilmesine karşın, yaptığı araştırma sonucunda öğretmenlerin bu yöntemleri etkin bir şekilde kullanmadığını, etkinlikler içerisinde daha çok soru-cevap, fotoğraf ve resim inceleme, anlatım, tartışma, beyin fırtınası yöntem ve tekniklere yer verildiğini saptamıştır. Bu durum gözlemden elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Yapılan gözlem bulgularında kılavuz kitaplarında yaratıcı düşünmeye yönelik etkinlikler için soru-cevap tekniği, beyin fırtınası yöntemi, anlatım yöntemi, görsel anlatım tekniğini, tartışma yöntemi, drama yöntemi önerildiği ve sınıf öğretmenlerinin bu yöntem ve teknikleri uyguladığı görülmektedir.

Anketten elde edilen bulgulara göre HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisine ilişkin mezuniyet, cinsiyet ve okutulan sınıf düzeyi değişkenlerine göre sınıf öğretmenlerin HBDÖP alt boyutunda

elde ettiği puanlar arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. Benzer olarak Çakır (2007) da çalışmasında Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının programda önerilen etkinlikler ile gerçekleştirilebilirliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet, öğretmenlerin mezun oldukları okul türü ve okuttukları sınıf düzeyi değişkenlerine bağlı olarak farklılık olup olmadığını belirlemek üzere yapılan testler sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum programın uygulanmasında cinsiyetin, okutulan sınıf düzeyinin ve mezun olunan programın önemli bir etken olmadığını göstermektedir.

Bu araştırmada gözlem tekniği ile edinilen verilerin analizinden elde edilen bulgulardan birisi de Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme becerisinin kazandırılmasında en çok kullanılan araç-gerecin ders ve çalışma kitapları olduğudur. Yasavur (2013) da çalışmasında öğretmenlerin ilköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde, öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için en çok kullandıkları materyalin ders ve çalışma kitapları olduğunu belirlemiştir. Ayrıca ders ve çalışma kitaplarının genel ve özel becerileri kazandırmada etkili olduğu görülmüştür (Karaca, 2008). Güven (2010) ise yapmış olduğu çalışmada Hayat Bilgisi ders kitaplarında kazanımları gerçekleştirmeye yönelik yeterince örnek bulunmaması ve öğrencilerin sınıfta aktif rol almasını sağlamaması bakımından yetersiz görmektedir. Öğretmenlerle de yapılan mülakatlarda öğretmenler önerilen etkinlikleri yeterli bulmadıklarını, daha iyi etkinlikler hazırlayabileceklerini dile getirmiştir.

Mülakata katılan öğretmenler Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için sınıf ve okullarında bulunan araç-gereçler ve materyalleri yeterli bulmadıklarını dile getirmiştir. Tuncer (2009) da yapmış olduğu çalışmada aynı noktaya dikkat çekerek ilköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programında önerilen araç-gereçlerin öğretmen görüşlerine göre kolay elde edilebilir nitelikte olmadığını vurgulamıştır.

Öğretmenlerle yapılan mülakatların verileri incelendiğinde HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilere kazandırılması sürecinde sınıf öğretmenlerin sınıf içinde uyguladıkları düzenlemenin başında grupta çalışma ve işbirlikli öğrenme olduğu görülmektedir. İkinci Işık (2007) yapmış olduğu çalışmada ise bu bulgunun aksine temeli işbirliğine dayanan Proje Tabanlı Öğrenmeye Dayalı Hayat Bilgisi Eğitimi uygulanan öğrencilerle, kontrol grubunda yer alan öğrencilerin yaratıcılık testi sonuç puanları arasında farklılık görülmemiştir.

Kılıç (2010) yaptığı çalışmada öğretmenlerin aile katılımı çalışmalarını farklı şekillerde yerine getirdiklerini, aile katılımı çalışmalarının öğretmen, öğrenci ve aile üzerinde olumlu etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Ancak aile katılımı çalışmalarında karşılaşılan en büyük sorun olarak ailelerin öğretmenlerin uyguladıkları etkinliklere

katılmaması gösterilmiştir. Bu çalışmada öğretmenlerle yapılan görüşmelerde benzer bulgulara ulaşılmıştır. Mülakat sonuçları incelendiğinde sınıf öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikleri uygulama sürecinde aileden kaynaklanan birtakım sıkıntıların ve sorunların olduğunu dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin veli toplantılarında aile katılımına yönelik önerilerde bulunmalarına karşın sınıf içi yapılan etkinlikler aileler tarafından destek görememektedir.

5. 2. Yaratıcı Düşünme Becerisi İle İlgili Bulgulara Yönelik Tartışma

Araştırmada gözlem ve mülakattan elde edilen genel bulgulardan birisi öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için özgürlüğün ve iletişimde rahatlığın sağlandığı, farklı fikirlere önem verildiği bir ortamı sınıflarında sunmasıdır. Ancak öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeyi özendirecek “aferin”, “çok güzel” gibi sözel ifadelerden ve pekiştirmelerden yararlanılmadığı gözlem aracılığıyla kanıtlanmıştır. Benzer olarak Akdağ ve Güneş (2003) yapmış oldukları çalışmada paralel sonuçlara ulaşmıştır. Öğretmen davranışlarının okullarımızda öğrencilerin yaratıcı düşünce, tutum ve becerilerinin gelişimine ne ölçüde bir ortam hazırladığının belirlenmesine yönelik yaptıkları çalışmada öğretmenlerin genellikle öğrencilerde yeni düşüncelerin ortaya çıkmasını teşvik ettikleri, öğrencilere karşı çok katı ve sert davranmadıkları, düşünceleri özgürce söylenmesini pek engellemedikleri, olumlu öğrenci davranışlarını yerine göre takdir ettikleri, öğrencilere karşı pek alaycı bir tavır içinde olmadıkları görülmüştür. Fleith (2000) ise yaptığı araştırmanın sonunda öğrencilere çeşitli seçenekler sunan, farklı fikirlerin kabul edildiği, güven duygusunun artırıldığı, öğrencilerin güçlü yanlarına ve ilgilerine odaklanan bir öğrenme ortamında hem öğretmenin hem de öğrencinin yaratıcılığının arttığını belirtmiştir (Uysal, 2009”dan aktaran: Yasavur, 2013).

Yenilmez ve Yolcu (2007) ise öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısını belirleyebilmek için yaptıkları çalışmanın sonucunda mezun olunan kuruma göre öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkısında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Benzer olarak anketten elde edilen bulgularda yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisinin belirlenmesinde sınıf öğretmenlerin mezuniyet durumuna göre *öğretmen* alt boyutunda anlamlı bir farkın olduğu ve sınıf öğretmenliği mezunu öğretmenlerin elde ettikleri puanların daha yüksek olduğu görülmüştür. Yıldırım (2006) ise yapmış olduğu çalışmada yaratıcılık ve yaratıcılık alt boyutlarında çocuklar ve öğretmenler arasında bir ilişki görülmemiş, öğretmenlerin yaratıcılık puanlarının mezun olduğu programa göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Tekin Grge (2006) alışmasında yaratıcılığın gelişmesine, ihtiyaç duyulan yaratıcı bireylerin yetişmesine en fazla olanak sağlayan sanat dallarından birinin müzik eğitimi olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmanın sonucunda ise ders programlarındaki tüm derslerin yaratıcı etkinlikler içermesi gerektiği önerilmektedir. Araştırmada ulaşılan mülakat bulgularından birisi de sınıf ğretmenlerin Hayat Bilgisi dersi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları yeterli bulmadığıdır. Bunun nedeni olarak katılımcı bir ğretmen ise yaratıcılığın müziksel zekâyla i içe olduğunu; ancak Hayat Bilgisi dersi programında öğrencilerin müziksel zekâsına hitap edecek kazanımları eksik bulduğu için yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları yeterli bulmadığını dile getirmiştir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisi hakkındaki öğretmen görüş ve uygulamalarını belirleyebilmek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular paralelinde ulaşılan sonuçlar ve bu sorunlar doğrultusunda geliştirilen çeşitli öneriler sunulmuştur.

6. 1. Sonuçlar

Araştırmanın nicel verilerinden elde edilen bulgulara göre HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisinin öğretmenlerin mezun olduğu alana bağlı olarak sınıf yönetimi, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretmen alt faktörlerindeki görüşlerinde anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin SÖA' dan mezun olanların SÖA' dan mezun olmayanlara göre sınıf yönetimini düzenlemede, yaratıcılığı geliştirecek çeşitli yöntem ve teknikleri sürece katmada ve öğrenciyi yaratıcı düşünmeye teşvik etmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın veri analizi incelendiğinde, Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisinin öğretmenlerin cinsiyetlerine, okuttukları sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun olduğu alana göre HBDÖP, fiziksel koşullar ve kılavuz kitabı alt faktörlerinde anlamlı farklılık göstermediği bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgulara göre HBDÖP' teki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yeni ve farklı fikirler üretebilmelerini sağlamak için sınıf ortamında en çok uygulanan düzenlemenin grupta çalışma ve işbirlikli öğrenmenin olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenler, öğrencilerin birbirlerinin fikirlerine ortak olmak, düşüncelerini daha özgürce dile getirmek, drama etkinlikleri yaptırmak ve materyal üretmelerini sağlamak için gruplar oluşturduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcı öğretmenler öğrencide varolan yaratıcı düşünme becerisinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde en çok öğretmenlerin aktif olmasını, öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik ederek onlara rehberlik yapmasını savunmuşlardır. Öğretmenin sorumluluğunun fazla olmasından, öğrenciyi düşünmeye

sevk edecek etkinlikler hazırlamasından ve lider oluşundan kaynaklandığı için öğretmenlerin ilk planda olmasını belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinden alınan görüşlerden elde edilen verilerin analizine bakıldığında, öğretmenler Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için drama ve soru- cevap yöntemlerinin tercih ettikleri yöntemler olduğunu ifade etmelerine karşın gözlem sonuçlarında en çok soru- cevap ve anlatım yöntemleri kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Sınıf öğretmenleri yaratıcı düşünmeyi destekleyecek yöntemleri tercih ettiğini ifade etse de kimi zaman öğrencilerin hazırbulunuşluklarının yeterli olmamasından kaynaklı olarak bu yöntemleri bırakıp eksiklikleri tamamlama adına anlatım yöntemi gibi geleneksel yöntemleri kullandıklarını da dile getirdikleri görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerinin HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri kısmen yaratıcı buldukları sonucuna varılmıştır. Öğretmenler, bazı etkinliklerin öğrencilerin hayal gücünü kullanmasına, farklı fikirler üretmelerine imkân vermesine karşın bazı etkinliklerin çok basit hazırlanması, özellikle 1. sınıfta boyama etkinliklerinin ağırlıkta olması, öğrencilerin farklı zekâ alanlarına hitap eden etkinliklerin bulunmaması, öğrencilerin çevresini dikkate almayan ve ilgisini çekmeyen etkinliklerin yer alması önerilen etkinliklerin yaratıcılığını engellediğini ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında, sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisi kazandırabilmesi ve geliştirebilmesi için öğrencilerin sahip olması gereken nitelikleri şöyle ifade etmektedir:

- Sorgulayıcı, meraklı, araştırmacı ve girişken olmalı,
- Yaşadığı çevreyi bilmeli, sosyal ortama girmeli ve iletişime açık olmalı,
- Öğrenmeye istekli olmalı,
- Yeterli hazırbulunuşluğa sahip olmalı,
- Duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeli,
- Aile tarafından desteklenmiş ve geliştirilmiş olmalı,
- Özgüveni gelişmiş olmalı,
- Kelime hazinesi kuvvetli olmalı, Türkçe'yi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmeli,
- Gözlem yeteneğine sahip olmalı,
- İletişim araçlarını iyi kullanabilmeli,
- Aktarılan kavrama güdülenebilmeli.

Araştırmada mülakata katılan öğretmenler HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Özellikle kazanımların yüzeysel olarak ele alındığı, hızla gelişen ve değişen bir dünyaya rağmen programda bir yeniliğin ve değişikliğin olmadığı, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap veremediği sonucuna varılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu ders, çalışma ve kılavuz kitaplarının hem öğretmen hem de öğrenci açısından yaratıcı düşünmedeki rolünün yetersiz olduğunu dile getirmektedir. Kitaplarda ne yapılması gerektiği söylendiğinden, basit etkinlikleri içerdiğinden öğretmen ve öğrencilerin farklı şeyleri üretmeye fırsat vermediğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde öğretmenler Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için okul ve sınıflarda bulunan araç- gereç ve materyallerin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde bazı okullarda laboratuvarların, çeşitli nesnelere ait modellerin, kazanımlara dönük etkinlik CD'lerin, öğretimi kolaylaştıracak ve somutlaştıracak materyallerin olmadığı sonucuna varılmıştır. Gözlem bulguları incelendiğinde ise en çok tercih edilen araç- gerecin ders ve çalışma kitapları olduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisi kazandırırken karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde ise en çok sorunun aile kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, köy ortamı, araç- gereç ve materyal yetersizliği, öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesinin düşük olması, iletişim eksikliği, içerik sıkıntısı, zaman yetersizliği, sınıf mevcudunun az olması, öğrencilerin derse hazırlıksız gelmesi, uzun yazma etkinliklerinin olması, sınıf büyüklüğünün bazı etkinlikler için yetersiz kalması yaratıcı düşüncenin gelişmesine engel teşkil eden durumlar olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada mülakata katılan öğretmenlerin çoğunluğu Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha iyi etkinlik hazırlayabileceğini ve derslerinde farklı etkinlikler tasarladıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Araştırmadan elde edilen gözlem bulgularına göre ise, etkinliklerin kimi zaman değiştirilerek uygulandığı, kimi zaman aynen uygulandığı, bunların yanında farklı etkinliklerin de tasarlandığı görülmüştür.

Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin meslektaşlarına en çok öğrencilerine özgür bir sınıf ortamı sunmalarını ve farklı araç- gereç kullanmalarını önerdikleri görülmüştür. Ayrıca ders, çalışma ve kılavuz kitaplarına bağlı kalmamalarını, kendilerini geliştirmelerini, aile ve zümrelerle işbirliği halinde olmalarını, öğrencilerin çevresini ve seviyesini dikkate almalarını, öğrencilere ilgi ve yeteneklerine göre sorumluluklar vermelerini, öğrencileri araştırmaya yönlendirmelerini önermektedirler.

Araştırmanın gözlem bulguları incelendiğinde öğretmenler, öğrencilerin düşüncelerini rahatça ifade etmesine imkânlar sağladığı, yargılamadığı ve fikirlerine

müdahale etmediği görülmüştür. Ancak ortaya çıkan güzel ürünlerin desteklenmediği, ödüllendirilmediği sonucuna varılmıştır.

6. 2. Öneriler

HBDÖP' ta yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisini belirlemeye yönelik yapılan bu araştırmada, elde edilen bulgu, tartışma ve sonuçlara dayalı olarak öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen öneriler *Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler ve İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler* alt başlıkları halinde aşağıda verilmiştir.

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Okul ve aile işbirliği artırılmalıdır. Veli toplantılarında veya diğer etkinliklerde yaratıcı düşünme becerisinin gelişimi sürecinde ailenin önemi anlatılmalıdır. Öğretmenler, yaratıcı düşünme becerisinin gelişimi için yaptığı veya yapacağı uygulamaların aile tarafından destek görmesi için velileri bilgilendirmelidir.

2. HBDÖP günümüzde yaşanan değişimlere göre yenilenmeli, bu değişim ve yeniliklere göre kazanımlar oluşturulmalı, farklı bölgelerde öğrenim gören öğrenciler için önerilen etkinlikler dışında alternatif etkinlik havuzu oluşturulmalıdır.

3. Sınıf öğretmenleri zümreleriyle iletişim halinde olarak, yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için sınıflarında uygulayacakları etkinlikler konusunda birbirlerinin fikirlerinden faydalanmalıdır.

4. Sınıf öğretmenleri öğrencilerin seviyesini ve yaşantılarını dikkate alarak yaratıcı düşünme becerisini geliştirecek etkinlikler planlamalı ve çeşitli etkinlikler tasarlama konusunda kendini geliştirmelidir.

5. Sınıf öğretmenleri sınıflarında yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeyi özendirerek pekiştirme ve ödüllendirmelerden faydalanmalıdır.

6. Yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkı sağlayacak şekilde sınıf ortamı ve mevcudu oluşturulmalıdır.

7. Sınıf öğretmenlerine yaratıcı düşünme becerisinin nasıl geliştirilebileceği konusunda örnek uygulamaların yer aldığı seminerler düzenlenmelidir.

8. HBDÖP' ta önerilen yöntem ve tekniklerin yanında öğretmenler, yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkı sağlayabilecek alternatif yöntem ve teknikleri sürece katmalıdır.

9. Okulların özellikle de kırsal bölgelerde bulunan okulların araç- gereç ve materyal eksiklikleri ile donanım yetersizlikleri giderilmelidir.

10. Öğrenci ders ve çalışma kitaplarında öğrencilerin farklı zekâ alanlarına hitap edebilecek, yaratıcılığını geliştirebilecek ve ilgisini çekebilecek etkinliklere yer verilmelidir.

11. Köylerde yaşayan ve buralarda öğrenim gören öğrencilerin farklı yaşantıları fark edebilmesini sağlayacak geziler düzenlenmeli, bunun için izinler konusunda hassas davranılmalı, gerekli maddi destek ve imkânlar sağlanmalıdır.

12. Hayat Bilgisi dersindeki kazanımların etkili bir şekilde işlenmesi ve öğrenciye kazandırılması için Hayat Bilgisi dersinin müfredatı hafifletilmelidir.

13. Sınıf öğretmenlerine yaratıcı drama seminerleri düzenlenmelidir. Ayrıca öğretmen adayları için eğitim fakültelerinde işlenen yaratıcı drama dersinin ders saati arttırılmalıdır.

14. Okullarda öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine katkı sağlayacak öğrenci kulüpleri oluşturulmalıdır.

6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Yapılan bu çalışmada yaratıcı düşünme becerisi, HBDP ile sınırlı kalmıştır. Yaratıcı düşünme becerisinin diğer ilköğretim derslerinin programlarına etkisini belirlemeye ilişkin araştırmalar yapılabilir.

2. Araştırma, ilköğretim Hayat Bilgisi dersi programının yaratıcı düşünme becerisine yönelik kazanımlarıyla sınırlıdır. Eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme, iletişim gibi farklı becerilerin geliştirilmesine yönelik kazanımlarla ilgili araştırmalar yapılabilir.

3. Ailenin çocuğa sunduğu yaşantıların yaratıcı düşünme becerilerine etkisini belirlemeye yönelik benzer çalışmalar yapılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Akdağ, M. ve Güneş, H. (2003). Öğretmen rolünün yaratıcı bir sınıf ortamı oluşturulmasındaki önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 159, 60-73.
- Akyüz, Y. (2005). Türklerde eğitim. C. Öztürk (Ed.), *Türk Tarihi ve Kültürü içinde* (s. 345-368). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ayan, S. ve DüNDAR, H. (2009). Eğitimde okulöncesi yaratıcılığın ve oyunun önemi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 63-74.
- Aydın, H. ve Durmuş, S. (2006). Oluşturmacılık. M. Bahar (Ed.), *Fen ve Teknoloji Öğretimi içinde* (s. 59-76). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aykaç, N. (2011). Hayat Bilgisi dersi öğretim programında kullanılan yöntem ve tekniklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Sinop ili örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (1), 113-126.
- Baymur, A. F. (1937). *Hayat bilgisi öğretimi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Baysal, N. Z. (2006). Hayat Bilgisi: Toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım içinde* (s. 1-19). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çakıcı, Y. (2007). Bilimsel araştırma yaklaşımları. D. Ekiz (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (s. 47-63). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Çakır, G. (2007). Yeni Hayat Bilgisi programında yer alan kazanımların önerilen etkinlikler çerçevesinde gerçekleştirilebilirlik düzeyinin belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çelik Şen, Y. ve Şahin Taşkın, Ç. (2010). Yeni ilköğretim programının getirdiği değişiklikler: Sınıf öğretmenlerinin düşünceleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(11), 26-51.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Erol Ofset.
- Demir, S. (2007). İlköğretim okulu Hayat Bilgisi dersi programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Demir, S. ve Özden, S. (2013). Sınıf öğretmenlerinin öğretimsel stratejilere yöntemlere ve tekniklere ilişkin görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 59-75.
- Demirci, C. (2007). Fen Bilgisi öğretiminde yaratıcılığın erişimi ve tutuma etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 65-75.
- Doğan, N. (2005). Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler içinde* (s. 163-188). Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Doğanay, A. (2006). Etkin vatandaşlık için düşünme becerilerinin öğretimi. C. Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım içinde (s. 179-218). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ekinci Işık, D. (2007). Hayat Bilgisi öğretiminde proje tabanlı öğrenmenin akademik başarı, yaratıcı düşünme, kalıcılık, Hayat Bilgisi dersine karşı tutum düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2007). Bilimsel araştırmalarda nitel veri analizi ve yorum. D. Ekiz (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemler içinde (s. 189-218). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdoğan, Y. (2006). Yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 95-106.
- Erözkan, A. (2007). Bilimsel araştırmalarda yöntemler. D. Ekiz (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemler içinde (s. 99-124). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Eryeler, E. (2003). Etkin yönetimde yaratıcılık ve yaratıcılığı geliştirmeye yönelik tekniklerin incelenmesi ve bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Gelen, İ. (2007). Bilimsel araştırmalarda veri toplama araçları. D. Ekiz (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemler içinde (s. 125-160). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Genç, Ş. ve Senemoğlu, N. (2001). *Okul öncesi eğitimi, ilköğretimde etkili öğretme ve öğrenme öğretmen el kitabı, modül 12*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.
- Gökçe, E. (2000). İlköğretimde okul-aile işbirliğinin geliştirilmesi. <http://www.egitim.dergi.pamukkale.edu.tr/.../30ILKÖĞRETİMDE%20OKUL%20AİLE%20İŞBİRLİĞİNİN%20GEL> adresinden 10 Mart 2009 tarihinde edinilmiştir.
- Gözütok, D. (2006). *Öğretim ile ve yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hiz. ve Bas. Yay. Dağ. ve Tic. Ltd. Şti.
- Gültekin, M. (2008). Okul aile ve çevre işbirliği. A. Hakan (Ed.), Öğretmenlik Meslek Bilgisi Alanındaki Gelişmeler içinde (s. 153-179). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Yapılandırmacı yaklaşımla sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güven, S. (2010). İlköğretim Hayat Bilgisi dersi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 83-96.
- Güven, Y. (1999). *Erken çocuklukta yaratıcılık yeteneğini tanıma ve geliştirme, Marmara Üniversitesi anaokulu/anasınıfı öğretmeni el kitabı*. İstanbul: YA-PA Yayınları.

- İnaç, H. (2007). Bilim ve araştırma. D. Ekiz. (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde (s. 9-29). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Karabağ, G. (2006). Hayat Bilgisi öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım içinde (s. 51-69). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Karaca, N. H. (2008). İlköğretim Hayat Bilgisi ders kitaplarının 2005 Hayat Bilgisi ders programında yer alan becerileri uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Afyonkarahisar ili örnekleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*(20. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, S. ve Özcan, S. (2010). Yaratıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşüncelerine ve proje geliştirmelerine etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 225-243.
- Kılıç, Z. (2010). İlköğretimde Hayat Bilgisi dersinde aile katılımı çalışmaları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kırıçoğlu, O. (2002). *Sanatta eğitim*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*(4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuyubaşoğlu, B. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Mert, İ. S. (1997). Karar vermede yaratıcı problem çözme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Meydan, A. ve Bahçe, A. (2010). Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 20-38.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1999). *İlköğretim drama 1*. Ankara: Ostim Çıracılık Merkezi Matbaası.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). *İlköğretim programı 1-5 sınıflar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Onur, V. (2009). İlköğretim Hayat Bilgisi programının eleştirel düşünceye yönelik kazanımlarının ulaşılabilirlik düzeyi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Ömeroğlu, E. ve Kandır, A. (2005). *Bilişsel gelişim*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Özcan, O. A. (2000). *Algıdan yoruma yaratıcı düşünce*. İstanbul: Avcıol Yayıncılık.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi öğrenme ve öğretme etkinlikleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve öğretme*(7. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özözer, Y. Ö. (2004). *Ne parlak fikir*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Öztunç, M. (1999). Yarattıcı düşünce üzerinde ailenin etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Öztürk, S. (2007). Yarattıcı düşünmeye dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin yarattıcı düşünme ve problem çözme becerilerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Rawlinson, J. G. (1995). *Yarattıcı düşünme ve beyin fırtınası*. (Çev. Osman Değirmen). İstanbul: Rota Yayın Tanıtım Tic. Ltd. Şti.
- Rogers, R. C. (1982). *Freedom to learn for the 80's*. Ohio: Merrill Publishing Company.
- Rowe, A. (2007). *Yarattıcı zeka*. (Çev. Şule Gülmen). İstanbul: Prestij Yayınları.
- Saban, A. (2002). *Öğrenme öğretme süreci*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim*(Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Selanik Ay, T. (2005). İlköğretim Hayat Bilgisi öğretiminde yarattıcı drama ve geleneksel öğretim yöntemlerinin öğrenci başarısı ve hatırd tutma düzeyi üzerindeki etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Sönmez, V. (1999). *Hayat Bilgisi öğretimi öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sungur, N. (1997). *Yarattıcı düşünce*. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Tic. Ltd. Şti.
- Sungur, N. (2001). *Yarattıcı okul düşünen sınıflar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türkiye'de Hayat Bilgisi dersi programının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 401-411.
- Şimşek, A. (2012). Araştırma modelleri. A. Şimşek (Ed.), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde (80-107). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.
- Taner, A. H. ve Örs, H. B. (1952). *Özel öğretim metotları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tekin Gürgen, E. (2006). Müzik eğitiminde yarattıcılığı geliştiren yöntem ve yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(12), 81-93.
- Tuncer, Ö. (2009). İlköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Türkmen, L. (2006). Bilimsel bilginin özellikleri ve Fen-Teknoloji okuryazarlığı. M. Bahar (Ed.), Fen ve Teknoloji Öğretimi içinde (s. 33-58). Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Uygun, S., Genç, S. Z., Ülger, A. ve Damğa, S. (2006, Eylül). İlköğretim Hayat Bilgisi dersi yeni öğretim programının yapılandırmacılık yaklaşımına göre değerlendirilmesi, 15. Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Muğla.
- Ülgen, G. (1995). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Üstündağ, T. (2002). *Yaratıcılığa yolculuk*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Üstünağ, T. (2005). *Yaratıcılığa yolculuk*(3. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yasavur, H. (2013). İlköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için önerilen etkinliklerin öğretmenler tarafından kullanılma sıklıkları: Malatya ili örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Yavuz, H. (1994). *Yaratıcılık*(2. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Yavuzer, H. (1989). *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Yazar, A. (2007). 1914- 2006 okulöncesi eğitim programlarında yaratıcılığın incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yenilmez, K. ve Yolcu, B. (2007). Öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 94-106.
- Yıldırım, B. (2006). Öğretmenlerin yaratıcılığa bakış açısı ve anasınıfı çocuklarının yaratıcılık düzeylerinin, öğretmenin yaratıcılık düzeyine göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, H. A. (2002). *Eğitimde toplam kalite yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, R. (1998). *Yaratıcılık ve yenilik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2003). *Yaratıcılık ve yenilik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*(8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A. Ş.

EKLER

EK – 1

Temalar	Kazanım Kodu	Hayat Bilgisi Dersi Programında Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımlar	Etkinlik Örneği
OKUL HEYECANIM (A)	A.1.32	Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder.	Bu Ne Sesi?
	A.2.21	Okulu, öğretmeni ve arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerinin zaman içinde nasıl değiştiğini görsel materyaller tasarlayarak açıklar.	Duygu Posterleri
	A.3.26	Bir yere ulaşabilmek için ihtiyaç duyduğu işaret ve levhaları tasarlar.	Tasarım Yapıyorum
	A.3.33	Okulu ve çevresini temiz tutmak için bir proje tasarlar.	Çevrem Tertemiz
BENİM EŞSİZ YUVAM (B)	B.1.19	Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgür bir biçimde ifade eder.	Mutlu Ailem
	B.2.2	Evinin ayırt edici bir özelliğini belirterek bu özelliğin evini nasıl "eşsiz" kıldığını açıklar.	Evim Evim Güzel Evim
	B.2.18	Aile içinde kimin kime, nasıl yardım ettiğini gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir.	Birlikten Kuvvet Doğar
	B.3.3	Hayalindeki evi planlar ve sanat yoluyla ifade eder.	Bir Ev Tasarlıyorum
	B.3.11	İnsanlığa hizmet etmiş kişilerin yaptıklarını özgün bir biçimde ifade eder.	Ben Olsaydım Ne Olurdum?
	B.3.13	Hayalindeki meslekle ilgili duygu, düşünce ve beklentilerini sanat yoluyla ifade eder.	Benim Mesleğim Ne Olacak?
	B.3.20	Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretmek bunları uygular.	Görev Çemberi
DÜN, BUGÜN, YARIN (C)	C.1.7	Geçmişten günümüze, kılık kıyafette oluşan değişiklikleri araştırır ve bir kıyafet tasarlar.	Fotoğraflar Anlatıyor
	C.1.9	Canlıların hareketlerini ve seslerini birbirinden ayırt eder.	Bu Hangi Canlı?
	C.2.12	Bayram kutlamaları için yaptığı hazırlık çalışmalarını ve bayram sürecindeki duygularını özgün bir şekilde ifade eder.	Yaşasın Bayram Var!
	C.3.5	Atatürk' ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder.	Resimlerimde Atatürk
	C.3.10	Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenler hakkında fikirler üretir.	Ben Yönetseydim...
DÜN, BUGÜN, YARIN (C)	C.1.7	Geçmişten günümüze, kılık kıyafette oluşan değişiklikleri araştırır ve bir kıyafet tasarlar.	Fotoğraflar Anlatıyor
	C.1.9	Canlıların hareketlerini ve seslerini birbirinden ayırt eder.	Bu Hangi Canlı?
	C.2.12	Bayram kutlamaları için yaptığı hazırlık çalışmalarını ve bayram sürecindeki duygularını özgün bir şekilde ifade eder.	Yaşasın Bayram Var!
	C.3.5	Atatürk' ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder.	Resimlerimde Atatürk
	C.3.10	Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenler hakkında fikirler üretir.	Ben Yönetseydim...

*** Hayat Bilgisi dersi programının 'Okul Heyecanım' temasında yer alan 106 kazanımdan 4 tanesi yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yöneliktir.

*** Hayat Bilgisi dersi programının 'Benim Eşsiz Yuvam' temasında yer alan 113 kazanımdan 7 tanesi yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yöneliktir.

*** Hayat Bilgisi dersi programının 'Dün, Bugün, Yarın' temasında yer alan 73 kazanımdan 5 tanesi yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye yöneliktir.

EK - 2

T.C.
RİZE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 96972123.604/ 354

08 Ocak 2013

Konu : Uygulama İzni

..... KAYMAKAMLIĞI
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)
.....MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) Dere KUTANOĞLU'nun 25.12.2012 tarihli dilekçesi
b) Rize Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 07 / 01 / 2013 tarih ve B.08.4.MEM.4.53.00-03.604/266 sayılı oluru.

İlgi (a) dilekçede belirtildiği üzere Kalkandere Çayırılı İlköğretim Okulunda görev yapan, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı sınıf öğretmenliği Yüksek Lisans programı öğrencisi Dere KUTANOĞLU'nun İlköğretim okulları 1,2 ve 3. sınıflarında Hayat Bilgisi Dersi programında yer alan kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünce becerilerine etkisinin araştırılması için tez çalışması yapabileceğine dair onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Baki KESİCİOĞLU
Vali a.
Milli Eğitim Müdür Vekili

Eki :
1 Adet Valilik Oluru

Dağıtım :
Gereği :
Kaymakamlıklara (İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine)
Ortaokul Müdürlüklerine

Adres : Valilik Hizmet binası Kat : 3
Telefon : 0464 213 04 54-213 01 32
Faks : 0464 213 04 41
Web : rize.meb.gov.tr
e-posta: rizemem@meb.gov.tr

EK - 3

T.C.
RİZE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.53.00-03.604./ 266

07 Ocak 2013

Konu : Uygulama izni.

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Dere KUTANOĞLU'nun 25.12.2012 tarihli dilekçesi.

İlgi dilekçede; Kalkandere İlçesi Çayırılı İlköğretim Okulunda görev yapmakta olan ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim dalı Sınıf öğretmenliği yüksek lisans programı öğrencisi Dere KUTANOĞLU "İlkokul 1, 2 ve 3. sınıf Hayat Bilgisi Dersi Programında yer alan Kazanımların öğrencilerin Yaratıcı Düşünce Becerilerine Etkisinin İncelenmesi" konulu tez çalışması için ilimiz İlkokullarında çalışma yapmak istediği belirtilmektedir.

Adı geçeninin çalışmasını 2012 ve 2013 eğitim öğretim yılları içerisinde ilimizdeki İlkokullarda uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde gereğini olurlarınıza arz ederim.

Saffet YILDIRIM
Milli Eğitim Müdürü

OLUR

07/01/2013

Şefik AYGÖL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : Valilik Hizmet binası Kat : 3
Telefon : 0464 213 04 54-213 01 32
Faks : 0464 213 04 41
Web : rize.meb.gov.tr
e-posta: rize.mem@meb.gov.tr

EK - 4

**İLKOKUL 1., 2. VE 3. SINIF HAYAT BİLGİSİ DERSİ PROGRAMINDA YER ALAN
YARATICI DÜŞÜNMEYE YÖNELİK KAZANIMLARIN ÖĞRENCİLERİN YARATICI
DÜŞÜNME BECERİLERİNE ETKİSİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞ
ANKETİ**

Değerli Meslektaşlarım,

Bu anket, “İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Programında Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Kazanımların Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi” konulu tez çalışması için hazırlanmıştır. Bu ölçekten elde edilen sonuçlar, sadece Hayat Bilgisi dersi programındaki kazanımların öğrencilerinin yaratıcılığına etkisini ölçmek için kullanılacak, bunun dışında hiçbir amaç için kullanılmayacaktır. Öğretmenlere yönelik kişisel bir değerlendirme olmayacaktır. Anket 22 seçenekli maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin cevaplanması yaklaşık 15 dakikanızı alacaktır. Sizlerin görüşlerinizi belirleyebilmek için cümleleri dikkatlice okumanızı, cümleye ne derecede katılıp katılmadığınızı ciddiyetle cevaplamanızı rica ediyorum. Yaptığınız katkıdan dolayı siz değerli meslektaşlarıma çok teşekkür eder, kolaylıklar dilerim.

Dere KUTANOĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi

Yüksek Lisans Öğrencisi

derekutan@hotmail.com

1. Cinsiyet:

KADIN ERKEK

2. Okuttuğunuz Sınıf Düzeyi:

1 2 3

3. Mezun Olduğunuz Okul ve Bölüm:

<p style="text-align: center;">GÖRÜŞLER</p> <p style="text-align: center;"><i>Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Uygun olan kutucuğa (X) işareti koyunuz.</i></p>	KESİNLİKLE KATILMIYORUM (1)	KATILMIYORUM (2)	ORTA DERECE KATILYORUM (3)	KATILYORUM (4)	KESİNLİKLE KATILYORUM (5)
1. Hayat Bilgisi dersi programında yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik kazanımlar sayesinde bireyde yaratıcılık becerisi gelişir.					
2. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcılıkla ilgili kazanımları yeterli buluyorum.					
3. Hayat Bilgisi dersi kılavuz kitapları öğretmenin yaratıcılıkla ilgili becerilerini geliştirmesine fırsat tanır.					
4. Hayat Bilgisi ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler öğrencinin yaratıcılığını destekler.					
5. Yapılandırmacı eğitimin Hayat Bilgisi dersi programına yansımaları günümüzde daha yaratıcı düşünen ve bu beceriyi kullanabilen bireyler yetiştirecektir.					
6. Hayat Bilgisi dersi kılavuz kitaplarında ayrıntılı açıklamaların olması yerine kılavuz kitabının öğretmenin yaratıcılığını sergileyebileceği durumlara yönlendirici işlevinin olmasını tercih ederim.					
7. Hayat Bilgisi dersi kılavuz kitapları, öğretmenin yeni ve farklı fikirler üretebilmesine yardımcı olur.					
8. Hayat Bilgisi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar, öğrencinin yeni ve farklı fikirler üretebilmesine yardımcı olur.					
9. Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan etkinliklerden daha iyi etkinlik tasarlayabileceğimi düşünmediğimden dolayı bu kitaplarda yer alan etkinlikleri yaratıcı buluyorum.					
10. Öğretmenin yaratıcılık düzeyi çocuktaki yaratıcılığın gelişmesinde önemli rol oynar.					
11. Eğitim-öğretim sürecinde çocukların özgün fikirleri desteklenirse çocuklarda yeni şeyler deneme isteği artar.					
12. Öğretmenin sınıf içerisinde özgür bir ortam sunması öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlar.					
13. Hayat Bilgisi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha kaliteli etkinlikler hazırlayabileceğimi düşünüyorum.					
14. Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme etkinlikleriyle öğrencide kalıcı öğrenmeler gerçekleşir.					
15. Açık uçlu sorular öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik eder.					
16. Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde kullanılan farklı yöntem ve tekniklerle öğrencinin yaratıcı düşünme becerisi gelişir.					
17. Sınıf içindeki ve sınıf yönetimindeki düzenlemeler, öğrencideki yaratıcılık becerisine katkı sağlar.					
18. Sınıfın fiziki koşullarının yetersizliği, hayat bilgisi derslerinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.					
19. Gerekli koşulları ve uygun malzemeleri öğrencilere sağlamak zor olduğu için Hayat Bilgisi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları hayata geçirebileceğimizi düşünmüyorum.					
20. Sıra dışı fikirlerin açıklanmasına imkân veren bir sınıf yönetim şekli, öğrencideki yaratıcılığın gelişmesine katkı sağlar.					
21. Öğrencilere sınıfta yalnız hareket etme olanağı sağlamak sınıf yönetimini zorlaştıracığından, öğrencilerin yaratıcılığına katkı sağlayabileceğini düşünmüyorum.					
22. Öğrencilerin düşüncelerine müdahale edilmeyen, düşünceleri yargılanmayan bir sınıf atmosferi öğrencilerin yaratıcılığını artırır.					

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1. Hayat Bilgisi dersi programında yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik kazanımlar sayesinde bireyde yaratıcılık becerisi gelişir.
2. Hayat Bilgisi dersi programında yer alan yaratıcılıkla ilgili kazanımları yeterli buluyorum.
4. Hayat Bilgisi ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler öğrencinin yaratıcılığını destekler.
5. Yapılandırmacı eğitimin Hayat Bilgisi dersi programına yansımalarıyla günümüzde daha yaratıcı düşünen ve bu beceriyi kullanabilen bireyler yetişecektir.
8. Hayat Bilgisi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar, öğrencinin yeni ve farklı fikirler üretebilmesine yardımcı olur.
14. Hayat Bilgisi dersinde yaratıcı düşünme etkinlikleriyle öğrencide kalıcı öğrenmeler gerçekleşir.

Sınıf Yönetimi

12. Öğretmenin sınıf içerisinde özgür bir ortam sunması öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlar.
17. Sınıf içindeki ve sınıf yönetimindeki düzenlemeler, öğrencideki yaratıcılık becerisine katkı sağlar.
20. Sıra dışı fikirlerin açıklanmasına imkân veren bir sınıf yönetim şekli, öğrencideki yaratıcılığın gelişmesine katkı sağlar.
21. Öğrencilere sınıfta yalnız hareket etme olanağı sağlamak sınıf yönetimini zorlaştıracığından, öğrencilerin yaratıcılığına katkı sağlayabileceğini düşünmüyorum.
22. Öğrencilerin düşüncelerine müdahale edilmeyen, düşünceleri yargılanmayan bir sınıf atmosferi öğrencilerin yaratıcılığını artırır.

Fiziksel Koşullar

18. Sınıfın fiziki koşullarının yetersizliği, hayat bilgisi derslerinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.
19. Gerekli koşulları ve uygun malzemeleri öğrencilere sağlamak zor olduğu için Hayat Bilgisi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları hayata geçirebileceğimizi düşünmüyorum.

Öğretim Yöntem ve Teknikleri

15. Açık uçlu sorular öğrencileri yaratıcı düşünmeye teşvik eder.

16. Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde kullanılan farklı yöntem ve tekniklerle öğrencinin yaratıcı düşünme becerisi gelişir.

Öğretmen

9. Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan etkinliklerden daha iyi etkinlik tasarlayabileceğimi düşünmediğimden dolayı bu kitaplarda yer alan etkinlikleri yaratıcı buluyorum.

10. Öğretmenin yaratıcılık düzeyi çocuktaki yaratıcılığın gelişmesinde önemli rol oynar.

11. Eğitim-öğretim sürecinde çocukların özgün fikirleri desteklenirse çocuklarda yeni şeyler deneme isteği artar.

13. Hayat Bilgisi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinliklerden daha kaliteli etkinlikler hazırlayabileceğimi düşünüyorum.

Kılavuz Kitapları

3. Hayat Bilgisi dersi kılavuz kitapları öğretmenin yaratıcılıkla ilgili becerilerini geliştirmesine fırsat tanır.

6. Hayat Bilgisi dersi kılavuz kitaplarında ayrıntılı açıklamaların olması yerine kılavuz kitabının öğretmenin yaratıcılığını sergileyebileceği durumlara yönlendirici işlevinin olmasını tercih ederim.

7. Hayat Bilgisi dersi kılavuz kitapları, öğretmenin yeni ve farklı fikirler üretebilmesine yardımcı olur.

EK - 5
GÖZLEM FORMU

Öğretmenin Adı:	Tarih:
Sınıf:	Gözlemci:
Kazanım:	Etkinlik:
<p>Amaç: Gözlemcinin aşağıdaki kategoriler çerçevesinde ve sınıfta tuttuğu notlardan yararlanarak sınıf öğretmenlerin Hayat Bilgisi derslerinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları gerçekleştirirken hangi yöntem ve teknikleri kullandığını, sınıf yönetimini nasıl düzenlediğini ve öğrencilerin yaratıcı düşünme aktivitelerine katılım düzeyini belirlemektir.</p>	
<i>Öğretmenin Kullandığı Yöntem ve Teknikler İle Sınıf Yönetimi Düzeni</i>	<i>Evet Kısmen Hayır</i>
Açık uçlu sorularla öğrenciyi yaratıcı düşünmeye teşvik edebilme	<i>Düşünceler</i>
Hayat Bilgisi programında yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için farklı etkinlikler tasarlayabilme	
Öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisi geliştirmek için farklı öğretim yöntem ve tekniklerden faydalanabilme	
Kılavuz kitabında önerilen yaratıcı düşünmeye yönelik etkinlikleri uygulayabilme	
Öğretmen davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkı sağlaması	
Öğrencide yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için gerekli araç-gereç ve materyalleri sağlayabilme	

EK - 6

MÜLAKAT FORMU

KİŞİSEL BİLGİLER:

- 1.Çalıştığınız Kurum:
- 2.Yaş:
- 3.Cinsiyet:
- 4.Meslekteki deneyim:
- 5.Mezun olduğunuz okul ve alan:
- 6.Okuttuğunuz sınıf:

HAYAT BİLGİSİ PROGRAMINDAKİ YARATICI DÜŞÜNMEYE YÖNELİK KAZANIMLARIN ÖĞRENCİLERİN YARATICI DÜŞÜNMELEİNE KATKISINI İNCELEMELERE İLİŞKİN ÖİRETİMENLERE YÖNELTİLECEK SORULAR:

1. Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin yeni ve farklı fikirler üretebilmelerini sağlamak için sınıf yönetimini ve sınıf içini nasıl düzenliyorsunuz?
2. Hayat Bilgisi derslerinde, öğrencilerde varolan yaratıcı düşünme becerisinin ortaya çıkabilmesinde ve gelişmesinde öğretmenin rolü sizce nasıl olmalıdır? Neden?
3. Hayat Bilgisi derslerinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları gerçekleştirmek için hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Neden?
4. Hayat Bilgisi dersi programında yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar için önerilen etkinlikleri yaratıcı buluyor musunuz? Neden?
5. Hayat Bilgisi derslerinde yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların öğrencilerde gözlenebilmesi için öğrenciler sizce hangi özelliklere sahip olmalıdır? Neden?
6. Yaratıcı düşünen ve bu beceriyi kullanabilen bireyler yetiştirmek için Hayat Bilgisi dersi programında bu amaca yönelik yer alan kazanımları yeterli buluyor musunuz? Neden?
7. Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde yararlanılan ders ve çalışma kitapları ile kılavuz kitaplarının yaratıcı düşünmedeki rolü sizce nedir?
8. Hayat Bilgisi dersinin işleniş sürecinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirebilmek için sınıfınızda ve okulunuzda bulunan öğretim araç-gereçleri ve materyalleri yeterli buluyor musunuz? Neden?
9. Hayat Bilgisi dersi programındaki yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımları gerçekleştirirken ne tür sorunlarla karşılaşılıyorsunuz? Bu sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?
10. Yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlarda, Hayat Bilgisi kitaplarında önerilen etkinliklere benzer veya bu etkinliklerden daha iyi etkinlikler hazırlayabilir miydiniz? Neden?
11. Hayat Bilgisi derslerinde öğrencide yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek için farklı etkinlikler tasarlıyor musunuz? Yaptığınız bu etkinliklerle ilgili örneğiniz mevcut mu?
12. Meslektaşlarınıza Hayat Bilgisi derslerinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme konusunda hangi tavsiyelerde bulunmak istersiniz? Neden?
13. “ Okul Heyecanım ” temasında yer alan “ Trafikteki çeşitli sesleri tanır, aralarındaki farklılıkları ayırt eder ve bunu özgün biçimde ifade eder . ” kazanımına yönelik “ Bu Ne Sesi? ” etkinliğini nasıl uyguladınız? Öğrencilerin bu etkinliğe katılım düzeyi ne oldu? Kazanımın amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Neden? (Kazanım, A.1.32)
14. “ Okul Heyecanım ” temasında yer alan “ Okulu, öğretmeni ve arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerinin zaman içinde nasıl değiştiğini görsel materyaller tasarlayarak açıklar. ” kazanımına yönelik “ Okulumu Seviyorum ” etkinliğini nasıl uyguladınız? Öğrencilerin bu etkinliğe katılım düzeyi ne oldu? Kazanımın amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Neden? (Kazanım, A.2.26)
15. “Benim Eşsiz Yuvam” temasında yer alan “Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir.” kazanımını nasıl uyguladınız? Yaptığınız etkinliklere öğrencilerin katılım düzeyi ne oldu? Kazanımın amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Neden? (Kazanım, B.2.18)
16. “ Benim Eşsiz Yuvam ” temasında yer alan “ Hayalindeki evi planlar ve sanat yoluyla ifade eder. ” kazanımına yönelik “ Hayalimdeki Ev ” etkinliğini nasıl uyguladınız? Öğrencilerin bu etkinliğe katılım düzeyi ne oldu? Kazanımın amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Neden? (Kazanım, B.3.3)
17. Bunların dışında eklemek istediğiniz bir şey var mı?

9. ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

1985 yılında Rize'nin Ardeşen ilçesinde doğdu. İlkokulu Ardeşen Merkez Alparslan İlkokulu'nda, ortaokulu Ardeşen Fatih İlköğretim Okulu'nda ve liseyi Ardeşen Lisesi (YDA)'nde tamamladı. 2009 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Programı'nı bitiren araştırmacı aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2010 yılında Rize'nin Kalkandere ilçesi Çayırılı İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni olarak göreve başladı. 2013 yılında Rize ili Ardeşen ilçesi Köprüköy İlkokulu'na atandı ve halen orada sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İLETİŞİM BİLGİLERİ:

Adres: Dere KUTANOĞLU, Köprüköy İlkokulu, Ardeşen/ RİZE

E-mail: derekutan@hotmail.com

Telefon: